

A. V. ŠMILOVSKÉHO

SPISY VÝPRAVNÉ.

ÚHRNNÉ VYDÁNÍ.

SVAZEK VII.

POD DOŠKOVÝMI STŘECHAMI. — SPÁLENÝ ŠIMÁK. — BARON KRUŠINA. — PERLA V HRUBÉ KAZAJCE. — LESNÍ PANENKA.

Třetí vydání.

V PRAZE.
KNIHTISKÁRNA F. ŠIMÁČEK, NAKLADATELÉ
1899.

DEC 4 1974

Pod doškovými střechami.

Povídka z kraje.

I.

Jest podvečer májový, sobota, dva dni po sv. Janě. Je po dešti. Silnice rozvlhla a pole se napila. Osení, trávník a stromoví, občerstvené hojnou vlahou, kypí samým životem, že radosť podívati se a dýchati do sebe vonný a vlažný vzduch. U okresní silnice stojí v pravo, těsně při obecním lese, mezi dvěma starými lipami kamenná kaplice, zasvěcená sv. Janu. Černá vrátka jsou dokořán. Pro samé máje, věnce a kytky sotva uvidíš sochu světcovu. Před oltáříkem klečí děvče těla dobře urostlého a otuženého prací. Má na sobě tmavomodrou, bíle tečkovanou plátěnou kytlici, ošumělou černou jupku a na hlavě vlněný šátek barev vyplavělých. Modlí se. Ruce polní prací zhrubělé má sepjaté a z očí jí kanou potůčkem slzy. V pravo od kapličky po vozové cestě vychází z lesa rolník. Statná to věru postava, třeba mu vlasy již starobou prokvétaly. Těla jest zavalitého a hřmotného, tváří okrouhlých a plných; ze sivých očí mu svítí rozum i síla duševní. Oděn je všecek po staročesku. Má vysoké boty s vyleštěnými holinkami, černé čisté koženky, vestu až po krk žlutými knoflíky zapjatou, modrou krátkou kazajku a na hlavě má klobouk z hrubé černé plsti se širokou střechou. Když povyšel z lesa, zastavil se před silnicí, sňal s ramene motyku a

opřel obě ruce o ni. Za kapličkou zpívala někde v houští linduška: »orej, orej, vlač, vlač!« Stařec chvíli posloucha je odpočíval. Po té popošel za kaplici a sundav klobouk podíval se do ní. Poznal i ze zadu děvče, jež se tam modlilo, a čekal, až vyjde ze svatyňky. Dívka vstala a měla se k odchodu. Zarazila se, když spatřila rolníka, i upřela naň uplakané oči.

»Vida, vida,« dával se s ní rolník do řeči. »Dorotka tu a oči si vyplakala do červena. Odkud bolesť, děvče?«

»Potkalo mě neštěstí, hospodáři,« odvětilo děvče, oči klopíc k zemi.

»A tys tu na Hlohovci hledala úlevy?« pokračoval stařec.

»Dobře jsi učinila. Bůh vládne štěstím i neštěstím, a šťastný ten, kdo svým neštěstím umí se káti a učí se z toho, co škodí. Ostatkem pomysli si, že neštěstí a štěstí sobě sousedy jsou, že jedno zvrací se v druhé.«

»Ach! proč mě Bůh stvořil,« zalkalo děvče. »Co na mne čeká? Trápení a zármutek, opuštěnosť!«

»Zmoudři, Dorotko! Tys tu hledala pomoci a úlevy v zármutku; kdo ví, nenajdeš-li jich tady.«

Dorotka se důvěrně podívala na rolníka.

»Co se tak divíš? Vždyť jsi odtud ještě neodešla. Kdo ví, nepřivedl-li mě sem k tobě sám Pánbůh. Říkával jsem vždycky, že ten Beda je slavíček z úlehle — že ti ta známosť a láska s ním na nic dobrého nevyjde. Ale on ti popletl srdce i hlavu. A v tom je ta klička! Kdybys se byla v čas k moudrým a zkušeným lidem o radu uchýlila, nebylo by ti nyní mladé dny v hoři proplakávati. Řekneš, že jsem starý člověk a mladému rozumu že nerozumím. Ovšem, mladý rozum a starý rozum nerady spolu táhnou. Ale to je právě ta chyba u vás mladých lidí, že jdete jen po své hlavě. Vidíš, Dorotko, měl jsem tě odjakživa rád, nikdy nespouštěl

jsem tě z očí, Bůh ví, rád jsem to viděl, že se z tebe, opuštěného sirotka, udělala pracovitá a mravopočestná mladice . . .«

»Bůh vám to tisíckrát zaplať, hospodáři, co jste mně, opovrženému tvoru, a mé ubohé nebožce matce dobrého učinil,« vpadla rolníkovi Dorotka do řeči.

»Bůh to zaplatí. Ale snad i na tobě je, abys mi splácela a zaplatila, děvče,« namítal rolník. »Neříkej, že jsi opovržený tvor. Co může dítě za to, že nevyšlo z manželského lože? Nešťastní rodiče ať za to odpovídají. Tys chovala se povždy počestně; to svědectví ti musí každý dobrý člověk dáti. Byl bych těch rád vzal do statku na službu, ale má nebožka — dejž jí Bůh nebe! — měla svou hlavu. A pak u Korců, ti té tak říkajíc odchovali; a když jsi na těle sesílila, byla by z toho pošla mrzutosť, kdybych tě byl k sobě vnadil. Po té jsi sobě začala s Bedou. Víš, že jsem tě z toho zrazoval. Pamatuješ se tamhle na Bartošovu hrušku, jak jsem ti, na sv. Vácslava budou tomu čtyři léta, do duše domlouval? Slíbila jsi, slíbila, a skutek utek. Jako bych byl svou radu na vítr sázel.«

»Měla jsem ho tuze ráda.«

»Ovšem, vody nezameleš, lásky nepřesoudíš. Ale teď mi pověz, děvče, jak to mezi vámi dopadá?«

»Špatně, hospodáři, špatně! Lásce naší odzvonili. Beda je už třetí rok na vojně a o mne nic nedbá Sešla jsem mu s mysli, vyšla ze srdce. Včera večer vrátil se domů Novákův Francek. Jsou spolu v Praze u jedné setniny. Co se dřív o Bedovi povídalo, nevěřila jsem. Teď už musím věřiti. Beda vede rozpustilý život a zavěsil se nějaké poběhlici na krk Té prý už se nevymkne; drží jej kleštěmi. Jsem tak opuštěna, jako kůl u cesty. Myslila jsem dnes celý den, že se mi hlava i srdce rozskočí. Pro slzy jsem neviděla ani na práci. Na prsou mě to tlačí jako skala. Šla jsem

na pole k černému kameni na trávu. Zdálí viděla jsem bělati se kapličku. Běžela jsem o překot a prosila Pánaboha, aby se nade mnou smiloval. Vždyť už nemám ani živé duše na tom' světě, která by ulevila mé bolesti. Lepší děvčata se mne štítí, a ta horší nejsou mi po mysli. Nemám, kdo by mi dal dobré slovo . . .«

»Máš ještě mě, Dorotko, a ne jedno, ale na tisíce dobrých slov slyšeti můžeš ode mne. Vem si mne, Dorotko, za muže.«

Děvče ustoupilo leknutím o krok a vyvalilo na rolníka oči.

»Trneš samým podivením?! Ovšem, tobě jsou dvacet dvě léta, a já jsem dobrý šedesátník. To je nějaký skok. Ale běžeti po rovině dovede i slepá kobyla. Musíme si dobře porozuměti, Dorotko. Především si nemysli, že tě chci nějak úskokem vehnati do kouta. Měj docela na vůli odpověděti mi tak nebo tak. Spokojím se, jak rozhodneš, a nebudu mít k tobě hněvy, odmítneš-li, co ti po zralé a dokonalé rozvaze nabízím. Ty jsi mladá, zdravá, silná a k světu podobná. To jsou věci, jichž nelze penězi odvážiti a jichž nekoupíš ani za celé naše Kameniště. Naproti tomu považ, co tě čeká v budoucnosti. Musíš se na službách protírati mezi cizími lidmi, a dobře víš, to že není žádný med — že často chléb služebnosti v ústech hořkne. A kdo ví, co vody uplyne, než o svůj krajíc zavadíš, a jak tenký ten tvůj krajíc bude. Jako bývalý rychtář nasbíral jsem zkušeností dost a dost, i znám to, jak se chudí a služební lidé mají, když zdraví a síly přecházejí věkem a tvrdou prací. U mne bys měla dobré bydlo a jistý a teplý koutek až do smrti. Jsem stár, ale zdráv jako hřib. Že nejsem mrzoutem, ví každé dítě. Bude to ovšem nějakého hluku, až se řekne: Vojtěch Duha,

sedlák a bývalý rychtář — známý čtenář, béře si na stará kolena mladici a nad to nemanželskou dceru nebožky podruhyně Knerovy, kterou nechal seděti voják. Ale to bude hukot prázdných sudů. Toho se leknu až desátý den. Mluvte si, však domluvíte. Já jsem svým pánem. Co konám, z rozumu konám a z toho, co mi vnuknul Bůh. Synové mi pomřeli všichni tři, a obě dcery mám šťastně přes pole vdány. Divili se lidé, že jsem ani jedné, ani druhé nepopustil statku. Ale já chtěl zůstati pánem na svém zděděném statku, nemaje chuti státi se povalečem a výminkářem, pokud mám zdravé kosti. Zadlužil jsem se ovšem, ale za těch deset let, co sám hospodařím, jsem se z hrubších dluhů zase vysekal. Také si nemysli, Dorotko, že pro tebe budou po mé smrti mé děti zkráceny. Toho mne chraň Bůh! Na děti z tebe už u mne naděje není, a až zamknu oči, dostanou dcery, co jest jejich. Ale o tebe se v čas postarám, abys mohla býti šťastně živa jako vdova po Vojtěchu Duhovi. A teď věc nejdůležitější. Řekneš, Dorotko, proč v tak pozdním věku tebe právě, tak mladou osobu, chci si vzíti. Nemysli, že to dělám z rozkoše. Nebožtík tvůj otec pobloudil velice, že se zapletl s tvou matkou. Nebožtík Petřík byl už tenkrát v pokročilém věku a dlouhá léta ženat a měl dost hodnou ženu. Byla ovšem churava, a děti jim pomřely, ale proto dopustil se ohavného hříchu, že se stal otcem tvým. Leč stalo se, co se stalo, a nesuďme ho; však je na pravdě boží. Trpěl a strádal za své provinění dost a dost. Červa svědomí chtěl ubožák utopiti v pivě a pálence, i ustlal si před časem hrob. Byli jsme už za mladých let kamarádi a žili jsme spolu po všechen čas v lásce, jako dva listy na stromě. Když už se chudák strojil na pouť do věčnosti, byl jsem u něho sám druhý. Tu řekl mi chraptivým už hlasem: ‚Vojtěše, pro Boha tě prosím, neopusť mé nemanželské dítě. Ujmi se ho!‘

Odpověděl jsem: ‚Petříku, umři spokojeně. Já se o děvčátko postarám.‘ Po té v těchto mých rukou zesnul v Pánu. Slovo u mne platí. Jak se mám o tebe nejlépe postarat? Kdyby byl Beda k čemu, byl bych vám už nějak pomohl. Jinak žádný pořádný člověk se k tobě neměl. Pustiti tebe do ciziny, kde tvůj rod neznají, abys tam štěstí učinila, se mi nezdá. Mohla bys pro svou nezkušenosť tam někdy býti ve psí. Čekati ještě několik let, namane-li se ti nějaký obstojný ženich, bylo by také stavěti na písku. Za služebnou tě k sobě vzíti nechci z lásky k nebožtíku Petříkovi. Co tedy zbývá? Buď mou ženou! Tak budu míti aspoň někoho, kdo mě věrně opatrovati bude, až choroby stáří na mne přikvačí; tak ti dám svoje jméno a napravím vinu Petříkovu; tak bude dobře smazána s naší obce jedna tmavá skvrna. Tak jsem ti pověděl všecinko, milé dítě. Nehartusím na tebe s odpovědí. Rozmysli si. Nechme to třeba odležeti. Srovnáš-li se v mysli se mnou, přijď zítra v neděli nebo za týden v neděli navštívit naši Bětu. Nepřijdeš-li, uvidím, kolik u tebe bilo.«

Dorotka mlčky mu políbila ruku a pokropila ji slzami. Doprovodila Duhu až k »Bartošově hrušce«, odkud se vinula silnice dolů ke vsi, k Starému Kameništi, jež dole se prostíralo mezi bujným stromovím. U hrušky se rozžehnali. Duha šel po silnici dolů a Dorotka v pravo od hruše do polí na trávu.

Druhou neděli na to přišla Dorotka navštívit Bětu k Duhovům do statku. Duha vyšel na záspí, podal jí srdečně ruku a pravil:

»Požehnej Bůh tento první krok tvůj do mého domu!«

II.

Minulo pět let. Dorotka stala se hospodyní na statku Duhově a přestála šťastně vše protivenství a všecku kyselosť, kterou zvláště po prvý čas sousedky selky život jí přikalovaly. Jednu péknou vlastnosť měla Duhová. Nezpýchala štěstím. Tím naklonila si posléze srdce i nepřejných a závistivých lidí. Duhovi byla více vděčnou a poslušnou dcerou nežli manželkou. Tak on tomu právě chtěl a vážil si každým dnem více mladé ženy své. Lidé říkali, že z Dorotky mládne. A v pravdě on mládl na duchu i na těle, ale rozumu i vážnosti při tom ani za mák nepozbýval. Nastal čas voliti nové představenstvo v obci. S bývalou obecní správou nebyli občané spokojeni. Mnohé neshody a škodlivé nepořádky vedraly se po roce šedesátém do obce, které občanstvo hnětly. »Musíme se na novou volbu obouti,« šel po Starém Kameništi jeden hlas. »Tak, jak to bylo, neshledali bychom se nikdy s dobrým. Třeba nového výboru a nového starosty jako soli na chléb.«

Bylo to shonu, domluv a pomluv před volbou, že bys jich ani třemi páry koní neuvezl. Vávra chtěl za starostu Havla, Vavruška Havelku, Mikeš Hykše. Div si nohy neuběhali, jazyk neumluvili, hlavu neumyslili. Jak už tomu bývá, každý skrýval své »proč« pěkně pod kloboučck; ale své »proto« vykládal na krám a nabízel ke koupi, komu libo. »Co jest obec,« myslili si, »ne-li my? Těch práv nemáme právě na fůry. Ale co máme, toho si dbejme a važme, toho využitkujme pro sebe.« Pro všelijaké rozumy nebylo shody. Z těch, kdo nejvíce proti staré správě brojili a pro novou, posud záhadnou zuby nehty pracovali, prvním byl Kokoška »od zvonice«. Byl to možný sedlák a říkali mu prostě »od zvonice«, protože byl v Kameništi ještě jeden chalup-

ník téhož jména. Kokoška byl jaksi na slovo vzat a měl hromadu přívrženců. Povah byl chladných a počítavých a tak brzy si u nikoho nezadal. Tím ovládal snadno ty, kdož měli krev prudší a neuměli tak počítati jako on. Byl suché postavy. Špičatý jeho nos a špičatá brada svědčily na pohled, že je bystrým a rázným. Jen do očí nemohl se nikomu dívati, když mluvil, a to mu dělalo ne-li nepřátele, aspoň nedůvěrníky. Jakož náhlosť jest příznakem povahy dobré, tak asi chladnosť a uměřenosť bývá znamením povahy zlé. Občané to jaksi tušili, dali se sice Kokoškovi voditi, ale zplna mu nedůvěřovali. Snažil se opravdově o to, aby se stal novým obecním starostou, leč tajil se tím, pokud to šlo. Z jara musil stavěti, i počítal, že by si jako starosta už nějak lacino dříví opatřil z obecního lesa. Nikdo o tom nevěděl a netušil. Kokoška před vlastní ženou ani neprojevil slabiky o tom, co jím hýbalo. Na oko předstíral největší starosť o dobro obecní, a čížkové sedali mu na vějičku. Byl čtenářem novin, rád vykládával v hospodě a ve schůzích politiku. Z novin naučil se mnohým lesklým průpovědem, kterými uměl v čas posluchačům zamydlovati oči. Aby byl v novinách opatrně vyhledával ducha časového, k tomu neměl s dostatek vzdělanosti. Kokoška byl asi v třetím koleně příbuzný nebožtíku Petříkovi, nemanželskému otci Dorotčinu. Hanba, kterou tím vážený sedlák Petřík celému příbuzenstvu udělal, padala také na něj. Proto nerad viděl, když si Duha Dorotku vzal za ženu, a vykládal mu to ve zlé. Byl to už druhý vroubek, který měl Duha u něho. Prvý pocházel už ze starších dob. Vojtěch Duha byl před rokem šedesátým, za doby Bachovy libovlády, po všechen čas obecním starostou. Měl tenkráte dost krušnou práci s nadřízenými zemskými úřady. S počátku si stavěl hlavu, srdnatě háje obec, když časem nahlédl, že proti palici není šermu, a hrsť moci že

více zmůže než pytel práva, povoloval, aby pánů proti obci nepobodl, hleďě s nimi dobře vycházeti. Tím ovšem zdálo se na oko, že nadržuje pánům na účet rolníkův, a potají budila se ve vsi proti němu nevole. Obci i občanům bylo sice leckterou tvrdou oběť vykonati, ale nebyli by se ani bez ní obešli, kdyby se byl i Duha rozkazům úřadů protivil. Tak musilo Kameništé vystavěti novou školu a nad to novou okresní silnici, která stála mnoho práce i nákladu. Nespokojenci pak vinu sváděli na starostu. Vidouce, ani úředníci s Duhou vlídně zacházejí, jednak mu záviděli, že se povyšuje nad rovnými, jednak i broukali o něm, že pod palcem ledacos dělá, co je jim na škodu. Když přišel konstituční diplom, a zase poprvé správa obce se obnovovala, prohlásili Duhu za zpátečníka, jenž nadržoval úřadům na ujmu obce z pánovité choutky, a srazili mu vrch. Zkusili to s Bartošem. Ale ten byl přílišný dobrák, a obecní věci, jež byl Duha odevzdal za nejlepšího pořádku, se zhatily. Po té se tiskl Kokoška ku předu, ale nezvítězil, a podržen opět Bartoš. S obcí to šlo s kopce, neboť požadavky obci ukládané značně rostly. Nyní se v tom srovnávali za jeden člověk, že třeba v čelo obce postaviti občana bystrého a rázného. Sem tam proskakovaly hlasy: »Volte Duhu!« To bylo Kokoškovi pískem do očí. Pracoval zuby nehty proti takovým náhledům, rýpal a podrýval pokrývaje se škraboškou muže svobody a pokroku milovného, jenž bojuje proti zpátečníku z dob Bachových, čímž ovšem myslil Duhu. Duha sám nikdy slovem ani se neprohlásil, že by stál o to, aby jej opět zvolili starostou. Maje z dřívějších let dobrou poučenou, nezapomněl posud, že odepřeli mu sousedé spravedlivé uznání za práci pro obec mnoholetou. Ale nestranil se také nikdy obecních záležitostí, maje za to, že jména občana nehoden je ten, koho netýkají se věci obce,

k níž náleží. Že Kokoška mu přeje jako kuna slepici, to věděl; ale nedal toho na sobě znáti, a jen tak, když mu Kokoška naběhl na pěsť, ťal jej leckdys do živého.

Byla neděle a v úterý na to měla býti volba. Ve čtyři hodiny chtěli se voliči sejíti ve škole, ve dvě přišlo jich několik, jimž rozumy jinak narostly než Kokoškovi a jeho příznivcům, na potaz a výzvědy do statku k Duhovi. Náhledy jejich šly různo. Duha je pozorně a klidně vyslyšel, uvážil, odvážil a odpověděl:

»Milí sousedé! Všecko se mi zdá, jako byste měli rýmu a jako byste vědomky i nevědomky chtěli, aby obec kýchala. Leč kdo řekne k tomu: ‚Pozdrav Pánbůh?‘ V tom leží, sousedé, zajíc. Nestřílejme vysoko, nestřílejme nízko, abychom cíle nepřestřelili.«

»A koho voliti?« tázal se Kolesník.

»Kdo počestně myslí a cítí; kdo ví, čeho žádá čest a blaho obce; kdo má chuť a sílu k tomu, aby obci ke cti a dobru dopomohl,« odvětil Duha.

»Řekněte nám jej,« ozval se Vrba.

»A jakpak bych vám ho řekl! Vyhledejte si ho mezi sousedy,« vytáčel se Duha.

»Vy byste se hodil,« — prohodil Skalský.

»Koho zvolíte, toho budete míti,« dodal Duha.

Rozešli se s nepořízenou. Podobenství o rýmě a kýchání roznesli po vsi. Jen Kokoškovi náhodou pro horlivosť jeho nepřišlo k uším. Schůze ve škole byla hlučná. Kokoška dral se se svými rozumy do popředí. Když byl v nejlepším výkladu, jakého muže má obec potřebí, aby ji zvelebil, tu zarazil se a vše svaly v obličeji stáhly se mu křečovitě, jakoby chtěl kýchnouti.

»Čechmant ví,« prohodil, »mám hroznou rýmu.« Posluchači se na sebe podívali a vypukli v hlasitý smích. Kokoška myslil, že se smějí jeho posuňkům, a dodal:

»A odkýchnout si nemohu.«

»To aby obec za vás kýchala,« odsekl Kolesník, jenž odjakživa rád čtveračil, a kýchnul ze vší síly.

Po něm kýchala většina občanův o překot, a hlasitý smích pobízel shromážděnými voliči. Kokoška ztratil nadobro koncept a byl pro tentokráte hotov. V úterý zvolen nový výbor, a v neděli po té byl starostou Duha. Kokoška, jenž měl už v Hlohovci nejlepší kmeny vyhlídnuty, propadl. A jak už bývá i v nejvážnějších často věcech, vtip a žert rozhodl.

Na večer sešli se nově zvolení starší obce v dolejší hospodě. Kokoška se dostavil také. Nechtěl svou nepřítomností ukázati, jak těžce svou porážku nese, a na posměch býti sousedům. Duha brzy odešel a sotva že vytáhl paty, jali se někteří jej chváliti.

»Ve vsi sedláci a ve škole žáci vždy se radují novým představeným,« prohodil kysele Kokoška.

»My nejsme žáci, a Duha není žádným novým starostou,« odsekl rázně Skalský.

Slovo dalo slovo. I povstala hádka čím dál tím hlučnější. Nebyla by zajisté Kokoškovi na nic dobrého vyšla, kdyby se najednou v šenkovně nevyskytla nová, vychudlá postava s vojenskou čapkou, s chatrným vojenským kabátcem a režným filcem. Dopadala silně na levou nohu.

»Pozdrav vás ruka Páně, krajané,« zvolal příchozí pozdravuje. »Či snad se neseperete?«

»Beda Kouřilovic!« vykřikl jeden hlas.

»Tak mi odjakživa říkají,« odpověděl vesele voják. »Přicházím z vojny domů.«

Kokoškou to trhlo. Usmál se ďábelsky, vstal a dávaje Bedovi připiti pravil:

»Pij, Bedo, na zdraví, na shledanou!«

»Zdrávi připíjeli,« odpověděl Beda, a jedním douškem vyprázdnil sklenici.

Bedou se hovor obrátil. Huba mu jela jako meč,

když vypravoval o tažení polním proti Prušákům. Večer, když podnapilý z hospody odcházel, šel za ním Kokoška.

»Bedo,« pravil, »pojď se ke mně vyspat.«

»Děkan s kaplanem pro dnes. Musím k rybníku, k staré tetě Opletalce,« odpověděl Beda.

»Dobře, přijď tedy zítra. Potřeboval bych nového čeledína. Budeš-li chtíti, až si odpočineš po špitále, můžeš ke mně.«

»To by se hodilo. Snad mi to půjde zas i s tou kulhavou nohou. Zatím dobrou noc, hospodáři!«

Rozešli se.

III.

Stará Opletalka, vdova po obecním ponocném, bydlila ve vlastním baráku vzadu u rybníka. Živila se, jak Pánbůh dal, a pro dobrotu nebyla nikterak bita. Bedu právě po mateřsku nepřivítala. První slova, jež mu v ústrety volala, byla:

»Snad mi nejdeš zmrzačený na krk?«

»Nevídáno,« odpovídal Beda. »Pro začátek mi snad kus jídla dopřejete; a pak i bez vašeho chleba zuby na slunci sušiti nebudu.«

Po té se v chudobné světnici uvelebil, jak vůbec bylo lze, a uložil se do postele, kterou mu, že právě byl po cestě, pro dnešek teta nabídla. Opletalka byla by se ráda od něho dověděla hodně novin. Bedovi však nebylo do řeči a brzy usnul chrápaje, jakoby hrál na basu.

Záhy z rána šla Opletalka po svých, uvařivši Bedovi hrnek zemčat k snídaní. Bratrovec spal dlouho do bílého dne. Po té nasnídal se zemčat a vyšel si na zahradu, aby si nohu umyl a pak pěkně vyhřál na sluníčku. Neseděl dlouho, když se za ním ozval známý hlas:

»Jak jsi se vyspal, vojáče?«

Beda se obrátil hlavou. U chatrného plotu stál Kokoška.

»Do důchodu, hospodáři!« odpověděl Beda. »Škoda, že se mi nic nezdálo. Byli bychom vsadili do lutrie.«

Tato příliš důvěrná řeč se Kokoškovi nelíbila. I ušklíbl se a pravil:

»Což nohu nemáš zahojenou?«

»I mám,« pokračoval Beda. »Ale tím věčným řezáním, než mi kouli z ní dostali, a tím věčným ležením ve špitále mi seslábla. Doktoři poručili, abych ji občas koupal; a když ji hřeju na slunci, dělá mi to dobře.«

»Jak jsi se rozmyslil stranu služby u mne?«

»Rád k vám půjdu za nějaký čásek. Zatím bude noha do skoku. Co dáte?«

»Jako Vaškovi. Chce se na zimu oženiti.«

»Blázen! Svoboda nade všechno. Když člověk jedl po osm let komisárek jako já, pak teprve pozná, co je svoboda.«

V tom přicházela ode vsi Opletalka. Kokoška spatřiv ji pravil utlumeným hlasem:

»Až si odpočineš, přijď za mnou do pole. Budu odpoledne nad úvozem pod Hlohovcem.«

»Dobrá, přijdu,« odvětil Beda.

Kokoška odešel směrem k rybníku.

Opletalka se zastavila na jeho místě u plotu.

»Co máš s Kokoškou?« tázala se.

»Stojí o mne,« odsekl Beda ledabylo. »Vašek prý se ožení.«

»Vezme si Syrových Pepku někdy při sv. Václavu,« vysvětlovala teta. »Ty bys tedy šel na jeho místo. Vida, vida; to není jenom tak, že Kokoška o tebe stojí. Z dobrého vnuknutí to nedělá. Kdo se nemůže lidem dívati do očí, když s nimi mluví, jako Kokoška, v tom není dobroty nazbyt. On má něco s tebou za lubem.«

»Co je to něco?« tázal se Beda zbystřiv uši.

»Kokoška si mohl nohy uběhati, aby ho zvolili starostou; sklaplo mu. Duha, jenž hrubě o to nestál, porazil ho jako David Goliáše. A podle mého sprostého rozumu Duha Kokoškovi ani vody nepodá. Tím se Kokoškovi zdvihla žluč, a jako že mně říkají Opletalka, jistě ten po tom prahne, aby si ji na Duhovi vylil. A věru, ty se mu k tomu hodíš, jakoby tě k tomu ušil.«

»Já?«

»Což ti ještě nepadá bělmo s očí? Tys měl před osmi lety známosť s Dorotkou, nynější hospodyní Duhovou, a vězel jsi jí dlouho v srdci. Dávno nejsi hoden těch potoků slz, které pro tebe ta první léta proplakala, co jsi byl na vojně. Však ono v tobě nikdy nic dobrého nebylo, a dobře řekl jednou Duha, že jsi slavíček z úlehle.«

»Jen ať mu nezazpívám, až mu zalehnou uši,« rozhorlil se Beda.

»To je to, co má Kokoška s tebou za lubem. Ten počítá jako žid. Ženská je ženská: koho měla za mládí opravdu ráda, toho jí ani kleštěmi ze srdce nevytrhneš. Beda by byl blázen, aby toho ke svému prospěchu neobrátil. Vysloužilý voják — hotový lenoch; ale lenoch potřebuje peněz. Začne si s Duhovou pěkně pod pokličkou, a Duhová ho ze staré známosti neoslyší. Bude-li Kokoška tebe míti ve stavení a po ruce, nebudeš míti s prací zle. On si tě otočí a ochočí, aby šlo všecko hezky po jeho vůli, a zatopí starému Duhovi v jeho domácnosti, že z něho poteče. Ztrpčí mu pelyňkem stará léta a schladí si na něm žáhu, že ho vytiskl z představenstva. Co tomu říkáš, Bedo?«

»Že jste tlachalka,« prohodil ledabylo Beda.

»A ty jsi chytrý na zmrzlé křepelky,« odsekla Opletalka a odešla do baráku.

Beda se zamyslil. Cítil dobře, že tetiny nápady nejsou z modra. Znala ona více než kdokoli jiný, nejen líc ale i rub celé vesnice. Beda se vzchopil, zapálil dýmku a vyšel zadem ze zahrady na hráz. Bezděky zamířil v levo k Hlohovci. Uprostřed na hrázi zastavil se a rozmýšlel. Dobrý duch — svědomí se v něm ozvalo. Že jeho příchod nebude Duhovi po srsti, to věděl. Také jej teta proti němu dopálila. Ale Dorotka? Měl jí za to, že by ho byla z lásky za ňadry do nebes vynesla, nyní, když nalezla po svízelích pokojný u Duhy koutek, mrzutosti a žalosť způsobiti? Ona mu ovšem pro lehkovážný jeho život dávno z mysli vyšla; ale lhostejnou mu přece nebyla. Vědomky jí ubližovati, bylo by přece jen hříchem. Měl jíti za Kokoškou, či neměl jíti? Byl na vahách. Cítil, že blaho dvou spokojených lidí visí na tom, dá-li se ke Kokoškovi do služby čili nic. Lépe bylo by vystříhati se Kokošky jako moru. Za takových myšlének popošel asi dvacet krokův. Najednou se zastavil a otřásl se, jakoby smrť byla po něm sáhla. Před ním stál Duha.

»Tak jsi zase přišel do Kameniště?« oslovil jej vážně Duha.

»Přišel, starosto.«

»Ale nehodláš tu snad zůstati?«

»Zůstanu.«

»A jsi schopen k práci, abys se poctivě vyživil?«

»Mám gracial, starosto — mám zdravé ruce.«

»Vypadáš sešlý. Ostatně chceš-li se pořádně živiti, nemám ničeho proti tomu.«

»A kdybyste i měl, mne chrání právo a zákon,« odvětil prudce Beda a zarděl se vzdorem.

Duha se na něj díval pokojně.

»Ty si mou řeč špatně vykládáš,« pokračoval důstojným hlasem. »Ostatkem přeju ti, abys tu našel dobré bydlo. Jen tolik tě žádám, abys se mého domu

vystříhal. Proč, víš sám tak dobře jako já. Nezapomeň, že bys měl se mnou, Duhou, co jednati.«

Po té pozdraviv zvolna odcházel v levo.

Zaťav zuby hleděl Beda mlčky za ním. Z očí mu sršely hněvy.

»Pyšný krocane!« uklouzlo mu z úst a více ani slovíčka. Po té pohodil vzdorně hlavou a šel nahoru k Hlohovci za Kokoškou. Asi za hodinu se oba do vsi vrátili a zastavili v židovně.

»Mouříku,« nařizoval Kokoška židovi, »nalejte panu vojákovi hodný kalíšek ode zdi ke zdi, ale to vám povídám, té nejlepší. Já zaplatím.«

Starý žid, jenž vlastně se jmenoval Mauric Kac, jemuž však přezdívali v Kameništi Mouřík, roztáhl svá ústa k nejlíbeznějšímu úsměvu a prohodil:

»Mám tu, pantatínku, rosoličku, že by ji mohl císař pán píti, natož tuto náš poddůstojník, pan Kouřil. Když ji lízne, každá žíla si vejskne. Juchej!«

Beda si mlčky zakroutil kníry a vypil s gustem dva kalíšky. Kokoška zaplatil.

»Mouříku,« pravil Kokoška odcházeje. »Pamatujte, že já tu byl s Kouřilem.«

»Božínku náš! Poroučejte! Celý krám je váš třeba o půl noci.«

Beda s Kokoškou odešli.

Mouřík šel do vedlejší světnice a pravil k židovce: »Sáro, viděla's vojáka, co tu byl s Kokoškou?«

»Všimla jsem si ho dobře.«

»Dej mu na křídu, co bude chtíti. Kokoška má peníze a platil za něj.«

»Slyšela jsem.«

»A Kouřil byl asi před devíti lety milencem nynější Duhové. Z toho můžeme míti dobrý užitek.«

»Nestarej se. Já na to také hned pomyslila.«

IV.

Za těch několik let, co byla Dorotka vdána za Duhu, stala se z ní švarná selka. Stav manželský šel jí vůčihledě k duhu. »Vidíte,« říkávali mužští, »co dobré bydlo nedělá?! Podívejte se na Duhovou! Žena jako květina. Tváře krev a mléko, tělo kypro a pékno, jakoby je na soustruhu vykroužil! A za svobodna hrubě si jí hoši nevšímali. Pravda, na službě musila pořádně táhnouti a polní práce — tvrdá práce, krásy nepřidá, těla neokrouhlí.« Z Dorotky se stala za nedlouho dobrá hospodyně. Znalať dobře práci polní, dvorní i domácí a k tomu, co jí bylo nového, naváděl ji Duha ochotně a trpělivě. Nalézaje u ní dobrou vůli a výborné schopnosti, vychoval si ji za hospodyni, kterou právem se pyšniti mohl. Ač železnou rukou vládl v domě, jak ani u větším hospodářství jinak nelze, přece nikdy nedal Dorotce pocítiti, že z opuštěného sirotka učinil z ní vážnou a možnou selku. Naopak byl k ní vždy laskavý po otcovsku a v slabostech jejích, kterých ovšem prázdna nebyla, hověli jí jako svěcené kosti. Jako každá žena, byť i po kvítí chodila, touží po tom, čeho nemá, tak i Dorotka přese všecko dobré bydlo leccčehos postrádala. Bolelo ji, že žádná ze sousedek, jež ovšem potají nad rodem jejím nos ukřivovaly, se s ní nechtěla upřímně spřáteliti.

»K čemu bys tím duši trudila,« říkával jí Duha, muž to životem kalený. »Pánbůh a měšec, to je přítel pravý: ti druzí zřídka kdy stojí za lítosť.« Druhá věc, jež mnohem tužeji Dorotku hnětla, byla ta, že neměla žádných dítek. Jako to obilíčko po vláze, práhla ona po dětských očkách a na samotě dost často si proto tesklivě zaplakala. Moudrý Duha jí nikdy nepřipomněl,

že u kapličky svatojanské jí řekl, děti že už asi míti nebudou, nýbrž říkával vesele:

»Ale, ale, bloudku můj! Což ty víš, co Pánbůh dá! Než se rok s rokem mine, kdo ví, nebudeš-li tuhle u okna kolébati.« I dodal při tom sám sobě v duchu: »Co bych za to dal, kdybych ji viděl děťátko povíjeti. Leč budiž v tom vůle Boží. Co Bůh učiní, dobře učiní.«

Tak se měly věci u Duhů, dokud nepřišel do Kameniště Beda. Dorotka sice leckdys na to pomýšlela, a přece ji ta novina tak velice polekala, že si ty strachy ani nedovedla vyložiti. Loni o pruské válce mluvívalo se ve vsi o Bedovi; ano i pověsti probíhaly časem, že někde u Hradce padl. Nejeden »Otčenáš« pomodlila se Dorotka za jeho duši. Nyní přišel Beda zmrzačen. Co si počne, jak se mu povede? Mimo Opletalku, jež dosti strakatě ten život protloukala, neměl tu ani živé duše. — Ona byla ženou Duhovou, muže starce, jemuž co do ctihodných povah nebylo v okolí rovno. To byly otázky, jež jí skličovaly duši i srdce. Duhovi samému nevedlo se hrubě lépe. Když ještě večer se dověděl, že Beda je v Kameništi, bylo mu, jakoby z nenadání sáhl na hada. Myslil si: »Promluvíš s Kouřilem. Snad tu nezůstane; a zůstane-li, snad zmoudřel trampotami a zkušenostmi.« Viděli jsme, že první jich promluva bledě vypadla. Druhého dne Dorotka ani ze stavení nevyšla. Bála se spatřiti Bedu. K večeru odešel Duha do školy. Vystavili si tam ještě za jeho úřadování světnici, v níž scházeli se obecní starší na poradu. Včera hned položili si na dnešek první schůzi. Starý výbor měl své věci odevzdati novému, a Duha chtěl jako nový starosta opravdově počíti svou činnost a položiti první kameny k dílu, k němuž si jej opět obrali občané. Neodcházel s velikou chutí z domova. Dorotka jej nerada viděla odcházeti. Ne-

věděla ani sama proč. Byl asi hodinu pryč, když do čeledníku, v němž Dorotka skládala prádlo, vstoupila Opletalka. Dorotku píchlo u srdce.

Opletalka slušně a úlisně pozdravila, ač ji Dorotka k řeči nevybízela, dala se do lecjakého povídání a točila řeč svou tak, aby se Duhová ptala po Bedovi. Ale Duhová jakoby z ní slova ukrajoval. To prohnanou bábu nezmátlo. Spustila sama.

»Víte-li, selko,« hovořila, »že včera večer Beda se vrátil z vojny domů. Nešťastný chlapec, jak vypadá! Když jsem ho spatřila, div mi srdce bolestí nepuklo. Kámen by se nad ním rozplakal. Je vám ho už jen stín, holá kosť a kůže. Tváře mu zapadly, tělo má zmořené jako Kristuspán, odpusť mi Pánbůh hříchy, že člověka k němu připodobňuji. A co nad to, mrzák je vám, učiněný mrzák. U Náchoda dostal kouli do levé paty. Od léta celou zimu a jaro mučili jej ve špitále. Nohu mu řezali, pálili a Bůh ví, co s ní dělali, najíst se mu nedali; pravý vám to zázrak, že to ten chlapec přestál. A co má za to, selko? Žebrotu, psotu, nuzotu — tu má teď z toho.«

Opletalka natáhla moldánky a škytala. Po straně však pokukujíc viděla dobře, jak se Duhové ruce třásly a jak jí kusy prádla z rukou padaly.

»Co si tu s ním počnu?« pokračovala bába. »Vždyť, kdyby nebylo Boha a těch dobrých lidí, hlady bych padla. Jsem chudá, a to víte, selko, na chudého všudy teče. Smiluj se Bůh nade mnou a Rodička Boží svatohorská! K práci on teď není, aby si nějaký groš vydělal. Vždyť je chuďátko jako ta moucha. Hrozno povídati a ještě hůře viděti. Víte, selko, nepřipomínám ráda lonských sliv; já vím, že vám svou lehkovážností Beda mnoho žalostí způsobil. Ale vy máte srdce jako z másla, a Bůh vás miluje za to; sice by vás jinak do nejlepšího statku v Kameništi nepostavil za hospodyni.

Kdybyste ho viděla, srdce by vám ztuhlo. Myslila jsem si, půjdeš nejdříve k Duhové. Vždyť tu mimo mne ten Boží mrzák Beda nemá nikoho jiného, kdo by měl s ním útrpnosť. Ona tě jistě neodbude s prázdnou. Bůh jí dal všeho hojnosť, ona se nezatvrdí nad tím, kdo by byl jindy pro ni do ohně skočil. To jsem si myslila, Duhová.«

Dorotce se dělala kola před očima, a hrdlo jakoby jí byl někdo zadrhnul. Stěží vypravila ze sebe:

»Pojďte, já vám něco dám.«

Opletalka šla za ní do komory. Duhová jí dala asi čtvrtci mouky, něco vajec, kus másla, ano i hromadu sušených švestek, co právě měla po ruce. Opletalce svítily oči radostí.

»Bože, Božínku,« zvolala, »jaká vy jste učiněná dobrota k chudým lidem. To upeku ubohému Bedovi buchty, a ty budou jeho noze dobře dělati. Zaplať Pánbůh! Oh, on chudák! Má jen jedinou košili.«

»Počkejte,« řekla Duhová, odešla do vedlejší světnice a přinesla bábě dvě staré košile.

»Tak! A teď už jděte,« dodala Dorotka, i odešla rychle do čeledníku.

»Jdu, jdu už, má zlatá duše! Bůh vám to tisíckrát zaplať!«

Opletalka odcházela ze stavení. Na záspí podívala se oknem do čeledníku, i spatřila, ana Duhová u stolu sedí a pláče. Teta Bedova šla bez jeho vědomí k Duhové. Počítala, že s prázdnem neodejde a nesklamala se. Také Bedovi nic neřekla, co dostala. Buchty si pěkně pro sebe upekla a jemu udělala jen ledabylo dolky.

Zatím rokoval Duha s obecními staršími ve škole. Kokoška jsa výborem byl také při tom. Důstojně a klidně převzal nový starosta do své správy záležitosti obecní a rozkládal pak své myšlénky, co a jak by se

dalo poopraviti neb zvelebiti, a které nové podniky by asi bylo lze provésti, aby obci byly s užitkem.

»Jenom peníze kdyby byly,« namítaly některé hlasy. »V tom je suk.«

»I ten se dá pomocí Boží vyraziti,« odpovídal Duha. »Myslím, že by spravedlivě důchody se daly rozmnožiti. Víte, přátelé, že povždy mluvím bez narážky, bez urážky. Ale jako starosta, jemuž první i poslední věcí je prospěch obce naší, musím se někdy dotknout i sousedů, žádá-li toho povinnosť, kterou jste mně na ramena zavěsili.«

Po té rozložil katastrální mapu na stole a ukazuje na ni prstem pravil:

»Tuhle nad Hlohovcem je obecní pastvina. Soused Kokoška, protože se mu to dobře hodilo, přioral si z ní kus k svému poli. Já vím dobře, že si to nechce přivlastňovati, ale obci se z toho neplatí. My ovšem, jako sousedé souseda, neutlačíme ho; ale byl by to hned nový důchodek, a Kokoška jistě nebude proti tomu.«

Kokoška zbledl a zaťal zuby. Každá žilka v něm hrála, ale na venek zůstal zcela chladným. Po chvilce, poněvadž všech oči naň se upíraly, pravil:

»Přivlastniti si ten kousek nechci. Mně se to při orání dobře hodilo. Je tomu teprve asi třetí rok.«

Duha, vytknuv tu vadu ještě u dvou jiných sousedů, vylíčil pak, jak chatrna je zvonice, že zajisté každý příchozí člověk si toho všimne. Po té pokračoval o cestě vozové, jež nahoru vede k polím, kdež říkalo se »na bubnování«, že tam na pěšinách země pod kroky duněla.

»Ta cesta, zvláště jedeme-li s kopce dolů, je tuze chatrna. Dobytek tím trpí, povozy trpí, a my všichni tudíž trpíme, především ve žních, kdy svážíme obilí. Nutno, aby důkladně byla opravena, prospěch celé obce

tomu chce. Stráně jsou při cestě pozemkem obecním, nic nám nepřekáží.«

»Ta cesta leckoho pálí,« podotkl Kokoška kysele. »A jak by nepálila? Vždyť loni si tam váš kůň, starosto, zlomil nohu.«

»Co mně se přihodilo loni, může se letos přihoditi jinému sousedu, a třeba vám, sousede! Ostatně před čtyřmi lety si tam na zimu Opletalka zlomila pádem ruku.«

Kokoška sebou trhl. Domníval se, že Duha naráží na to, že chce Bedu vzíti k sobě a že jeho záměry prohlédá. I šlehl okem po starostovi. Ten však pohled jeho zcela pokojně snesl.

»Vy ovšem máte v tu stranu hodně polí,« nahodil Kokoška.

»Milý sousede,« odvětil Duha, »jsem starý kovář, nebojím se jisker. Jiní tam také pole mají.«

Po té hned přešel k jiným řečem.

Sousedé se rozešli. Když přišel Duha domů, tázal se Dorotky podle zvyku:

»Nebylo tu nikoho, co jsem byl z domu?«

»Byla tu Opletalka,« odvětila Dorotka klopíc oči.

Duha sebou hnul a podíval se bystře na ženu. Teprve nyní viděl, že plakala. Neříkal však ani slova a dodal toliko nejistým hlasem:

»Co tu chtěla? Prosila?«

»Dala jsem jí mouku a kus másla.«

»Dobře jsi učinila, děvče! Po druhé až přijde, a já nebudu doma, odkaž ji na mne.«

Večer nemohl ani Duha ani žena jeho usnouti. Oba měli něco na srdci; ale na jazyk se tomu nechtělo.

»Upomínka na zašlé časy,« myslil Duha, »ostýchá se mně se svěřiti. Plakala. Nebylo by dobře, kdybych ji bral na skřipec. Však to přejde jak ten sen.«

V.

Beda nepospíchal ke Kokoškovi do práce, a Kokoška naň nehartusil. První si myslil: »Kokoška mne k svým pletkám potřebuje; nač bych se mu horempádem svou krví zapisoval?« Druhý si myslil: »Však on mi Beda neujde, a do žní se bez něho obejdu. Chlapík se chce povalovati a dobře se míti, ale s prázdnýma rukama těžká zahálka. Až ho pan Hladký upomínati bude, což on Beda přileze. Však si jej ochočím podle chuti. Znám své trumfy, až se dám do hry v karty.«

S počátku se Bedovi v Kameništi jak náleží líbilo. Nedělal nic a žil pěkně do vůle Boží. Leč brzy nedostávalo se mu peněz, aby si příjemně chvíli ukracoval. Dorotce se posud uhýbal s cesty. Bál se Duhy a myslil si, že opatrnosť, hlavně pro první čas, nebude na škodu. Teta mu vyzradila, že byla u Dorotky, a rozumí se, že mu živými barvami vymalovala, jak Dorotka se třásla i plakala, když jí o něm vypravovala. »Ležím jí posud v srdci,« rozumoval Beda, »to se mi může vyplatiti. Byl bych blázen, kdybych netrhal slívy, když mi zrají.« Beda rád pil a kouřil. I o to nebylo zle; Mouřík mu rád čekal, věda proč. »Co nezaplatí Kokoška,« myslil si, »zaplatí Duhová.« I Opletalku si Mouřík opatrně nadcházel. Věděl dobře, že kam nemůže čert, nastrčí bábu, a chytrosť a hrabivosť tety Bedovy nebyla mu žádnou novinkou. Tak to šlo několik neděl Bedovi pěkně hladce jako po másle. Leč najednou počalo se dobré jeho bydlo hatiti. Duhová odkázala Opletalku na Duhu. Teta Bedova se kroutila a točila jako úhoř, ale nevytočila se. Dorotka bojíc se opravdově o domácí pokoj a blaho nepoddala se ani těm nejúlisnějším výmluvám a přemluvám. To byla jedna rána pro Bedu. I druhá brzy padla. Mouřík se ptal po penězích. Oblékl

si na to sice rukavičky, ale přece stál na svém, kdy a jak Beda zapraví účet, jenž zatím po židovsku vzrostl. Beda odkázal na Kokošku. Kokoška znal se v tůčkách. »Něco již zaplatím z lásky k tobě, Bedo; ale sám nahlížíš, že bez práce nejsou koláče. Mám ženu — děti, a míšek je přede žněmi scvrklý. Starej se sám, vždyť jsi muž a pro rozumy nepůjdeš do lékárny.« Beda mu porozuměl, jinými slovy to bylo řečeno: »Proč se nemáš sám k Duhové? Víš, co chci. Navař Duhovi hodně kyselé jíchy, a já pak už sáhnu do kapsy.« Třetí kříž měl Beda s tetou. Do každého sousta, které mu dala, namíchala mu hořce. »Proč jsi takový bezhlavec? Duhová by dala, kdybys se k ní přitočil. Já už jí toho plnou hlavu namluvila. Máš naseto, a obilí zrostlo, nabrus kosu a sklízej!«

Jsa takto mezi několika ohni nevěděl Beda, kam se vrhnouti. A pomoci byl lačen jako pták Božího vzduchu. Kdyby to jen trochu chytře navlékl, Duhová by dala peníze. A přece jej něco od ní odráželo. Byla to jiskra Boží v něm, bylo to svědomí. Ale on tu jiskru zasypal popelem a smetím chtíčů svých nezřízených.

Byl počátek června po obědě, jejž mu teta ztrpčila hádkou jízlivou. Po té odešla; a on se převalil v zahradě do trávy. Za hodnou chvíli se teta vrátila a pravila:

»Duhová šla sama za olšinky. Má tam len. Jdi za ní!«

Beda se vzchopil a šel za olšinky. Přese všechnu špatnost jeho bušilo v něm srdce kladivem. Nedbal toho. Z dáli již poznal Dorotku. Plela len a byla k němu zády obrácena. Dodal si srdce a šel k ní. Nebe bylo zataženo, a vlčkové běhali po obilí, jež bylo vyrostlo již po pás. Dorotka se ho nenadála. Když ji pozdravil známý jeho hlas, jakoby jí srdce nožem projel. Neměla síly, aby se naň podívala, ale poděkovala mu zděšeným

hlasem. Beda viděl z toho, že jí není posud cizím. Ohlédl se. Daleko široko nebylo živé duše.

»Tak jsem tě přece našel, Dorotko,« promluvil laskavě. »Však už kdo ví kdy pasu po příležitosti, abych s tebou mezi čtyřma očima mohl porozprávěti.«

»Porozprávěla už se mnou dost tvoje teta. Co ty bys mi mohl chtíti?«

»Mluvíš ke mně jako cizí osoba. Kde jsou ty časy, kdy jsi jinak mluvívala! A ani se na mne nepodíváš, ani mi ruky nepodáš.«

Dorotka obrátila k němu oči, ale ruky mu nepodala. On stál na mezi, ona klečela ve lnu asi deset krokův od něho. Dorotka sklopila oči.

»Kdyby nás tu někdo viděl, co by z toho bylo pomluv. Jdi, Bedo, s Pánembohem!«

»Odháníš mne jako pobertu ze stavení. Ovšem, ovšem, tys bohatá selka za to, že jsi svou mladost prodala starci. Já jsem ubohý, ubíděný voják, ale nezapomněl jsem na to, co jsem před lety tak upřímně v srdci nosil a nač posud tolik vzpomínám.«

»Nemysli, že ti polezu do pasti. Duhy se nedotýkej. Ty nejsi hoden, abys mu prach setřel s obuvi.«

»Bůh ti odpusť ta tvrdá slova. Já ti odpouštím, a třeba mi srdce krvácelo. Spíše smrti bych se byl nadál než takového shledání. Ale mysl ženská májový sníh. Jsem nuzák a bídák v bitvě schromený. Ale od této chvíle jsem bídák nejbídnější pod nebem.«

Dorotka se vztýčila, a hnědé její oko utkvělo na Bedovi. Chytila se rukou za srdce, oči se jí zakalily.

»Co chceš?« vypravila stěží ze sebe.

»Nic, Dorotko, nic! Jen tebe vidět a pak umřít!«

»Však ty neumřeš!«

»Kdyby jen Bůh se smiloval a vzal mne odtud. Neboť vidím, že z kamene oleje nevytlačím.«

Dorotka zaštkala. Z očí se jí vyvalily slzy, a dala se do usedavého pláče.

»Co mám tu na světě?« naříkal Beda. »K těžší práci jsem neschopen, lehčí neumím a nemám, čím bych ukrotil hlad. Žebrati se stydím. Teta má sama málo a sousto, které mi dá, opepřuje pokaždé výčitkami, abych šel, odkud jsem přišel. Ó, jak se neminouti s rozumem! A ta, na niž jsem skládal ty zbytečky v slzách utopených nadějí, ta řekne mi: ‚Jdi s Pánembohem!‘«

Beda se zamlčel, Dorotka se vyplakala.

»Nemyslila jsem to tak, jak to, Bedo, bereš. Bůh ví, není tolik klasů v poli, cos mi nadělal žalostí. Ale kamenem nejsem, a dá Bůh, že nikdy nebudu. Co mám pro tebe učiniti? Či mám bráti z toho, co není mé, co je Duhovo? To bych byla nevděčnice a špatná osoba. Duha je muž, že rovného nenajdeš. Oh, staví na mne hrady, a já bych jej měla klamati? Já s ním promluvím; on nebude od toho, on tě bude podporovati, dokud si nebudeš moci sám chleba vydělati . . .«

»Toho nech! — za to tě prosím a zaklínám,« přejal jí kvapně Beda řeč. »Raději za plotem zahynouti, než z jeho ruky bráti podporu. On je ke mně necita, on mne urážel, když jsem proléval krev na vojně, on mne urážel, sotva jsem přišel do Kameniště. Na vrch hlavy by se ti vysmál, kdybys mu přišla s takovou. A pak by žehral na tebe . . .«

»A vidíš, přece mne potají vyhledáváš a nedbáš o domácí mou spokojenost, kterou mne Bůh po tolika trampotách obmyslil. Co tedy chceš ode mne?«

»Nevíš-li to ty, já to nevím. Nedej mně zahynouti!«

Dorotka přemýšlela a po chvíli dodala:

»Ty chceš jíti ke Kokoškovi do služby?«

»Až se trochu seberu a sesílím, abych mohl do polí.«

»Nechoď k němu a jdi z Kameniště. Já učiním pro tebe, seč jsem.«

»Kam jíti?«

»Kamkoli, všude Boží země.«

»Ale nikde koutek, kam bych mdlé údy položil. Ten aspoň mám u tety. A pak tys tady a ty mne jistě neopustíš.«

»Lépe by bylo, kdybys odešel. Ukládám ti to na pamětnou. Pro dnes už mne tu nech samu. Zítra po osmé ráno potkáš mne na silnici u kapličky nahoře. Přinesu ti na přilepšenou. Zatím s Pánembohem. Mohl by nás tu někdo viděti.«

Mlčky podával jí Beda ruku. Dorotka mu dala navzájem svoji. On ji rychle vztáhl a přitiskl k srdci a zvolna odcházel.

Když byli zabráni do rozmluvy, nevšimli si, že kus od nich za žitem objevil se Mouřík s rancem na zádech. Sokolí jeho oko poznalo bývalé milence a zajiskřilo radostí. Vida, že se rozcházejí, sedl si na mez za žito a seděl tam hodnou chvíli, aby jim nepadl do oka. Přišed domů mnul si vesele ruce a Sáře své vypravoval, co viděl. Když pak se večerem Beda zastavil u něho, nezmínil se ani slovíčkem o placení a ochotně dal Bedovi, čeho si přál. I Beda vypadal, jakoby ho proměnil. Chytrý židák té změně dobře porozuměl.

VI.

Den po té před osmou hodinou potkal se Beda s Dorotkou nahoře u Hlohovce u kapličky. Ona šla ze vsi a v koši nesla lidem na pole snídaní. Beda šel

ke vsi. Když se k sobě na několik kroků přiblížili, pravila polohlasem:

»Zdvihni opatrně uzlíček, který upustím, ale až poodejdu.«

Beda ji pozdravil, a ona šla dále. Teprve, když byla kus zašla, upustil hůl svou a zvedaje ji zvedl též uzlíček a ukryl jej v kapse. Po té zevluje chvíli po silnici zahnul do lesíka, kdež v houštině uzlíček rozbalil. Byla v něm v papíru svinutá desítka. Beda v duchu zaplesav asi za půl hodinky ubíral se druhou stranou do vsi a zastavil se v krámku Mouříkově na snídaní. Žid jej důvěrně přivítal. Když pak Beda k odchodu se maje tobolku vytáhl, div očima nepohltil, co je v ní. Beda měnil desítku, dal z ní několik zlatek židovi na svůj účet, ostatek uschoval a odešel.

»Vida,« mluvil Mouřík sám k sobě, »Beda není starý, ale umí to. První dostaveníčko s Duhovou vyneslo deset zlatých, druhé vynese dvacet. Skoro jsem myslil, že je ona chytřejší. Hloupých lidí netřeba síti, sami se rodí.«

Po té prohlížel účty nějaké. Uslyšev na silnici hrčeti vůz postavil se do dveří, aby snad čeledína na nějakou skleničku přivábil. Tenkrát přijížděl Kokoška. Spatřiv žida, an se již z daleka potutelně usmíval, pravil k němu Kokoška, když dojel k židovně:

»Snad mne nechcete už po ráno upomínati pro toho nedopitu Bedu?«

»To, to, pane hospodáři! Beda má peněz jako želez. Před chvílí tu měnil desítku a platil.«

Kokoška zastavil povoz, jakoby něco na něm prohlížel a prohodil ledabylo:

»Vida. A kde je nabral?«

»Nepůjdete dál? Mám slivovici, že jsem jaktěživ neměl takové.«

Kokoška vstoupil do krámu. Žid naléváje kalíšek švitořil:

»Mezi námi, hospodáři; Beda se včera odpoledne s Duhovou za olšinkami slezli. Vidíte, jaký čtverák je ten Kouřil. Desítka jsou nějaké peníze. Ale to mezi námi!«

»Jakoby se země nad tím slehla,« odvětil Kokoška, oči se mu rozjiskřily a v duchu si přidal: »Dobře, že jsem jej zapletl s židem. Slívy se zapalují, budeme česati.«

Po té zaplativ odešel a cestou řekl si v duchu: »Počkej, Duho! Já ti připravím rýmu, že se div kýcháním nepřetrhneš, a celá ves ti řekne: ‚Pozdrav Pánbůh!'«

Minulo několik dní. Přímý Duha neměl o tom ani potuchy, že jeho žena v polích s Bedou se potkala. Od hodiny k hodině můrou ji tlačilo pomyšlení, že poprvé, co je vdaná, ukrývá tajemství před mužem, jenž skládá všechnu víru v její upřímnost. Stokrát chystala se mu všechno pověděti, ale nikdy nenabralo se k tomu síly a odvahy. Cítilať, že dopouští se proti němu hříchu a předvídala, jak by v jeho očích ztratila, kdyby odjinud se o tom dověděl. A přece nemohla se donutiti k přiznání toho, co sama nazývala vinou a co ji pálilo, bodalo v duši. Konečně sama sebe vymlouvala před sebou. Beda přišel za ní sám, a ona mu k tomu nikterak nenadhodila příležitosti. A těch deset zlatých, které mu dala, byly z její pokladničky; stržila je za máslo, vejce a drůbež a měla na svou parádu. Měla již v městě vyhlídnuté šaty. Peníze ustřádané byly na ně. Ze soucitu odřekla se té radosti a peníze dala Bedovi. Nebyl-li to čin křesťanský? A přece jí zmítal nepokoj. Cítila, že mezi ní a Duhou rozstupuje se jaksi půda šťastného manželství a že rozstupuje se vinou její, neupřímností její . . . Beda jí tanul stále před očima. Nebyl to

Beda ze šťastných dob její lásky: a byl to jako přízrak z děsného sna, jenž ji čarodějnou silou za sebou táhl.

Jednou odpoledne potkal Kokoška Duhu, an se sáhovkou v ruce šel z té strany, kde leželo jeho pole při Hlohovci. V Kokoškovi vzkypěla žluč. Nemyslil jinak, než že starosta už vyměřoval kus, který si byl z obecní pastviny přioral. Leč nalíčiv lhostejnou tvář pozdravil a pravil:

»Kde jste chodil, starosto?«

»I mám tak na stará kolena všelijaké starosti v obci i doma.«

»Věřím rád,« odvětil Kokoška s důrazem. »Kdyby mně to moje žena udělala, nevím, co bych . . .«

Duha vyvalil naň oči a čekal chvilku, až dopoví. K tomu však se prohnaný Kokoška neměl.

Starosta ptal se nejistým hlasem:

»Co to povídáte o mé ženě?«

»Inu, což víte jako já a jiní, že se za vašimi zády schází za olšinkami s Bedou Kouřilem!«

Duha chtěl vykřiknouti: »Lžeš!« a měl sto chutí zlomyslného utrhače sáhovkou přeměřiti, leč v okamžení se vzpamatoval a ptal se hlasem vážným:

»Klepy, hloupé klepy! Odkud je máte?«

»Mouřík viděl na své oči, jak spolu důvěrně rozmlouvali. Asi před deseti dny.«

»Neviděl dobře.«

»Ó, žid vidí krejcar v studni. Ale musím k lidem, buďte zdráv.«

Duha šel rovnou cestou domů. Kolena klesala pod ním, a stará, zkušenostmi druhdy tak utužená hlava šla mu kolem. Nebyl by sobě pomyslil, že by ho něco na světě tak dojati mohlo jako tato novina. Sotva že vrátky vstoupil na záspí, potkal Opletalku. To mu dodalo.

»Co jste tu chtěla?« ptal se zhurta zaražené báby.

»Chtěla jsem prositi, starosto! Hospodyně mne odbyla, až vy prý přijdete.«

»Dobře učinila. Přijďte zítra před polednem.«

Opletalka odešla.

Mysl maje podrážděnou a srdce rozbouřené vkročil Duha do čeledníku. Dorotky tu právě nebylo. Duha byl tomu rád a složiv ruce do zadu prošel se několikrát po světnici, aby uspořádal rozházené své myšlénky a upokojil rozlítostněné city. Co se jindy ocelivé jeho vůli hračkou dařilo, s tím měl dnes práci, že mu až pot na čele vyvstával. Leč setřev s čela pot byl zase ten starý Duha, starý a pevný jako ten dub, jehož listím bouře jen otřásá, ale jehož kmen a kořání nikdy se neviklají. Když byla Dorotka do čeledníku vstoupila, podíval se mlčky na ni. Ale pohled jeho, přísný a vážný, tolik v sobě zavíral bolesti, lítosti a útrpnosti, že se jí břitvou vryl až do dna srdce. Sklesla na zemi k lavici u okna, a hlasitý její pláč rozlehl se čeledníkem. Duha stál na svém místě jako přimrazený, ale v srdci jeho vzňal se najednou oheň, jenž mu slzy do očí vehnal. Přikročil zvolna k ženě a položiv jí na hlavu pravici jako osyka se třesoucí, promluvil k ní slovy otcovskými:

»Nevěřím, děvče, že bys mi vědomky rakev tesala. Chtěl jsem z úst tvých uslyšeti nepokrytou pravdu, a Bůh ví, žíznil jsem po ní jako ušlý kůň po nápoji. Ale teď se po ní neptám. Potoky takových slz nedává Bůh těm, kdo jsou špatni. Mně odpadává skála s duše.«

Dorotka nevstala se země a chytila oběma rukama jeho pravici, přitiskla své rozpálené a mokré tváře na ni a jala se Duhovi vypravovati, co se mezi ní a Bedou sběhlo od těch dob, co vrátil se do Kameniště. Duha si sedl k ní na lavici a pokojně ji vyslechl. Když na konec ho prosila za odpuštění, odpověděl vážně:

»Máš už odpuštěno, děvče. Zůstaneš-li mým věrným srdcem, budu tobě železným štítem. Mým pak ochráncem budiž Bůh! Rány na nás mířené odrazí se a budou ve psí.«

VII.

Přes to, že Duha v pravdě mužnými povahami svými šťastně vyrovnal první roztržku, kterou Dorotka více ženskou svojí nestatečností než neupřímností mezi sebou a jím způsobila, neměl v noci po té pokoje. Nechtělo se mu nikterak spáti, a hejno myšlének trudných a bouřlivých prohánělo se duší jeho. Bylť Duha bílou vranou mezi sousedy. Předkové jeho snad již od třicetileté vojny drželi statek, jejž nyní on spravoval, jakožto poslední ratolest z Duhovského kmene. Nebylo ve vsi pamětníka, jenž by byl něco nekalého na Duhy věděl. Rod jich platil za čistý jako panna a prost byl všeliké úhony. Na tom si náš Duha velice zakládal. Vychování neměl Duha lepšího než jiné děti z Kameniště. Ale nebožtík starý učitel Valenta, jenž nejen paměť, ale i rozum i srdce žáků svých cvičil, poznal záhy zdravý a jadrný rozum chlapcův a dal si na něm více záležeti než na jiných, aby mu dělal čest. Když vystupoval ze školy, řekl k němu mezi čtyřma očima Valenta: »Nemysli, Vojtěše, že dost umíš. Nelituj nikdy groše za dobré knihy; čítej v nich, abys se řádně okoval na kamenitou cestu života a abys byl na užitek obci, která jen tenkrát prospívati může, jsou-li v ní rozumní a poctiví občané.« Bystrý chlapec si to pamatoval; a ve vsi věděli, že je čtenář a svým časem zvolili jej za starostu. Jako starosta obcoval Duha po léta se vzdělanými lidmi. Takovým způsobem nabyl Duha živého smyslu pro osobní občanskou čest i pro čest obce. Jako nikomu vědomky neubližoval, nedal i sobě ubližovati,

a se zlou se potázal, kdokoli z jakékoliv příčiny jeho cti se dotknul. Jako vojáci svou korouhev, tak držel vysoko svou česť, a jako vojáci byl také hotov pro ni dáti se do boje. Proto se lidé divili, že nemanželské dítě bere za ženu. Ale oni rozuměli jen té plané, zevnější cti a ne té pravé, vnitřní cti, jak ji bral Duha. Dorotka byla mravopočestná, to mu dostačilo; ona jevila pevnou povahu tím, že přes všecky útrapy věrně držela k Bedovi; to se mu na ní líbilo. Při tom měl něco za lubem, co ukrýval před každým. Nadál se od ní mužského potomka; hnětlo jej, že jím Duhové vymírají. Proč neoženil se dříve, nebo byl dlouhá léta vdovcem? Pro samé rozvažování. A dnešní noci si položil otázku tvrdou jako oříšek kamenáček, zdali vybíraje nepřebral. Dorotka svým nestatečným jednáním ranila jej na cti. Slova: Žena Duhova schází se za jeho zády s bývalým hochem svým; slova, která slyšel z úst Kokoškových, pálila jej nade všecko. Nahlížel, že chybila jeho žena jen z měkkosti ženské, a že pravé viny na ní není. Co se stalo, nemohlo se již odestáti, to bylo nade vši pochybnosť; ale což budoucnosť? Chyba chybu táhne! Duha nemohl spáti samou starostí a přemýšlel, jak by nejlépe zalehl cestu příšeře, jež se ukrytými pěšinami k domu jeho loudí. Staré pravidlo jeho: »Jedno minouti, druhé svinouti, k třetímu pomlčeti — cesta k pokoji,« tenkráte se mu nehodilo. Běželo mu tu o nejdražší statek jeho, o česť. A tu nebylo na jiném, nežli jednati. A přece se na mysli rozpakoval. Řekněme bez obalu: Duhovi, starci životem kalenému, bylo Dorotky líto. Za těch několik let, co spolu z jedné mísy jedli, přilnul k ní statečný stařec nejen láskou otcovskou, nýbrž i manželskou. Duha byl by s ní tu Boží duši rozdělil. Ta láska mu nyní vázala ruce.

Hned ráno šel ke Kolesníkovi a rozmlouval s ním

dlouho a důkladně. Kolesník po té vyhledal Bedu, beztoho že návodem Duhovým.

»K čemu si dělati Duhu nepřítelem?« vyjednával Kolesník. »Víš, hochu, on jako starosta že je dobře u pánů zapsán a že mnoho zmůže. Bude-li na svém státi, vystrnadí tě ze vsi tak jako tak. Hlavou dubu nepovalíš.«

»Oho,« namítal Beda, jemuž se nyní právě v Kameništi začalo líbiti. »Ještě mne při nepoctivosti nepostihl. Strachy prachy! Nejsem hloupý vesnický pecivál, jsem ostřílený voják. Kameniště mi za obydlí vykázáno jako vysloužilci. Proč bych se sám odtud dral, když mi tu dobře.«

»Kdybys odtud šel,« poučoval Kolesník, »starosta by svou ruku od tebe neodvrátil. Dokud bys chleba vydělávati nemohl, byl by tvou podporou. Sám tak řekl. A jeho slovo není řečeno do větru; však ho znáš. Vem, Bedo, rozum do hrsti a nebuď sám proti sobě. Blázen bys byl, abys pohrdal vlastním užitkem.«

»Ať mne podporuje zde!«

»To by si nasadil mol do kožichu. Sám to nahlížíš. Jde mu o to, aby měli on a žena od tebe pokoj. On ví všecko, co tvá teta a ty máš s jeho ženou. Ona mu všechno řekne od a až do z. Také ví, že ti Duhová z vlastních peněz dala desítku.«

»Když mi půjčila z vlastních peněz, jeho škoda to není.«

»Ale teď můžeš na to umříti, že ti Duhová už ani krejcaru nedá.«

»A kdo vám řekl, že na ní něco chci? Jsem za sloužilý voják a žádný žebrák. Rád bych, abyste věděl, jak se mnou mluviti.«

»Pomysli na zadní kolečka.«

»To je moje věc a nikoho třetího. Dokud se mi

nebude chtíti, z Kameniště nepůjdu. To starostovi vyřiďte. S Pánembohem!«

Co zbývalo za takových řečí Duhovi? Nic, než býti Dorotce železným štítem, jak jí byl pravil, a ostříhati ji bedlivě, dokud její srdce bude mu věrno.

»Však on Beda dříve nebo později ve vlastních léčkách uvázne, jako každý nehodný člověk,« potěšil se Duha. »Co jsem jednou mlčky svinul, nesvinu po druhé.«

Dokud měl Beda něco peněz Dorotčiných v ruce, nebylo zle. I když došly, byl k němu Mouřík nějaký čas přívětiv a půjčil mu několikrát, ne sice mnoho, ale půjčil přece. A tabák i pálenku dával ochotně na křídu. Ale to netrvalo věčně, a u Bedy začala zase stará s novou. S tetou měl doma pravý očistec. Vyčítala mu každou chvíli, že ho živí, naváděla jej přímo i nepřímo, aby opět zaklepal u Duhové. Leč Beda měl poprvé více chuti a ráznosti než po druhé. Bál se Duhy. I úskočný Kokoška zahýbal opatrně s cesty, kterou se posud bral a k níž Bedu přismažil. I on ještě nějaký čas měl s Bedou dobrou vůli. Ale brzy přesvědčil se Beda, že přízeň Kokoškova chodí po ledě. Kokoška byl pálená kopa. Ať dělal, co dělal, na oko si uměl vždy dobrou pověsť zachovati. A kdyby i nadále s Bedou držel, věděl dobře, že by se ctí neobstál. Nahlas řekl k Bedovi: »Milý hochu, mám ženu a děti — mám starostí na fůry, a ty máš kachní žaludek. Nedokrmím se tebe.« A potajmu si myslil: »Duhovi jsem už kyselé jíchy navařil. Aby to šlo dále a hůře, o to postaráš se už ty sám s Mouříkem. Však jsem vás dohromady na zdařbůh nespletl. Teď je na mně, abych ve vší počestnosti si umyl ruce.«

I v Bedovi se hnula žluč, ale pil ji pěkně v skrytosti. Nechtěl se nadobro s Kokoškou rozkmotřiti, ač viděl, že Kokoška jest úhořem, jenž se umí z ruky vy-

mykati. Čím déle si Beda zvykal na lehký život bez práce a namáhání, tím hlouběji zabřídal v kaliště. Mrzutě se ohlížel, kde by se zachytil. Nezbýval mu než žid Mouřík. Ba o tom se sám domníval na konec, že nejlépe to s ním smýšlí. Nečil, že Mouřík ukazuje beránčí tvář a z oka že mu kouká vlčí duše. A když si Beda ještě zpíval jako skřivan, kroužil už nad ním vysoko ostříž Mouřík. I Mouřík spustil jinou proti němu. Zdráhal se najednou půjčovati peníze, nechtěl déle dávati na dluh jiné věci z krámu svého. Beda byl na holičkách a již tenkrát i zlých věcí schopen.

»Jakých komedií naděláte s Duhou,« popichoval jej Mouřík. »Starosta bývá častěji v městě, a Duhová sama doma. Proč byste k ní nešel, aby pomohla.«

»Ale ona muži všechno poví,« namítal Beda.

»Houby poví, když vy to u ní chytře navlečete, aby nepověděla.«

»Rozmyslím si,« omlouval se Beda.

»Jak chcete. Já vás k ničemu nenavádím,« odvětil Mouřík. »Ale považte, kdyby vám zase Duhová na čas pomohla, i já, jako starý přítel váš, proti nějaké oběti nebudu. Jen když kapinku uvidím, že zase některak ke svým těžce vydělaným penězům přijdu.«

Beda přemýšlel. I napadlo mu, opentliti žida. Kdyby se mu povedlo hodně peněz na Duhové vymámiti, mohl prásknouti do bot; a Mouřík ať si ho hledá! Se svými úřady by si to už Beda spravil. Udělal si tajný plán a nemukl o něm ani živé duši. Čekal jen na příhodnou chvíli. Ta mu nadešla asi za čtrnácte dní. Duha byl za svým řízením v městě na úřadě, a bylo známo, že se vrátí až večer. Lidé ze statku byli na poli. Bylo skoro jisto, že Duhová bude skoro samojediná doma. Beda přelezl opatrně za humny plot do Duhovy zahrady a zadními vrátky dostal se na dvůr. Pes zaštěkal, ale Beda na to nedbaje vrazil do čeledníku. Dorotky

tam nebylo. Beda šel rovnou nohou v levo do komory, kde manželé Duhovi spávali. Dorotka tam seděla na podnožce u okna, jež vedlo do zahrady, a šila. Vyskočila leknutím. Beda klesl na stolici v levo ode dveří a zaúpěl:

»Pro živého Boha, Dorotko, dej mi jísti! Umírám hlady.«

Dorotku bodlo u srdce. Odešla, a než by deset napočítal, přinesla mu skývu chleba se sýrem. Beda se dal do chleba jako vlk. Dorotku polily slzy.

»Jsem tu naposledy, Dorotko! Do smrti mne již u sebe neuvidíš,« bědoval Beda, když chleba dojedl. »Já vím, jaké peklo jsi měla se starostou, že's mi ondyno dala peníze. Ale nemohu si pomoci. Žebrati neumím, a nehodno to pro zmrzačeného vojáka. Teta mermomocí nechce již k vám. Co mám počíti? Dorotko, zaklínám tě pro lásku, která byla tou jedinou květinou ve hloží a bodláčí mého smutného života, nevyháněj mne od sebe s prázdnou rukou. Smiluj se a pomoz mi! Bůh ti to zaplatí. Dej mi peníze, dej je na cestu a do smrti mne neuvidíš. Několik zlatých mne nespasí. Dej hodně, co můžeš, a máš navždy ode mne pokoj.«

»Nemám peněz,« odpověděla Dorotka, když se po chvíli vzpamatovala. »Nemám, nemohu, nesmím tobě dáti. Však tě Duha sám chtěl podporovati a vzkázal ti po Kolesníkovi. Proč jsi nechtěl, Bedo?«

»Tenkráte mi střecha nad hlavou nehořela,« odpověděl Beda. »A Duhu mi nepřipomínej! On mne připravil o všecko štěstí,« dodal zpurně a vyskočiv se stolice pokročil o několik kroků proti Dorotce.

Dorotka o nějaký krok leknutím odstoupila. Úzkostlivý její zrak padl na starodávný psací stolek, jenž stál v levo ode dveří. Tam měl Duha uloženy peníze, asi dvě stovky, jež tyto dny utržil za oves. Napadlo jí, že Beda o tom ví. Klíč od stolku měla Dorotka v kapse.

Duha jí neobmezeně důvěřoval a tudíž, kdykoliv šel přes pole, odevzdal jí klíč, kdyby snad za jeho nepřítomnosti Bůh oheň dopustil, by peníze neshořely. Dorotka mžiknutím skočila před stolek, vyndala klíč a držela jej v zaťaté pěsti. Beda si toho dobře všiml.

»Snad nemyslíš,« zasípal zlostí, »že jsem zloděj a že se vlámu do stolu, který svým tělem zakrýváš? Že's taková ještěrka, do smrti bych neřekl.«

»Bedo, jdi, pro Boha tě prosím.«

»Dej mi dobrovolně peníze, pak půjdu. Máš od nich v ruce klíč.«

»Nedám.«

»Povídám ti, dej dobrovolně, dej, anebo...«

Beda spustil svou levici pádmo na rameno Dorotčino a stiskl ji, co měl síly. Duhová se mu vymkla a skočila k oknu druhému, jež vedlo k návsi. Klíč držela v napřažené pravici a zvolala:

»Nepůjdeš-li, vyrazím okno a vykřiknu, že hoří.«

»Nevyrazíš,« soptil Beda a chytiv Dorotku bleskem za ruku, táhl ji, že zavrávorala doprostřed světnice. V tom pocítila něco pod srdcem, co ji za tohoto okamžiku nevýslovnou úzkostí naplnilo. Cítila s jistotou, že bude matkou. Studený pot vyrazil se jí na čele a na tvářích.

»Nesahej na mne, Bedo,« zvolala úpěnlivě, »abys neměl dva životy na svědomí. Bůh mne učinil matkou. Pro to ubohé dítě, které pod srdcem nosím, pusť mne a jdi!«

Beda ji pustil a ustoupil novinou tou ochromený. Lidský cit, jenž mu projel duší, zvrátil obrátkou ruky všechny jeho plány.

»Dobře,« pravil po chvíli, když se vzpamatoval, »odejdu pro dnes, ale dříve mi přísahej u tohoto obrazu Kristova, že neprozradíš ani slabikou, že jsem zde dnes

byl u tebe, aniž co jsem na tobě chtěl. Přísahej, že před Duhou a před nikým o tom ani nemukneš.«

Dorotka nechtěla přísahati. V Bedovi kypěla krev. Chytil ji oběma rukama za ramena a lomcuje jí doléhal: »Přísahej, anebo . . .«

Dorotka vidouc nezbytí a myslíc na svůj drahý plod zvedla dva prsty k nebi. Přísahala.

Beda odešel, kudy přišel; nikdo ho nepozoroval.

VIII.

Večer vrátil se Duha z města. Novina, že Dorotka chodí sama druhá, rozveselila jej tak, že jako mladík po čeledníku poskakoval a samou radostí div že Dorotku na rukách nenosil. Neměl příčiny, aby se s tou novinou tajil. A tak rozneslo se to po vsi a došlo k uším Mouříkovým. Když druhého dne Beda k němu přišel do krámku, vypravoval mu zajímavou novinu a při tom se naň tak potutelně usmíval, že měl i Beda sto chutí drzého žida na hromadu seprati, kdyby se byl nebál, že by si s ním všechno pokazil. A ďábelský ten úsměšek židův utkvěl v Bedovi a vzbudil v něm myšlénky, jichž se z počátku zhrozil, ale které čím dále tím silněji bouřily a ovládaly jeho duši Beda stranil se nějaký čas lidí; o čem pracoval, nikdo netušil. Jen jednou, když Opletalka přinesla domů novinu, že Duha odpoledne zastřelil svého psa »Cikána«, poněvadž se báli, že se pomine, bylo jí divno, že Beda, jak to slyšel, vyskočil, jakoby jej zmije uštkla. Některý den na to, jakoby se pytel s novinami v Kameništi roztrhl, se ráno záhy roznášelo, že u Duhů byla spáchána smělá krádež. V noci před tím pršelo, jen se lilo, a vítr neslýchaný burácel. Duha nebyl té noci doma. Úřední komise, jež někde na blízku odhadovala nějaké pastvisko, přibrala jej k sobě

jakožto znalce krajiny. Na večer se strhl prudký déšť, a Duha zůstal přes noc mimo domov. Z rána hned, jak byla krádež zpozorována, poslala Duhová na rychlo posla pro muže, jenž mu zvěstoval, že v noci mu ukradeny byly peníze ze stolku psacího v komoře. Duha vrátil se domů a ze všech lidí ve statku více méně poděšených jevil krev nejchladnější. Že nikdo z vlastní jeho čeládky nebyl zlodějem, tím byl jist. A když v duchu již na cestě připomínal si všecky podezřelé osoby z Kameniště a okolí, které znal jako starosta takřka z paměti, připlétal se mu stále na mysl Beda, aniž sám věděl proč. Všeobecná sklíčenosť, jakou doma shledal, jej potěšila; viděltʼ, jak čeládce škoda hospodáři učiněná k srdci jde. Nejzděšenější byla Dorotka, a to právem. Věřila najisto, že jiný není zlodějem než Beda, a přece vázala jí přísaha jazyk a ležela jí jako centnýř na srdci, že strachy a hořem ustávala. Duha ji těšil: »Však peníze ještě nejsou ztraceny. Ničema, jenž nás okradl, spravedlnosti neujde.« Po té vyptal se na všecko dopodrobna a vyslechnuv čeládku promluvil s Dorotkou v komoře mezi čtyřma očima:

»Koho bys měla v podezření?« tázal se.

Dorotka měla srdce jako v kleštích. Než pravda jí šla nade všecko. I odpověděla:

»Bedu.«

»A proč?« vyptával se Duha pozorně dále.

»Neptej se, muži! Zavázala jsem se přísahou, nesmím mluviti.«

»Bedovi?«

Dorotka přitakala.

»Kdy?«

»Minulý pátek byl tomu týden.«

Duha zbledl jako stěna. Kolena se pod ním třásla, že se musil zachytiti blízkého stolku. Zapomněl nadobro na peněžitou ztrátu; jiná, mnohem hroznější věc

zaujala místo její tak, že div o rozum nepřišel. Trvalo hodnou chvíli, než byl s to, aby promluvil

»Nežádám od tebe,« vypravil ze stísněného hrdla, »abys dobrovolně danou přísahu rušila.«

»Má přísaha nebyla Bedovi dána dobrovolně. On mi ji vynutil,« namítla Dorotka.

»Že vynutil? Pak pojedeme na faru.«

»Ó, jeďme, muži, jeďme!«

»Pojedeme, až zařídím, čeho doma potřebí.«

Nechtě býti soudcem ve své vlastní při, požádal starosta Kolesníka, jenž byl zároveň radním, aby pátral po vinníkovi. Ponocný nevěděl o ničem. Zloděj se vloupal oknem, jež šlo ze zahrady do komory. Promáčknul sklo, vypáčil okenici, jež snad dobře nedržela. Nešťastnou náhodou nespala Dorotka na dnešek v komoře. Čekala až do noci na Duhu. Když nepřišel, zůstala s děvečkou v čeledníku. Přes hukot větru spaly obě tak tvrdě, že žádného podezřelého lomozu neslyšely. Psací stolek otevřel si zloděj nepravým klíčem. Vzal peníze s knížkou, v níž byly bankovky uloženy, stolek nechal otevřený a odešel asi, kudy přišel. Že byl Cikán zastřelen, posloužilo mu velmi; jinak byl by asi špatně pochodil. Stopy zřejmější po sobě nezůstavil. Jen podlaha v komoře byla poblácena otisky bosých nohou. Kudy přišel, bylo lze v trávě zahradní stopovati. Za humny, ale za plotem ztrácela se stopa; liják ji smyl. Poučen Duhou šel Kolesník k rybníku k Opletalce. —

»Je Beda doma?« tázal se jí potkav ji cestou.

»Je. Myje si chromou nohu.«

»Byl v noci doma?«

»A kde by byl v takovém nečase.«

»Spal v noci ve světnici?«

»On nespí ve světnici. Říká, že tam nemůže horkem vydržeti. Co jsou teplé noci, spí vedle v kolničce.«

Opletalka šla ke vsi. — Kolesník zašel za plot a

pozoroval, jestli se po něm ohlídne, kam jde. Ona ani jednou se neohlédla. Kroutil hlavou a vešel do jejího baráku. Bezpochyby že dnes poprvé vycházela z baráku a posud nevěděla o krádeži. Byla by jistě o ní mluvila. Podle všeho soudil Kolesník, že má dobré svědomí. Do baráku šel Kolesník ze strany tak, že ze světnice nebylo ho viděti. Vstoupil do kolničky. Kolnička měla dobrou střechu a na zemi nebylo mnoho stopy po nočním dešti. Mohl tam tedy Beda v noci spáti. V koutě byla postel z prken stlučená. Lože bylo uváleno. Snad tedy Beda v noci nikde nebyl. Kolesník šel se podívat ještě do světničky. Našed tam Bedu dal se s ním do hovoru. Leč nepozoroval při něm žádných rozpaků.

Zatím dal Duha rychle zapřáhnouti a jel na faru. Stařičký farář vyslyšel pod pečetí zpovědní Duhovou, pokáral ji, že přísahu vůbec složila, ale prohlásil zároveň, že přísaha ta jest neplatna. »Neboť,« tak pravil, »přísahajíc, z dvojího jste to učinila donucení. Šlo vám o život vlastní a o život manželského vašeho plodu. Pro tyto dvě příčiny není to hříchem, svěříte-li manželu všecko, co jste mně svěřila.«

Duha, jenž sám povoz řídil, vyslechl cestou Dorotku. Byl chladný při tom a lakotil slovy. Jen tolik prohodil:

»Všecko se mi zdá, že Beda spáchal krádež. Kdybys byla v komoře spala, byl by násilím na tobě vynutil, abys mu dobrovolně peníze dala. Za dne si všecko náležitě vyhlídl; v noci neměl mnoho práce. Bůh ti vnuknul, abys zůstala v čeledníku.«

Přišed domů dal si starosta Bedu předvolati. Beda se dostavil. Nejistý jeho zrak, ač jinak Beda se dělal nepodjatým, projevoval zkušenému Duhovi, že se svým podezřením neklame. Duha zavedl zúmysla Bedu do komory. Byli sami.

»Ukradeny mi byly v noci dvě stě zlatých,« spustil

Duha hlasem vážným a důstojným. »Podezření všechno padá na tebe, že jsi to spáchal.«

»Kdo to řekl první, hanebně mi utrhá na cti,« odpovídal Beda dosti pevně, »a musí mi za to k slovu státi.«

»Tys tedy ty peníze neukradl?«

»K takové otázce má jen soud právo.«

»Však před soudem starosta a muž Dorotčin. Pamatuj, Bedo, že lež má plitké dno. Zapíraje přilíváš jen louže do bláta.«

»Neupírám, že jste, starosto, moudrý muž. Ale i mistr tesař se utne. I vy jste se uťal, že ve mně hledáte zloděje.«

Duha hleděl chvíli k zemi. Po té ukázal na podnožku, již byl schválně dal přistaviti k oknu, aby stála tam, kde Dorotka seděla, když Beda k ní samojediný vrazil.

»Znáš tu podnožku?« tázal se klidně.

»Co na tom sejde, znám-li nebo neznám-li ji?« ptal se Beda zblednuv.

»Víš, kdo na ní seděl, když jsi, v pátek bylo tomu týden, odpoledne do této komory vrazil?«

Beda strnul na těle a na duši. Duhovi to neušlo.

»Znáš tento klíč?« tázal se dále Duha klidným hlasem, klíč od stolu zvednuv do výše.

Beda mlčel.

»Podívej se tuto na Krista. Znáš tu tvář? Víš, koho jsi donutil, aby ti přísahal, že tebe neprozradí? Kdo tebe prosil, abys ušetřil plod, jejž nosí pod srdcem?«

Bedu projela ďábelská myšlénka.

»Nemyslil jsem si,« prohodil jízlivě, »že plod lásky mé vás právě bude tolik zajímati.«

»Padouchu padouchův,« zařval Duha Bedu za rameno křečovitě chopiv. »Odvolej okamžitě svou ďábelskou lež!«

»Co bych odvolával? Dorota je se mnou matkou.«

Duha svěsil malomocně hlavu. Beda viděl, že je na vrchu a rozvázal jazyk:

»Bídně miluji, starosto! Co mi zbylo, než za vašimi zády s Dorotkou se opět zaplésti, aby mi dala prostředky ze své hojnosti. Nač to vyšlo, už jsem vám řekl; a byl bych mlčel jako hrob, kdyby se nebyla proti mně zatvrdila. Bála se vás. Hrozila mi vám prozraditi, musila mi tedy přísahati. A co bych neřekl pravdu? Já ukradl vám, bídou přinucen, těch dvě stě zlatých. Teď dělejte si se mnou, co chcete. Tím jsem aspoň jist, že se o mého potomka postaráte,« dodal jízlivě.

»Lžeš-li, jako že lžeš, co nebojíš se věčnosti?« tázal se Duha důrazně.

»Nebojím.«

Duha přistoupil k almaře a sňal s ní pistoli. Klapl kohoutkem, aby Beda viděl, že je nabita. Po té vstoupil do dveří a nařizoval pevným hlasem:

»Franěk vezme dvojku a postaví se pod okno z komory do zahrady. Ponocný ať je tu hned.«

Obrátiv se k ustrnulému Bedovi doložil:

»Tys mým vězněm podle zákona. Buď opatrný a mírný. Nemám příčiny, abych tebe šetřil.«

U okna objevil se Franěk s dvojkou a za chvíli přišel ponocný.

»Svažte Bedovi ruce do zadu. Tamto visí provaz. Stojíte mi za něj svým chlebem.«

Skřípaje zuby dal si Beda ruce svázati.

»Zůstanete s ním,« nařizoval Duha ponocnému, »zde v komoře. Zde máte nabitou zbraň ke stráži.«

Duha odešel do zahrady. Přemýšlel. Nemluvil s nikým. Neobědval. Po obědě řekl Dorotce:

»Pojď se mnou!«

Šli do polí, kde všechno kynulo samým božím požehnáním. Cestou nepromluvil Duha ani slova. Do-

rotka mlčky slzela. Na místě, kde říkali »na jilovišti«, zastavil se Duha. Smekl klobouk. Stáli pod dřevěným křížem. Duha rozpřáhl náručí a zvolal hlasem, jenž Dorotce ledví i kosti pronikal:

»Kriste Spasiteli! Ty jsi pravil: kdo chce ke mně přijíti, vezmi kříž svůj a následuj mne! To je jinými slovy: Odříkej se vezdejšího blaha, odepři sobě, co ti nejdražšího, žij a jednej po mém příkladu. I já sobě odpírám tu nejsladší věc, býti otcem svého dítěte. Já ti odpouštím, Dorotko, já přijímám dítě Bedovo, které pod srdcem nosíš, za své, já se budu spravedlivé....«

Nedopověděl. Dorotka vykřikla, popadla oběma rukama dřevo kříže a svezla se po něm do trávy. Byla bez ducha. Duha skočil k blízkému příkopu a nabrav do klobouku vody jal se ji chvatně umývati po skráních. Za chvíli přišla k sobě a obrátila k němu oko tak čisté, tak nevinné, že všecka duše v Duhovi okřála.

»Beda lhal?« ptal se Duha.

Dorotka pokývla hlavou.

»Probůh, promluv slovíčko, jediné slovíčko, Dorotko, zlatá Dorotko!«

Dorotka se namáhala a nemohla promluviti.

»Pro milosrdenství Boží! Ty nemůžeš?«

Dorotka dala posuňkem na jevo, že nemůže.

»Ty jsi oněměla?«

Dorotka přitakala.

Duha zkameněl. On, starý, otrlý zkušenostmi Duha, byl lehkověrností svou příčinou, že věrná jeho žena oněměla. Duha rval si vlasy šedivé. Dorotka ho objala i smáčela slzami. Odnesl ji více nežli přivedl do statku. Tam čekal až do večera. Dorotka byla němá. I šel k Bedovi a řekl mu:

»Ne pro peníze, které jsi mi vzal, odevzdám tě soudu. Ale proto, že jsi svou bohaprázdnou lží mou

věrnou ženu připravil o řeč. Soud tebe za to nemůže potrestati, ale potrestá tě Bůh.«

Po té sepsal udání k soudu a druhého dne již záhy z rána odváděl četník bídáka Bedu do rukou spravedlnosti.

IX.

Bedova pře se u okresního soudu dlouho netáhla. Jsa vyslýchán odpovídal Beda ke všem otázkám pravdou. Přiznal se bez ohrádky, že peníze starostovi ukradl a že to učinil z bídy a nouze. Při tom ovšem že spoléhal na starou známosť, kterou měl s nynější manželkou Duhovou, dokud ho neodvedli na vojnu, a že myslil: »Doví-li se to Duha, že tys mu odcizil peníze, zamkne ne-li obě, aspoň jedno oko; bude rád, že tak laciným způsobem se tebe zbavil; umlčí tu ztrátu již k vůli ženě své a nepožene tebe na soud.« »Také,« dodával Beda o své ujmě a vůli, »neuhodil jsem daleko od pravdy. Starosta byl by mně zajisté prominul krádež, kdybych mu nebyl vyvedl jiný, mnohem špatnější kousek, jenž měl tak hrozné následky pro jeho ženu. Věc ta nenáleží před soud, nebo nebyl jsem o ni tázán; ale Bůh mi svědek, že lituji toho bídného skutku jako kající hříšník. Náš starosta ví, oč běží. Byl bych ničemným chlapem, kdybych tu věc před slavným soudem vykládal. Na starostovi jest, aby mluvil, co uzná za dobré.«

Soudce viděl, jak rozpačit je přítomný starosta, a proto neptal se po věci, jež ležela podle všeho mimo žalobu. Ale při tom chvíli pomlčel, jakoby čekal, zdali Duha sám záhadu tu vysvětlí. Spravedlivý Duha seděl tu jako na břitvách. Leč překonal silným duchem svým všechnu ostýchavosť a vydal svědectví pravdě. Soudce ustrnul nad špatností Bedovou.

»A to-li pouhá lež, z čeho jste vinil manželku Duhovu před jejím manželem?« tázal se Bedy.

»Čirá lež, jak Bůh nade mnou!« odpovídal Beda.

»To vám budiž, starosto, dostatečným dostiučiněním,« obrátil se soudce řečí k Duhovi.

»A co vás, Kouřile, ponuklo k takové hanebnosti před Bohem a lidmi?«

»Úsměšek židův,« odpověděl pevně Beda. I vypravoval, jak potutelně se naň usmíval Mouřík, když mu v krámě svém vypravoval novinu, že Duhová chodí sama druhá.

Úsměšek ovšem nenáleží před soud. Soudce to dobře věděl; ale proto té řeči z mysli nepustil a zatopil notně i Mouříkovi i Kokoškovi, již na udání Bedovo oba byli předvoláni. Soudce, jenž znal lidi ze smutné jejich stránky, pronikl také dosti šťastně všecky pletky, jež Kokoška a Mouřík, každý z jiného popudu a důvodu, s Kouřilem proti Duhovi splétali. Leč na kůži ani jednomu ani druhému se nedostal, ač byl o tom přesvědčen, že žid i Kokoška jsou horší než sám Beda. Proto byl k nim neobyčejně přísný, aby před samým starostou odhalil všecku strojenosť, v kterou se ukrývali. Takovým chytrým jednáním soudcovým spadlo Duhovi všechno bělmo s očí. Poznal i Kokošku i Mouříka v čiré jich nahotě.

K otázce, jak naložil s ukradenými penězi, odpověděl Beda:

»Jsou do krejcaru dobře uschovány v kolničce u mé tety Opletalky, když se vstoupí v druhém, pravém rohu, nahoře pod střechou, pod vetchým trámem, který jsem schválně pozvedl. Kromě mne neví o nich ani živá duše. Tam hledejte a naleznete.«

K poslední otázce, byla-li Opletalka nějak s ním srozuměna, dal Beda zcela zápornou odpověď.

»Nevěděla o ničem,« pravil. »Také jsem k ní neměl žádné víry a nerad bych se byl s ní dělil.«

Ze všech svědků vyšla také jediná Opletalka čista. Kokošku a Mouříka ovšem nemohl soud odsouditi; za to je odsoudilo veřejné mínění. A poněvadž hlas lidu jest hlasem Božím, byl i trest, jenž na ně padl, těžký a táhl za sebou ještě těžší následky.

Peníze byly nalezeny, jak Beda udal, a vinník odsouzen jest na rok do těžkého žalaře.

Starostovi byly vráceny ukradené peníze. Leč, co mu byly platny, pomyslil-li na hrozné neštěstí, jež naň doma čekalo. Srdce se mu trhalo v půli, kdykoliv spočinul na něm zrak němé jeho ženy. Jak rád byl by všechen statek svůj, svůj život, ba i snad svou česť za to dal, kdyby byl jen ubohé Dorotce mohl k řeči pomoci! Leč všecky útrapy, jež Bůh z trestu za jeho lehkověrnosť naň seslal, nepodryly pevný kmen jeho povahy. Duha nezmalátněl, nezmalomyslněl; hned po žních jezdil s Dorotkou od lékaře k lékaři. Něžnou laskavostí, jakéž by nebyl nikdo v tom rázném starci hledal, nahrazoval jí neštěstí, které ji potkalo. Řekl-li mu jeden lékař: »Není pomoci,« pomyslil si: »Nerozumí snad dosti svému umění« a vezl Dorotku k druhému a třetímu. Žádná cesta, žádné útraty ho nepolekaly. Nepořídiv nic u venkovských lékařův, odebral se k vyhlášeným lékařům do Prahy a do Vídně. Trpělivosť ho nikdy nepřešla, ač snad více než dvacetkrát dopodrobna mu vykládati bylo před lékaři příčinu, proč jeho žena oněměla. Vraceje se z Vídně s nepořízenou, slyšel cestou od nějakého pána, že v této nemoci nejlépe by mu poradil jistý starý lékař v Praze, jenž prý sice je nevrlým podivínem a žije v zátiší, ale v nejhorších nemocech daleko široko vyhledáván bývá. Duha zajel k němu s Dorotkou. Teprve, když mnoho prosil a odbyti se nedal a mnoho peněz sliboval, předpustil jej starý pán.

Dorotku tak důkladně prohlídl, jako posud žádný jiný lékař, a posléze pravil k starostovi:

»Škoda každého groše za léky a cesty k lékařům. Jeďte přímo domů Vaše žena má silnou selskou povahu, to je jediné, co na ní za něco stojí. Jednou ranou, hrozným leknutím a bolestí přišla o řeč; jednou ranou, velikou radostí se jí může řeč vrátit. Kdyby byla slabého těla, nebylo by ani špetky naděje. Takhle je to možná věc. To je moje řeč. Stane-li se podle mého slova, pište mi. Jinak mi sem již nejezděte.«

Duha se vrátil domů. Slova posledního lékaře mu utkvěla v paměti i srdci. Nespouštěl se naděje a složil všechnu důvěru svou v Boha. Život jej znova těšil.

Všechen čas, jejž mu nezabírala správa statku a obce, vynakládal k tomu, aby osladil Dorotce její neštěstí. Dorotka pracovala zase jako jindy a dosti brzy se posuňky s domácími lidmi srozuměla. Když bylo nejhůře, psávala, co chtěla, na tabulku kamínkem. Tak bavívala se i s mužem. Duha, jindy tak málomluvný, stal se jí k vůli štěbetavým jako straka. Věděl jí vždycky co vypravovati. Nejvíce ji zajímaly příběhy Bedovy a všecko, co s nimi souviselo. Tu roznesla se zpráva, že Beda se ve vězení těžce roznemohl, a Opletalka plakala, kudy chodila. Dorotku ta novina velmi poděsila. Prvního dne nenapsala o tom žádné otázky na tabulku. Ale druhého dne k večeru, když přišel Duha domů, nesla mu v ústrety tabulku, na níž stálo napsáno:

»Jeď, muži, zítra k Bedovi do nemocnice. Kdyby umřel a s námi nebyl smířen, Bůh by se na nás hněval, a ubohý Beda neměl by v hrobě pokoje. Uvidíš, že nám Bůh ten skutek odplatí.«

Duha objal ženu a slíbil jí, že záhy z rána pojede k Bedovi a že se s ním smíří i ve jménu jejím. Druhého dne na úsvitě vyjížděl Duha ze vrat. Dorotka stála tam a hleděla za ním, dokud bylo viděti povoz.

X.

Prve, než směl Duha k Bedovi do nemocnice, musel si u soudu k tomu zvláštní povolení vymoci. Pak teprve pustili jej do pokojíka, jenž byl určen pro nemocné vězně. Beda ležel v rohu sám jediný. Nevypadal sice nikdy dobře od těch dob, co se z vojny domů vrátil, ale proto byl by se starosta do své smrti nenadál, že ten lazar, jenž tu leží před ním, je osoba, kterou hledá. Nebyl by ani Bedu poznal, kdyby na černé tabulce nad postelí nebylo bývalo napsáno: »Bedřich Kouřil, z vězení č. 8.« Duha přistoupil k loži. Nemocný měl oči zavřeny a zdálo se, že nepozoroval, že někdo k němu přišel. Starosta usadiv se na stolici, kterou mu strážce nemocných podal, čekal, až Beda otevře oči. Trvalo hodnou chvíli, než Beda prohlédl.

»Znáš mne, Bedo?« tázal se vlídně Duha.

»Znám, starosto,« odpověděl nemocný mdlým hlasem. Pomlčev pak chvilku dodal:

»Co dělá Dorotka?«

»Zdráva,« odvětil Duha.

»Je posud němá?«

»Němá; ale lékaři dávají naději, že časem opět dostane řeč.«

»Ó, jenom to kdyby Pánbůh dal! Co mi vzkazuje?«

Duha místo odpovědi vyndal z kapes tři pomeranče a podávaje je Bedovi odpověděl: »Posýlá ti tuto pomeranče.«

Beda zaštkal, jen jednou, ale tak křečovitě, že Duhu polily slzy. Teprve po hodné chvíli mohl nemocný promluviti.

»A ona mi posýlá pomeranče za to, že jsem takovou ohavnosť na ní spáchal. Ó, můj Bože na nebi, — ó, můj Bože na nebi!«

»Utiš se, Bedo, a vyslechni mne. Přišel jsem k tobě, abych s tebou o vážné věci porozprávěl.«

Beda upjal naň zkalené oči. Poslouchal.

»Bůh dopustil na tebe těžkou nemoc. Kdo ví, vybereš-li se z ní. Předvčírem jsme se teprve v Kameništi o tom dověděli. Včera mi napsala Dorotka kamínkem na tabulku, abych k tobě šel, abys snad neodešel s námi nesmířený na pravdu Boží.«

»Ó, ona píše na tabulku,« naříkal Beda.

»Upokoj se, hochu! Nářkem nespravíš ani roztržené kamizoly. Mně i Dorotce běží o něco, co jde daleko za hrob. Já ti už dávno všechno odpustil a opakuji ti to zde ještě jednou, abys, až Bůh tě k sobě bude povolávati, rozpomenul se na to a umíral se srdcem lehčím. Tu ti podávám ruky za sebe. Tak! A teď ti ještě vyřizuji, co vzkazuje ti po mně Dorotka. I ona vypudila ze srdce všecku hořkosť proti tobě. Co jsi jí z nepředloženosti učinil, jakoby s kamenem padlo do studně. Zde vezmi ruku mou. Podávám ti ji na smíření za ni. Ona si toho z té duše žádala, když jsem z Kameniště odcházel. Tak jsi smířen se mnou i s Dorotkou. Co kromě toho ještě tíží a znešvařuje mysl tvou, sejme s ní milosrdný Otec náš; to smyješ s ní upřímnými slzami lítosti a svatého pokání a vejdeš čist na pravdu Boží.«

»Ó, já bídný lotr!« lkal Beda. »Ten slepejš na cestě více je hoden, aby se dobré lidské oko na něj podívalo, než já. A vy přicházíte ke mně na kolik hodin cesty, abyste útěchou nasytili duši mou, vyhladovělou bolestí. Bůh vám to stotisíckrát odplať zde i tam!«

»Poslyš, Bedo, kdo ví, je-li nemoc tvá smrtelná čili nic. Byli už jiní ještě hůře na tom a povstali zase.«

»Oh, já již nepovstanu. A kdybych povstal, co ze

mne bude, kam se vrtnu? Zloděj, propuštěnec z kriminálu!«

»O tom právě chtěl jsem promluviti ještě s tebou. Uzdravíš-li se a odsedíš li si šťastně trest, přijď rovnýma nohama ke mně. Já se tebe ujmu. O kus chleba mi pro tebe nebude. Přidržím tě k práci a uvidíš, Bedo, že prací zase omládneš, že ti bude, jako bys se znova narodil. Nešťastná vojna! Ty jsi odvykl vydělávati si rukama chléb, naučil jsi se povalovati; a zahálka je odjakživa čertova poduška. To ti proto povídám, abys nemyslil, že proutek tvého života už docela uschnul. Věř a doufej! U dobrých lidí on se ti zase zazelená!«

Beda chtěl mluviti, ale pohnutí mu zavřelo hrdlo. Jen vděčný jeho pohled a ruka, kterou starostovi podával, byla všecka jeho odměna za zlatá slova šlechetného Duhy.

Duha se vzchopil, aby odešel.

»Nejsem tu u tebe naposledy,« pravil starosta. Beda chytil ho za ruku a zlíbal ji. Duha mu udělal kříž.

»Pozdravujte Dorotku,« zašeptal Beda. Více promluviti neměl síly.

Duha venku strčil nějaký groš opatrovníkovi, aby Bedu spravedlivě opatroval, a zašel k lékaři, jenž léčil vězně. Dal mu dobré slovo a nechal u něho něco peněz na léky.

»Nešetřte, pane doktore, drahých léků při Kouřilovi. Zde jsou peníze na ně. Bůh vám odplatí, vytáhnete-li ho.«

Lékař kroutil povážlivě hlavou. Duha vrátil se s lehkým srdcem domů. Šťastný úsměv Dorotčin, kterým se naň smála, když jí vypověděl, jak všecko pro Bedu v městě zařídil, byl mu nejkrásnější odměnou za jeho šlechetný skutek.

V neděli po té byl Mouřík celý poděšen. Obecní výbor maje schůzi ve škole jednohlasně a svorně uzavřel vyzvati sousedy, aby sestoupili se ve spolek a za-

ložili v Kameništi na společný groš obchod pod jménem »Oul«. Měli už i vyhlídnutého krámského, a mělo se prodávati v tom obchodu vše, co prodával Mouřík. Návrh pocházel od starosty, jenž byl zároveň prakticky propracovaný plán předložil. Mouřík cítil, kam Duha při tom bije, a věděl už napřed, že mu v Kameništi odzvánějí umíráčkem. Hned za tepla běžel ke Kokoškovi, aby mu pomohl pracovati proti novému podniku. Ale brzy odcházel od něho jako umoklé káně. Kokoška vyslechl pokojně žida a všecky jeho úmysly a odpověděl chladně:

»Vaše plány, Mouříku, jsou cihly ze sněhu. Co Duha začne, to provede. Ostatní jdou teď za ním jako ovce za beranem. Naše chasa by nebyla tak zhejralá, kdyby nebylo židův, a naše hospodyně by nebyly tak mlsny, kdyby nenosily pod fěrtochem židům. A k čemu živiti mezi sebou lidi, již nás jako krtci podrývají? Svoji k svému! Tak to musí choditi.«

Den po té sbíral už Kolesník podpisy po staveních. Duha zařídil písemnosti a zadal k úřadům. Mouřík chodil jako ztrápený oficír. Kupců mu co den ubývalo. Rolníci spikli se proti němu, a čeládka měla od hospodářů poručeno, aby se z daleka vyhýbala židovně. Mouřík proklínal Kokošku a Bedu, kudy chodil.

XI.

Ale i Kokoška neměl do smíchu. Sedl-li si v hospodě k jiným sousedům za stůl, vytrácel se druh za druhem; byl-li on první při stole, zasedali druzí k jinému. Ano i vtipy na něj skládali. Tak povídali, že prý s Mouříkem chce založiti nový »Oul«, anebo že s ním chce aspoň vstoupiti do kumpanie, aby mu pomohl z bahna.

»Jen aby z toho nedostal rýmu a neodkýchal to,« přidávali druzí.

Kokoška mohl vyletěti z kůže.

Lidé dobře vyrozuměli ze soudního jednání, proč asi Kokoška brojil proti Duhovi, a odsuzovali jej na dobro, že šel za svým cílem takovými nečistými pěšinami. Dali mu to také cítiti, ba i vesnické ženy vyhýbaly se jeho ženě. Děti z jiných stavení nechtěly s jeho dětmi hráti. Ob chvíli mu chodily děti jeho se žalobou, že jiné děti jim nadávají žíďat. A Kokoška neměl zbraně, aby se bránil. O Kokoškové bylo známo, že má jazyk jako meč. Neposekal-li ho kdo mimo dům vtipem neb urážlivým nevšímáním, posekala jej žena doma jazykem.

Kokoška nahlížel, že není na jiném, než přidati se na stranu Duhovu, ač nechce-li Kameništi vale dáti. Vhodnou záminku si brzy nalezl. Potkav jednou Duhu na polích pozdravil jej a pravil k němu laskavě:

»Starosto náš, musím si u vás postěžovati. Sbírali u nás podpisy sousedů k zaražení »Oulu« a ke mně nikdo nepřišel o podpis.«

»Myslili asi, sousede, že držíte pod palcem s Mouříkem.«

»To mne bolí, že i vy tak o mně smýšlíte.«

»Neřekl jsem, že tak smýšlím já. Ale je to obecný hlas, a proti tomu těžko šermovati.«

»Odpusťte mi, starosto, čím jsem vám ublížil. Dejte mi ruku na smířenou a buďte mi zase dobrým.«

»Tu si mějte ruku mou. Ale dobrým vám nemohu býti, dokud nedokážete, že s námi všemi jedním dechem dýcháte. K tomu je však času třeba, milý sousede!«

»Děkuji vám z toho srdce. Vy jste se na starostu narodil. Dokáži vám, bohdá, že nejsem ten, koho ve mně hledají.«

»Mně, jako starostovi se tím zavděčíte. Nebo co

je do obce, kde jeden chodí sem a druhý tam. Jen rovně a společně: pak dá Bůh, že bude dobře.«

Na večer seděl Kokoška v hospodě u stolu samojediný. Přišel tam Duha a přisedl k němu. Ostatní sousedé vzali své sklenice a šli k nim. Duha se v hospodě nikdy dlouho nezdržel. Když odcházel, šel Kokoška s ním po návsi a vyprovázel ho domů.

»Zaplať vám Bůh, starosto, že jste ke mně přisedl. Do nejdelší smrti vám toho nezapomenu. Což doma? Co žena?«

»Čeká se každou chvíli. Proto se nikde rád nezdržím.«

»Dejž Bůh, aby vám to šťastně dopadlo.«

»Bůh to dej!«

Téhož dne Dorotka ulehla. Bylo to šumu ve statku i po vsi. Cestu do Říma měla Dorotka krušnou. Duha nezamhouřil ani oka. Kroky jeho po celou noc rozléhaly se čeledníkem, a každou chvíli naslouchal u dveří u komory, neuslyší-li dětský pláč. Ranní červánky svítily již ze dvora do čeledníku, a Duha měl již malinkou dušičku v sobě, když zaslechl z komory dětský křik. Chtěl vraziti do komory, ale nohy mu radostí zdřevěněly. Za chvíli otevřela babička dvéře a držíc v ruce zavinuté dítě volala:

»Starosto, pojďte sem!«

Duha přiskočil jako jelen. Babička mu vložila dítě do napřaženého náručí:

»Tu máte, starosto, kluka jako buka.«

Duha běžel s klukem k loži Dorotčinu, zavýskl si jako jonák a zvolal:

»Dorotko, má zlatá Dorotko! Já mám kluka, já mám Duhu. Duhové se mnou nevymrou! Za sto světů nedám našeho kluka!«

Dorotka obrátila k němu mdlou hlavu svou a namáhala se mluviti.

»Muži, muži!« promluvila polohlasem.

Duha radostí strnul a div kluka nepustil. Babička ho šťastně chytila. Stařec vrhl se k Dorotce na kolena, chytil ji za obě ruce a zkrápěje je potoky slz prosil:

»Dorotko, má ze všech nejmilejší ženo, promluv, prosím tě, jen jedno, jen jedno ještě slovíčko!«

»Ó, muži,« promluvila hlasitěji Dorotka, »ty dobrý muži můj!«

»Dost, dost, dušičko má, aby ti to neškodilo,« napomínal stařec. »Však si toho ještě dosti napovídáme. Já bych tě tu celou věčnosť poslouchal, ale raději odejdu, aby se ti nic nestalo. Jen jednou mi zašeptej, jen tak malinko: »muži«.

Dorotka zašeptla: »muži«.

»Tak už jdu a vy, babičko, opatrujte mi ženu i kluka jako oko v hlavě. Po Duhovsku vám naměřím za vaši službu.«

Duha vyrazil bez klobouku ze stavení na náves. Lidé se již trousili ze stavení. Koho Duha spatřil, k tomu běžel.

»Má žena mluví. Mám syna!« volal z daleka a běžel ke druhému.

A běhutým ohněm šel po vsi hlas:

»Duhová žena mluví. Duha má syna.«

XII.

Nebylo v Starém Kameništi pamětníka, jenž by byl pamatoval takové slavné křtiny, jaké vystrojil starosta Duha svému synovi. Šest plných vozů hostí doprovázelo novorozence do kostela, pěší ani nepočítaje. Chlapci dali jméno po otci, a malý Vojtíšek při celém křtu ani nezaplakal, což si vykládali, že bude po otci

mírných povah. Když bylo po křtu, pravil stařičký farář, Duhův přítel:

»Dejž Bůh, aby chlapec se potatil!«

Jedním hrdlem k tomu odpověděli hosté: »Dejž Bůh!« Duhovi se vzedmulo srdce pýchou a radostí. Myslil si, že těmito prostinkými, ale od srdce jdoucími slovy se mu stala chvála, kterou pokládal za nejpěknější odměnu svého jednání. Dorotka sice nějaký čas nebezpečně stonala, ale dosti brzy se vybrala a rozkvetla pak jako ta fiala za jarního sluníčka. Sousedky ji nyní div nezasypaly dobrou vůlí svou. Neštěstí její, že po několik měsíců byla němá, zahladilo a vyrovnalo všecku kyselosť. U Duhů na statku to nyní vypadalo, jakoby nějaká dobrá čarodějka jej dobromysli nakouřila. Samý svátek, žádný smutek! Vojtíšek rostl jako z vody. Také nezůstal Vojtíšek jedináčkem. Přišel po něm ještě Vácslav i Jan.

Opletalka, jež dříve každou chvíli Bedu od sebe vyháněla, naříkala nyní, kamkoliv přišla, že Bedou zbavena jest jediné podpory. Ale lidé vyrozuměli licoměrné bábě, a kdyby se jí byl Duha neujal, byla by bledě na tom bývala. Hlava její nikdy nespala; vymyslila si novou výživu. Vykládala lehkověrným lidem karty. Duha jí zastavil řemeslo. Když neuposlechla po dobrém, vyhrožoval, že ji udá na úřadě, že lidi o peníze omamuje. To vydalo. Bála se starosty jako ohně a stala se neškodnou.

Beda v nemocnici neumřel. Bezpochyby, že Duha šlechetným svým jednáním ochabělou jeho mysl tak pozvedl, že i churavé tělo opět pookřálo. Když uslyšel, že Duhová opět nabyla řeči, cítil takovou úlevu, že skleslé zdraví jeho zase se pozdvihlo. Uzdravěl opět tolik, že jej zase odvedli do vězení. To nebylo ovšem místo k zotavení, ale Beda vydržel mnoho. Cítil na sobě, že dlouho živ nebude, ale toužil přece po svo-

bodě jako pták zavřený v kleci. A když jej propustili, vzkázal Duhovi, smí-li mu na oči. Duha vzkázal, jen aby přišel jako domů. V Kameništi se rozhlásilo, že Beda ze žaláře se vrátil a že jej Duha přijal pod střechu. Lidé dobrého srdce a zdravého rozumu chválili to Duhovi; málo bylo těch, kdo se na tom pozastavovali. Ale i to přešlo, neboť viděli na Bedovi, že asi dlouho trávu šlapati nebude. Nebylo ani potřebí, aby starosta Bedu k lehké práci přidržoval. Beda sám se hnal do práce, aby ukázal lidem, že nejí zadarmo chléb milosti. Ale bylo již pozdě. Kořeny jeho života byly utrpením a nemocí tak rozhlodány, že úplně již neozdravěl. Čerstvý letní vzduch a živná potrava jej sice na čas občerstvily, leč přišla dlouhá zima, a Beda se vůčihledě ztrácel. K jaru byl již jako pára nad hrncem. V březnu ulehl nadobro, aby již nepovstal. I Duha i Dorotka byli k němu přívětiví. Předvídajíce, že asi brzy odjede, odkud není žádného návratu, ulehčili mu poslední neděle jeho života upřímností a vlídností svou. Ke konci měsíce dubna bylo se Bedovi s hostiteli jeho loučiti. Odešel smířen s Bohem i s lidmi — pokropen upřímnými slzami Dorotčinými. Poslední jeho slova byly díky, kterými děkoval Duhovi i ženě jeho za lásku, kterou mu, nehodníkovi, prokázali.

»Přineste mi Vojtíška,« prosil hlasem umírajícím. Udělali mu po vůli. Spatřiv dítě vztáhl po něm ruku. Ale ruka bezmocna klesla. Poslední vzdech, a Beda dodělal.

Starosta se ženou vystrojili mu slušný pohřeb a doprovodili ho na poslední jeho cestě.

Krátce po Bedovi odešla z Kameniště nadobro ještě jiná nám známá osobnost. Myslíme žida Mouříka. Přes všecky svízele a bídný výdělek čekal pořád ještě Mouřík, že občané se svým »Oulem« spláčou nad výdělkem. Ale chyba lávky! »Oul« se zmáhal, neboť měl krám-

ského muže zkušeného a poctivého. Mouřík podrýval podnik ze vší síly a vším vtipem, ale kameny, jimiž po něm házel, padaly mu samému na hlavu. Na konec ustálilo se v něm přesvědčení, že by byl nerozumným bloudem, kdyby si jinde štěstí nehledal. Žena mu to už dávno radila. Odložil tvrdošíjnosť svou a uposlechl ji. Domek od něho koupila obec a přenesla do něho svůj »Oul«. Jak přišel před drahnými lety do Kameniště, tak i nyní odešel.

Záhy z rána, ještě za soumraku, jako zlý duch vyklidil se ze vsi. Nedal nikomu upřímné »S Bohem« a jemu také nikdo. Za nějaký čas jakoby se byla země pod ním slehla. Ani živá duše ho nepohřešovala.

Duha žije posud, ač je mu už skoro osmdesáte let. Je posud zdráv jako ta ryba v řece. Je sice poněkud dětinský, ale tím jsou vinny asi jeho děti, kterým je otcem laskavým ale i moudrým. Starostou je posud a živý cit pro česť a dobro obecné jej omlazuje. Dobrým jest štítem, zlým však dle potřeby moudrým karatelem a rádcem anebo kladivem. Česť vlastní a obce své drží posud vysoko, jako vojáci svůj prapor. A bojovati pro ni umí rovněž tak, jako umí milovati Dorotku svou a jako umí vychovávati jaré děti své.

Starý kříž »na jilovišti« dal na svůj groš pěkně obnoviti a v neděli odpoledne za jarního a letního času rád si tam s celou svou rodinou zajde. Lidé nevědí, proč právě tam chodívá. On však a Dorotka vědí to dobře.

SPÁLENÝ ŠIMÁK.

KUS VESNICKÝCH DĚJIN.

I.

Jest polovice března měsíce. Na nebi plno černošedých chmur, jež poháněny vichřicí líně k západu se válejí. Chvílemi dává se na déšť, chvílemi padají těžké vločky sněhové, jež dopadše rozměklé země v blátě se rozpouštějí. Jest sychravo, zima leze do těla.

Po rozježděné okresní silnici, jež táhne se nahoru lesem, ubírá se ušlý chodec. Všecken jeho zevnějšek připadá výborně k dnešnímu nečasu. Máť šedivé spodky z hrubého sukna, zastrčené do bot, a upjat jest až po krk v kabátec stejné barvy a látky. Na hlavě má čapku z beránčí kožešiny, obarvené na černo, na zádech kožený tlumok a v pravici hlohovou sukovou hůl. Kdo jest od Jičína, nehádal by dlouho, kdo jest ten osamělý poutník. Tak oblečeni vycházejí z nešťastných Kartouz trestanci, když vystáli sobě trest vyměřený zákonem a odbila jim dlouho očekávaná hodina žádoucího vysvobození.

Obličej chodce našeho není nikterak vábný. Oči dívají se mdle do světa; viděti na nich, že byly uvykly uzavřené prostoře. Oholené tváře jsou plny vrásek a čelo rovněž tak. Rysy kol zaťatých úst projevují chladnou a bolestnou trpkosť duše. Vlasy krátce ostříhané jsou prošedivělé. Ze vší tvářnosti a chůze soudil

bys, že v těle tom leží srdce těžké jako olovo, že není to muž, jenž v duchu těší se na zlatou ženu a dobré děti, které v krátce přivine k srdci. Ba naopak, jako ta silnice v březnu měsíci, zdá se, že rozjezděna jest mysl jeho obavami z toho, co nejbližší dnové mu přinesou. Leč přes to přese všecko nejsou ty mdlé a hnědé oči chodcovy prázdny všeho půvabu. Bystrý pozorovatel by vyčetl z nich modlitbu asi tohoto rozumu: »Pane, dej mi síly, abych po křesťansku snášel všecka protivenství, jež padnou na mne z tvého dopuštění za budoucích dní života mého.«

Silnice táhne se nahoru lesem, jemuž lidé říkají »Starý bor«. — Když chodec došel na kopec, ohlížel se v pravo po lese. Nalezl asi, co hledal, neboť nedlouho se zastavil. V pravo při silnici, na rozbrázděném kmenu staré borovice visel pod stříškou za sklem obraz Rodičky Boží s Ježíškem. Obraz ten byl mu asi znám. Muž sňal čapku s hlavy a chvíli mlčky pohlížel k němu. Modlil se asi v duchu, nedbaje studených dešťových krůpějí, jež mu šlehaly do tváří, ani vichřice, jež hučela borem prohýbajíc vrcholy sosen. Po chvíli polohlasitě propověděl:

»Osmnácte let!«

Vzdychl si a hlavu pokryl zase čapkou.

»Bylo nějak, bude nějak,« promlouval k sobě, by si dodal srdce. »Kdo toho unesl tolik jako já, nedostane závrati pod žádným břemenem.«

Po té dal se dále cestou. Za chvíli zdálo se mu, že slyší za sebou lehké kročeje. Zastavil se, obrátil se. Kus za ním přicházela vesničanka se sukní přes hlavu. Dle rychlé chůze soudil, že to nějaké děvče. Nemýlil se. Když ho dohonila, pozdravila jej. Poděkoval jí a dal se s ní do řeči.

»Kam pak, panenko?« otázal se jí.

»Do Podolšan,« odvětilo ledabylo děvče.

»To máme stejnou cestu,« pokračoval chodec. »Není-li ti proti mysli, můžeme kus jíti spolu.«

Děvče změřilo jej opatrně od paty do hlavy a nevidouc na něm nic nebezpečného odpovědělo:

»Můžeme. Daleko bez toho nemáme.«

»Čí jsi?« vyptával se soudruh.

»Vejvodova.«

»Petra Vejvody?«

»Petra, z čísla patnáctého.«

Chodcem to slovo škublo. Děvče si toho nevšimlo.

»A kolik ti let?«

»Na sv. Tomáše apoštola sedmnáct.«

»A jak ti říkají?«

»Anna. Což vám po tom, že se tak na všecko vyptáváte?«

»Protože jsem rodič z Podolšan.«

»Možná-li?! — Vždyť jsem vás jaktěživa neviděla.«

»Když jsem odešel z Podolšan, nebylo tebe ještě na světě. Jak bys mne znala? Jinak jsem tomu rád, že jsme se náhodou sešli. Aspoň se ledacos od tebe dovím. Šimákovou od starého stromu přece znáš?«

Děvčeti vstoupila krev do tváří. Sklopila oči k zemi a nejistým hlasem odpověděla:

»Jak bych neznala?«

»Zdráva-li?«

»Zdráva.«

»A což syn její, Ondřej?«

Děvče se ještě více zapálilo. Po chvilce teprv odpovědělo:

»Zdráv. — Hospodaří s matkou na chalupě.«

»A vede-li se jim dobře v hospodářství?«

»O chléb jim není zle. Aspoň se tak ve vsi povídá. Šimáková prý ovšem před lety zkusila, že by se byl kámen nad ní rozplakal. První léta, co jí muže odvedli do šatlavy, bylo prý jí hůře, než nahému v trní. Než

to všecko již přebolelo, všecko to tam. Čas všemu vyláme zuby, říkává starý Opozdil; všecko přestane kousati.«

»Jen zlému svědomí zuby nevypadávají,« prohodil vážně pocestník.

»Pravda,« pokračovala Vejvodova dcera. »Leč Šimáková zlého svědomí nemá. Co může žena za hříchy mužovy? Co spáchal Šimák, to padlo na jeho hlavu.«

»A zvoník Opozdil zvoní-li posud?«

»Posud.«

»A což lidé ve vsi? Hledí posud s kruchty na Šimákovou?«

»Lidé mají dlouhou paměť, a Šimákovou právě v lásce nemají, ač není horší než jiné sousedky. Není se také čemu diviti. Šimák byl zlý člověk, jenž hromadu nevinných lidí přivedl do neštěstí. A kdo se zlým člověkem pod jednou střechou bývá, z jedné mísy jídá, neujde podezření a potupy, a třeba byl čist jako rosa nebeská. Není to snad spravedlivo, ale není tomu jinak.«

»Mluvíš dost moudře na svůj věk, milé děvče. Než něco musím ti přece říci. Osudy lidskými Pánbůh různo a divno točí. Máme dost příkladů, že lidé nevinní byli z hrozné viny nařknuti, a že se nespravedlivě dlouhá léta v puchu žalářním mořili. Mnozí byli aspoň tolik šťastni, že než dokonali svůj život, nevinnost jich se vynesla na jevo. Jiní se po soudě Božím ani toho nedočkali, ač dnem i nocí po tom lačnili. Že císařský soud uznal Šimáka za vinníka, není ještě před Boží tváří důkazem, že byl zlosynem.«

»Bůh to suď! Ale nikdo u nás neuvěří, že se Šimákovi stala křivda. Což o mne? Já vím o tom jenom z doslechu. Ale lidé pamětníci myslí co jeden člověk, že on před lety sousedy vypálil. A Šimáková i Ondřej mají z toho do smrti památku. V chalupě říkají teď ‚u spálených Šimáků‘.«

Pocestný sebou trhl, jakoby mu byla sršeň kol uší zabzučela. Zahleděl se temně do země a neodpovídal ani slovíčkem. I šli chvíli mlčky vedle sebe. Les po pravé straně řidnul, v levo bylo mlází.

»Jak nám ta cesta za řeči ušla,« přerušila dívka pomlku. »Hnedle jsme na kraji lesa.«

Muž zvedl hlavu a podíval se před sebe. Přestalo zatím pršeti, a obzor se poněkud projasnil. Kus před nimi, v mírném, rolnatém úvalu prostírala se dosti úhledná vesnice. Pocestný se zastavil a prohodil hlasem jaksi bázlivým:

»Podolšany!«

»Budeme tam co nevidět,« podotkla dívka, šaty na sobě rovnajíc.

»Já tě tady opustím,« omlouval se pocestný. »Cesta mne vede odtud v pravo.«

Při tom ukázal holí na pěšinu, ježto se v pravo od silnice podél lesa vinula.

»A ani jste mně neřekl, kdo jste?« pozeptalo se zvědavé děvče.

»Však se to dovíš, Vejvodová. Budeme se v Podolšanech dosti často vídati.«

»Tedy na shledanou! Mějte se hezky.«

»Buď s Bohem!«

Děvče šlo svou cestou, a muž zahnul v pravo na pěšinu, ob chvíli ohlížeje se po dívce, jež ze zvědavosti asi dvakráte po něm se otočila. Když byla kus zašla, usedl si u lesa na mezník a díval se dolů k Podolšanům.

»Spálený Šimák!« pravil sám k sobě, a ústa se mu tak trpce stáhla, jakoby polykal hořec.

»Spálený Šimák! Začínám nový život pod novým jménem. A poprvé jsem je musel slyšeti z úst dcery Vejvodovy! Věru, kdybych nebyl dobře okován, raděj bych se pustil na kraj světa, nežli ke svým do Podolšan. Podle prvního uvítání nic dobrého na mne nečeká.

Zvolna, Šimáku! Špatný kovář, jenž se jiskry bojí. A co jest tlach hloupého děvčete, ne li hluchá jiskra? Počkám tu, až se trochu setmí, aby snad děti za světla na mne nepokřikovaly...«

Odmlčel se a uložil hlavu do dlaně. Na západě protrhávala se mračna — prokmitalo večerní slunce. Nad hlavou Šimákovou ve vrcholích sosen hučela vichřice.

II.

Vejvodova dcera nedošla domů bez zastávky. Kus přede vsí stanula u můstku a bystře rozhlížela se v levo po krajině. Silnice šla v těch místech přes lučinaté údolíčko, jež prorýval úzký potok, vroubený vrbovím. V pravo od kamenného můstku, při samé silnici, byl kus rovné pastviny, na níž stálo různo asi devět starých, rozkladitých topolův a uprostřed nich starožitná socha sv. Anny, jak učí panenku Marii z knihy. Proto říkali milému tomu místečku a lukám i rolím při něm »u sv. Anny«. Místečko to měla podolšanská mládež nejraději, a i starší lidé rádi tamtudy chodívali. V zimě v létě bývalo u sv. Anny veselo. Na podzim se obyčejně potok po přilehlých lukách rozlíval, a když voda zamrzla, mládež se tam klouzávala. Na jaře trhali tam chudobky, petrklíče a kukačky. Na Filipa a Jakuba pálívali tam čarodějnice. V létě byl tam pochládeček jako nikde jinde. Na podzim nikde jinde neskládaly se tak pěkně ohníčky jako tam. A kde kdo věděl nějakou pohádku, tu jistě staré ty topoly znaly, protože ji rok co rok slýchávaly; neboť nebylo místečka, kde by se tak pěkně pohádky vypravovaly a poslouchaly, jako pod topoly u sv. Anny. Jen jednou, dvakráte do roka se mládež sv. Anny vystříhala, to když přišli do krajiny cikáni; neboť tito měli již ode dávna pažit pod topoly

svatoanenskými takořka pro své táboření pronajatý. Anna Vejvodovic rozhlížela se po polích. Oko se jí najednou rozjiskřilo. V levo nahoře ukázal se povoz s plavými voly. I rolník, jenž kráčel podle vozu, ji asi zpozoroval, neboť zastavil spřežení a horem pádem běžel k ní. Anna zatím sběhla mezi topoly, kdež patrně naň čekala. Mladý rolník sestoupil v údolíčko, přeskočil zručně potok a zamířil k ní. Byl to hoch asi dvacetiletý, švižný, štíhlý a silný jako doubec v mlází. Dívka i mládec měli v tváři podivnou podobu.

Mladý rolník již zdaleka napřahoval k ní pravici, a když k ní došel, stiskl jí ruku, ohlédl se opatrně na všecky strany, a nezočiv nikde živé duše, ohnivě ji políbil.

»Jsi tu, Andulko, dříve nežli jsem se nadál,« rozmlouval k ní srdečně. »Myslil jsem na tě po celý Boží den. Tu při silnici byl bych na tebe čekal, jak jsme si včera řekli. A ty zatím čekalas na mne.«

»Jsem tu malou chvilku,« odpovídalo děvče.

»Jak jsi se měla v Ohrobci?«

»Dobře, až na tu ošklivou cestu. Ale na cestě k domovu měla jsem divnou příhodu s nějakým mužem.«

»Mladým?«

»Je již dobrý padesátník a je rodič z Podolšan. Buď bez starosti; do zelí ti nepoleze.«

»A kdo je?«

»To mi neřekl. Na kraji lesa dal se pěšinou k Březinkám. Mluvili jsme spolu o tvém otci Ondřeji, a on se ho ujímal, že prý už dost lidí nevinně dlouhá léta sedělo v žaláři.«

Ondřej zbledl a zasmušil se.

»Co je ti, Ondro?« tázala se dívka.

»Aby to nebyl on!« vyjelo z Ondřeje.

»Kdo?«

»Můj otec.«

»Tvůj otec?! — Což ho čekáte?«

»Každý den ho čekáme, protože mu v březnu dojde trest.«

»A mně jsi o tom neřekl ani slova.«

»To víš, že já i matka o tom neradi mluvíme. Také jsme pořád doufali, že otec bude míti tolik rozumu a nevrátí se do Podolšan. Můžeš si pomysliti, jak nám bude, přijde-li tatík domů. Lidé po tolika letech zapomněli na něj, a měli jsme až na tu přezdívku svatý pokoj. Nic jiného nám také po něm nezbylo než ta přezdívka, pro kterou jsme se, já i matka, dost naplakali. Přijde-li domů, co z toho může pojíti? Všecka ves se pobouří proti nám znova, děti budou naň prstem ukazovati a on bude pro nás jen břemenem. Do práce se mu nebude chtíti! Však víme, že ve velikých žalářích trestanci přivyknou zahálce a že jim tam bývá lépe než na svobodě.«

»Nelíbí se mně na tobě, Ondro, že tak bezcitně mluvíš o vlastním otci.«

»Bůh ví, že nejsem necita. Ale otec a otec je veliký rozdíl. Co je mně můj otec? Živil mne, dokud jsem těmito rukama si nemohl vydělati? — Neživil! — Šatil mne, staral se o mne? — Nestaral! — Dal mně nějaké vychování? — Nedal! — K tomu ke všemu ho ani neznám. O hanbě, o hoři, které nám způsobil, nechci ani mluviti. Co mám proň cítiti? — Snad se mám z toho radovati, že nám na stará kolena přichází na krk?«

»Mluv, co mluv! Otec je otec, a krev není žádná voda. Že mi s takovou o svém otci přijdeš, nebyla bych nikdy do tebe řekla. Věř mi, Ondro, že se tebe od nynějška skoro bojím.«

»Co bys se mne bála? Bůh mi svědek, že bych ti modro s nebe snesl, kdybych uměl.«

»Na jedné straně hoříš jako sláma, na druhé studíš

jako ten led. Máme příklady, že by děti byly pro své nešťastné rodiče skočily do ohně.«

»To byli jiní otcové!«

»Kdo ví?«

»Řekni mně, není-li všecko pravda, co jsem o svém otci řekl? A pravda, třeba nevoněla, jest přece stokrát lepší, než licoměrnost sebe barevnější. Abych se před tebou pokrýval lžemi, do toho se mi nechce. A pak . . darmo mluvit! — Já jsem už nešťastný tvor!«

»Co ti zase vlezlo do hlavy?«

»Něco, co se z ní tak brzy nevykouří! Považ, děvče! Otec tvůj a otec můj byli odjakživa nepřáteli. Ovšem již od těch dob mnoho stromův odkvetlo. Ale co nikdy nebylo, nebude zase. Za jedním stolem spolu nikdy nebudou sedati. A co z toho pro nás dva pojde!? Před osmnácti lety vypálil můj otec tvého otce na popel. Či myslíš, že mu to tvůj otec zapomněl? Až mu ‚spálený Šimák' přijde na oči, nevypukne-li stará nenávisť ve tvém otci na novo plamenem? A my, my dva — my to odneseme! Bůh mně odpusť, hřeším-li; ale věř mi, prst ze své pravice dal bych za to, kdyby se můj otec nevrátil do Podolšan. Oh! Něco ve mně říká mi, že na naši rozmarynu padne mráz, že... Darmo mluvit! — Slova to nespraví.«

»Nedělejme si strašáků, dokud k tomu nemáme příčiny. Bude-li zle, čeho nás matka Boží ostříhej, pak uvidíš, že nejsem třtinou na rybníce, že se dovedu s tebou postaviti v neštěstí.«

»Snadno mluvit, ale vykonat!«

»Tu je ruka, že co jsem řekla, dokážu skutkem. Co jsi se tak zamyslil, Ondro? Kam se tak strnule díváš?«

»Vidím před sebou panský rybník.«

»Panský rybník? Co ti po panském rybníku?«

»Věř mně, Andulko, že bych raději se stavidel do té černé hlubiny skočil, než abych upustil od tebe.«

»Pusť s větrem takové hrozné myšlénky!«

»Tvoji rodičové o tom ani slovíčka nevědí, že se máme rádi. Kdyby se to proneslo — a pronésti se to musí — a kdyby otec můj přišel domů . . . Řekni mi spravedlivě, Andulko, kdyby bylo zle, nejhůře kdyby bylo, skočila bys ty se mnou do hloubky . . .?«

»Z tebe jde dnes hrůza, Ondro!«

»Vytáčíš se!«

»Nevytáčím. Co jsem ti dříve slíbila, při tom stojím, dokud mi duše v těle. Tu je ruka.«

»Dobrá, kdy tě zítra uvidím?«

»Nebude-li pršeti, budu odpoledne ‚u černého kamene‘.«

»Bude-li deštivo?«

»Zaskočím na večer k Mařce Vlachovic.«

Oba milenci se pozorně ohlédli a rozloučili se vroucím políbením. Vejvodova dcera šla do vsi. Ondřej vrátil se k svému povozu a jel domů. Doma se jen chvíli zdržel a s matkou ani hrubě nepromluvil. Šimáková si všimla, že jest všecek pobouřen.

»Co je ti, hochu?« otázala se ho.

»Musím se ještě někam podívati. Večeřeti budu, až přijdu,« odvětil vyhýbavě.

Po té vzal do ruky hůl a ubíral se rychle stranou k sv. Anně. Setmívalo se. Přišed za ves napínal do dálky zrak, neuvidí li postavu, které šel naproti. Teprve hodný kus za sv. Annou zočil muže, an zvolna ubíral se k Podolšanům. Ondřeje bodlo u srdce. To-li jest otec jeho? Jak se spolu poprvé v živobytí shledají? Když otce jeho před osmnácti lety odváděli četníci v železích, bylo Ondřejovi dvě léta. Kéž by se byl raději nenarodil!

Když se oba muži asi na třicet kroků k sobě při-

blížili, zastavil se Ondřej. Nohy mu zdřevěněly, a mráz i horko střídavě ho rozrážely. Nemohl živou mocí dále. I pocestný si ho z dalека všimnul, i jím zmítal nepokoj, jehož nedovedl ovládnouti.

Když přišli k sobě, pozdravil jej Ondřej a zajíkavě otázal se ho:

»Nejste-li Blažej Šimák z Podolšan?«

»Jsem, příteli. Proč se ptáte?« odpovídal Šimák.

»Jsem Ondřej, váš syn,« vykládal Ondřej a podával zdráhavě otci ruku vlhkou a studenou.

Šimák mu potiskl pravici a cítil, jak se synovi třese.

»Přišel jsi mně naproti? Odkud víš, že dnes přicházím? Či jste mne očekávali?«

»Nečekali jsme vás, ačkoli každého rána jsme myslili, že do večera můžete být doma. Děvče, jež se odpoledne s vámi ve starém boře sešlo, přivedlo mě na tu myšlénku, že byste vy to mohl býti.«

»Byla to dcera Vejvodova.«

»Byla.«

»A ty jsi mně přišel naproti? To mne na tebe těší, Ondřeji.«

»Šel jsem vám naproti, protože mám cosi na srdci. Matka neví, že jsem šel a že vy jdete.«

»Proč jsi jí to neřekl?«

»Chtěl jsem s vámi prve sám promluviti a jednu věc vám vyložiti tak mezi námi.«

»Mluv!«

»Mluvím bez obalu, otče! Také jsme sobě cizí, neboť jakživi jsme se neviděli, až dnes ponejprv.«

»Buď Bohu žalováno! Zpozoroval jsem hned, že jsi ke mně cizí. Než co z toho. — Vylož jen svůj krám, abych viděl, co si z něho vybrati mám.«

»Otče, ušetřte mne a matky — nechoďte do Podolšan! — Proč? Víte sám. Vždyť jste muž protřelý životem.«

»Krásné to první uvítání od syna, jenž jest kus těla mého! Vida, já po dlouhá léta myslíval na tě vždycky s láskou, a ty jsi věru po synovsku za to vděčen!« odpovídal lítostně i hněvivě Šimák. »Ovšem, neočekával jsem, že mi radostně poletíte do náručí, protože toho nezasluhuji. Ale že had nevděku synovského na mne syčeti bude, nežli přestoupím práh domova svého, toho jsem se přece nenadál. Výklad, proč tak ke mně, Ondřeji, jednáš, můžeš si uspořiti. Jsem v pravdě životem tak protřelý, že bez brejlí vidím, proč jsi mně přišel naproti. Nač bych ti povídal, jak mne to bolí. Tebou by to nehnulo, poněvadž jsi mně cizí.«

»Co hodláte dělati?« tázal se Ondřej.

Šimák se zastavil a rozmýšlel. Po chvíli odvětil:

»Kdyby tě byla matka mně naproti poslala se vzkazem, který jsi mně vyřídil, byl bych se obrátil, ač jsem ztrmácen cestou a těžkými starostmi sklíčen. Matka je posud paní ve stavení, ona pro mne těžce zkoušela i má tudíž právo mluviti ke mně třeba tak, jako tys mluvil ke mně. Ale tebe nepovolal nikdo za advokáta mezi mnou a matkou. Toho měj prozatím dost a zapiš si to za uši. Nejsem-li ti po mysli a chuti, nemohu ti pomoci. Svět jest daleký a široký; ty máš mladé, zdravé nohy a můžeš se spíše do něho pustiti, než já, jejž neštěstí schvátilo na mysli a na hnátech. Tak ti odpovídá otec tvůj, zdárný synáčku!«

Ondřej ani nedutal. Všecka smělost byla ta tam. Nebyl tak zatvrzelé mysli, aby nenahlížel, že otec na jeho hranatou otázku dal ještě dosti kulatou odpověď. Cítil, že otec má pravdu a že si vede důstojně. Byl překvapen; otce si docela jinak představoval, než jej shledával. Muž, s nímž mluvil a jednal, nebyl žádný obyčejný propuštěnec, jenž přichází, aby pohodlně krájel si z chleba, pro nějž se jeho domácí potili a potí. Probrav se z úkvapu prohodil Ondřej:

»Jednejte si, otče, jak vám rozum narostl. Já vykonal jen, co pokládal jsem za svou povinnosť.«

»Jen že jsi zabrousil trochu dál, než jsi měl,« odpověděl Šimák. »Ostatně neznal jsi třeba dobře cestu, a proto udusil jsem všechen hněv v sobě.«

Za řeči došli oba mužové k sv. Anně. V Ondřejovi se srdce pobouřilo. Vzpomněl si na Andulku a na to, co před hodinou tu spolu mluvili. Břitká obava stáhla mu srdce a úžila dech.

»Co naplat?« pomyslil si. »Osudu koněm neobjedeš!«

Přišli mlčky k prvnímu stavení ve vsi. Bylo již téměř tma a znovu poprchávalo. Nepotkali živé duše. Lidé odpočívali po denní lopotě ve vytopených světnicích. Došli k svému domovu. Lapák ve dvoře zaštěkal. Šimáková přistoupila k oknu. Bodlo ji u srdce, když spatřila za Ondřejem cizího muže s tlumokem. Kolena jí klesala . . .

III.

Spálený Šimák vstoupil za synem do světnice. Bylo tam skoro tma.

»Rozsvěť, matko,« pravil Ondřej. »Přivádím otce domů.«

Šimákové bylo, jakoby jí byl hrdlo zadrhnul. Nebyla schopna řeči. Šimák přikročil k ní a podávaje jí ruku pravil velmi pohnutě:

»Pozdrav tě ruka Páně, ženo!«

Podala mu ruky a mimoděk mu padla okolo krku. Vypukla v pláč. I Šimákovi se oči zalily slzami. Ondřej vyhledal kahanec a rozsvítil jej.

»Odlož, tatíku, odlož,« vypravila ze sebe Šimáková, vzala mu z ruky hůl i čepici a sundavala mu tlumok

se zad. »Budeš míti po cestě hlad. Uvařím ti polévku z mléka.«

Po té odešla ze světnice.

Šimák si zul mokré boty, natáhl trepky, jež mu podal Ondřej, a zasedl v pravém rohu za stůl na lavici. Rozhlížel se po světnici. Stavení bylo z kamene, světnice čistě vybílena, stůl i lavice vydrhnuty jako křída. Zvláštní zámožnosti nebylo na ničem viděti, ale i po nedostatku nebylo žádné památky. Šimák si pomyslil:

»Buď Bohu dík a chvála. — Zle se jim nevedlo a nevede.«

Příjemné teplo, jež kachlová kamna dýchala, velmi mu svědčilo. Unavené tělo se tudy posilnilo a mysl se občerstvila. Slzy, jež byla žena vítajíc ho na prsa jeho vykropila, byly dobrotivou rosou na spráhlou květinu jeho života. V daleké svaté zemi roste prý v přímořském písku květinka, jižto vichřice snadno ze sypké půdy vychvacuje. Říkajíť jí růže z Jericha, a zbožní poutníci berou ji s sebou domů jako drahou památku na svou pouť a povídají o ní, že Panenka Maria Ježíškovy plénky na ní sušívala. A květina ta, vytržena z půdy, potuluje se druhdy v pustinách, schoulí se v kouli a sesýchá na troud. Ale když nebeský déšť ji porosí, tu se zelená na novo a rozkvétá znova. Tu pěknou pověsť slyšel nejednou Šimák z úst faráře kartouzského, jenž k ní dodával poučení: »I mezi vámi jsou mnozí takové růže z Jericha, vytržené z půdy a zanesené do žaláře. Buďte trpělivi a zbožni jako poutníci do svaté země. Až se vrátíte domů, slzy vašich přátel porosí vás a zazelenáte se v nové jarotě.«

Nebyly-li slzy ženiny takový déšť, jejž mu lidomilovný kněz v Kartouzích sliboval?

Tato myšlénka tak projímala Šimáka za stolem sedícího, že již pouhým pomyšlením slzy měl skoro na

kahánku. A přece si myslil již po dlouhá léta, že oko se mu již nikdy nezarosí!

Šimáková se vrátila s misou, z níž příjemně se kouřilo. Ondřej donesl lžíce a bochník chleba. Přišedše ke stolu dali se do večeře. Matka i syn se jen tak v jídle ponimrali, za to otci chutnalo za tři. Vždyť po osmnácti letech jedl poprvé z domácí mísy, za rodinným stolem, pod vlastní střechou. Rozehřál a posilnil se sytným pokrmem rolnickým a odkládaje lžíci promlouval k ženě i k synovi:

»Zaplať vám Pánbůh za tu dobrou večeři. Jaktěživ jsem si tak nepodráhnil jako dnes.«

»Nemám ti skočiti do hospody pro sklenici piva?« tázala se Šimáková.

»Nestojím o ně.«

»Chceš-li si snad, tatíku, lehnouti a odpočinouti?«

»Nemám zmeškáno. Lépe bude, porozprávíme-li si tak pěkně při kahánci. Není beztoho pozdě.«

»Osmá minula,« podotkl Ondřej.

»Půltřetího dne jsem na cestě a šel jsem pořád po svých. Bylo mi líto každého groše za svezenou. Myslil jsem si, že již budeme věděti, kam s těmi třiceti zlatými, které s sebou z Kartouz přináším. Proto však spaní na mne nejde, a jsem tak rád, že jsem doma, že bych do bílého rána vyseděl. A teď mi, matko, vypravuj, jak to vypadá s vaším hospodářstvím. O sobě vám toho svým časem napovídám, kolik bude vám po vůli. Nemysli si, že tebe nebudu rád poslouchati. Hospodářství mne jindy ovšem netěšívalo, a bylo mi to jistě na zkázu. Leč nyní starý kabát jsem zahodil. Nejsem, co jsem býval, a Bůh dá, že vám nepadnu za obtíž. Tu hromádku let, kterou mi Bůh popřeje trávu šlapati, rád bych strávil užitečně, je-li v tom vůle Boží. Vypravuj, stará, vypravuj.«

Šimáková, jež posud jako zařezána při stole seděla, dala se do vypravování o své živnosti. Prostě vylíčila všecko to hoře a protivenství, jakých jí bylo zakoušeti, když jí muže odvedli do vězení.

»Byla jsem hůře na tom než ta žebračka,« vykládala. »A kdybych tenkrát nebyla měla svou matku na živě, Bůh ví, co bych si byla bez ní počala. Matka byla ovšem chudá i neduživá; leč nebylo přece na světě jiného místečka, kam bych se byla mohla se svým neštěstím a malým chlapcem utéci. Lidé se mně na deset kroků vyhýbali, když jsem je pozdravila, nepoděkovali; kdybych byla někoho poprosila za tu nějakou pomoc, hůl by na mne byli vzali. Stavení, chlévy, stodola byly vypáleny, dluhů plno, úroda všecka ta tam a zima za humny. I ten kus šatův a peřin, co jsem vynesla, mně zlí lidé pokradli.«

Zamlčela se.

»A jak jsi sobě z té bídy pomohla?« otázal se Šimák všecek zasmušilý.

»Všelijak. Byl to kus mozolné práce a pomalu jí ubývalo,« odpovídala nejistě Šimáková, a zrak její rozpačitě se vyhýbaje přímému pohledu mužovu svezl se k zemi.

»A nenašlo se ve vsi někoho, kdo by se tebe po přátelsku ujal?« pátral Šimák.

Šimáková si vzdychla jako člověk, jenž maje těžké srdce neví, kudy kam. Chvíli se rozmýšlela, nežli odpověděla:

»Jeden člověk se mne ujal. Půjčil mi něco peněz, že jsem přece chalupu udržela. Vejvoda to byl.«

Šimák sebou trhnul a zamračil se, jakoby mu s čela pršeti mělo.

»Který Vejvoda? Starý či mladý?« doptával se ženy.

»Mladý.«

»Mladý?!« zvolal Šimák všecek podivením trna. »Můj nejúhlavnější nepřítel, který proti mně tak zarputile svědčil, který mne přivedl do Kartouz, který byl ne-li původcem, aspoň prvou a hlavní příčinou toho, že jsem svůj život v železech promarnil, ten že ti pomohl z bídy?! Totě novina, z níž mi rozum různo jde! A nikdy jsi mně o tom ani slovíčka nepsala! A proč to učinil? — Zadarmo ani kuře nehrabe — nad to Petr Vejvoda!«

Šimáková se třásla jako z omrazu. Ač netroufala si očí pozvednouti, dobře cítila, že pronikavý zrak mužův až do té hlubiny duše ji bodá, jakoby vyryti v ní chtěl tajemství, jež byla by raději viděla tři lokte pod zemí. Co měla odpověděti? Pomyslivši sobě, že s mlčením nejdál dojde, pronesla chlácholivě k popuzenému Šimákovi:

»Nepopouštěj, tatíku, svému hněvu, abychom všichni toho nelitovali. Vejvoda má peníze, rozum i moc. On je v obci starostou . . .«

»A já propuštěncem, jemuž předkem bude s ním jednati,« dokládal Šimák pokojněji, ale rozkyselen.

»To ještě ke všemu,« dodal po chvilce trapně i bolně. »První osoba z Podolšan, s níž se potkávám, je Vejvodova dcera. Sotva jsem si doma zkřehlé údy ohřál, přijdete mi s Vejvodou, že vás vytrhl z bídy a nouze. Bůh buď se mnou! Myslil jsem, že budu otrlejší, než v pravdě jsem.«

»Nezapomeň, tatíku, co jsme já i Ondřej pro tebe vytrpěli,« promluvila Šimáková. »Nebudeš-li mírného a trpělivého ducha, zapleteš nás do nových protivenství a ztrpčíš nám jen život beztoho málo oslazený.«

»Nemějte starosti o sebe,« odvětil Šimák. »Nebyl bych hoden, aby slunce na mne svítilo, kdybych všecko své jednání nespravoval podle vás a pro vás. Nepřicházím, abych zadarmo jedl od vašeho chleba. Chci

poctivě s vámi se starati a s vámi pracovati, pokud Bůh mi dá síly. Kdybych jinak smýšlel, nebyl bych se vrátil do Podolšan. Jsem ovšem skoro padesátník žalářem zmořený, ale proto bych i jinde hladem nezemřel. Z práce roste všude chléb a z víry v Boha potěcha. Já přicházím ještě pro něco jiného do Podolšan. Jak Bůh na nebi a Kristus Ježíš, já nevypálil Vejvodu a polovici vsi. Jinde ve světě bych se ztratil jako komár v povětří; doma doufám, že zašlapaná nevinnosť má přijde na světlo Boží, prve nežli umru. To mi vnitřní hlas zde v srdci už dlouhá léta povídá, a proto právě vracím se domů. Mějte již se mnou svatou trpělivosť a v jednom udělejte mi po vůli. — Nezmiňujte se mi o Vejvodovi — vystříhejte se jeho a jeho rodu jako jedovaté zmije a jejích háďat. Více od vás nechci. Jsi-li mu, matko, ještě něco na penězích dlužna?«

»Nejsem,« odvětila Šimáková.

»Tím mi trochu tíže od srdce odpadá,« dodal Šimák. »Ponocný troubí devět, pojďme na lože a vyspějme se. Já budu spáti, jak jsem už dlouhý, dlouhý čas nespal. Jsem unaven do úpadu. Dej vám Bůh dobrou noc!«

Zdvihli se od stolu a šli po svých ložích. Šimák brzy tvrdě usnul, ne tak Ondřej na peci a Šimáková v komoře. Ondřej měl srdce v kleštích, a sen ho mermomocí nechtěl obejíti. Poslední otcova slova o Vejvodovi a jeho rodu vyděsila ho ze všech těch lahodných myšlének, kterými jej druhdy uspávala jeho láska. Ať přemýšlel, odnikud mu nesvítalo světlo nějakého štěstí. V duchu proklínal sebe, otce a celý svět, a když pak utrmácen dlouhými myšlénkami usnul, házel sebou nepokojně na lůžku až do bílého rána.

I Šimáková v komoře darmo oči zavírala. Spaní nešlo. Podušky její byly vlhké slzami. Na duši její

seděla těžká můra, jež střebala z ní nejlepší sílu. Byla to snad můra špatného svědomí, či starosti a obavy, co pojde z návratu mužova v nejbližší budoucnosti? Kdo to uhodne? — I slzám bývá někdy těžko rozuměti.

IV.

Záhy z rána roznášela se od stavení k stavení novina, že »spálený Šimák« navrátil se z Kartouz. Třeba nepadla ta novina jako jiskra do troudu, přece byla tolik překvapná a důležitá, že staří i mladí ji na všecky strany obraceli a rozumy své si o ni brousili. Starší lidé ve vsi, kteří Šimákovu minulosť dopodrobna z vlastní zkušenosti znali, kroutili nad ní povážlivě hlavami, a na prstech by byl spočítal ty, kdož se nerozhřívali a jen klidně rozmlouvali:

»Inu přišel a je doma. — Kam měl jíti, ne-li domů?«

Veliká většina rozumovala asi takto:

»Raději bychom viděli Šimáka deset mil za Podolšanami. Jest to přece opovážlivosť, choditi nám na oči po tom, co se stalo. Čas ovšem vše vyrovná, ale nad zlým skutkem nemá moci. Utopte jej a vyplave z vody; spalte jej, vyleze z popela. Nepůjde to ani nám ani Šimákovi k duhu, že přišel. Uvidíte.«

A jak už bývá, že když se jedna husa napije, pijí druhé všecky, tak i mladí, kteří Šimáka jen z přeslechu nebo doslechu znali, měli stejné rozumy se starými. Mysli všech byly novinou tou pobouřeny; a když se lidé rozešli do polí, neodešel nikdo tak pokojný za tím Božím chlebem, jak chodíval jindy.

Nejvíce ovšem sekaly do té noviny jazyky ženské. Nenadsazujeme tvrdíce, že všecky všude zmije v české zemi nemají tolik jedu, co ho toho rána ženské na »spá-

leného Šimáka« vychrlily. Při tom tak mimochodem vyneslo se ze starých rumů pomluvy i leccos na Šimákovou, a staré otruby se přemílaly bez vody po staveních i po polích. Nebudiž nám to k divu. Rovněž tak jako lidé zapomínají rádi na dobré skutky, tak neradi zapomínají na skutky zlé. A »spálený Šimák« ublížil po jich soudě tak mnohým do krve, ba i dva životy lidské měl na svědomí.

Před lety nebyl Šimák takový, jakým jsme ho shledali ve Starém boru a v chalupě u jeho ženy. Na rodiče jeho nevěděl nikdo ve vsi nic špatného, ale tatíka jeho v lásce neměli. Měl tu šerednou vlastnosť, že rád jiné popichoval a dopichoval, rád si z jiných šašky tropil. Tím jedněm strojil smích a druhým kyselosť; u jedněch ani druhých však neměl dobrého oka. Synek jeho, Blažej, se po něm potatil. Sotva že odrostl kantorově metle, byla ho plná ves. Nebylo šibalského kousku, aby při něm nebylo Blažeje. Vybírati ptáky, chytati koroptve do ok, vábiti cizí holuby do svého holubníku neuměl žádný jiný chlapec tak obratně jako on; a brzy šel o něm jeden hlas, že kluk sice ví jméno houbám, ale dobrotu jeho srdce by cacorka na ocásku unesla. Dostal sice častěji poučenou od lidí a mnohdy i lískovou mastí omaštěnou, ale jinším nebyl. Všecko poučování padalo s něho jako s husy děšť. Když byl výrostkem, chápal se sice dosti dobře polní i dvorní práce, ale při tom i dýmky, džbánku a těch čertových malovaných obrázků. Potají chytal se také flinty, jež leckterého dobrého selského člověka do špatných konců zavlekla. Bez kamarádů Blažej nikdy nebyl. Vejvodův Petr a Sádlův Franěk byli z jeho kumpanie. Když si do něho druhdy lidé stěžovali u tatíka, říkával Šimák: ‚Mladé víno! Ale ono se vykvasí.‘ Marně mu namítali: »Povolujete, Šimáku, čepu, a hnedle bude po pivě«; — otec buď nechtěl, buď neuměl hocha v kordě držeti, a hoch

mu přerostl přes hlavu. To se nejlépe ukázalo, když přišel rok čtyřicátýosmý. Tenkráte, když král Ferdinand Dobrotivý dal konstituci a zrušil robotu, bylo i v Podolšanech živo jako na Pražském mostě. Lidem šel tou Boží svobodou rozum kolem. Obtížné svazky s vrchností se přetrhaly, každý se cítil svým vlastním pánem a vedl si také ne-li po pansku, aspoň tak, jako nikdy před tím. Blažejovi bylo tehdy dvaadvacet let, i byl jonákem na pohled tak švarným, že žádná mladice by nebyla mu řekla: »Já tebe nechci.« Jinak měl chyb až dost. Ale což mladé ženské! Kdo umí se k nim uctivě točiti, jako listí ve vzduchu tancovati, kdo jim toho o své lásce a jich kráse napovídá, až se hory, doly zelenají, ten je u nich bez chyby.

Blažej ťukal tu a ťukal onde, chodil tu a chodil tam na pobyt, ale opravdivé ženitby se mu jaksi nechtělo, ač otec, který churavěl, rád by to byl viděl, aby mu přivedl nevěstu do chalupy. Celé Boží dni, ba i noci toulal se s flintou po polích, a nenarodil se zajíc, kterému by byl kožich nevyprášil. Z toho vznikly mrzutosti v samé vsi, neboť Blažej sváděl i jiné k nekalé své kratochvíli a dostal se s rozumnými lidmi v potyčky, z kterých se málokdy se ctí vyvadil. Jednou ho i panský myslivec lehce do levé ruky postřelil. Ale i to mu hlavy nenapravilo. Starý Šimák nyní cítil, jaký bič si v Blažejovi na sebe upletl, ale pozdě bycha honil. Ochuravěv byl doma pátým kolem u vozu, a Blažej s otcem nenakládal po synovsku.

Tu se něco nového do Blažejových příhod zapletlo. Studený za školou měl tři dcery. Pepku provdali před několika lety do Labské Lhoty, Bětuška měla zůstati na chalupě, Anežka, třetí, byla na rozdanou. Byla Anežka děvče jako kytka a na potkání voněla rozmarynou. Mnoho ovšem neměla — nějaká tři nebo čtyři sta — ale tenkrát byla nejonačejší mladicí v celé vsi.

Ano, starší pamětníci říkali, že tak pěkného děvčete Podolšany dlouho neměly a neviděly. Hoši se jí jenjen na paty věšeli, pomyšlení by jí byli udělali a v hospodě o muzice div se o ni nervali. Záletnému Blažejovi padla Anežka Studených do oka i do srdce. Na neštěstí nebyl on sám jediným jejím nápadníkem; Petr Vejvodův ze statku a Franěk Sádlův, ač byli skoro nejlepší jeho kamarádi, zpívali s ním stejnou. To je mezi sebou rozkyselilo, že nemohli sobě ani na jméno přijíti, a že druh druhu dělal, co mohl nejhoršího. Když se ukazovalo, že vyběračná Anežka Blažejovi nadržuje, popadly Vejvodu a Sádlo hněv, záští i nenávisť proti šťastnějšímu Blažejovi, jenž je svou popudlivostí a pohrdavostí ještě více dopaloval a rozpaloval.

Starý Studený byl by ovšem nejraději dceru svou přivdal do Vejvodova statku; ale čím více dceři mluvil do duše, tím vzdorněji stavěla si hlavu a na vrch hlavy vysmála se Petru Vejvodovi, an na cestě do kostela jednou přísahal, že padni, co padni, Anežka musí býti jeho; Blažej s mysliveckým kloboukem se jí sám více líbil, než oba jeho soupeři dohromady. Že se mezi sebou kohoutí, dělalo jí potěšení. — Mladá dívčí hlava! — Odkud by se v ní vzalo rozumné rozvahy?!

Vejvoda i Sádlo když viděli, že jim štěstí u Anežky mermomocí nesvědčí, spolčili se proti Blažejovi. Vejvoda nebyl tak zlý jako mstivý a nezvyklý snášeti odpor a urážku. Byl ze statku, a Blažej byl z chalupy. Uražená pýcha jeho nedala mu spáti. Sádlo, ač stejný věkem, měl však za oba dva rozum. Ve společnosti poslouchal raději než mluvil, a kdykoli mluvil, nevydal se nikdy ze svého. Vtipně a hladce uměl všecko ku prospěchu svému obrátiti, co se jen obrátiti dalo, a opatrně držíval se toho, z čehož mu koukal užitek. Ze všeho uměl se příhodně vykličkovati, a kdykoliv něco před se vzal, zanechal si vždycky kozí vrátka. Na Bla-

žejovi a Vejvodovi znamenal brzy jejich slabosti a dobře věděl, jak je popadnouti, kdykoli se mu udála k tomu příhodná chvíle. K Vejvodovi se dělal, jakoby spolu pod jednou duchnou líhali, ale nenáviděl ho právě tak jako Šimáka, protože sám o Anežku tělem i duší stál. Sádlo nejednával nikdy zprudka, při všem vyčkával času a pak vysmíval se pošetilcům, z jejichž slabosti těžil, a kteří se z něho nevyznávali.

Zatím začínal Blažej sklízeti ze setby, kterou si zasil.

Ve Vídni, v Praze, po vší zemi začínal se obraceti vítr. Uherská vojna byla ukončena — svobodě přitaženo. Na Šimáka nosily se žaloby stranu jeho nedovoleného pytlačení, jehož se posud nemohl odříci, ač byl opatrnějším. Měl s úřady opletačky; z některých se vypletl, v jiných uvázl. Byl odsouzen k pokutám a trestům, které si musil odseděti v šatlavě. Vejvoda i Sádlo jásali, Blažej skřípal zuby. Lidé ve vsi nebrali tresty, které Blažeje stíhaly, na přísnou váhu; myslili si, že zajíci, koroptve a bažanti nerostou jen pro panský žaludek, že i sedlákovi chutná zvěřina.

Ale rozumnější říkali: »Všeho do míry. I Šimák přeměřil. Pamatujte, že mu jeho kousky na nic dobrého nevyjdou.«

Roku padesátého v létě zastavil se v Podolšanech zlý host. Byla to cholera. Lidé chodili jako těla bez duše, a za pět neděl vyteklo více slz, než jindy za pět a deset roků. Hromada lidí odebrala se před časem na věčnosť, mezi nimi i starý Šimák a starý Studený. Smrtí Studeného odpadla Blažejovi a Anežce překážka, neboť on byl by stěží dopustil, aby se milenci dostali za sebe. Blažej musil chtěj nechtěj živnosť převzíti a pomýšleti na svatbu. Všecko se také již k tomu schylovalo, ač Vejvoda i Sádlo tajně i zjevně proti tomu se opírali a kde jen mohli, Šimákovi kamení do cesty

házeli. Anežka stála věrně k Blažejovi přes to, že ztratil pověsť zachovalého muže, i oblomila matku i poručníka, že rádi neradi dali své svolení. O masopustě měly býti ohlášky a svatba. Leč z nenadání Blažej si to všecko pohatil.

Druhou masopustní sobotu přišel z města, kde dvacet dní pro nedovolené pytlačení seděl. Rovnou cestou letěl k Studeným a pozdě večer přišel do hospody, kde našel několik známých. I Vejvoda i Sádlo tam popíjeli. Jak se stalo, tak se stalo: Šimák dopálen vězením a rozpálen pivem, rozpustil se neslušnou řečí o soudě, o úřednících a Bůh ví o čem. Někdo to potají udal, a prostořeký mladík zapleten jest do vyšetřo vání, jež bylo horší všech předešlých. V úterý potom přišel pro něj četník, a Podolšany měly novou hanbu na krku. Vinili Šimáka, že urazil veřejně císaře pána. Po dlouhém výslechu a vyšetřování odsouzen jest na půldruhého roku do těžkého žaláře. Byl tenkrát divný shon ve vsi. Jedni říkali, že jej Sádlo chytře a ošemetně k takovým řečem popichoval, jiní sváděli vinu na Vejvodu. Mnozí musili u soudu svědčiti, nejvíce však svědčil prý Vejvoda.

Nejdivnější bylo lidem, že Sádla u soudu za svědka nevzali. Když byl Šimák nejhůře rozvázal, nebylo prý Sádla ve světnici. Ale Šimák podezříval nejvíce Petra Vejvodu. Aspoň když se vrátil domů ze šatlavy, svatosvatě prý před důvěrnými lidmi přísahal, že dokud bude na něm který vlas, Vejvodovi nezapomene, co mu udělal.

Každý rozumný člověk by myslil, že po takových věcech Anežka od Šimáka upustila. Ale chyba lávky! Byl-li jí Vejvoda dříve trnem v obuvi, byl jí nyní solí v očích; a po všechen čas, co byl Šimák v žaláři, chovala se Anežka jako počestná vdova. Když se Šimák vrátil z káznice k usoužené a nemocné matce své, i lepší

jeho někdejší přátelé vyhýbali se mu z daleka. Leč on si z toho na oko nic nedělal; vždyť našel za to náhradu u Anežky, jež přese všechno protivenství lásky své k němu nezměnila. Nebyl Šimák nikdy špatného srdce a proto její lásku a věrnost cenil vysoko a choval se některý čas, jak se sluší a patří na rozumného člověka. A takovou měrou odklidil protivenství, kterými si byl cestu k štěstí zavalil, a na zimu přivedl si Anežku k sobě domů jako milovanou ženu svou. Krátce potom pochoval svou matku, a svobodná sestra Anežčina se provdala. Švakr však málo znal se k Šimákovi, a lidé vůbec neradi s ním sedávali na téže lavici. Mladí manželé měli dost a dost práce i starostí, aby zanedbaná živnosť zase k čemu byla podobna. Leč pro Šimáka bylo to právě dobrodiním: po nějaký čas nechal aspoň ostatní svět na pokoji. Vejvoda i Sádlo pořád ještě se neženili.

V.

Nepokojná krev v Šimákovi nadobro neusnula. Ona jen dřímala, jako ten jezevec dřímá v zimě pod zemí. Když sejde sníh, a jarní sluníčko topí, pak opět chodí za svým lupem, jako před zimou chodíval; Šimák nebyl ani rok se svou ženou, když se v něm starý hříšný Adam počal opět ozývati. Divná věc! Sádlo rozkmotřil se zatím s Vejvodou a zatáčel zase nějak k Šimákovi. Šimák, jenž nebýval nikdy dost ostražitým, rád to viděl, že aspoň někdo ze starých známých mu dává dobrá slova. Také ho trápila ta poustevnická samota, které se již skoro celý rok držel. Pozvolna, aniž sám věděl jak, vracel se znovu k veselejšímu životu a leckdy potají si v noci vystřelil na selských gruntech. Žena jej od Sádla zrazovala; ale on stavěl svou vůli a své choutky výše než její žádosť. Také se mu s živností mnohem

onačeji vedlo a nějakým grošem mohl si už přilepšiti. »Není domu bez dýmu,« říkávají, a u Šimáků nebylo bez mrzutosti; ale zlé bylo na tom, že Šimák, ač nejvíce vinen byl těmi mrzutostmi, se k tomu nikterak nechtěl znáti. Na konec i domácnosť hrubě ho netěšila, ač se jim narodil kluk jako řípa, jemuž po kmotrovi dali jméno Ondřej.

Šimáková nyní nahlížela, že se v Blažejovi sklamala. Myslívala si po všecky časy: »Až bude mít pořádnou domácnosť, bude jinší.« Ale on byl zase tím, čím býval jindy — člověkem, jenž živou mocí v dobrém se nemohl anebo nechtěl ustáliti. S Vejvodou byl stále na štíru. Ba nenávisť Šimákova proti němu byla tím horší, čím více ji v sobě po drahný čas dusil, aby plamenem nepropukla. Leč takové železné síly nebylo v Šimákovi, aby pro všecky časy ji v sobě udržel. Spatřil-li jen z daleka Vejvodu ráno, nebylo až do večera nic do něho.

»A já mu zaplatím, co jsem mu dlužen,« říkával častěji k ženě, »že bude toho míti až do smrti dost, ten šibeničník!«

»A což já a dítě?« namítala Šimáková. »Po nás ani tvůj zaslepený nerozum nevzdychne?«

»A kdybych věděl, že se za to nebe na mne zboří,« rozpaloval se Šimák, »já se s Vejvodou vyrovnám, že mi již stébla do cesty nepoloží.«

Nebylo ani na jiném, leč že se leckdys Vejvoda i Šimák potkati musili, že bylo třeba, aby na sebe promluvili. Jakou řečí se pak ctívali, můžeme si pomysliti. Druh byl nad druha štiplavější. O mastné výčitky a hranaté narážky nebylo mezi nimi nikdy zle. Hrdý Vejvoda chlubíval se předkem svojí občanskou zachovalostí, z kteréžto stránky byl Šimák nedůtkliv jako vřed. Lidé předpovídali, že dostanou-li se jednou pořádně do křížku, ten ani onen zdráv neodejde. Vejvoda

byl posud svoboden; a ženské klepny si potají povídaly, že hříšnýma očima hází po Šimákové. Beztoho že některá milosrdná duše Šimákovi to dosti makavě napověděla; on však toho hrubě nedbal maje za lubem věc mnohem důležitější — pomstiti se totiž nad nenáviděným Vejvodou. Pokládal ho stále za původce a hlavního strůjce nehody, jež stála jej půldruhého roku těžkého žaláře. Sádlo jej v tom chytrácky utvrzoval, a kdykoliv se mu událo, dolíval příhodně oleje k ohni, aby neuhasl. Roku padesátého čtvrtého na den nanebevzetí Panny Marie bylo v podolšanské hořejší hospodě veselo. Byla tam hudba. Za stoly seděly hromady sousedů, s nimi Vejvoda i Šimák.

Vejvoda napařen pivem a vínem urazil veřejně Šimáka tak důtklivě jako posud nikdy. Vykládal, že je to hanbou hanboucí, ani v hospodě nemíti pokoje před dotíravým chlapem, jenž se zločinci jídal komisárek v Praze u sv. Vácslava. Šimák se již necítil a byl by se jako hladový vlk řítil na protivníka, kdyby sousedé mu byli v tom nezabránili, proti vůli jeho nebyli ho z hospody vyvedli. Jako šílenec číhal Šimák ve vsi na Vejvodu, až půjde domů. Ale tento byl opatrný a když k ránu odcházel domů, nešel sám. Šimák byl, jakoby ho vyměnil. Na práci nebylo ani pomyšlení. Po celé dny toulal se v polích a lesích osnuje krvavé zámysly. Ve středu po té, k večeru, když se Vejvoda již mněl býti bezpečným, potkali se okem v oku v háji »pod březinkami«. Dali se do hádky, a Šimák tasil na svého protivníka nůž. Co do síly druh druhu nic nezadal. Bůh ví, co by se bylo nestalo, kdyby se byl podbřezinecký revírník k tomu nenamanul. Svědka se Šimák přece bál. I schoval nůž a v čas uklidil se od Vejvody praviv:

»Štěstí tvé, že nejsme sami, padouchu! Však mi neujdeš, a kdybych na sto mil měl tebe hledati.«

Ráno toho byla plná ves, a Vejvoda byl by jistě proti Šimákovi soudně zakročil, kdyby byl míval svědka. Revírník, jemuž strany té věci domlouval, zůstal na tom, že sice viděl z pozdáleči, jak se spolu hádají, ale více ani tolik, co by za nehet padlo. Příhoda ta nadělala v Podolšanech zlé krve až nazbyt. Tito nadržovali Vejvodovi, oni opět Šimákovi. Leč první strana byla silnější. Nepokoje a kyselosti přibývalo v obci, že sám obecní starosta, starý Mudroch, do toho se musil vložiti.

Asi čtrnácte dní po té, bylo to v pondělí, nalezl ponocný v noci na návsi u zvonice paličský list. Hrozilo se v něm celé vsi vypálením. Strach pojal všecku obec. Pátráno, ale nedopátráno pravdy. Lidé zbystřili svou opatrnosť, mlátili o překot navozené obilí a prodávali ve městě. V noci zařídili si hlídky.

Uplynulo čtrnácte dní bez všeliké zlé příhody. Lidé se upokojili. Po té nalezen opět v noci list druhý. Znova se zdvihla v obci bouře, leč nevydala již tolik jako první.

»Věřte, lidé,« vykládal leckterý rozumný soused, »že jsou to nástrahy asekurací. Chtějí z nás hodně peněz vymámiti.«

Leč stáli na omylu. Asi devět dní po té chytilo u Vejvodů v stodole. Nepršelo už kolik neděl. Všecko všudy bylo suché jako troud. Vítr se zdvihl, a než lidé doběhli z polí, těžko bylo na hasení pomysliti. Za hodinu bylo půl vsi v plamenech. Sotva že ten svůj dobytek uchránili. Vejvoda shořel na popel a hromada sousedů s ním. I Šimák vyhořel. Jeho stavení bylo poslední. Tam se oheň zastavil.

Kdo zapálil? — Otázka ta zmítala všemi hlavami. Všecko podezření padalo a utkvělo na Šimákovi. Někteří lidé, když běželi z polí do vsi, na své vlastní oči viděli, že když u Vejvodů hořelo, Šimák s flintou v ruce seděl

kus za vsí u potoka pod olší, odkud bylo dobře k Vejvodovům viděti, a že se smál hledě na vyšlehující plameny.

»Bůh ho zaslepil,« tvrdili. »Zapomněl na svou vlastní kůži z radosti, že se mu pomsta na Vejvodovi povedla.«

Lid se rozlítil. Rozběhli se k Šimákovům a byli by snad Šimáka roztrhali na kusy, kdyby ještě v čas dva četníci nebyli se ho ujali. I četníci neušli nadávkám a kamenům, ale Šimáka před jistou smrtí zachránili. Ale bylo by mu lépe bývalo, kdyby byl zahynul v plamenech.

Ještě v noci téhož dne odvedli Šimáka do města k soudu. Byl-li vinen, byla jeho vina veliká. Škoda na staveních a na obilí byla nesmírná. A co nad to, dva životy lidské přišly při požáru v niveč. Podruhovi Formánkovi uhořely dvě děti: Toníček a Bětuška. Matka, jež byla známa v celé vsi jako hodná žena, div nepozbyla rozumu. Kromě toho byla těhotná a z leknutí porodila před časem. I ten třetí nebohý tvoreček padal na vrub žháři.

U soudu zavedeno dlouhé vyšetřování se Šimákem. Lidmi z Podolšan třásla zimnice nedočkavostí, jak to se Šimákem dopadne. Nebylo ani jednoho svědka, aby dal dobré slovo za Šimáka, z každého mluvila jistota, že nikdo jiný nezaložil nežli on. Soud měl velmi krušnou práci, protože Šimák zatvrzele na tom zůstával, že není žhářem. Leč okolnosti všecky vyvracely samy od sebe jeho nejisté, ba podezřelé výpovědi. Nemohl nikterak odůvodniti, proč asi sedl, když oheň vyšel, zrovna na místě, odkud to dobře viděti mohl. Nemohl zapříti, že se nesmál, nemohl Vejvodovi do očí zapříti, že ho na smrť nenávidí, že tasil naň v lese nůž a že mu přísahal pomstu a kdyby i na sto mil měl jej hledati. Kromě toho zrovna v den před ohněm pojistil se

dosti značně v městě u asekurace; den potom v poledne pojistka jeho nabyla právní platnosti, a k večeru vyšel oheň. Marně se proti všemu zastíral zlou náhodou: zdravý lidský rozum, ať vše uvážil tak nebo tak, nemohl se ubrániti přesvědčení, že Šimák lže, a že svědkové mluví pravdu. I vlastní jeho žena byvši pohnána k přísaze nemohla to příkoří pravdě učiniti, aby nebyla vyznala, že častěji Vejvodovi přísahal, že se s ním hrozně vyrovná. A co nejhoršího: Šimák sám za to žádal, by mu žena byla za svědka, že je nevinen.

Pře se protahovala, až tolik uzrála, že vynesen byl nad Šimákem rozsudek. My nález ten již známe. Šimáka div nezdrtil! Osmnácte let těžkého žaláře! Soud se tu opíral hlavně o trojí věc: Předkem viděl při žháři zjevný úmysl, aby položením ohně po žních Vejvodovi a i těm, kdož by spolu vyhořeli, velikou škodu na jmění učinil; potom přišly vinou žhářovou dva, ba přísně vzato, tři životy lidské na zmar. Nad to byl vinník vícekráte již trestán pro pytlačení a neprojevil nikdy nějaké nápravy, ba dopustil se i zločinu, uraziv veřejně císaře pána. I po tomto těžkém trestu byl stále nepokojným a vášnivým člověkem, jenž ohrožoval i život svého spoluobčana. I zarputilé jeho lhaní vzal mu soud za zlé. Toho, co zoveme polehčujícími okolnostmi, při Šimákovi nebylo.

Vrchní soud potvrdil rozsudek krajského soudu; — Šimáka odvezli do Kartouz. —

První noc spal Šimák doma pokojně a tvrdě. Bylo již světlo, když ráno protřel oči. Před snídaní prohlédl si domácí hospodářství dopodrobna. Pořádkem, který všude nalezl, potěšil se. Po té vyhledal si svoje papíry a chystal se, aby podle předpisu řádně se ohlásil u obecního starosty. Tím byl, jak již víme, nejúhlavnější někdejší jeho nepřítel Petr Vejvoda.

První cesta jeho v Podolšanech nemohla ovšem býti

krušnější. Ale Šimák nebyl už dávno ten, jenž býval před osmnácti lety. V trpké a dlouhé škole neštěstí a útrap vychladla horká jeho hlava, zmoudřel pošetilý jeho duch, upokojilo se nepokojné jeho srdce. Vejvodu měl ovšem posud v nenávisti, ale nad nenávistí tou stála při něm věc vyšší a důležitější: dočkati se té chvíle, by ukázal světu, že nebyl paličem.

Pokřižovav se vyšel před osmou hodinou pravou nohou ze stavení. Sklopiv hlavu ubíral se zvolna po návsi na druhou stranu k statku Vejvodovu.

Lidé vybíhali k oknům a dívali se za ním. On to cítil, než nedbal na to. Koho potkal, toho vážně pozdravil. Kus od zvonice stála stará žena. Byla to stará Vedralka, jež vedla už po dlouhá léta hospodářství staroborskému hajnému Sádlovi. Její zelenavé ještěří oči nemohly se jaksi Šimáka spustiti. I ji Šimák pozdravil, leč na ni se nepodíval. Stará Vedralka stopovala jej očima potud, pokud nezašel k Vejvodovům. Potom se zdvihla a odcházela z Podolšan. Ještě před sv. Annou zabočila v pravo na pěšinku a bručíc něco k sobě ubírala se na svůj věk dosti rychle k staroborské hájovně.

VI.

Do hájovny bylo z Podolšan asi hodinu cesty. Byl to pořádný barák ze dřeva vystavěný a doškami pokrytý, se zahrádkou na zeleninu, se sádkem a políčkem. Stál při samém lese. V levo od stavení byl rybníček, nad nímž stála stará vrba. Několik kachen se na něm šplíchalo. Na špalku v pravo ode dveří seděl hajný Sádlo spravuje si něco na lovecké brašně. Byl to muž asi stejného věku se Šimákem, ale menší do vzrůstu a celkem sešlejší. Bylo na něm viděti, že nevězí ve zdravé kůži. Liboval si patrně na ranním výsluní.

Vedralka se všecka udýchána u něho zastavila.

»Nesu vám, hajný, novinu,« oslovila ho napolo chraplavým hlasem.

»Jakou pak?«

»Šimák se vrátil domů.«

Sádlo sebou trhl a zděšeně podíval se na ni.

»Který Šimák?« tázal se zhruba.

»Který jiný? Šimák, palič!«

»A co tu chce?«

»Co by chtěl? — Přichází domů z Kartouz.«

»Mohl tam zůstati!«

»Ba že mohl, ale nezůstal. — Viděla jsem ho, jak šel právě k starostovi po návsi.«

Hajný škrábal se ve svých sporých, prošedivělých vlasech za uchem. Po chvíli pravil nějak nejistě:

»Zatopte, teto. Půjdu do lesa — do večera je dlouho. Třeba něco snísti.«

»Bůh ví, že s vámi není žádné řeči,« vytýkala mu Vedralka. »A Šimák přece vámi hnul.«

»Co by se mnou hnul?« odsekl Sádlo. »Hnul se mnou jako každým jiným.«

»Kdo ví?«

»Jděte zatopit a nechte hloupého tlachu.«

Vedralka se ušklebila a odešla ze stavení.

Hajný se posupně zahleděl do země, a Bůh milý ví, kam se zatoulal myšlénkami svými. Práce mu ležela nedotknutě na klíně, ba ani nepozoroval, když za hodnou chvíli Vedralka opět za ním přišla.

»Ten ‚spálený Šimák‘ nejde mi z hlavy,« dávala se znova s ním do hovoru. »Či myslíte, že zůstane v Podolšanech, kde na něj každé dítě prstem bude ukazovati, či že půjde do světa?«

»Co mi do toho?« ozval se nevrle hajný.

»S lepší by se potázal,« pokračovala statečně Vedralka, »kdyby šel zase, odkud přišel. Myslí li sobě, že

je doma chléb lacinější nežli ve světě, to se asi šeredně zmýlí. Jen aby chtěje ujíti dýmu neupadl do ohně.«

Hajným to škublo.

»Co mluvíte o ohni?!« vyjel si na Vedralku. »Co mi připomínáte dvacetileté slívy?!«

»Nevídáno, mluví-li člověk o Šimákovi, jak by nemluvil o ohni! A vy hned vyskočíte, jakoby vás uštípl sršeň Však si nemyslete, že jsem v hlavu uražena. Mám, Bohu buď chvála, lepší oči nežli páni s brejlemi.«

»Jste stará zlice, nevděčná osoba,« rozhříval se Sádlo. »Kdybych vás nebyl k sobě vzal, teklo by na vás, a svých několik zubů sušila byste na slunci.«

»Ruka ruku myje, hajný! Také vám nechci spláceti nevděkem za dobré služby vaše. Ale proč zastrkáváte přede mnou věčně závoru? Proč nejste ke mně otevřeným? Já bych se vám třeba dobře za to odsloužila. Co bylo mezi Šimákovou a Vejvodou, když první léta seděl Šimák v Kartouzích, neví nikdo tak jako já, protože jsem mezi nimi vyjednávala. Já jediná mám prostředek po ruce, abych ‚spáleného Šimáka‘ vystrnadila z Podolšan. A já bych to třeba pro někoho, rozumíte, hajný, pro někoho — vás já nejmenuji — udělala, aby ten někdo měl na stará kolena svatý pokoj. Ale ten někdo mně nevěří a zastírá se věčně tajemstvím, kterému já už dávno vidím na dno. V tom jest ten suk «

Hajný vyskočil a díval se chvíli prázdným zrakem dolů do polí. Nalíčiv chladnou a pokojnou tvář odpověděl dvojsmyslně:

»Víte co, teto? Rozumný člověk se neptá nikdy po tom, co už ví. A že máte rozumu za jiné tři, to bych vám dal písemně. Rozumný člověk také ví, že když může přátelům svým prokázati službu, nesmí se motati v prázdných řečech a musí chutě chopiti se díla. Kdybych byl ten, za kterého mne pokládáte, nezapo-

mínejte, že kdyby se mé tajemství prozradilo, že byste přišla o jistý chléb, který u mne jíte, a že byste sama propadla trestu, protože jste tajila, co jste měla udati.«

»Mluvíte zpropadeně moudře jako advokát,« namítala Vedralka. »Ostatně co jste mně ke konci řekl, už mne také dříve napadlo. Myslíte tedy, hajný, abych Šimáka z Podolšan vystrnadila?«

»Dá-li se, udělejte to.«

»Dá-li se! — To je moje starosť. Vím ještě jednu věc. Jeho Ondra béře na Vejvodovou Andulu. Vím to jistě. Slízají se potají u Vlachů.«

»Vejvoda o tom neví?«

»Nemá o tom ani potuchy, že mu roste na jeho švestce pucher.«

»Dobrý strom to nebyl nikdy.«

»Ve vsi také o tom nevědí. Děti jsou chytřejší, než byli otcové. Nepomůže-li mně první prostředek, pomůže druhý. Vejvoda jest starostou, a Šimák propuštěncem z kriminálu!

»Vy umíte každou věc chytiti za pravý cíp. Udělejte, o čem jsme se uradili.«

To praviv odcházel Sádlo do hájovny. Vedralka šla za ním.

Když byla Vedralka z Podolšan odcházela, aby hajnému důležitou novinu donesla, vstupoval Šimák do příbytku Vejvodova.

Starosta seděl za stolem počítaje v kontribuční knize.

Šimák jej zdvořile pozdravil a zůstav nedaleko dveří vykládal:

»Jsem Blažej Šimák. Včera v osm hodin večer vrátil jsem se z Kartouz domů. Přicházím, abych se podle předpisu ohlásil u vás, starosto, že jsem v Podolšanech. Nesu vám tuto papíry, které se mé osoby týkají.«

Po té řeči přistoupil k Vejvodovi a odevzdal mu své papíry.

Starosta ob chvilku měnil barvu, a ruka se mu třásla, když papíry přijímal. Mlčky přistoupil s nimi k oknu a četl je pozorně, k Šimákovi ani nepohlédnuv. Tento klopě zraky k zemi stál jako socha nedaleko dveří. Po hodné chvíli, v níž bylo takové ticho, že bylo každou mouchu slyšeti, jak letěla, promlouval Vejvoda nutě se k vážnému úřednímu tónu:

»Propuštění vaše, Šimáku, je zcela v pořádku. Také jste, jak vidím, z Kartouz šel tou cestou, která vám byla do Podolšan předepsána, a přicházíte v předepsaném čase. Poněvadž chcete dále živnosť svou v Podolšanech provozovati, musím vám jako starosta obecní pověděti, podle čeho jest se vám říditi, abyste zákonu dostál. Zdržovati se máte jen v okresu pravomoci obce, bez povolení obecního úřadu nesmíte se ani na hodinu cesty ze vsi vzdáliti. Kdykoliv byste za svou živností dále musil, jest vaší povinností v čas ohlásiti to u starosty a za ústní povolení žádati. Chovati se musíte jako každý řádný občan, neboť každé čtyři neděle musí starosta o vás k okresnímu úřadu dáti zprávu, jak se chováte. Chcete a budete se takto v Podolšanech chovati?«

»Chci a budu, starosto,« odvětil Šimák. »Jsem tomu naučen, zachovávati navlas každý předpis i poslouchati svých představených.«

»Dobře.«

»Buďte zdrávi,« pozdravil Šimák a měl se k odchodu.

Již bral za kliku, když naň zavolal Vejvoda: »Šimáku!«

Šimák se zastavil.

»Nemyslil jsem, Šimáku,« promluvil Vejvoda řečí, jež se třásla pohnutím, »že ještě někdy za živa tváří v tvář před sebou státi budeme. Bůh usoudil, že se

po osmnácti dlouhých letech zase potkáváme. Buďme oba muži, kteří žijí po křesťansku. Co bylo mezi námi, je to tam. Nelámejme si již o to hlavu. Čeho jste se dopustil na mně a sousedech, to je podle zákona odčiněno. Vypuďme všelikou hořkosť z mysli a ze srdce, je-li v nich ještě která. Podejme si ruku.«

Šimák zbledl a nabízené ruky nepřijal.

»Neopovažuji se, starosto,« odvětil pokorně ale pevně.

»Dobře,« pravil Vejvoda vykládaje si jednání Šimákovo jinak, než jak tento myslil. »Pak mi aspoň slibte, že bude-li toho třeba, přijdete ke mně ne jako k starostovi obecnímu, nýbrž jako k Vejvodovi, s nímž jste v jedné obci vyrostl, s nímž jste do jednoho kostela a do jedné školy chodil!«

»Zachovám se podle vašeho přání, starosto,« odpověděl klidně Šimák.

Rozešli se.

Vejvoda postavil se k oknu a hleděl chvíli za Šimákem, jenž ubíral se návsí k domovu. Všiml si jeho těžkých kročejův. Zdálo se mu, že vlekou ty nohy těžká pouta za sebou.

Vejvodovi bylo poprvé za jeho živobytí Šimáka líto. Do světnice vešla Andulka a přistoupila k otci. Vejvoda se ohléd1 k dceři. Oko jeho bylo navlhlé. Radostný pocit pronikl srdce dívčino. Slza ta v oku otcově sňala rázem těžkosti s jejího srdce. Pomyslila si:

»Není a nebude bohdá po lásce mé a Ondřejově!«

Vejvoda mlčky odcházel ze světnice.

VII.

Šimák byl již několik neděl ve svém rodišti. Lidé mu ponenáhlu více přivykali, než on jim. Ten i onen se s ním druhdy ze zvědavosti zastavoval, i dával se do

řeči. V krátce šel po celé vsi jeden hlas, že je Šimák slušný a pořádný člověk, jen že málomluvný a málo družebný. Že od lidí leckterého trpkého příkoří zakoušeti musil, bylo očekávati. On však pokaždé je trpělivě přijímal nikdy neodmlouvaje, nikdy sebe neháje, nikdy se zjevně nehněvaje.

Nejvíce mohli na Šimákovi očí svých nechati žena a syn. Byli oba od jakživa na sebe uvyklí a svatě si myslili, že s otcem nebudou moci obstáti. V tom se notně sklamali. Co byl Šimák doma, pracoval mírně ale stále a neukazoval nikdy žádné příchylnosti k zahálce. V hospodářství jim nekladl ani stébla přes cestu, takže i za něho chodilo všecko starou svou obvyklou chůzí. On ovšem všeho si všiml a důkladně se na to přeptával; jestliže však něčeho nechválil, nikdy nic nepohanil. Myslili, že vůli svou bude stavěti nad vůli jejich; ale i v tom byli na omylu. Šimák se rozumně jich vůli podroboval a nevynášel nikdy sebe, nýbrž prospěch jich živnosti. Sám tvrdohlavý Ondřej se nad tím zarážel a dost ho mrzelo, že tenkrát šel otci naproti a že ho hrubě zrazoval, aby domů nechodil. Očekával najisto, že tatík bude ho za to plísniti a kárati; ale Šimák nikdy ani slovem o to nezavadil a nejevil nikterak k němu nějakého nechutenství. V jídle a pití byl Šimák střídmý. V neděli a ve svátek nedopřál si ani sklenice piva. Za to však sám posýlal Ondřeje, by za prázdné chvíle pobavil se s chasou říkaje, že slušná zábava je druhým chlebem mladému člověku. Všecko obcování a jednání Šimákovo svědčilo o pravé jeho zbožnosti. Nebyla to zbožnosť snad jen nalíčená, nýbrž zbožnosť pravá, která se prýští z čistého přesvědčení a mnoholeté zkušenosti jako studánka ze skály. Šimák si přinesl ve svém tlumoku z Kartouz asi tři nábožné knihy. Z těch si v neděli a ve svátek nejraději říkával a někdy z nich čítal i své ženě.

»Nejlepší poklad na světě,« říkával nejednou ženě, »je duch mírnosti, tichosti a pokoje křesťanského, který plodí živá víra. Musil jsem po léta železa nosit a v trapné vazbě žíti, než jsem toho ducha pochopil. On však vstoupil do mne. Za to velebím Božskou prozřetelnosť.«

Přes to měl Šimák na mysli skvrnu ohyzdnou. Byla to žhavá nenávisť k Vejvodovi, která jej ovládala. Neměl zajisté tolik vůle a síly, aby ji v srdci udusil. To kalívalo mu onen šťastný pokoj, o němž se ženou mluvíval, a bylo asi příčinou, že časem ještě mnohý zármutek padal mu na srdce.

Některý den po příchodu otcově svěřil Ondřej matce, že mu Vejvodova dcera k srdci přirostla. I bral s ní radu, jak by lze bylo obejíti nebezpečenství, jež lásce jeho se strany otcovy hrozilo. Neboť řeč otcova, kterou pronesl se o rodu Vejvodově hned prvního večera po svém návratu, tlačila duši jeho jako skála.

Šimáková zbledla jako stěna a po první chvíli nevěděla si žádné rady. Když se vzpamatovala, prosila snažně syna, by Andulku vypustil z mysli Ale to byla jen sláma do ohně umíněnému Ondrovi. Domýšlel se, že matka se jenom táhne k řeči otcově, a vzdorně odvětil:

»Toho bohdá nebude, dokud bude která kapka krve ve mně. Než bych se odřekl dobrovolně Anduly, raději si život ukrátím. Také je to smutná věc, že vy, matko, otce více se přidržujete nežli mne. Otec nám tolik zármutku nadělal. Já poctivě jsem po všechny časy pro vás pracoval. Očekával jsem, že se mi větší láskou odsloužíte.«

Šimáková slzela.

»Bůh mi svědek, Ondřeji,« pravila po chvíli, »že jsi ty ta jediná sladkosť v hořkém živobytí mém. O nic milého Pánaboha neprosím, než aby ti dal štěstí. Ale

věř už své ustarané matce, že nejsi ještě na dobré cestě. Mineš se ho, dobrý hochu, půjdeš-li po své hlavě. Vejvodova dcera nevyrostla pro tebe.«

»Proč by pro mne nevyrostla? Nejsem žádný chudý čeledín bez domova. A dcery ze statků často si brávají chalupníky. Dříve nebo později bude chalupa moje. K tomu má mne Andula tak ráda, že kdyby jí dávali bohatého sedláka a mne na vybranou, jistě by mne vybrala. Toho mám od ní jistý slib. Proto dokud budu živ, od ní neustoupím.«

»Vejvoda ti ji nedá, uvidíš.«

»On ji má rád, on by časem povolil. Kdyby nebyl otec přišel domů, jistě že by mně ji byl dal.«

»Ach Bože, Bože! Co na mne ještě čeká!« vzdychla si Šimáková.

»Ženský nářek nic nespraví. Promluvte, matko, o tom s otcem, aby mně nekazil štěstí. Však jsem mu také nic neudělal, aby mne zarmucoval.«

»To je těžká věc, Ondřeji!«

»Nechcete-li, promluvím s ním sám.«

»Nedělej to, hochu, prosím tě za to sepjatýma rukama.«

»Nejsem blázen, abych své štěstí zahazoval. Budiž! Počkám s tím ještě nějaký čas; ale orati sebou nedám. To vám, matko, povídám bez obalu.«

Tím se skončila rozmluva Ondřejova s matkou. Šimáková neměla od těch dob pokojné hodiny a stárla vůčihledě. Vypadala beztoho všecka ustaraná. Nikdo by jí nebyl hádal, že je teprve něco přes čtyřicet let. Avšak co zkusila ona, sotva jedna ze sta žen zkusila. Kdyby nebyla silného ducha, sotva by se byla toho věku dočkala.

Stará Vedralka zatím přemítala ustavičně na mysli svůj plán, jak by »spáleného Šimáka« vypudila z Podolšan. Leč zlá její vůle narážela stále na nějaké pře-

kážky. Kdykoliv vyhledávala Šimáka, nikdy se jí valně nevedlo. Šimák nevycházel ze stavení leda do kostela a na pole za prací. A tu bývala s ním buď žena, buď Ondřej. Také se jí zdálo, že se jí schválně vyhýbá. Nevěděla, jak si to vysvětliti, a bylo to přece zcela přirozeno. Znal ji ode dávna jako zlou a jedovatou ženu a nechtěl se s ní střetiti, poněvadž se obával, že by si ho jízlivě nabírala. Potom sám Bůh jí šel do cesty. Dostala studený jed do nohou a hromadu neděl nemohla z hájovny.

Z poslední rozmluvy s hajným nabyla jistoty přese všecku vychytralosť Sádlovu, že co již dávno tušila, je holou pravdou. Vedralka měla od jakživa rozum tak pronikavý, jako měla bezcitné, ba zlé srdce. Vždy a všudy honila se za svým užitkem a prospěchem. Jí nestačilo přísloví: »Nejprv Sobek, potom Tobek,« u ní platilo: »Povždy Sobek.«

Sotva Šimáka k soudu do vyšetřování odvedli, domnívala se hned, že on nezapálil. Měla spíše v podezření Sádlo, jenž byl synem z nevlastní její sestry a jejž znala od peřinky, protože v domě u sestry po několik let bývala pečená vařená. Sádlo se jejím povahám v ledačem podobal, a proto mu asi rozuměla lépe než kdokoliv jiný.

Proč by byl Sádlo Vejvodu vypálil? Vždyť ani živá duše v Podolšanech na tu myšlénku nepřipadla. Vedralka, jež povždy měla oči napřed i vzadu, rozvázala si ten uzel takto. Šimák uvázl několikrát v tenatech. Jest tedy při všech svých špatných stránkách hlupákem; a hlupák nebývá tak zlý, aby založením ohně v nebezpečenství a zkázu přivedl sousedy, kteří mu nic křivého neučinili. K tomu třeba jest bezcitného šibala. Krátce před ohněm zahořel Sádlo nenávistí k Vejvodovi. Lidé nevěděli proč, ale bylo tomu tak. Potom se spřátelil nanovo se Šimákem. Což

aby se s ním byl spřátelil jen pod zástěrou, aby, když schladí si žáhu na Vejvodovi, Šimák zaň před světem odnášel? Sádlovi to bylo podobno. Neboť když tak jednal, docílil dvou věcí: roztrhl Šimáka od mladé ženy snad navždy a Vejvodu také.

Neboť tolik bylo předvídati, že pak Šimáková se bude Vejvody jako moru vystříhati. Sádlo se pak mohl domýšleti, že Šimáková bude jeho. Že se ve svých plánech sklamal, nebylo Vedralce divno. Chytřejší lidé než její sestřenec zapletli se již v léčkách ještě bystřeji nastražených!

Téhož odpoledne, když vypukl oheň, chvíli po polednách viděla Vedralka z pozdáleči Sádlo, an obcházeje za humny statek Vejvodův stodolu si pozorně prohlížel. On si jí nevšiml. Nepozastavovala se na tom a odešla po svých. Ale bylo jí divno, že právě v té stodole oheň tenkrát vyšel, a že když na večer zvonili na poplach, Sádlo k ní a matce své pravil:

»To mně Pánbůh dal, že jsem od božího poledne nevyšel ze stavení. Jsem s Vejvodovic Petrem na štíru, a lidé by si byli mohli o mně Bůh ví co mysliti.«

Opatrná Vedralka tenkrát neprozradila, že ho viděla po polednách u stodoly Vejvodovy, také z počátku sama myslila, že Šimák jest paličem. Až když byl Šimák při soudě na svém stál, že je nevinen, zmáhalo se v ní znova podezření na syna sestřina. Nedivme se, že jeho šetřila. Spravedlivosť a poctivosť nestály v jejím desateru. Sádlo byl její příbuzný, a pak si myslila:

»Kdo ví, co dobrého mi z toho jednou nepojde, dám-li ústa pěkně na závorku.«

Sádlo běžel k ohni pomáhat a pomáhal za tři, takže si z toho nemoc odnesl, z níž se dlouho nemohl vzpamatovati.

Bezbožná Vedralka neviděla v tom prst Boží. Lidé neměli ani špetku podezření do Sádla. Proti Šimákovi

mluvily všecky okolnosti, jakoby se byly proti němu spikly, a soud uznal jej za žháře. Sádlo byl potom asi půldruhého roku doma. Od Šimákové jej vytiskl bohatý Vejvoda. Rozhořčen odešel do světa, jak povídal za lepší výživou, a vrátil se teprve v roce šedesátém do Podolšan. Ve světě si udělal známosti, sloužil u bývalé vrchnosti a po smrti staroborského hajného stal se panským hajným. Za ženu si vzal nebožtíkovu dceru, jež stále churavěla a do roka mu zemřela. On sám nejsa nikdy dobře zdráv stal se mrzoutem, jenž zatvrzele se vyhýbal Podolšanům.

Vedralka, jež byla zatím sestárla lidem jsouc na obtíž, uchýlila se k němu, by aspoň na stará kolena z jeho postavení vytěžila, co se dalo vytěžiti. Pod barvičkou napověděla mu, co si o něm myslí, a on místo odpovědi vzal ji k sobě za hospodyni. Ale v pravdě byla mu budíčkem, jenž se o to staral, aby neusnulo v něm jeho špatné svědomí.

Novina, že se Šimák vrátil, padla na hajného jako krupobití na hubené osení. Od těch dob nemohl se nikterak vzpamatovati. Když pak sám a sám bloudíval po lesích, pokoušela ho často ďábelská myšlénka sáhnouti si na život. Leč jako pravý sobec neměl ani k tomu síly s dostatek. I těšil se jen tou nadějí, že teta Vedralka Šimáka z Podolšan vypudí. Ale i tato naděje se mu hlavně hatila nemocí, jež Vedralku sklíčila; trapný strach, že starý jeho zločin se pronese mezi lidmi, kopřivami tepal churavé jeho svědomí.

Konečně Vedralka tolik ozdravěla, že ji nohy dobře nosily. Kdyby ji nebyl hajný k tomu upomínal, byla by sama o sobě šla vyhledat Šimáka. Tenkráte se jí to hned na první ránu povedlo. Šla na puškvorec k panskému rybníku a tam v polích zastihla Šimáka samotného. Byl by se jí asi vyhnul; ale oraje strniště nevšiml si jí, dokud nedojel až skoro k ní.

»Pánbůh s vámi,« oslovila ho Vedralka. »Jste vy to, Šimáku, či někdo jiný?«

»Jsem, Vedralko, jsem. A skoro bych vás byl také nepoznal,« odvětil mírně a klidně Šimák.

»Věřím vám ráda,« rozpřádala Vedralka rozprávku. »Léta užírají zdraví, hrbí tělo a bělí vlasy. Tak, tak, jste opět u nás z Kartouz! — Čím to, že za tolik neděl nezastavil jste se ještě v hájovně?«

»Mám jiných starostí.«

»Věřím ráda. — Kdož by jich neměl! — A pak vy. — Můžete si bez křídy vypočítati, že jste nepřišel k žádným koláčům. Lidé mají dobrou paměť; na lokte by ji nezměřil. Kdo jim něco zlého udělal, ten jim vězí do smrti v hlavě. Není to žádný med pro vás, ukázati se třeba po letech v Podolšanech. — A pak doma! — Nu, také to tam není, jak by mělo býti po Bohu. — Co vaše žena? Pro Boha vás prosím, jak vás přijala?«

»Jako žena, která zná křesťanské povinnosti k muži svému.«

»Mluvíte jako z knihy, Šimáku! — Škoda věčná, že těch křesťanských povinností nebyla pamětliva v ten čas, když vás odvedli do kriminálu.«

Šimáka ta slova bodla. Zasmušil se a vážně mlčel.

»Inu, vy se na to neptáte!« pokračovala Vedralka, i usedla si na mez. »A dobře máte. K čemu klábositi o loňském sněhu, ačkoli sníh a manželská nevěra k sobě se hodí jako pěsť na oko. Já bych svou chválu na vás nechala. Petr Vejvoda je boháč, je naším starostou v obci; vy jste propuštěnec z Kartouz, a on vás podle úřadu svého musí míti na očích. K čemu se s ním kočkovati?! Moudřeji dělá ten, kdo tu špínu zakryje křesťanskou trpělivostí a přivře ústa.«

Šimákova prsa pracovala vnitřním nepokojem, že div se nezalknul. Z očí mu vyšlehly blesky na starou

hadici, jež se jim studeným úsměškem vyhýbala. Leč za chvilku tak ukrotil bouřku v sobě, že pronesl mírně, ba skoro chladně:

»Co tu povídáte, jsou hloupé babské báchory.«

»Jako že slunce na nás svítí,« zaříkala se Vedralka, »není žádnou báchorou: tak není báchorou, co jsem vám pověděla, Šimáku. Chci umříti na to, že jsem holou pravdu rozprávěla. Ostatně je-li vám po chuti, dělati se, jako byste o tom nevěděl, k čemu bych vám vaši chuť brala. Víte beztoho o tom dost, že vás už uši brní.«

»Nepřetvařuji se; nevím o tom ani slova.«

»Vy že nevíte, jak Petr Vejvoda v noci chodíval za vaší ženou k Studeným do chalupy? Jděte s kuklou na blázny, ne na mne, zkušenou osobu. A pak, což byla by mohla chalupu znova vystavěti? Což by byla mohla zase hospodářství začíti, kdyby jí nebyl Vejvoda dal ten hříšný žold? Z jeho peněz si pomohla, z ničeho jiného. Lhu-li vám, ať se zdráva z místa nehnu, ať mne šlak na místě porazí.«

»A co mně to povídáte?« vyjel Šimák zhruba na Vedralku.

»Protože jste mne podezříval, že lhu. Ó, já bych vám mohla, Šimáku, celé kroniky vypravovati a do večera bych nebyla s nimi u konce.«

»Mám až po krk toho, co jste už pověděla.«

»Věřím ráda. Proto jsem se ptala, jak vás žena ráda uviděla; proto jsem si myslila, že jste doma nepřišel ke koláčům. Já na vašem místě, na mou duši, raději bych v cizině kopala křen, než bych jen den byla na živnosti, která stojí na prokletém žoldu hříchu a nevěry manželské.«

»Starej se každý o sebe — zametej smetí a neřád na vlastní záhrobni. Hej, volky, hoj, hybaj!«

Šimák obracel na kraji pole voly.

»Zdrávi poučovali,« pokračovala Vedralka nedavši se zakřiknouti. »Nemějte mi za zlé, Šimáku. Ale co jsem vám pověděla, není to nejhorší. Ďábelské bejlí má semen jako máku. Víte, Šimáku, že váš Ondřej a Andula Petra Vejvody . . .«

»Nechci nic věděti. S Pánembohem! Hi, hoj, volky, aby do vás . . .«

Šimák odjížděl oraje novou líchu. Vedralka stála chvíli na svém místě hledíc za ním udiveně.

»Vida, nechce mě slyšeti,« bručela pro sebe. »Pro mne! Ať neposlouchá. Málo mluví, pravda, jakoby slova ukrajoval. Ale na tom nic nesejde. Kdo málo mluví, více myslí, více cítí. A jak se starostou dají se do sebe, však on mu hrdý Vejvoda ukáže, kudy se chodí z Podolšan do světa.«

To pravivši odcházela k rybníku pro puškvorec.

VIII.

Šimák stěží dotáhl líchu. Na druhém konci pole se zastavil. Myšlénky jako roj zlých much bzučely — hučely mu v mysli a štípaly ho do živého srdce. Bezděky sedl na mez a zabral se do přemýšlení o tom, o čem se právě od Vedralky dověděl. Tedy žena jeho a nenáviděný Petr Vejvoda, člověk, jenž mu život tak podlomil, jako nezvedený kluk u cesty . . . Není-li to všecko jen lež a nález jedovaté, staré klepny? — Co by z toho měla, kdyby jej byla lžemi obloudila? — Vždyť je již starou osobou, na niž z blízka kývá hrob, ta brána k věčnosti; proč by tolik nad ním hřešila?! V tom jej projela břitvou nová myšlénka. Vzpomněl si na první večer, který v březnu měsíci mezi svými doma strávil. Tenkrát, když vyptával se po živnosti a ženě dal otázku, zdali někdo ve vsi za těch lopot po přátelsku

se jich ujal, jmenovala mu jediného dobrodince Vejvodu. Ano, mladého Vejvodu. A když se jí potom dotazoval, proč a zač to Vejvoda učinil, tu třásla se žena, jakoby ji popadala zimnice. Nebyla s to, aby se mu do očí podívala, a zamluvila tu otázku tím, aby nevystupoval nepřátelsky proti Vejvodovi, jenž jest starostou — aby nezapomněl, co byli ona i Ondřej pro něj už zkusili, a aby jim nedělal nových těžkostí. Ano, ano, na to všecko se Šimák rozpomínal, jakoby mu to někdo právě do ucha šeptal. Od těch dob, ač myšlénka ta často mu na mysl vstoupila, nikdy se ženy neptal po vysvětlení. Nyní mu do té tmavé pohádky posvítila Vedralka. Nyní dobře věděl a chápal, proč Vejvoda se ujímal ženy jeho, když učil se on po studených chodbách kartouzských železa vláčeti . . .

A žena jeho, jež snad byla jediným původem všeho jeho neštěstí, ona v ten strastný čas dala se obtáčeti ramenem Vejvodovým. Slzy vytryskly Šimákovi z palčivých očí a tlačily se skrze prsty jeho rukou, jimiž obličej si zakrýval.

Přemýšlel a bojoval, až domyslil a dobojoval. Uzavřel, že se ženě ani slovíčkem o tom nezmíní, co slyšel od Vedralky, že nebude ji výčitkami mučiti. Vždyť po neštěstí, do kterého skrze něj uvržena byla, stála tu ubohá jako kůl u cesty! A kdyby byla z bídy a opuštěnosti onoho ohavného hříchu se dopustila, nevyvažil její prohřešek ani oněch hořkostí a útrap, kterých po hromadu let za něj vrchovatou měrou zažila. Mimo to, jak viděl, vychovala Ondřeje svědomitě; a to jí musil jako spravedlivý člověk za velikou zásluhu počítati. Ženy chtěl ušetřiti, ale nikoli Vejvody. Ještě dnes chtěl s ním vážně promluviti a přesvědčiti se, byla-li pravda, co mu Vedralka řekla, neb utrhačný a bezbožný výmysl. Šimák prosil Boha za ducha mírnosti, by u Vejvody nepřekypěl a způsobem klidným, ale důrazným

dobral se u něho jádra pravdy. Obrátil pluh, zajel na vozovou cestu a ubíral se domů. Na práci nebylo beztoho už dnes ani pomyšlení. Kus přede vsí, v hlubokém úvoze přicházel mu Ondřej naproti.

»Kam jdeš?« tázal se otec syna povoz zastaviv.

»Jdu za vámi, tatínku,« odpovídal Ondřej oči k zemi klopě. »Rád bych s vámi beze svědků o jisté důležité věci promluvil.«

»Co na srdci, to na jazyku. Mluv!«

Ondřej se chvíli rozpakoval. Pak vykládal:

»Mám něco na srdci, co mne tlačí jako můra. Musím se vám svěřiti, padni, co padni. Matka-li vám o mně něco pověděla?«

»Nic od ní nevím o tvém trápení.«

»O mé známosti s Vejvodovou Andulou?«

Šimák zbledl a zvedna čapku poškrabal se na hlavě.

»Matka mně nic nepověděla,« odpovídal zvolna synovi. »Ale odjinud se mi dnes odpoledne něco dostalo k uším. Ty stojíš o dceru Vejvodovu?«

»Stojím, otče, a budu státi, dokud mi Bůh popřeje života.«

»Tak! A co chceš ode mne?«

»Chci, abyste to ode mne věděl; abyste se jako rozumný člověk mému štěstí nestavěl do cesty.«

»Otázka, není-li to lichou bublinou, co máš po mladém rozumu svém za štěstí. A pak jestli já, pravé že jsem rozumný člověk, nemusím se ti v tom do cesty stavěti.«

»Myslím, že jste-li dobrý otec, nemáte práva, abyste mně bránil. A pak jsem si na vás toho nezasloužil, abyste mně kazil štěstí. Co jste doma, nedělal jsem vám v ničem příkoří. Jestliže se k vám nechovám jako dítě, nedivte se! Známe se jenom malíčký čas. A odkud by se vzala dětinská láska k vám?«

»Dávám ti za pravdu; neboť milejší je mi suchý

chléb pravdy než ocukrovaný pamlsek pokrytectví. Kdybys vybral sobě jakékoliv jiné děvče, jen když by bylo počestno, a řekl ke mně: ‚Tatíku, dejte mi požehnání!‘ — neváhal bych jistě, ani co by oko mžiklo, a dal bych ti je. Jen k dceři Vejvodově neměl jsi srdce a vůli obraceti. Vidíš, hochu, zkusil jsem ve světě za tisíc jiných lidí, a neviděl jsi posud, že bych proti lidem měl v sobě hořkosť a jed. Při všem, co jsem zkusil a vytrpěl, prosím tebe, pusť myšlénky na dceru Vejvodovu s oblaky nebeskými. Vypuď ji z hlavy jako vše, jež pod tvářičkou štěstí v sobě ukrývá zlou a nebezpečnou kletbu, která by tě časem do záhuby schvátila.«

»Myslíte, že by mně ji starosta nedal?«

»Dal nebo nedal: na to nemyslím. Já myslím na něco, co ti ani vypověděti nemohu a nesmím. Viděl jsi posud, že v ničem svou vůli nad tvou nestavím, a uvidíš, že nebudu nikdy jiným. Jen v této věci nejednej proti vůli mé a časem přesvědčíš se, že jsi mne nadarmo neposlechl.«

»Očekával jsem,« odmlouval mrzutě Ondřej, »že se z nenávisti k starostovi budete vzpouzeti. Ale ta vaše nenávisť není po mém soudě rozumná. Co není rozumno, neodstraší mne od mého předsevzetí. Já vám spravedlivě řekl, co mne hněte. Ale od této chvíle je mezi námi roztržka. Já budu jednati po svém. Hodíte-li mně kamení do mé cesty, hodím já kamení do vaší. Řekněte si třeba, že jsem nezdárníkem. Já za sebe nemohu. Jsem krev z vaší krve.«

»Nedej Bůh, Ondřeji, aby tě ta slova jednou nemrzela. Ostatkem buď jist, že v té věci ani o stéblo dál nepůjdu, než kam sahá moje svatá povinnosť. a že svou povinnosť nebudu konati z nenávisti k Vejvodovi neb z kyselosti k tobě, nýbrž jen z přesvědčení, že ji konati musím. Chceš-li po mně hoditi kamenem, nezapomeň, že Bůh ještě nikdy bez trestu nenechal té

synovské ruky, jež se napřáhla proti otci. Buď moudrým, hochu, pusť Vejvodovou z mysli, a Bůh ti jednou hoře nahradí.«

Šimák mluvil poslední slova tak důstojně, mírně, ba laskavě, že se v Ondřejovi hnulo srdce. Nevěděl, co by odpověděl; ale tolik síly neměl, aby otce byl odprosil anebo mu dokonce slíbil, že aspoň uváží jeho slova. Kolísal se chvíli mezi umíněností svou a mezi povinností synovskou. Onano dostala však převahu. Pozdraviv suše otce pohněván a rozpálen odcházel do polí.

Šimák jel domů. Obstarav voly šel rovnou k starostovi. Vejvoda přijev před chvílí z města byl sám ve světnici a večeřel.

»Co byste rád, Šimáku?« oslovil bývalého trestance.

»Když jsem se poprvé u vás, starosto, ohlašoval,« vypravoval Šimák nedaleko dveří se postaviv, »a byl jsem už od vás na odchodu, řekl jste mně, starosto: ‚Šimáku, bude-li toho třeba, přijďte jen ke mně ne jako k starostovi, nýbrž jako k Vejvodovi, s nímž jste v jedné obci vyrostl.‘«

»To jsem řekl a od toho neodstoupím,« odpověděl Vejvoda. »Však už dávno na to čekám, že se na to rozpomenete a také jednou za jinou věcí ke mně přijdete, nežli za věcí úřední. Rád to vidím, máte-li dnes toho potřebu.«

»Mám.«

»Pak mluvte, Šimáku, jako doma. Jsme sami. Sedněte si.«

Šimák si nesedl. Podívav se kratičce prosebně na krucifix, jenž visel mezi okny vedoucími do dvora, jal se takto mluviti:

»Když mne tu noc po velikém ohni odvedli do města do kriminálu, zanechal jsem tu mladou ženu a dítě, jež právě počínalo mluviti. I nebylo tu nikoho,

ke komu bych byl mohl říci: Bratře, příteli, ty promluv k nim otcovskými slovy — nedej jim zahynouti na těle i na duchu. Rád věřím, že se tu mé osiřelé ženě hůře vedlo než hladovému psu na řetěze, a třeba jsem toho na své oči neviděl, však jsem si to dnem i nocí myslil a slyšel jsem o tom ve vězení od ní a od jiných. Co jsem si měl počíti? Živé duše přátelské jsem neměl, peněz nikde žádných nebylo, modliti k Bohu jsem se tenkrát neuměl, protože jsem s kletbou vstával a s kletbou chodil spat. Z okna té mé separace bylo viděti kus staré věže, kde bylo plno kavek. Myslil jsem si: když i ty kavky ten život protlukou, neumře snad ani žena, ani dítě hlady, a neotráví je snad nenávisť sousedův. — Víte, že mne odsoudili za paliče — že mne zavezli do Kartouz na osmnácte let. Uštván, strmácen, schromen na duši neštěstím a křivdou, kterou na mně spáchali, vlekl jsem se životem jako ušlápnutý had a div jsem si lebku nerozbíjel o tvrdou, studenou stěnu svého žaláře. Jediné jen světélko zakmitalo mně v šeredné mrákotě, v které jsem se motal jako ta bludička na smrdutém močále. Bylo to pomyšlení na mou mladou, hezkou, roztomilou ženu, již jsem doma zanechal v bídě a opovržení, a pak pomyšlení na dítě. Myslil jsem, doufal jsem, snad se najde dobrodinec, který jim pomůže dobrou radou a několika zlatými, aby nepršelo na ně, aby nemrzly, aby neplakaly hlady. A ten dobrodinec se našel, Vejvodo!«

Šimák se odmlčel. Jeho zraky utkvěly na starostovi asi tak, jako míří ostříž na skřivana, jejž si vyhlídl k zádavě. Vejvodovi sprchala všecka barva s tváří, a sousto, které právě jedl, tak mu v hrdle vzrostlo, že div se nezalknul. Nutil se všemožně, aby pohled Šimákův snesl, než nebyl s to. Zahleděl se temně do stolu před sebou. Ruka se mu tak třásla, že vidlička, jižto držel, klepala o stůl. Chvíli oba mužové nepro-

mluvili. Konečně se Vejvoda aspoň tolik sebral, že mohl nějakou myšlénku pronésti.

»Dopustil jsi se hrozného zločinu,« promluvil nejistě k Šimákovi, »a ženě tvé se ovšem vedlo zle a zle.«

Místo aby odpověděl, šel Šimák vážným krokem ke kříži mezi okny, položil pevným ruky vzmachem dva prsty pravice své do krvavé rány na Kristově srdci a pravil hlasem rovněž tak mírným jako velebným a přesvědčivým:

»Já tebe nevypálil, Vejvodo!«

Starostu obešel ledový mráz, a před vytřeštěnýma očima jeho hopkovaly mžitky. Chtěl vstáti, promluviti; ale nebyl s to.

»A kdybych ihned byl tebe vypálil,« pokračoval Šimák rovněž tak vážně jako prve, prstů s rány Kristovy nesnímaje, »kdo ví, jestli by vina má byla horší, nežli vina onoho člověka, který, když já jsem seděl v železech, a když má žena byla opilá bědou a ochmelena slzami, k ní se úskočně lísal — jejího smutku, její nouze k tomu používal, aby si na ní schladil tělesné choutky, aby ji svedl k manželské nevěře, a který pak ďábelský svůj zločin pozlatil prokletou mzdou peněžní.«

Na čele starostově vyvstal smrtelný pot, a zsinalá jeho tvář vydávala, co se v jeho útrobě vařilo.

»Věděl jsem, že jednou na mne trhne,« promlouval všecek sklíčený. »Nikdo není na světě bez ‚ale‘, i vlas má svůj stín. Já hřešil. Ale ty, Šimáku, jsi přece se mnou na omylu . . .«

»Ty krůpěje na vašem čele, starosto, odpovídají mně za celou knihu řečí,« přejal mu mírně Šimák rozhovor. »Nepřicházím k vám, abych vás bral na skřipec; přicházím, bych se domakal pravdy. A té se mi u vás řízením Božím, kolik třeba bylo, dostalo.«

»Přeoráváš přes meze, Šimáku!«

»Jsem křesťan, starosto! Co tu mezi námi se

sběhlo, padne s námi do hrobu. Vše se ukončí samo sebou při hromnici. Tak i naše pře. Omluvami a výmluvami hřích nezbělí. Abych pak se snad pásti chtěl na vašem skroušeném vyznání, do toho je u mne daleko. Nepřišel jsem, abych vás pokořoval.«

Ve Vejvodovi se hnula jeho přirodilá hrdosť a pýcha. Poslední slova ranila ho do živého.

»Dobře, dobře,« odpověděl studeně, ba pánovitě.

»Mám ještě jednu věc,« pokračoval Šimák, »kterou bych rád s vámi dnes vyřídil. Můj Ondřej tajně chodí za vaší dcerou Annou. Oba se chtějí, staň se, co staň. Uznávám, že vám to nemůže býti po mysli a po vůli: mně to také není. Ondřej je z krve mé ženy, Anna z krve vaší; byl by to před Bohem hříšný sňatek. Žádám vás věrně a nepokrytě: udělejte tomu důkladně přítrž, Vejvodo.«

Vejvoda vyskočil s lavice a rozběhl se po jizbě. Kdyby byl vedle něho Boží posel udeřil, nebyl by se tak lekl jako této chvíle. Andulka byla jeho miláčkem. Myšlénka, provdati ji za syna žhářova, div mu nespletla rozum.

»Víš to jistě, Šimáku?« zahromoval na svého druha.

»Jistě, od Ondřeje i odjinud.«

»Bůh mne tresce,« naříkal pyšný starosta. »A hůře mne nemůže trestati než na tom dítěti!«

Znovu se rozchodil po světnici založiv ruce do zadu. Rozum jeho pracoval parou, aby vybředl z tísně a těžkostí. Čelo se mu topilo v potu. Na čem tu měl zůstati? Měl poslechnouti rady Šimákovy a milovanému dítěti snad život a štěstí zkaziti; či měl poslechnouti onoho tajného ponuku v duši, jenž jej pobádal, aby tak nejednal, aby použil té příležitosti k smíření a zahlazení viny, kterou byl před lety v mladické nepředloženosti a vášnivosti Šimákovi ublížil? Jako bludný chodec v děsných pustinách nevěděl Vejvoda kudy kam.

Dobrá stránka jeho duše nabyla posléze převahy. Za hodnou chvíli se zastavil a nastavuje Šimákovi pravici pravil k němu vlídně, měkce, po přátelsku:

»Ať se vezmou, Šimáku! Děti ať smíří otce. Podej mi ruku, Šimáku, na odpuštěnou, na smířenou. Což? Ty nepřijímáš mé ruky?!«

»Nepřijímám, starosto.«

»Rozmysli si to, Šimáku.«

»Mám rozmyšleno.«

Vejvoda se necítil. Myslil, že šlak se o něj pokouší. Zavrávoral ke stolu a opřel se oň, aby se udržel na nohou. Oddychoval tak těžce, že každičký jeho dech bylo slyšeti. Krev se mu vehnala do hlavy, že jí žíly sotva stačily.

»Zlým mi toho nevzpomínej, Vejvodo,« pravil klidně Šimák. »Kdybys byl na mém místě, zrovna tak bys jednal.«

Vejvoda vytřeštil naň oči, jakoby nevěděl, co se s ním děje.

»Dobře,« vypravil za chvíli ze sebe. »Já vykonal, co šlo nad mou sílu, a ty ... Dobře, Šimáku — jdi s Bohem.«

»Ještě slovo,« ozýval se Šimák. »Mluvil jsem dnes s Vejvodou nebo se starostou?«

»S Petrem Vejvodou,« odvětil hrdě se vzpřímiv Vejvoda.

Rozešli se.

IX.

To bylo ve čtvrtek na večer. V neděli potom asi k páté hodině odpoledne rozletěla se po Podolšanech hrozná novina, že Ondřej »spáleného Šimáka« a Andula Vejvodova skočili se stavidel do panského rybníka, kde je největší hloubka, aby si ukrátili život. Kdyby

byl z nenadání nepřítel přepadl Podolšany, nebyla by se ves tolik pobouřila. Kde kdo měl zdravé nohy, běžel o překot přese všecko všudy k panskému rybníku.

»Už je po nich,« volali jedni.

»Není ještě po nich,« tvrdili druzí.

»Více hlav, více rozumu. Snad je ještě vzkřísíme! Honem, lidičky, honem!«

Bez čepice a kabátu běžel Vejvoda se ženou k rybníku. Na cestě dohonili Šimáka se Šimákovou. Šimáková každou chvíli se zastavovala. Dech se jí krátil a nohy měla jako z olova. Šimák byl bledý na smrť.

»Máš to na svědomí, Šimáku,« prohodil Vejvoda trpce k němu a ubíhal ku předu.

Na hrázi u stavidel stála již hromada lidí kolem utopenců, kteří leželi tu na zemi. Někteří křičeli, jiní klečeli u nešťastných obětí zoufalosti všelijak je křísíce. Když přišel Vejvoda se ženou, lidé umlkli a rozstoupili se.

»Pro Krista Pána,« zvolal Vejvoda tak, že se lidem srdce trhalo v těle, a vrhl se jak široký tak dlouhý na mrtvolu dceřinu.

Za chvilku přišel Šimák se svou ženou. Šimáková omdlela jako špalek. I Vejvodovou musili držeti, aby neupadla. Jen Šimák byl klidný; ale ledový chlad v jeho obličeji věstil hrozná muka, jež mu srdce užírala.

»Zpátky, starosto, zpátky, rodiče!« rozkazovali srdnatější muži, »ať je vzkřísíme, je-li v nich ještě jiskra života.«

»Jděte pro lékaře, potrhejte mi všecky koně,« nařizoval Vejvoda.

Jeden ze sousedů, silný jako hora, chytil Ondřeje za nohy a drže ho v povětří začal jím třásti. V tom přiběhl starý Opozdil, zvoník.

»Bodejž vás husy pošlapaly, Kubši,« dal se stařec do křisitele. »Kdybyste ho hodil do rybníka, zrovna

tak byste ho vzkřísil, jako když z něho tu Boží duši vyklepáváte. Položte Ondřeje na znak. Tak. A hlavu mu podržte trochu nahoru. Dobrá. Nohy mu ohněte hezky k životu. Tak to chci! A teď, doutná-li v něm jen nějaká jiskřička života, já ji v něm rozdmychám.«

Po té přiklekl stařec k utopenci, rozhalil mu šaty a položil své kostnaté ruce dlaněmi na břicho zrovna pod žebry a zvolna pevně je tlačil. Při tom švitořil bez přestávky:

»Ženské, pozor! Co já dělám Šimákovi, udělejte některá Andulce. Odneste si ji hezky mezi sebe. Alou!«

Ženské poslechly.

Ondřejovi vyhrklo něco vody z úst.

»Ondřeji, mé zlaté dítě!« vykřikla Šimáková.

»Odveďte ji, lidičky, ať máme pokoj,« rozkazoval Opozdil. »Všecko se mi zdá, že to trefíme bez doktora. Dobrá čáka. Břicho mi odporuje.«

»Trochu se začervenal. Vydechl,« vykřikl jeden hlas.

Opozdil uvolňoval tlakem a za chvilku zvolna pokračoval.

»Dýchá!« zvolal Šimák.

»Tak to vidíte,« rozumoval Opozdil, »jak jsem napálil kostnatou Mařenu. Táta trpěl na oheň a synek na vodu. Pak mi řekni někdo, že jablko zachovává rádo chuť stromu svého! Už je při sobě. Tu ho máte!«

Ondřej zatočil očima po okolostojících. Kalný jeho zrak padl na otce. Šimák se chytil za srdce.

Za maličkou chvíli bylo slyšeti jásavý hlas ze skupení ženských:

»Vydychla!«

»Andula Vejvodova také obživla,« prohodil jeden soused k Opozdilovi.

»A proč by neobživla,« vykládal Opozdil. »Hloupá nebyla odjakživa. A když Ondra je živ, proč by chodila bez něho do jámy? To si beztoho ve svém kontraktu neudělali. — A jak se to, lidičky, sběhlo?«

»Kozina je vytáhl,« odpovídal jeden hlas.

Opozdil se rozhlédl. Někteří ustoupili, a starci se objevil letitý muž, mokrý jako myš a chudobně oblečený.

»Já, tento, chytal rybičky a seděl, tento, ve vrbičkách,« vypravoval Kozina. »Koukám na brček, ono tento, bums do vody. Podívám se k stavidlům, a oni, tento, oba dva tam po krk. Andula už se topila. Odhodil jsem kamizolu — hajdy za nimi. Bums, tento, a už jsem byl ve vodě. Ji jsem vytáhl za sukni, ale s Ondrou, tento, bylo hůř. Co já? Skočím do vody za ním. Pod vodou vidím, tento, bez brejlí a chytil jsem ho za vlasy. Vytáhl jsem ho jak by smet. Nějaký kluk pásl tu dole na poli. Křičím na něj, aby, tento, šel do vsi. Když mi porozuměl, vzal nohy na ramena. Tak se to stalo.«

»Co s nimi uděláme?« ptali se někteří.

»Odneseme je opatrně pod střechu, kam máme nejblíž,« rozkazoval Opozdil. »Tam ať je svléknou, usuší, zahřejí. Pak ať jim dají po několika kapkách. Ostatní beztoho nic jiného nespraví než kněžská štóla.«

Co Opozdil poradil, stalo se. Vzali opatrně Ondru i Andulku a odnášeli je zrovna přes pole do nejbližšího stavení k Staňkovům. Ondru složili na postel ve světnici — jeho potěšení na lože v komoře, a zaopatřili je podle rady zvoníkovy. Lidem se ani od stavení nechtělo, leč na slovo starostovo rozešli se do vsi. Jen Šimákovi a Vejvodovi zůstali u dětí. Ondrovi se lépe vedlo nežli jeho milé. Na Andulku šla mdloba za mdlobou, a těžko poznávala i vlastní rodiče. Leč Hoff-

mannské kapky i ji posilnily. Podřimnula posléze rovněž tak jako Ondřej. Mlčky a slzíce seděly matky u loží nemocných svých dětí. Vejvoda vyšel z komory do světnice, kde v pravém rohu za rodinným stolem seděl Šimák v trapných myšlénkách všecek zatonulý. Vejvoda přisedl kus od něho ke stolu a opřel si hlavu o obě ruce. Hodnou chvíli ten ani onen nepromluvil slova. Bylo slyšeti jen cvakot hodin a chvilkami vzdechy nemocných nebo hlasitější štkání matek. Starosta první přetrhl trapné ticho. Pravil přidušeným hlasem, aby ho slyšel jenom Šimák:

»Jaké naučení si vybíráš, Šimáku, z dnešní truchlivé příhody?«

»Jsem nešťastný muž,« odpovídal po chvíli otec Ondřejův.

»Ne tak z dopuštění Božího,« pokračoval polohlasitě Vejvoda, »jako ze své nešťastné zarytosti. Dvakrát jsem ti podával ruku na smířenou — dvakrát jsi ji odmítl. Ty ani já nebyli jsme za svobodna žádní andělé. Oba jsme byli křehké nádoby, a chyby námi vládly. Ode čtvrtka věřím, že nebyl jsi paličem. Ale řekni spravedlivě, kdo z nás je horší, ty či já?«

»Tys lepší člověk.«

»Víš-li, Šimáku, proč Bůh tvou nevinu nevynáší na jevo? Proč tobě upírá, po čem lačníš jako člověk, který dva dni sousta chleba neviděl? Proto že mne nenávidíš, že jsi umíněný nesmířlivec.«

»Možná.«

»Nevidíš-li v tom prst Boží, že naše děti v rybníce neutonuly? Ty ovšem Vondru nemáš tak v lásce jako já Andulku. Tys ho nevychoval, on je ti cizím. Ale může-li hoch za to, že nejsi k němu otcem po zákonu Božím?«

»Za to může někdo jiný.«

»Máš hořkosť v srdci, že tak mluvíš. Ostatně, Šimáku . . .«

Vejvoda nedopověděl. Do světnice vstoupila ubídněná žena. Cáry na ní visely, a tlumok na zádech svědčil, že je to žebračka. Starosta vstal, vytáhl váček a dával jí almužnu.

»Odkud jste?« tázal se vlídně.

»Jsem zdejší. Ale bída i čas mne tak změnily, že mne nepoznáváte, pantáto Vejvodovic,« odpovídala žena.

»Jak vám říkají?«

»Formánková.«

»Ta, jíž před osmnácti lety uhořely děti?«

»Ta, pantáto. Když Šimák zapálil Podolšany, uhořel mně Toníček a Betuška. Přicházím se podívat po jejich hrobečku. Ach, vedlo se mně zle od těch dob! Se zdravím mým bylo od těch dob, jak by uťal. Vystěhovali jsme se odtud s mužem. Nechtělo se mu tady déle pracovati. Několik let jsme se jakž takž vytloukali, a pak mi už dílo nešlo od ruky. Přišla na nás bída a trpkosti. Formánek se na mne dřel až do úpadu. Nikdy jsme se pořádně neohřáli. Bůh ví, dlouho jsme nemohli nikde vydržeti. Naposledy pracovali jsme při železnici až někde za Plzní. Formánek se mi tu zasypal. Minulý čtvrtek byly tomu zrovna tři neděle. Už je pod zemí, kéž bych i já tam byla.«

»A teď přicházíte obci za obtíž?«

»Pánbůh to suď! Co jsem si měla počnouti? — Kam se vrhnouti? Ostatně ten kousek chleba si už u dobrých lidí všudy vyprosím a dlouho už na tom světě lidi obtěžovat nebudu. Také sem nepřicházím ani tak pro žebrotu, jako pro něco jiného. Slyšela jsem, pantáto, že Šimák si zdráv trest v Kartouzích vyseděl a že je zase v Podolšanech. Tu mně to nedalo pokoje ve dne ani v noci. Myslila jsem si: smrť tvých ubo-

žátek, Toníčka a Bětušky, musí ho páliti na svědomí jako ten řeřavý uhel. Kdo ví, bude-li moci umříti, až přijde jeho hodina. Jsem už tak jako ta rosa na trávě. Sebrala jsem se a pustila do Podolšan. Vyhledám Šimáka, podám mu ruku a řeknu mu: ‚Vytrpěl jste dosti, Šimáku, za svůj ohavný skutek. Jsem křesťankou; zapomínám na všecko, co jste mi udělal, odpouštím vám to, abyste pokojně vypustil ducha, až dobije hodina vaše.‘ To je to, Vejvodo, proč přicházím. Nejdu pro almužnu; ale jdu, abych ještě před smrtí svou vykonala milosrdný skutek.«

Vejvoda se obrátil k Šimákovi a pravil:

»Slyšíš tu ženu, Šimáku?«

»Pro Krista Spasitele!« zvolala Formánková. »Já o něm, a on tu.«

Šimák vstal a vrávoraje blížil se k starostovi a Formánkové, již stáli u dveří.

»Vidíš, Šimáku,« pravil Vejvoda hlasem, jenž rozdíral otci Ondřejovu srdce, »vidíš, co dovede pravá křesťanka. Ohněm přišla o své děti, o svou radosť, o své štěstí; ohněm přišla o zdraví a uvržena byla v nedostatek a bídu; a teď váží dlouhou cestu sem — žebrá dům od domu, aby ještě před svou smrtí odpustila tobě, jenž, jak si ona myslí, původem jsi všeho jejího neštěstí. Ó, Šimáku, podívej se, co umí slabá, nemocná žena; podívej se a přirovnej, jak ty, životem a neštěstím kalený muž, ke mně se chováš pokládaje mne zrovna tak klamně za původce svého neštěstí, jako ona tebe. Formánková, podejte si s ním ruku, třeba nebyl vinen smrtí vašich dětí. Povídám vám já, obecní starosta Vejvoda: Šimák tenkrát nezapálil.«

»Pak to nebyl nikdo jiný nežli Sádlo,« odvětila po té Formánková.

»Sádlo!« vykřikli oba muži udiveni.

»Proč Sádlo, Formánková?« dodal po chvíli Vejvoda.

»Když jsme před lety šli za prací Prahou,« vysvětlovala Formánková, »dověděli jsme se, že je Sádlo tam u vrchnosti ve službě. Stavěli jsme se u něho, by nás vzal na nocleh. A když nás z nenadání spatřil, tu jsme se zhrozili, jak byl vyděšen. Kdyby ho byl jedovatý had uštknul, nebyl by zděšenější! Bylo na něm viděti, že nás chtěl po švábsku odbyti, ale nebyl s to. Honem nám dával peníze, co jich měl, jen abychom šli, a skoro nás od sebe vystrkoval. Neuměli jsme si to vysvětliti. A když jsme byli v hospodě na noclehu, pamatuji se, jakoby to bylo dnes, že řekl mi nebožtík Pepa: ‚Bůh milosrdný ví, co se to se mnou děje; ale věř mi, ženo, kdyby nebyl soud Šimáka odsoudil, řekl bych s poctivým svědomím: Nikdo jiný nepřipravil nás o děti nežli Sádlo.‘ Já jakoby Boží posel mne porazil. Já si, pantáto, dříve nežli můj muž myslila zrovna to.«

Šimák měnil všecky barvy, a kdyby mu byl Pánbůh všecky hříchy odpustil, slova ze sebe vypraviti nemohl. Vejvoda pravil:

»Formánková, neříkejte ani živé duši, co jste nám tu řekla. Podali jste si ruce se Šimákem, a na tom dosti! Jděte ke mně do statku na noc. Chci se opravdově o vás postarati.«

Formánková odešla.

Šimákovi vyhrkly slzy z očí. Chytil oběma rukama pravici Vejvodovu a tiskl ji k svému tlukoucímu srdci.

»Mlč, starý,« promluvil starosta, pohnutím se zajíkaje. »Já se o to postarám, abych tě před světem očistil z nařknutí a pak... Nu, tvůj Ondřej a Andula má zpečetí naše smíření, aby nikdy nevzalo konce.«

»Ó, Vejvodo,« volal Šimák v slzách se rozplývaje, »co je všecko moje utrpení proti tvému přesvědčení,

pod kterým oživuji jako ta seschlá růže z Jericha pod blahodárným deštěm! Tisíce a tisíce lidí nezkusili na sobě, co já nyní na sobě zkouším. Nemám slov, abych ti pověděl, co váží mé hluboké přesvědčení, jak Bůh je ke mně neskonale dobrotiv!«

Když se Ondra i Andula vzbudili, odnesli je domů. Vejvoda i Šimák spali dnes tak šťastně, jako posud nespali za svého živobytí.

Téhož ještě večera šel přespolní člověk mimo hájovnu. Zastavil se s Vedralkou, jež sedíc na pažitu ohřívala se na večerním slunci, a vypravoval jí, jaké divné věci se dnes sběhly v Podolšanech. Když všecko vypověděl, dodal:

»Když je k sobě přivedli, donesli je k Staňkovům. Matky, Vejvoda a ‚spálený Šimák' zůstali u nich. Lidé si povídají, že starosta a Šimák jsou ode dneška spolu jako dva květy na stromě.«

X.

Vedralka běžela, co jí nohy stačily, do hájovny a zpravila o všem hajného, jenž už asi třetí den polehával.

Sádlo neodpověděl na to ani slova. Oči jeho vytřeštěně se koulely a toulaly po stropě. Za chvíli napomínal ji, aby mu se svou řečí dala pokoj, aby si šla lehnout. Zatím se setmělo. Vedralka chtěla na noc rozsvítiti kahan. Hajný si to zapověděl. K deváté si Vedralka lehla. Sádlo nespal a házel sebou na loži, jakoby se válel v ostružinách. Venku se udělal vítr a svištěl kol hájovny. Chvilkami klepaly těžké krůpěje na okénka. Hajného popadly kašel i těžkosti. Sedl si na loži a sepjal suché a žluté své ruce na peřině.

»Proklatý život!« zasípal k sobě.

Venku se vítr vzmáhal. Meluzina vyskočila. Hajný sedě strašlivě se zachechtal. Vedralka se vzbudila.

»Nespíte, hajný?« tázala se z postele.

Sádlo si ulehl a neodpovídal. Byla mu protivna, a nejen ona — všecko, všecinko se mu hnusilo a nejvíce ten jeho bídný život. Zdřimnul. Zdálo se mu, že přišel k němu Šimák, že ho uchvátil železnýma rukama za hlavu a že jím mrštil do propasti. Letěl do ní dlouho, dlouho; pak padl na něco měkkého, kluzkého, studeného. Hýbalo se to a svíjelo pod ním i kolem ného a syčelo to pekelným sykotem. Byla to hromada hadův. Ti lezli mu po nahém těle a syčeli a štípali ho do krve; — jeden z nich, největší a nejdelší, ovinul se mu kolem krku, stáhl se, zadrhoval mu hrdlo. Sádlo se dusil, chraptěl, lapal po vzduchu a ubrániti se mu nemohl. Křičel ze spaní. Vedralka vyskočila a vzbudila ho. Rozsvítila. Sádlo byl do poslední nitky spocený a oči měl jeden oheň. Kašlal křečovitě. Nemohl se dobře vzpamatovati, měl noční mlhu. Konečně poznal Vedralku.

»Necítíte nic, teto?« vypravil ze sebe po chvíli; »jakoby něco hořelo. Cítím dým a smrad. Chytá-li střecha...?!«

»Co vám to napadá, hajný,« vymlouvala se mu Vedralka.

»Jakoby se škvařilo lidské maso!«

»Pro Pánaboha, hajný, kam to myslíte?«

»Spát, spát, teto! Jděte spat. Nechte mne...«

»Jak vás mám nechati?!«

»Už je mi hezky. Ty pekelné sny! Už mám toho po krk. Spat jděte, chci míti pokoj. Shaste! Pokoj!«

Vedralka shasila světlo a znovu ulehla. Hodiny právě bily půlnoc. Lapák v boudě vyl. Zachoulila se úzkostí pod peřinu a usnula znovu. Na Sádlo spaní nešlo. Bila jedna. Sádlo vyndal nohy z postele, jakoby chtěl vstáti. Seděl tak dlouhou chvíli, pak zase si lehl. Bila druhá. Opět vstával a opět si ulehl. Bila třetí. Sedl si opět tak, ale již se neuložil. Ke čtvrté hodině vstal z postele a jako zloděj kradl se ze světnice. Venku se šeřilo a meluzina hvízdala komínem. Vedralka nespala a všimla si, že jde ven, ale nevstala. Nechtělo se jí za ním. Sádlo vstoupil do síňky po tmě a makal po stěně. Na dřevěném kolíku namakal provaz. Sňal jej a vyšel z hájovny. Venku bylo chladno a sychravo. On toho nedbal, ač byl v košili. Svázal pevně oba konce provazu a dole udělal kličku. O koleno zkoušel, drží-li hořejší uzel. Držel. Sádlo zaměřil k rybníčku a škrábal se na starou vrbu, jež stála šikmo nad rybníkem. Lapák vystrčil hlavu z boudy a skučel. Na silné větvi uvázav provaz trhnutím zkoušel, drží-li. Držel. Sádlo udělal kličku a prostrčil jí hlavu, pak se spouštěl dolů. Pustil se. Bosé nohy mu přišly do studené vody. Voda vystřikla. Sádlo visel.

Vedralce to zatím trvalo dlouho, co se nevracel. Vyšla z hájovny a spatřila oběšence. Kmitem skočila do stavení a vyběhla s velikým nožem. Měla krušnou práci, ale provaz přece přeřízla. Při tom Sádlo i ona spadli do rybníčku. Vytáhla ho a táhla ho za ruce do hájovny po pažitě. Nějaká žena šla mimo do polí.

»Matko, běžte pro kněze,« volala na ni Vedralka.

Žena jí pomohla. I dali Sádlo na postel. Žena běžela na faru, Vedralka křísila hajného. Přicházel těžko k sobě, ale mrtev ještě nebyl. Začal dýchati a když za hodnou chvíli potom mohl promluviti, zasípal: »Zlořečená zmije! Co jsi mne nenechala viseti?«

Bylo asi půl šesté hodiny. Přijel farář s kostelníkem; Sádlo jevil hnusnou nevoli, nechtěl se dáti zaopatřiti. Kněz ho dobrými slovy posléze obměkčil. Dal na jevo, že se chce dát zaopatřiti. Zůstali spolu sami skoro půl hodiny. Vedralka s kostelníkem seděli zatím mlčky před hájovnou.

Kněz vyšel posléze ze dveří a nařídil kostelníkovi, aby úprkem jel do vsi pro starostu a jednoho souseda. Vedralka zbledla, chtěla k Sádlovi, ale kněz jí to zakázal a sám šel k nemocnému. Asi za hodinu přijel starosta Vejvoda, jeden soused a »spálený Šimák«. Vejvoda se pro něj zastavil.

Vstoupili do světnice k hajnému. Kněz tomuto velebným hlasem rozkázal, aby vyslovil veřejně přede svědky, co třeba, ač chce-li býti účasten milosti Boží. Hajný měl už duši téměř na jazyku. Když spatřil Šimáka, tak se zarazil, že nebyl s to, aby promluvil. Na laskavou domluvu kněze promluvil ztěžka sice, ale srozumitelně:

»Já ti, Vejvodo, zapálil stodolu. Před osmnácti lety . . . Půl vsi nevinně shořelo . . . Šimák není paličem.«

Nastala pomlka přerušovaná jen bolestivým chrapotem hajného.

Jako stromy v lese stáli tu s knězem svědkové, bude-li Sádlo ještě mluviti. Neměl se k tomu. Vejvoda se otázal:

»Proč jsi mně to udělal, nešťastníku?«

»Ty jsi nařknul mou matku v hrobě. . . tys ji tupil . . . že byla . . .«

Nedopověděl. Smrtelné křeče ho popadly a zmítaly jím, že přítomným mužům vlasy vzhůru vstávaly.

Najednou trhl sebou a nepromluvil, ale zařval jako divoké zvíře k smrti zmučené:

»Ty děti . . . Shořím . . .«

Škubl sebou a obrátil hlavu ke zdi. Bylo po něm.

XI.

Po pěšině, jež vinula se poli od staroborské hájovny k Podolšanům, kráčeli za sebou tři muži: Vejvoda, Šimák a obecní starší Ševčík. Strašlivá hodina Sádlova a vyznání jeho tak je schvátily, že cestou skoro ani slova nepromluvili. Starý Ševčík šel kus za Vejvodou a Šimákem. Zdálo se mu, že mají spolu něco na srdci, k čemu třetí svědek je zbytečným. Kus před sv. Annou se zastavil a promluvil:

»Starosto, jdu se podívat na písky k čeledínovi. Kdybyste mne potřebovali, víte, kde mne máte hledati.«

Vejvoda popošel k němu a podal mu ruku. Ševčík se dal v levo.

»Že vím, Šimáku,« pravil starosta, »proč jsi tak zamlklý? Jak jsou ty cesty Páně divny! Včera na večer sotva jsi mně dal ruku na smířenou, dověděli jsme se od Formánkové, že by Sádlo mohl býti paličem. A dnes, sotva jsme se po tom vyspali, máme toho již neomylnou a plnou jistotu. Bůh nedal mu zemříti, dokud se nedokázalo, že jsi nevinně trpěl nejkrásnější léta svého života.«

»Uhodl jsi,« odvětil vážně Šimák.

»Jsem tomu rád, že nás Ševčík nechal samých,« pokračoval starosta. »Máme spolu ještě ledacos vyrovnati. Nedá mi to, abych s tím otálel. Kde dva, tu

rada, kde tři, tu zrada. Podívej se na to Boží slunce, jak po smutné, větrné noci krásně stoupá na oblohu. Pojďme tamto k sv. Anně. Je to místečko, kde jsme spolu jako šťastní chlapci hrávali. Tam, dá Bůh, vyzpovídám se ti, Šimáku, aby odtáhly i ty poslední mraky, které ještě kalí dobrou vůli mezi námi. Nesnesl bych toho, abys o mně něco křivého myslil. Nežli děti naše půjdou spolu od oltáře, musí býti jasno mezi námi. Pojďme k sv. Anně!«

Odbočili v pravo, překročili potok a došli pod topoly u sv. Anny. Na stupni sochy si usedli a oba zahleděli se na chvíli do zlatých pruhů, které ranní slunce mezi topoly po pažitě nadělalo.

»Dvakrát jsem proti tobě vydal svědectví,« dával se Vejvoda do řeči, »a Bůh mi svědek, po obakrát s pokojným svědomím, ačkoliv jsem při tom potají záštím a nenávistí k tobě hořel. Po prvé i po druhé vydalo snad více než výpovědi ostatních svědkův a bylo snad prvou příčinou, žes byl odsouzen. Myslil jsem, že sloužím pravdě a spravedlnosti; jen to bylo u mne hříchem, že jsem měl z toho nekřesťanskou radosť, když jsi propadl trestu i pokutě. Bůh ví, že mi nenapadlo, abych jednal a mluvil proti pravdě. Také mi šlo o vlastní mou kůži. Tys v háji pod březinami vytáhl na mne nůž. I kdo ví, zdali bych tu dnes seděl živ a zdráv, kdyby se nebyl revírník k tomu namanul. Nediv se tedy, že jsem si dříve pokojně neoddechl, dokud tebe neodvezli do Kartouz. Tys byl v Kartouzích. Škváry a oharky byly po ohni odklizeny, popel a rumy deštěm smyty, tesaři a zedníci měli plné ruce díla. Tu jednou potkal jsem v polích u rybníka tvoji ženu. Pravda, byla přepadlá a ztrápená; ale její pěknosti nebylo to aspoň v mých očích na ujmu. Naopak mně se zdála desetkrát hezčí nežli dříve. Ty její oči, třeba se

na mne laskavě nepodívaly, tak mne pomátly, že mi rozum šel jaksi kolem. Promluvil jsem na ni: co, už nevím, ale tolik vím, že nic zlého jsme si neřekli, ač by ona byla měla k tomu příčinu. Když jsme se rozešli, nemohl jsem s ní očí spustiti; a když zašla, všecka má mysl za ní hnala jako oblaky po větru. Všecka moje žádosť po ní, kterou jsem měl, když jsi se ty o ni ucházel, oživla znova ve mně a rozmohla se dvojnásobně. Co dbal já na to, že je ta žádosť hříšná. Byl jsem mladý, pyšný a prudký. Mladá krev je horká krev, i pomátla mne, strhla mne, udusila ve mně každou moudrou a rozumnou myšlénku. Ještě toho odpoledne nadělal jsem si plánů na kopy, jak bych svou žádosť po ní nasytil. Všecky okolnosti hodily se mi do krámu. Tys byl pryč — kdo ví, jestli kdy se vrátíš. Tebe nebylo se co obávati. Ona byla v bídě a opovržení. Kdyby byla někomu ze vsi řekla: ‚Pomozte mi jen několika groši,' byli by psa na ni poštvali. Proklínali ji pro tebe. Kdyby se byla oběsila nebo do vody skočila, nebyl by se zajisté nikdo ani za duši její pomodlil. K tomu Sádlo po ohni stonal. — Ze všech nás tří soupeřů byl já jediný na bojišti pánem. Myslil jsem si: budeš-li chtíti, musí se státi tvojí, a na jejích ňadrech zhojíš se za všecko odříkání, za všecky útrapy, co ti jich nadělala pro lásku svou k Šimákovi. A když choutky své nasytíš — nu, nevídáno: žena paličova! Kdo si jí všimne? Kdo udělá pro ni krok ze stavení? Také jsem si myslil: můžeš-li se lépe mstíti na Šimákovi, nežli když si ze ženy jeho uděláš povolnou souložnici? Chvílemi ovšem se ve mně ozývalo svědomí; ale byl jsem už na tom, že všecka má dobrá vůle šla do dýmu. Při tom měl jsem tolik rozumu, že jsem viděl, že nesmím s bubnem na vyhlídnutého ptáčka. Sřečil jsem se s Vedralkou. Věděl jsem o ní, že za nějaký zlatý propůjčí se mi za kuplířku. Tak jsem šel

za svým plánem. Tvá žena vězela po krk v dluzích po tobě, nemohla stavěti, nemohla obstarati hospodářství, aby pro budoucí rok měla od čeho živu býti. Já si mohl zaopatřiti peníze.«

»Nechci nic dále poslouchati,« namítal Šimák.

»Neodsuzuj, Šimáku!« pravil vážně Vejvoda, »dokud jsi mne nevyslyšel. Vedralka je chytrá hadice. Co tvé ženě, co asi matce její namluvila, nevím; ale tolik vím, že jsem jednou — bylo to v sobotu večer — mohl přijíti k tvé ženě potají k Hubeným. Ve světničce, kde tvá žena s matkou prozatím bydlila, byla Anežka sama. Matky její tu nebylo. Na posteli spal tvůj Ondra. Ona seděla na židli vedle něho. ‚Co chcete ode mne, Vejvodo?' ptala se mne nehrubě vlídně; ale tak vlídně, že moje chtivostí rozpěněná krev se mi srážela. Když jsem se vzpamatoval, řekl jsem jí, že jí chci pomoci; ale že ani kuře zadarmo nehrabe, že ruka ruku myje, že . . . Podívala se na mne: oči naše se setkaly. Já jejího pohledu nesnesl, oči mé hledaly zemi. Připadal jsem sobě jako nezvedený kluk před přísným kantorem. ‚Dobře,' pravila žena tvá. ‚Chcete-li mně z dobrých úmyslů pomoci, do smrti vám toho nezapomenu. Ale pakli si myslíte, že za vaši pomoc zapomenu, že jsem před Bohem ženou Šimákovou, to jděte raději řešetem vody nabírat. Raději skočím tuhle se svým Ondrou do rybníka, než abyste si se mnou nabažil vůli.' Vytáčel jsem se, že si ještě jindy o tom promluvíme. Bůh ví, nevím ani, jak jsem se tehdáž dostal domů. Ale i přes to nedal mi ďábel pokoje. Myslil jsem si: Co nepovedlo se po prvé, povede se po druhé, po třetí. Byl jsem rozdrážděn a poučen, ale pokořen jsem ještě nebyl. Vedralka se o to starala, abych neustoupil od svého zámyslu. Šel jsem ještě po druhé k ženě tvé, šel jsem po třetí. Ale po čtvrté jsem už nešel. Ty nevíš, jakou

ženu máš, Šimáku. Pravda, Bůh tě zkoušel hrozným trestem, že by deset jiných zdrávi z něho nevyšli; ale naproti tomu dal ti v ženě tvé poklad, jenž dvojnásob vyváží celou horu tvých utrpení. Ta ubíděná, opuštěná, opovržená žena, které švakr její každé sousto chleba, jež jí dal z milosti, prve posypal pelyňkem, ta ze mne, lehkomyslného, hříšného člověka, rozmařilého bídáka, za hodinu udělala poctivého muže. Bůh ví, jak se to událo: ale událo se. Když jsem mermomocí nechtěl od svých žádostí upustiti, řekla mi: ‚Když zloděj ukradne sousedu poctivě vydělaný groš, když palič vypálí nevinným lidem stavení, když vražedník zabije v lese pocestného, jsou to samé zločiny, které zákon dovede potrestati a snad i napraviti. Ale když někdo z hříšných choutek svádí ženu bližního svého k manželské nevěře a po rozumu svém všech prostředků k tomu používá: je to zločin, na nějž nedostačují vše zákony a všecky soudy na tom světě. Takový zlosyn horší je nad zloděje, žháře i vraha, protože na tyto stačí zákon a soud: ale na něj nestačí. A kdybyste mi nůž do srdce vrážel, Vejvodo, horšího zločince nežli je zloděj, palič a vražedník dohromady já z vás neudělám, a třeba jste mne vážil za ženu žhářovu. Tu je ruka na to, Vejvodo, kterou vám proto podávám, že vám zároveň po křesťansku odpouštím a že vaší hanby před světem nevyzradím, a kdyby ze mne maso kleštěmi trhali, protože si myslím, že až si to rozmyslíte, stane se z vás zase pořádný člověk.‘ A já jí podal ruku, Šimáku, a nový člověk jsem od ní odešel.«

Vejvoda se odmlčel.

»A peníze jsi jí přece dal?« tázal se Šimák.

»Dal, aby mohla vystavěti a pole opatřiti. Kdyby na mně byla chtěla poslední kabát, byl bych ho s radostí se sebe svlékl.«

»A dluhy ty ti nahradila?«

»Já nechtěl o dluzích těch ani slyšeti; ale žena tvá nedala jinak. Do deseti let vyvadila se ze všeho. Mně zatím Bůh požehnával. Asi za rok po tom, co jsem ti spravedlivě až do poslední písmenky vypověděl, jsem se dobře oženil. Lidé si mne vzali do vážnosti a lásky, a to všecko jen proto, že tvá žena ze mne udělala poctivého člověka. Když jsi ve čtvrtek přišel ke mně a na mně chtěl, abych ti složil účet z nejhanebnějšího skutku, kterého jsem se kdy odvážil, nediv se, že mi smrtelný pot vyvstal na čele. Také bych ti byl všecko vyložil, kdybys mne byl pořádně pustil k slovu a kdybys nebyl býval tak prudkým a nedůtklivým. Snad to bylo dobře. Aspoň to slyšela tady sv. Anna, před níž jsme si hrávali jako nevinní chlapci, jak jsem se před tebou ze svého hrozného hříchu očistil.«

Šimák mu podal ruku.

Zdvihli se a šli do vsi. Když Šimák přišel domů, padl své ženě okolo krku. Ona udiveně naň hleděla. »Ženo,« zvolal, »nyní pokojně umru. Bůh se mi dal dočkati dvou věcí. Vyšlo na světlo, že Sádlo zapálil a ne já, a že jsi ty tak ctnostná žena, stonásob mně nahrazuje všecky ty svízele, které jsem za hříchy své mladosti vytrpěl.«

XII.

Novina, že nikoliv »spálený Šimák«, nýbrž staroborský hajný Sádlo Podolšany před lety vypálil, rozletěla se běhutým ohněm po vsi. Lidé nemohli z toho míti dost rozumu. Kdyby nebyli toho měli plnou jistotu, že starosta a starý Ševčík to z úst Sádlových, krátce než odešel na věčnosť, na obě své uši slyšeli,

nebyli by té novině ani uvěřili. Takto se všechen jich soucit obrátkou ruky obrátil k Šimákovi, jejž pokládali za mučedníka, kterého si neštěstí a osud k tomu vybraly, aby za schytralého, všeho schopného padoucha přišel do žaláře a tam nejkrásnější léta svého života, daleko od domova, ženy a dítěte, strádal. Jestliže mu prve, kde jen mohli, na palec nastupovali, vynášeli ho nyní do oblak a hrnuli se k němu jako procesím, aby mu ukázali, jak ho litují. I prosili za odpuštění, že mu dříve nevědomky ubližovali aneb aspoň že se mu jako prašivé ovci vyhýbali. Ač Sádlo byl již na pravdě Boží, přece jeho památky neušetřili. Těžké kletby posýlali za ním na věčnosť a vypouštěli hořké hněvy své na Vedralku, o níž se domýšleli, že nebyla-li se Sádlem spolčena při zločinu, aspoň po všecky ty časy o pravém žháři věděla i zarputile o něm mlčela. Že na ni dojde, o tom nebylo nikde pochybnosti. A když ještě v pondělí hned po obědě starosta, Ševčík a »spálený Šimák« na bryčce do města k soudu odjížděli, doprovázeli je lidé až za ves a volali za nimi:

»Nezapomeňte, starosto, zasolit Vedralce!«

Podolšany byly vzhůru. Jediný Šimák, ačkoli všecky řeči kolem něho se točily, zůstával tím pokojným a rozvážlivým člověkem, jakým byl prve. Soucit a přichylnosť lidí ho nepomátly. Trpkostmi života svého byl tak otužen a snad i otupen, že i ta největší radosť, po níž byl prahnul jako uštvaný srnec po pramenu, nepřivedla ho z míry. Ke všem věcem odpovídal vážně a důstojně:

»Bůh jest spravedliv. Vemte si ze smutných příběhů mých pro sebe a potomky své naučení. Tím mi uděláte nejlepší vděk.«

Hajný Sádlo měl smutný pohřeb. Nikdo ho nedoprovodil ke hrobu, ani Vedralka nešla. Bála se lidem

jíti na oči. Hrob jeho zarostl bejlím, ale zlá památka po něm nezarostla. Utopte zlý skutek: on vyplove; upalte jej: on vyleze z popela; zakopejte jej: on se z hrobu dobude.

Vedralka měla se soudem opletky. Přišla do vyšetřování, že věděla o zločinu Sádlově. Chytrá babice se sice pánům z ruky vysmekla jako hladký úhoř, ale co jí to bylo platno? V hájovně směla zůstati jen do zimy a pak nevěděla kam. Do Podolšan nemohla pro starostu. Šimák mu pověděl, že Vedralka mu prozradila, kterak prý v noci za jeho ženou chodil. Starosta si předvolal Vedralku, by se jí podle spravedlivé míry poděkoval. K tomu dostávala opět studený jed do nohou a v okolních vsech belhala se o holích dům od domu. Před vánocemi, když prvé mrazy uhodily, nalezli ji nedaleko pazderny u březinek zmrzlou. Zakopali ji, kam náležela, po bok Sádlovi. Ani po smrti neměla pokoje. Posud si děti u sv. Anny povídají, že prý strašívá.

Ondra i Andula dostali se za sebe ještě před adventem.

Přivdala se do Šimákovy chalupy, již Šimák synovi postoupil. Byla to svatba, jaké už dávno v Podolšanech nebylo rovno. Vejvoda dal dceři pěkné věno, a Ondřej stal se takto zámožným mužem.

Aby manželé Šimákovi nebyli dceři na závadu, koupil jim Vejvoda v Podolšanech živnůstku, z níž až do smrti slušně živi býti mohli. Šimák se dlouho zdráhal dar ten přijati, ale na konec přivolil k tomu hlavně k vůli své ženě. Lidé si ho pro jeho zkušenosti a utrpení vzali do lásky a ukázali mu to zřejmě, když bylo voliti do obecního výboru. Po dvě léta před svou smrtí zasedal v obecních poradách jako radní.

Ondřej si svou chalupu zvelebil a podle své chuti přestavěl. Na památku nešťastných osudů svého otce

dal na přední stěně udělati ozdoby na způsob řetězů. Ty řetězy je posud viděti, a všimne-li si jich nějaký příchozí člověk, každé dítě mu poví, že je dal syn udělati na památku, poněvadž jeho otec osmnácte let nevinně seděl v Kartouzích.

Šimák přežil hajného Sádlo jen o nějakých šest let. Duch mírnosti a pokoje křesťanského nikdy od něho neustoupil. Když mu posléze vypršela hodina, neoplakávali ho jen žena, syn, snacha a vnuci; celá ves zarmoutila se, a kdo byl zdráv, každý ho doprovodil k poslednímu jeho odpočinku, aby mu svou lásku ukázal. Vejvoda mu dal na památku postaviti pěkný pozlacený kříž s nápisem.

S hrobem »spáleného Šimáka« uzavřel se kus dějin podolšanských, jaké zřídka kdy ve vsech se přiházejí.

BARON KRUŠINA.

POVÍDKA Z KRAJE.

1878.

I.

Každá ves má svoje lidi: jedna Nováky a Sedláčky, druhá Pavlíky a Říhy, třetí Horáky a Dvořáky. Náš Zelený Újezd má své Krušiny a Vytlačily. Krušinů jest u nás všeho všudy aspoň osm. Kam by se nedělo, aby lidé, by je od sebe za řeči rozeznávali, jim všelijak nepřezdívali. Máme u nás »dolního a hořejšího«, ba i »chromého« Krušinu. Chromý Krušina má nohy jako svíčky a jeho pět kluků rovněž tak, ale dědek jeho dopadával silně na pravou nohu, a proto všichni potomci jeho musí slouti »chromí«. Ale co jsou vrabci proti slavíkovi, to jsou všichni naši Krušinové proti »baronu« Krušinovi.

»Baron Krušina!«

Na dvě míle do kola jinak se na něj nedoptáš! A on si také na té přezdívce zakládá: však je to lichotka, když člověk je sedlákem, a lidé mu říkají: »barone«. To je přece nějaký rešpekt! Tolik rozumuje aspoň baron Krušina. Jinak lidé. Ti se mu po straně a někdy i do očí smějí, neboť každý chlapec ví, že baron Krušina jména všem houbám neví, a že kdyby mu někdo dal hádanku, kam pěnkava nosem sedá, hadač by naň ústa na celé kolo otevřel. Ale což na tom, že má baron Krušina málo pod čepicí, jen když má hodně

v kapse. A peněz má baron Krušina jako řezanky. Kam by se nedělo!

Statek, který stál nahoře, kus nad rybníkem, Krušina dědil po tatíkovi. A byl to statek z nejlepších v Zeleném Újezdě. Bylo při něm asi ke dvěma stům měřic polí a luk, z nichž asi osmdesát zapsáno bylo do první třídy. K tomu doženil se tří nebo čtyř tisíc dobrých peněz. Snadno býti hospodářem, když je člověk šetrným, lakotným a děti mu polovici úrody nesnědí. Náš Krušina neměl dlouho žádných dětí. První dítě umřelo mu v šestnácti nedělích, Krušinová pak upadla do těžké, smrtelné nemoci; když pak ozdravěla, uplynulo dlouhých deset let, než opět po druhé chovala. Za ten čas hrnuly se peníze valem do domu. Krušina udělal terno s Krušinovou. Ona nehonila parádu, neměla mlsný jazýček a v počítání vyznávala se lépe než sám hospodář. Kde nedostačoval rozum Krušinův, nastavovala svůj, a společný rozum jim všude dostačoval. Lidé sice o ní říkali, že nosí hlavu jako panský kůň Ale taková pýcha nic nestojí; a že by byla někomu z úmyslu ublížila, nikdo o ní říci nemohl. Že muž její není z chytrých, věděla lépe než kdo jiný ve vsi; že si před lidmi okázale, ba pošetile zakládá na svých penězích, nic ji nepálilo. »Každý podle svého,« myslila si; »proto nám krávy nebudou méně dojiti, a na polích nebude horší úrody. Kdyby pil, v karty hrál, po kratochvílích se toulal, bylo by hůře.«

S hloupou jeho moudrostí mívala ovšem doma často svatý kříž; ale pro každou seč měla dobrý meč: shovívavosť, zdravý rozum a kdy třeba bylo i rázností A Krušina nevida zniku na konec ustupoval. V jedné věci měla Krušinová za ušima: hospodáři neukázala nikdy slovem, že je skutečnou paní ve stavení. Naopak nechávala mu často med skrze sklo lízati říkajíc:

»Ty jsi hlava na statku a proto musíš to a to udělati.«

A Krušina si povídal v duchu:

»Já jsem hlava na statku! Žena má pravdu. Musím to udělati.«

A nahlas odpovídal:

»Inu, tak vidíš. Udělám tak a ne jinak, jak jsme se spolu uradili,« ač měl říci: »jak ty mně radíš.«

Krušinová ho uměla bráti za slabinu.

Za prvních deset let, co hospodařil Krušina na svůj vrub na statku, silně bohatnul.

Kmotr Vytlačil od školy mu jednou pravil v dolní hospodě:

»Ty nám všem uletíš, Krušino. Půjde-li to takhle s tebou, za nedlouho si koupíš podbořanský dvůr. Je beztoho pořád pod kladivem.«

»Inu vidíš, kamaráde,« odpovídal Krušina tváře se tak vážně, jakoby podbořanský dvůr mu nestál ani za slovo. »Podbořanský dvůr! — To bych si dal. Nevím sám starostmi, na čem mi hlava stojí. Považ, skoro dvě stě měřic vlastního pozemku! To je něco! A pak mám jmění. To víš, starostí na kopy, aby mi ta čeládka nic neroznesla. Já to myslím tak, kamaráde! Vyplácím si pěkně dluhy do jednoho. To víš, já a dluh! Pšenice a pejr! A pak si ukládám pěkně do spořitelny. Za deset let budu míti dost a dost. Pak pronajmu statek, koupím ve městě dům a budu žíti ve městě se ženou jako b a r o n. Tak vidíš, kamaráde, jak to myslím.«

Po té si pořádně ze sklenice přihnul, aby si občerstvil rozum po tak znamenité a dlouhé řeči.

Do kola sedělo více sousedův a ti to slyšeli. Druh mrkal potutelně na druha, a když odcházeli domů, neopomenul ani jeden Krušinovi říci:

»S Pánembohem, barone Krušino!«

Krušina se blaženě usmíval jako Filip na jelito. Jen švec Jakubána ho dopálil.

Ubíraje se z hospody pravil ke Krušinovi:

»S odpuštěním, barone Krušino. Škoda věčná, že se neumíte podepsati.«

Krušina sebou trhl, jakoby mu sršeň sedl do tejla.

Od těch dob neříkali mu v Zeleném Újezdě jinak než »baron Krušina«.

Když se tím doma večer před selkou pochlubil, rozčepejřila se v duchu na jeho pošetilosť, ale nahlas odpověděla:

»Co na tom sejde! — Mnohý baron nemá tolik jako ty.«

»Máš pravdu, Madleno! Je to vlastně pro mne česť. Ťsi mně tak s Pánembohem říkají; svědčí to aspoň, že mají přede mnou rešpekt.«

II.

Už je to jednou venku! Jako že rád píši pro náš drahý český lid: baron Krušina se neuměl podepsati, ač měl skoro dvě stě měřic vlastního pozemku. Se čtením to ještě jakž takž procházelo, zvláště byl-li to tištěný švabach. S latinkou už to klopýtalo a s písemnostmi se často notně zapotil, než je zmohl. Doma bylo hej: selka pomohla; ale mimo dům! A baron Krušina, jako hlava na statku, měl dnes pořízenou u představenstva, zítra u soudu neb jiného úřadu, pozejtří ve městě mezi obchodníky, a všude bylo potřeba čísti a psáti.

»Zpropadená učenosť,« naříkal si zhusta nechtě se k své nevědomosti přiznati. »Taková hlouposť a byla by přece našinci dobrá. Kdyby byl starý učitel, dej mu Pánbůh radosť věčnou, trochu rákoskou připomáhal bylo by to přece se mnou šlo. Teď leckterý holobrádek,

který se nají sotva bramborů, si dělá ze mne úšklebky, když mám něco podepsati. Eh! hlouposť! Peníze jsou chléb, ostatek samá pleva. Proto jsem přece baron Krušina.«

Baron Krušina chodil jako každý jiný chlapec ze vsi do školy po několik let. Ale což naplat! Když měl tak málo místa v hlavě, že se mu nic do ní nevešlo. Také se nikdy pořádně neskamarádil se školou. Byl tam, nebyl tam, což tenkráte se o to dbalo. Tatík platil za něj pořádně sobotáles, a o ten nejvíce běželo učiteli, jenž rok co rok měl přes půldruhého sta dětských hlav opatřovati mlékem moudrosti a dobrých mravův. Na štěstí měl dobrý žaludek a snesl hodně tuhou buchtu, ale proto byl přece rád, když mu asi třetina dětí do školy nepřišla. »Pařízky« (tak říkával žákům hloupým a nedbalým) měl seděti pěkně pohromadě ve zvláštních lavicích, a mezi nimi byl i nynější náš baron Krušina. Když měl pan vikář přijíti na visitaci do školy, věděl si nebožtík učitel dobrou radu. Nechal si »pařízků« po škole a pravil k nim vážně:

»Ten a ten den přijde jemnostpán vikarius na zkoušku do Újezda. Vy, co jste tady, zůstanete onoho dne hezky doma; do školy nechoďte, neb on by se tuze na vás rozhněval, že nic neumíte. Jiným žákům to ale neříkejte, nebo pak byste musili ke zkoušce.«

»Pařízkové« se nehněvali. Pan učitel si místo nich vypůjčil od sousedních učitelů schopnější žáky a žákyně, by mohl při zkoušce hodně na ně otázky dávati, a pan vikář byl vždycky spokojen. Chytrosť nejsou žádné čáry.

Tak se stávalo, že »pařízkové« se jen ledabylo naučili čísti; psaní se málokterý přiučil. Rodiče si tenkrát mnoho z toho nedělali, zvláště zámožnější.

»Inu, chlapci není s hůry dáno,« těšívali se. »Jen

když bude uměti psáti pluhem na poli, kdypak bude potřebovati péro a papír!«

Tak mudroval i otec Krušina. I zapřáhl mladého Bartíka pomalu do hospodářství, v němž desetkrát lépe prospíval než ve škole, poněvadž starý Krušina připomáhal svou mozolnou pravicí, kdykoli v něčem zpozoroval nedbalosť, lenosť nebo tupotu.

»Čím dále v les,« poučoval ho tatík, když si Bárta stýskal, »tím více dřev. Nevytluku-li ti dnes jednu chybu, uděláš zítra dvě. Uč se pořádně sedlačit.«

A než bylo Bartoloměji dvacet let, zastal už tatíka ve dvoře, stáji i na poli, jak se patří na selského synka a budoucího hospodáře. Asi dvě léta po té zesnula selka v Pánu. Starý Krušina, jenž už před tím obě dcery ze statku vyvdal, oženil Bartoloměje s Madlenou Dvořákovic z Nového Sedliště, kteroužto měl pro něj už dávno vyhlídnutou, vykázal si pro sebe dobrý výminek a statek odevzdal mu právně. Štěstí mladého hospodáře hladilo. Dostal dobrou selku, dětí neměl, léta byla úrodná, a po čtyřech letech umřel mu tatík náhle od cholery. Stal se samostatným, neodvislým pánem na statku otcovském nestaraje se o nic jiného, než jak by rozhojnil své jmění a peněz nadělal.

Od těch dob, co ukázal škole paty, neměl baron Krušina kromě kalendáře a knížky na daně žádné jiné knihy v ruce. Když ho sousedé vyzývali, by se předplatil s nimi na některý hospodářský časopis neb nějakou hospodářskou knihu, říkával:

»Fůra hnoje je mně milejší než tři fůry hospodářských knih. — Kdo je píše? — Lidé z města. A já přece lépe tomu rozumím nežli ti panáci.«

O novinách nechtěl ani slyšeti.

»Co v nich stojí?« rozkládal své rozumy. »Samá lež. Kdepak by se pravdy každý den tolik nabrali?

A ten ždibec pravdy, co je v nich, o tom dovím se na ulici nebo v hospodě bez předplacení.«

A přece byl Zelený Újezd probudilejší než každá jiná obec na dvě hodiny dokola. Sedlák Dvořák nad lomem skupoval za dvacet let českých knih, že stály bratrovi za tisíc zlatých, čtenářův a čtenářek byl ve vsi dostatek, a v obou hospodách, dolní i hořejší, nalezl jsi každý den dvoje čerstvé noviny. Nebylo národního podniku obecně prospěšného, aby Zelený Újezd chutě se nesúčastnil. Obec byla spořádána podle potřeb časových. O nezbytnou chudinu a děti její staráno pečlivě, škola byla jako zámek, kaplička jako z cukru, ba i postaráno o to společným úsilím, jak zkáze majetku zabrániti, kdyby Bůh ohně dopustil. Mladí rolníci sestoupili se v malý hasičský sbor, jemuž obec za dva tisíce zlatých koupila výbornou stříkačku a zvláštní čerpadlo. To se zavezlo dolů do rybníka, a odtud hnala se po hadicích voda v jednom kuse na kterékoli místo, třeba až do stavení na výpichu. Se špatnou by se byl potázal, kdo by při ohni neposlechl, co hasiči rozkazovali. Starosta ho spravil na místě, že mu zašla chuť. Proti pití kořalky, které v okolních obcích bylo obecnější, brojili probudilí občané újezdští slovem i skutkem. »Pije kořalku«, byla největší překážka, když volili do obecního výboru.

»Kdo pije kořalku,« vykládal jednou starosta v obecním shromáždění, »je zloděj na svém těle a na své duši, je lupič svých dětí, své ženy a svého hospodářství.«

A slovo to rozneslo se až do nejchudobnější chýše a vydávalo dobré ovoce.

I u úřadů těšil se Újezd dobré pověsti.

»Kdyby byly všecky obce jako je váš Újezd,« pravil nejednou pan soudce veřejně, »byla by to radosť v české zemi.«

A Újezdští si to dobře zapsali do paměti a byli na to hrdi.

A v takové obci byl baron Krušina jedním z nejbohatších sedláků. Ký div, že si ho vzali do zvyku, že ho nabírali a dopichovali, že si z jeho slabostí a pošetilostí střápali smích. Napraviti ho, k tomu neměli ani síly, ani trpělivostí, neboť věděli, že chabý rozum rád jezdí na své hlavě, a že vyvraceti hloupé předsudky je vejcem do kuželek kouleti. Na štěstí baron Krušina jejich narážkám a úštěpkům sotva napolo rozuměl, neboť dovtipu měl tak málo jako zpěvu čáp. Proto se také na sousedy nehněval a od nich neodlučoval, ano stoje a sedě na svém vyhledával společnosť, aby ukázati mohl svou vážnosť a důstojnosť, ke kterým měl podle svého bohatství spravedlivé právo, a své moudré rozumy, o kterých opět podle jeho mínění svědčilo jeho bohatství. Okolo své pýchy a hlouposti točil se jako chmel okolo tyčky, a čtveráci ho k té tyčce ještě úžeji přivazovali.

Zlých povah baron Krušina nebyl, nenávisti a mstivosti neznal. Když se rozhněval, byl jeho hněv jako sníh v březnu měsíci. Přes týden neležel. Jen když mu nikdo neklepal a nesahal na měšec. Nejvíce se veřejně nareptal na nové obecní a okresní přirážky. Ty mu byly trnem v botě.

»Kdybych já byl v okresním zastupitelstvu nebo v obecním výboru, viděli byste. Já bych tím hospodářstvím jinak zatočil.«

»Vy byste nepodepsal protokol?«

»Podepsal, nepodepsal; podle případnosti.«

»Leda byste udělal tři křížky. A na křížkáře v obecních úřadech nečekají.«

Baron Krušina se rozčepejřil.

»Nevídáno,« odporoval; »hlavní věc je rozum a já jsem . . .«

»Moudrý jako Šalomounovy holenky,« dopověděl za něj Jakubána.

U všech stolů v hospodě strhl se smích. Baron Krušina se zapálil.

»Zdráv jsi povídal, ševče,« bránil se rozježený Krušina. »Na mou milou, kdybych o vánocích měl choditi bos, na boty si u tebe nedám míru vzíti. A ty víš, že vyplácím hned do krejcaru. U mne chuděra řemeslník nemusí čekati. A tak všecko se mně zdá, že si mne chcete nabírati. Já, Krušina, nemám toho potřebí. Mohu si jíti po svých.«

Chlácholili ho, poseděl ještě chvíli a odešel pak všecek rozdurděn. Doma čekala naň druhá nelibosť. Na stole leželo psaní z města od obchodníka s obilím, žida. Baron Krušina rozevřel psaní a hleděl vážně do něho.

»Prosím tebe,« pravil po chvíli k selce, »přečti mi, co píše. Dnes mne v dolejší hospodě tak dopálili, že se mně zrovna těžce čte.«

Krušinová mu přečtla list. Žid psal v něm Krušinovi o oves a žádal za písemnou odpověď do zítřka do desíti hodin dopoledne. Obchod ten sliboval Krušinovi dobrý výdělek, bylo třeba odepsati, ale zároveň v odpisu opatrnosti; žid je žid. Jindy vypomohla Krušinová, dnes bylo třeba zběhlejšího péra.

»Zajeď si zítra do města,« radila hospodyně.

»Nic nepořídím,« odvětil Krušina. »Žida není doma, a chce míti černé na bílém.«

»Říkej mi tedy do péra, co mu chceš psáti, a bude to,« poučovala selka.

»To není jen tak, milá ženo, k tomu aby byl advokát, a času je na mále.«

»Víš co, dojdi k podučitelovi, k Tejnurovi,« ponavrhovala selka. »On ti za nějaký doutník psaní napíše,

a když mu řekneš, že je to obchodní tajnosť, nedá tě ve vsi na buben.«

Baron Krušina se rozmýšlel.

Dcera jeho, Madlenka, jež u okna seděla a v nějaké knížce si říkala, vyskočila při těch slovech matčiných a zadívala se pilně z okna ven. Kulaté tváře jí jen jen hořely. Rodiče její si toho nepovšimli.

»Máš pravdu, selka,« odvětil baron Krušina; »kde rozum, tam rada; půjdu rovnou k Tejnurovi.«

Po té složiv list a uschovav jej do kapsy vyšel vážně ze světnice.

III.

Jakubána byl švec. Barák jeho se zahrádkou dobře spořádanou stál dole při potoku, kus pod školou, pod březovým háječkem. Cestička k tomuto domečku byla dobře vyšlapána na důkaz, že občanstvo újezdské si umění Jakubánova vážilo. Jakubána byl asi padesátník jako baron Krušina a byl žaludem z dobrého dubu. On zhotovoval ještě dědičné boty, to jest boty, jež tytýž synkové po tatících nosívali, a ač si dával práci dobře zaplatiti, přece lidé raději u něho si dávali míru bráti než u lacinějších ševců ve městě. Jméno: »Jakubána« bylo přezdívkou. Po otci jmenoval se Jakub Vytlačil, Annu zdědil po nebožce matce. Otec Jakubánův byl také ševcem a rovněž tak paterákem bez oka jako jeho synátor. Veselá mysl, žerty a vtipy mu nikdy nedošly, třeba mu leckdy nebývalo do smíchu. K stavu manželskému vyhlídl si otec Jakubánův Drůbkovic Andulu. Byla to čistá ženská, pracovitá, ale poroučeti uměla jako jenerál a jazyk měla jako břitvu. Co jí přišlo do cesty, všecko břitkým jazýčkem svým oholila. Otec barona Krušiny prý ji za svobodna také rád viděl. Ale kam by to vedlo? On byl z bohatého statku a ona z cha-

lupy po krk zadlužené. Když byla mladá Vytlačilová poprvé sama druhá, přála si z té duše děvčátko, a sousedky a baby, kde která byla, ji v domněnce té utvrzovaly, že povije děvče. Leč člověk píše, a Pánbůh maže! Místo děvčátka narodil se ševci Vytlačilovi kluk jako řepa. Mladý tatík se v duši z toho radoval, leč nahlas nesměl se prozraditi; žena by byla satanila. Bylo již prve ujednáno, že děvčeti po matce dají jméno Anna; jak pokřtiti chlapce? Snad bude velebný pán věděti rady. Tím se těše důvěrně šel mladý otec ke křtu. Pan kaplan vyslechl trpělivě všecko, co měl Vytlačil na srdci, odvážil to a poradil:

»Chlapec se bude po vás jmenovati Jakub, a aby matka také něco z toho měla, dáme mu druhé jméno Anna.«

»Jakubána,« zvolal radostně Vytlačil. »V celém světě není takového jména! Dá-li Pánbůh, bude to jednou všech ševců výlupek!«

Ten jest příběh podivného jména »Jakubána«. Dodáváme jenom, že Vytlačilová tenkráte poprvé, co byli svoji, muže svého pochválila.

Po Jakubánovi přišla ještě hromada dětí. Rodiče je odchovali a rozposýlali do světa. Jediný prvorozenec Jakubána uvázl na dědičném baráku ve své otčině. Nebyl nadarmo kudrnatý; za mláda mu seděl v každé kudrně šotek. A i když se protřel životem, když otrkal a obrousil, nevěšel nikdy zamračeně hlavu. Při něm byl vždycky masopust, nikdy půst. Kolikrát nevěděl, co dá zítra dětem k snědku. Ale proto mu veselá hlava s ramen nespadla.

»Nevím-li to já,« mudroval, »ví to zajisté Pánbůh.«

A věru děti jeho nemřely nikdy hlady, třeba někdy trávily z bot, které tatík teprve ušiti měl.

»Veselá mysl jest jako máslo na suchý chléb,« říkával Jakubána; »Vejskal přeskočí vždycky Stejskala.«

Dobrých časů právě Jakubána nepožíval. Drobných nemíval mnoho a papírových ještě méně. Ale proto ve svátek a v neděli mohl si s prázdnou zasednouti v hospodě, když bylo zle. Sousedů se vždy nalezlo, již zaplatili za něj; on se jim už odvděčil dobrým, trvalým dílem a pak žerty a nápady. Na barona Krušinu míval vždycky spadeno. Ne snad ze zlého srdce, jakoby mu záviděl jeho bohatství, jako z toho, že Krušina pýchou se nadýmaje na chudé lidi hledíval s kruchty a pak že, ač měl rozumu poskrovnu, rád se dělával moudrým člověkem. Pošetilosti se Jakubána nikdy nevyhýbal; kdekoli se s ní potkal, nastrčil jí nohu. Někdy mu to ovšem na dobré nevyšlo, ale on byl již takovým. Mimo to měl baron Krušina ještě jiné vroubky u něho. Nikdo z celé vsi nesmlouval se s ním o práci tak do krve jako bohatý Krušina. Také věděl Jakubána, že tatík Krušinův za svobodna chodíval za jeho matkou.

»Nevídáno!« rozumoval Jakubána. »Jaký rozdíl mezi mnou a baronem? Kdyby byl býval jeho tatík pořádným chasníkem a neměl srdce jako zajíc, byl by si byl moji matku vzal, a baron byl by z téže matky syn jako jsem já. Jsme si rovni. A když ho pozdravím, pošoupne jen tak ledabylo čapku k pravému uchu. — Bodejž ho! — Člověka dělá jen dobrá hlava a dobré srdce. A kdyby měl cvoků na fůry, není-li mu s hůry dáno, ani lotu dovtipu si tím nekoupí.«

Proto kdekoli se mu událo, rád si barona Krušinu dobíral.

Jiná nepěkná vlastnosť Jakubánova byla, že byl zvědav jako straka. Ve vsi i v okolí ani moucha mu neprolítla; kde jiný nic neviděl, viděl on ledacos. Z lidí uměl tahati rozumy bez kleští, ale svůj rozum si vždycky při tom zachoval. Proto však zúmysla lidem klevetami

neškodil; za to rád mluvíval k nim úštipem mysle si v duchu: »chop se toho dovtipem.« Jeho bystrá hlava už jinak nedala.

Když v neděli k večeru baron Krušina šel k podučiteli Tejnurovi, by si u něho dal napsati list židovi do města, byl už Jakubána z hospody doma. Stoje u okénka svého baráku viděl, že baron Krušina dolejším stezníkem jde ke škole, Krušina se zastavil při škole a díval se oknem do příbytku Tejnurova. Pak vstoupil do školy. Jakubána měl hned všecko pohromadě. Předně ubíral se Krušina dolejším stezníkem, vrbami a olšemi více méně zarostlým, aby ho lidé neviděli; měl tedy nějakou tajnou chůzi. Za druhé, dívaje se do okna Tejnurova, nejde jinam než k podučitelovi. V Jakubánovi se rozbřesklo. Ondyno, bylo tomu asi čtrnáct dní, kopal v zahrádce na místečku, odkud průlinou stromoví bylo viděti k samé škole. Podívav se tam spatřil Jakubána Krušinovic Madlenku, ana domnívajíc se, že ji nikdo nevidí, se hodnou chvíli do Tejnurova okna zadívala.

»Saláte s octem!« pomyslil si Jakubána; »tento sýr by se k tomu chlebu hodil. Fialy a růže za oknem, aby její oko tak přitahovaly, tomu věř baron Krušina! A pan Vojtíšek, vida! A ty, Madlenko, na něj bereš!? Co řekne tomu pantáta? Odpoví asi koštětem. Ale které koště vymetlo kdy lásku z domu?«

Podučitele měl Jakubána v červené knize zapsaného. A nejen on, každý ho rád viděl.

Vojtěch Tejnura byl mládenec jako panna. Oči jeho byly přitemnělé jako tůně, ale nerejdili v nich čerti, nýbrž samí andělové. Dobrota jejich odmykala si na první pohled srdce každého člověka. Tejnurovi bylo asi dvacet a dvě nebo tři léta. V Zeleném Újezdě byl letos první rok, a školní děti by se byly po něm zabily. Ký div, že rodiče by mu byli snesli poslední koláče. Mnohé vesnické děvče, když ho potkalo, nevě-

dělo, má-li ho očima spolknouti neb oči před ním sklopiti. A k tomu ke všemu pěkný Vojtíšek si děvčat ani nevšímal. To ještě ke všemu. Jakubána měl svatou pravdu, když jednou k Vojtíškovi prohodil:

»Na mou víru a duši, pane učiteli, naše děvčata by vás všecka láskou snědla.« A Madlenka Krušinovic nebyla z jiných. Její dobré hnědé oči nebyly slepé, a osmnáctileté její srdce hladovělo po lásce jako dítě chuděrovo po koláčích. Proto vyskočil jí na tvářích červánek lásky, když matka se tatíkovi o Tejnurovi zmínila; proto o čtrnácte dní dříve zahleděla se do okna příbytku podučitelova, nepomyslivši si ani ve snách, že ji ostříží zrak Jakubánův ze zahrádky stihá.

Jakubána měl hned všecko pohromadě. Soudil takto:

»Baron Krušina, nebo raději selka přišla na stopu Madlenčiným choutkám po Vojtíškovi. Pantáta se tudíž pěkně pod pokličkou krade k Tejnurovi, aby se do něho pustil a řádně mu vyložil, že jeho Madlenka není pro leckterého učitýlka. Ale ještě jsem tu já. Já Jakubána! Mají-li se ti mladí rádi, proč by se za sebe nedostali? Pro hloupého tatíka? Pšc, kočka, tu kaši ti nedám smlsati! Musíme rozumné slovo pohovořiti s Tejnurou. On mi dává šíti a zaplatí, co řeknu. Ondyno mi řekl do očí, že když já mluvím, by to stálo za to, aby se to do knížky napsalo. Ještě jsme tu my, barone Krušino. Pomalu s tou flintou. A pak, kdyby Tejnura stal se pánem na statku baronově, nějaká lícha pro brambory by už zadarmo pro mne odpadla. To je na pováženou. Uvidíme.«

IV.

Zatím baron Krušina vstoupil do pokojíku Tejnurova. Podučitel kreslil právě na nějaké mapě, přivítal slušně bohatého rolníka a otázal se, co si přeje. Kru-

šina vyložil, jak uměl, proč přichází. Tejnura projevil se ochotně k službám, a za půl hodinky, za niž se Vojtěch nahmoždil s Krušinou více než s dopisem, bylo psaní zhotoveno.

Baron Krušina vstal se stolice.

»Já vím, pane učiteli,« omlouval se pokorně, »že byste ode mne za to psaní žádných peněz nevzal; ale když vám dám několik doutníkův, nebudete se snad na mne horšiti.«

Při tom položil na stůl pět dvoukrejcarových doutníkův a strojil se k odchodu.

»Nechte si jich,« odvětil Tejnura pichlavě. »Mám ten šesták také na ně. A co bych vám neposloužil za nebožtíka učitele. Beztoho je to jeho vinou, že neumíte péro do ruky vzíti.«

Baron Krušina shrábl se stolu doutníky a vstrčil je do kapsy.

»Nu, myslíte-li, zůstanu dlužníkem,« dodával radostně, »a kdybyste něco potřeboval, však víte, kudy se chodí ke Krušinovi.«

»Provázej vás Bůh,« odpověděl ledabylo Tejnura

Baron Krušina vyšel ze školy. Tenhle Tejnura se mu líbil. Jak hravě napsal mu odpověď a pak — zadarmo. To by bylo tak něco pro něj! To by se dalo dobře využitkovati. Nic tak Krušinu nedopalovalo, jako že mu strkají každou chvíli po lopatě, že se neumí podepsati. Což kdyby požádal Tejnuru, aby ho potají naučil aspoň se podepsati. Učitel je laciný. Co na krásně může za to chtíti? A kdyby chtěl zlatku za to? Vzal vítr zlatku! Kolikrát zbůhdarma přijdeš o víc. A pak Tejnura není žádný mluvka. Když ho slušně poprosí, nemusí se ani moucha o tom dověděti, že ho učí podpisování.

Baron Krušina zapálil si doutník a dýmal jako z komína; vždyť jakoby byl ty doutníky našel.

Vrátil se k podučiteli a kroutě se jako holub na báni přednesl mu, oč mu běží.

Tejnura se chvíli rozmýšlel a odpověděl:

»Proč bych vám nebyl po vůli? Aspoň by se vám po hospodách nevysmívali, že děláte jen tři křížky. Naší svatou povinností jest, šířiti vzdělání v zanedbaném občanstvu.«

Poslední větě ovšem baron Krušina nerozuměl, ale křížkům rozuměl. Proto tiskl po kovářsku Tejnurovi ruku a pravil:

»Uvidíte, že se vám dobře odsloužím. Pánbůh chraň, abych vás trmácel zadarmo.«

»O tom potom.«

»Kdy přijdete k nám? Do školy k vám choditi přece se nesluší.«

»Kdy chcete.«

»Víte co, přítelíčku, zítra po čtvrté. Ale za to vás prosím, přijďte, aby to nikdo neviděl.«

Tejnura se usmál.

»Přijdu zítra po čtvrté. Připravte si zatím tabulku s kamínkem. S pérem na papíře by to hned na ponejprv nešlo.«

»Připravím, přítelíčku, připravím, jenom přijďte. A pak — nu, vždyť rozumíte, chytrému mrkni; aby to bylo hezky potajmu.«

Sotva že baron Krušina za roh zahnul, klepáno u Tejnury znova na dvéře.

»Vejděte,« zvolal podučitel trochu nevrle.

Vešel Jakubána se spravenou botou. Tejnura prohlížeje správku se otazoval:

»Kolik za to?«

»Pět šoufků,« odvětil Jakubána sivých očí s podučitele nespouštěje.

Tejnura ho vyplatil.

Jakubána se neměl k odchodu.

»Byl tu u vás baron Krušina?!« prohodil ledabylo.

»Bodejž vás,« žertoval podučitel, »vy abyste to nevěděl.«

»Že vím, co tu na vás chtěl?« zpytoval švec.

»Chtěl, abych mu napsal odpověď židovi stranu ovsa.«

»A ještě něco,« přidal Jakubána.

»Ano, ještě něco! To má však zůstati pod kloboučkem.«

»Že chytím králíka za uši? Mluvil s vámi, pane učiteli, stranu Madlenky.«

Všecek překvapen a udiven vyvalil Tejnura své krásné oči na hadače. Ten hned viděl, že je na scestí, ale nazpátek se mu nechtělo. »Čemu se tak divíte?« tázal se žertovně.

»Stranu Madlenky?« opakoval Tejnura.

»Má vás ráda.«

»Madlenka?!«

»Madlenka, dcera barona Krušiny.«

Tejnura zapomněl podivením přivříti ústa. Zahleděl se do země. Bylo na něm viděti, že nutí se k opatrnosti, jež však přímým jeho povahám dobře neslušela.

»Pravda,« odpovídal po chvilce, »Madlenka jest jakoby ji vyndal ze škatulky. Je to tiché děvče a má tak milý zrak. Mně se už dávno líbila. Ale nikdy jsme spolu ani slova nepromluvili, aby...«

»Vy jste se tedy ještě spolu nepomodlili z modlicích knížek lásky? Ani jednu modlitbičku?«

»Vy jste čtverák, Jakubáno!«

»Inu, posud jsem špatně počítal. Smažu tabulku a budu počítati znova. Doufám Pánubohu, že po druhé nebudu mazati. Vy a Madlenka květ vedle květu. Chtějte, a knéz vás sváže štólou v utěšenou kytičku.«

Po té se dal do povídání, jak ondyno Madlenka se do oken Tejnurových zadívala. I vylíčil mladíkovi ži-

vými barvami, jak by se dobře oženil, kdyby moudře těžil z dívčiny náklonnosti.

»A kdyby nakrásně Madlenka mi přála,« namítal pokojně Tejnura, »starý Krušina mi ji nedá. Kdyby nic jiného: s hloupostí a pýchou je těžko chytiti se za pasy.«

»Tomu, kdo nemá dost ohně. Pravý oheň uvaří i z ledu páru.«

»Abych se vám přiznal, mistře, mně učitelství příliš nevoní. Pravda: děti mají mne rády a já je, ale život v zadýchané světnici v zimě v létě tráviti, to se mně nezdá. Širé pole je širé pole.«

»To by připadalo jako oko k oku. Starejte se, byste byl nástupcem Krušinovým na statku. Madlenka jest jediná dcera; kdo uloví bohatou štiku, toho jest rybník. A nemůže býti lepší udice na ni nad vás, pane Vojtíšku! Vidíte, mám vás rád od té chvíle, co jsem vás ponejprve viděl Proč, to Bůh milostivý ví. Ostatně děje se i jiným tak. Vy musíte zrovna s sebou čarodějný laskavec nositi. Co chtěl na vás baron Krušina?«

»Abych ho potají učil psáti.«

»To je trefa. Chce se mu obecního výboru a okresního zastupitelstva. Učte ho, tím ho dostanete za ruku. Ale to vám povídám, držte ho pořádně v kordech, aby si vás hloupou svou pýchou neosedlal. Nedělejte mu to lacino, aby nahlédl, že vaše umění stojí za peníze. Jinak nebude míti před vámi úctu.«

»Vy jste po čertech bystrý člověk, Jakubáno. Škoda vás pro Újezd.«

»I proč pak? Rostu, kam mne Bůh vsadil; jen když si ze mne může někdo něco pro sebe utrhnouti.«

Rozešli se.

V.

Tejnura měl s neděle na pondělí nepokojnou noc. Zdálo se mu pořád něco o Madlence. Den po té byl ve škole roztržit a nemohl se ani čtvrté hodiny odpolední dočkati. Doufal jistotně, že sejde se s Madlenkou a že s ní mezi čtyřma očima promluví. Ale chyba lávky. Když po čtvrté přišel ke Krušinovům, byla matka i dcera na poli. Baron Krušina nechtěl míti svědků při svých lekcích. Když Tejnura do čeledníku vstoupil, šel s ním vedle do komory, vyndal z almary tabulku a kamínek a zasedl za stůl. Dali se do učení. Tejnura byl rady Jakubánovy pamětliv. Počínal si s Krušinou jako se žákem, tak že barona přešla kolikrát trpělivosť, a že mu samým lopocením čelo potem vlhlo. Tejnura myslil, že Madlenka přijde, ale po prvníkráte musil odejíti s nepořízenou.

Ve středu po té a v pátek nevedlo se ubohému učiteli lépe. Baron Krušina se měl za to tím hůře. Chuďas nevycházel za učení ani z potu. Ne jednou, stokrát chtěl již tužku odhoditi, ale stud ho z toho zrazoval. Kolikrát se vymlouval, že jde mu jenom o podpis, že mu netřeba tak důkladně a pěkně psáti, jak toho na něm žádá Tejnura, ale učitel ho povždy jinak poučil.

»O podpis, jak jej umějí jiní sedláci, nám nejde,« vysvětloval mu rázně; »vy mi nesmíte hanbu dělati, vy se musíte umět podepsati jako každý studovaný pán. A co, podepsati, vy musíte všecko umět psáti, aby byl jednou konec všem úštipkům posměvačných sousedův a abyste ukázal, že vy, bohatý Krušina, z nich píšete nejlépe. Jen ještě nějaký čásek trpělivosť a vstrčíte leckterého písaře od úřadu do kapsy.«

To u barona Krušiny vydávalo. Šlo mu o to, by měl největší respekt mezi sousedy.

Posléze se sluníčko štěstí Tejnurovi ukázalo. Druhou neděli, co už mučil Krušinu krasopisectvím, potkal Madlenku samotnu v síni. Vycházela právě ze světnice a zarazila se, jak před sebou ho z nenadání viděla.

»Jdu k tatínkovi,« oslovil ji zajíkaje se Tejnura, »je-li doma?«

»Není,« odvětila nesměle dívka sklopivši oči. »Je ve městě, má tam nějakou pořízenou.«

»To přijdu jindy,« prohodil Tejnura, »s Pánembohem.«

Dívka zvedla k němu oči, z nichž čísti bylo lze výčitku: »Což nemáš pro mne ani chvilenky, abys mi řekl nějaké laskavé slovíčko?«

Tejnura těm očím dobře porozuměl.

Podal jí ruku na rozchodnou; Madlenka mu ji stiskla. S naším sličným Vojtěchem šel svět kolem. Nevěda ani čí je, rozpřáhl náruč po Madlence, přitiskl ji k bušícímu srdci a zvolav: »Madlenko, má zlatá Madlenko, já tě mám tak, tak rád,« zavěsil se dlouhým polibkem na její višňová ústa.

Vzpamatovav se odtrhl se rázem od ní a vyběhl ze stavení ven. Madlenka se musila zachytiti stěny, aby se neskácela. Tváře jí hořely plamenem, a srdce jí div šněrovačku neroztrhlo. Za chvíli teprve přišla k jasnému vědomí. Nevěděla, má-li plakati, má-li výskati.

»Já tě mám tak, tak rád!« znělo jí v prsou, znělo jí v hlavě, rozléhalo se kolem ní, jakoby nějaký čarodějník na kopy ptáků byl v síni rozpustil. V síni jí bylo teskno, rozběhla se do zahrady. Bylo před velikonocemi. V zahradě nebylo ještě veselo, ale Madlenka myslila, že vstupuje do ráje. Běžela až k plotu, odkud bylo viděti do širého pole. Tam se zastavila. Mimo plot vedla polní cesta.

»Ó, kéž by mně Bůh tou cestou přinesl Vojtěcha,« pomyslila si Madlenka.

A Bůh jí ho přinesl. I Tejnurovi nechtělo se domů a do vsi. Rozběhl se do polí a do háje. Vraceje se zamířil ke Krušinově zahradě. Spatřil už z daleka Madlenku. Přijechal k ní.

Bylo nějakého povídání u plotu, že bys z toho kroniku napsal. Leč k čemu to vypisovati: vy, mladí, to nepotřebujete věděti, a vy, staří, to víte beztoho. Ale abych konec nezůstal dlužen, přidávám, že u plotu se tak brzy nerozešli jako před čtvrť hodinkou v síni.

VI.

Baron Krušina se u Tejnury doučil. Uměl se nejen dobře podepsati, ale vůbec všecko tak slušně napsati, že i každý posměváček musil říci: »Je to na něj dost.« Po učení nastala lakotnému Krušinovi hořká chvíle. Šlo o výplatu Tejnurovi. Že mu pět doutníků za tolik práce nemůže dáti, to pochopoval; ale hluboko do váčku sáhnouti se mu nechtělo. Konečně rozumoval:

»Tejnura je z laciného kraje. Dám mu jeden rénský, a bude-li se ošívati, dám mu dva.«

Když tedy Tejnura nechtěl určitě udati, co na penězích chce, podával mu baron Krušina zlatku. Tejnura se hněvem zapálil, a každá žilka v něm hrála. Mlčel.

»Je-li vám to málo,« vykládal po baronsku Krušina, »dám vám dvě.«

»To je málo,« vyjelo Tejnurovi.

»Kolik tedy?«

Tejnura byl na vahách. Od těch dob, co byl s Madlenkou jedna ruka, posuzoval Krušinu zcela jinak nežli před tím. Nejradéji by byl řekl, že nic nechce, ale v čas ještě vzpomněl si na dobrou radu Jakubánovu

aby nedělal Krušinovi nic lacino, aby mu ukázal, že vzdělanost jeho má značnou váhu a cenu, jinak že by si ho Krušina svou hloupou pýchou osedlal a za nic ho nevážil. Něco mu pořád říkalo, že u Krušiny více prohraje, když bude hověti jeho hrabivosti, než když se mu z té stránky rázně a bezohledně opře.

»Dlouho se rozmýšlíte, jakoby šlo o stovky,« pobádal Krušina.

Tejnura odhodlal se jíti po hlase rozumu.

»Dáte mi desítku,« odpověděl pevně a určitě.

Baron Krušina spráskl ruce a pracoval samým překvapením k slovu.

»Deset zlatých za trošku psaní!?«

»Dobrá práce žádá dobré mzdy,« vysvětloval vážně učitel. »Vy si zakládáte na tom, že jste bohat. Ale co jest vaše jmění proti tomu, čemu jsem vás naučil? Stavení a stodoly mohou vám shořeti, úrodu na polích může vám krupobití zničiti, ano i o pozemky mohou vás zlí lidé a advokáti připraviti; čemu jsem já vás naučil, nemůže vám nikdo na světě vzíti, to je poklad nehynoucí ceny. Deset zlatých dáti za něj je pravá šarapatka.«

»Deset zlatých, šarapatka!«

»Nechci jich hned; vyspěte se na to.«

»Dám tři zlatky.«

»Neslevím ani vindry. S Pánembohem.«

Baron Krušina se škrábal za uchem. Tejnura odešel. Krušina se rozchodil po čeledníku a huboval. Selka přišla domů.

»Co máš, tatíku?« tázala se ho.

»Považ, matko, ten učitýlek,« ulevoval si Krušina. »On chce na mně desítku za ten krapet psaní. Není-li to zlodějský kousek?!«

»Tys mu ji nedal?«

»Co pak jsem dnešní!? Já, Krušina? A odešel chlap, jakoby ho fena honila.«

»To jsi hloupě jednal, tatíku, že's ho nechal v hněvích odejíti. On tě ze msty roznese ve vsi, že jsi na stará kolena se učil u něho písmu, a budeš míti z toho ostudy za sto zlatých.«

»Vidíš, ženo, na to jsem nepomyslil.«

»Protože vůbec neumíš mysleti, kdy máš mysleti.«

»Jaká rada?!«

»Běž za ním, šel někam k remízu. Sprav se s ním, než se vrátí do vsi a než bude pozdě.«

»Ale deset zlatých!«

»I dej mu je. Nahmoždil se s tebou do sytosti. Co ti sejde na desíti zlatých, jsi baron Krušina.«

Krušina si povzdychl, vložil desítku do tobolky, vzal kašket a vyšel ze stavení stranou k remízu. Když přišel za zahradu, spatřil Tejnuru, jak právě pěšinou vchází do remízu. Šel zvolna za ním.

Byl tichý jarní večer. Libý větříček pofukoval po polích, a jemný soumrak spouštěl se pozvolna v blankytu k zelené zemi. Tu i tam noťoval si některý skřivánek večerní zpěvánku, a obláčky, zlatem zapadajícího slunce vroubené, kolébaly se tu i tam po obloze. V polích nebylo živé duše viděti.

Baron Krušina šel k remízu tak rád, jako když strká kozla na hřeben. Než jaká boží pomoc: běželo mu o to, odvrátiti od sebe ostudu.

Vstoupil do remízu, jenž rozkládal se v malém úvale hodný kus cesty. O Tejnurovi nebylo ani pohádky. Krušina sestoupil dolů, kde byl větší prostranný pažit, a rozhlížel se. Napadlo mu, podívati se k vápence.

»Na vápence« říkali nejpěknějšímu místu na druhé straně remízu. Tam kvetly nejvíce petrklíče, lechy a konvalinky, a děti tam nejraději chodívaly. Tu najednou

donesl mu větřík stišený hovor k uším. Šel opatrně ku předu a zastavil se, jakoby z nenadání přišel na kraj neznámé propasti. Zdřevěněl nad tím, co tu spatřil pod jasanem na vapence. Na pažitě seděla Madlenka a těsně vedle ní Tejnura drže ji levicí okolo pasu. Pravice dívčina ležela v jeho pravici. Povídali si oko s oka nespouštějíce. Baron Krušina byl jako Teofil v ráji; nevěřil svému vlastnímu zraku. Myslil, že má slepičí mlhu, a protíral si oko za okem. A Tejnura s Madlenkou si pořád povídali. Divadlo tak neočekávané spletlo Krušinovi všecka kolečka. Rozum jeho, beztoho dost krátký, tak se leknutím scvrkl, že nezbylo v něm ani myšlénečky.

»Nic naplat,« pomyslil si za chvíli, »tu musí mi žena rozum nastavit. Také je to její věc a ne má. Ten zpropadený Tejnura! A ještě chce na mně desítku. A, a, dali si po hubičce! Počkejte, já vám zasolím. Alou k ženě s teplým koláčem. Však si to zpravíme.«

Krušina se rozběhl domů, jakoby mu šosy doutnaly. Všecek udýchán vrhl sebou na lavici u kamen.

»A tohle je novina!« zvolal sotva dechu popadaje. »A to jsi matka? A ty nic.«

»Mluv po česku, kdo ti rozumí?« odpovídala klidně selka.

»Já, baron Krušina, dvě stě měr bez dluhů, jediné dítě! A, a, ona a on...«

»Kdo on?«

»Napověz moudrému, dovtípí se všemu. A ty nic!«

»Ty jsi blázen.«

»A jak bych nebyl. Fi, žebrák, učitýlek, rád, když mu dá někdo z bochníku si ukrojiti, a on ..«

»Tejnura.«

»Na vápence pod jasanem. Madla a on. On ji držel okolo pasu, a dali si po hubičce. Fi!«

Selka zbledla a zarazila se. Po minutce dodala nutíc se k poklidu:

»Tedy se mají rádi. On je pěkný človíček . .«

»Pěkný človíček!? Ty, ženská! Já to všecko pobiju, jako že jsem . .«

»Baron Krušina,« dokončila selka pichlavě.

»To je nějaký pořádek? Já řku, pořádek?«

»Proč jsi ho volal do stavení. Děvče je mladé, nezkušené, on je jakoby ho vymaloval.«

»Starým sýrem!«

»Vem, tatíku, rozum do hrsti.«

»Pohlavek vezmu do hrsti.«

»Prudký oheň brzy dohoří. Já děvčeti hlavu napravím, a bude po komedii. To je má věc. Ty už mlč.«

»Já jsem hlava na statku.«

»Jsi, ale nemáš někdy rozumu za hlávku zelí.«

»Nedopaluj!«

»Jen tiše seď, tatíku. Všecko se to spořádá, až promluvím s dítětem. Vezmu si ji moudře na paškál. Však ji znám; není sukovitá, dá se ohnouti. Kdyby to byl syn, zpravil bys to ty moudrým způsobem; když je to dcera, je to mojí povinností. Děvče jde domů, nech nás chvíli samotných.«

»A vy prodáte mi kůži s těla.«

»Neprodáme, nech nás samotných. Já s ní důtklivě porozprávím.«

Bruče a na Madlenku právě vstupující ani se nepodívav odešel baron Krušina.

Když se asi za dvě hodiny vrátil, byla Madlenka všecka uplakána, a selka jakoby ji zařezal.

»Jak jsi pořídila?« tázal se hospodář, »spravila jsi to?«

»Opatrnosti ještě nikdo nelitoval,« odpovídala selka. »Musíme býti oba opatrni. Ďas tě ponoukal, že jsi se od Tejnury chtěl naučiti psáti. Pak jsi ho měl hned

vyplatiti, teď tě má za rukou. Je-li takový, udělá ti ostudu.«

»To je všecko nesolený hrách. Co Madla?«

»Nu, nedá-li si dnes říci, dá si zítra říci.«

»Však jsem si myslil, že se obě ještě proti mně spolčíte. A já povídám, že si ještě dnes musí dáti říci. Stando pede to dokážu.«

Po té vyskočiv šel k loži Madlenčinu. Dívka vzlykala. Baron Krušina toho nedbal. Založiv si do zadu ruce postavil se před ní jako soudce před zloděje a pravil k ní pomalu, slovu za slovem dávaje větsí duraz:

»Povídám ti, holka: s Tejnurou nebude nic, a kdybych měl choditi bos po Újezdě, já, Krušina. Teď to víš a zapiš si to za uši.«

VII.

Kámen snadno vyhodiš, ale trefíš-li, kam jsi mířil? Slovo se vysloví, ale kde skutek? Jako kámen od kamene odrazila se vůle barona Krušiny od vůle dceřiny. Kdo by to byl do ní řekl? Umíněna byla jako tatík. Nic nechtěla než Tejnuru a opět Tejnuru. Baron Krušina by byl vyletěl z kůže, ale neměl k tomu křídel. Rozum mu pomalu vypovídal službu a šel do nájmu k selce. Ta věděla, že jinak nebude, a čekala trpělivě, až se to stane.

»Co uděláme, ženo?« dotazoval se jí Krušina. »Děvče je děvče a matka je matka. Chytrému mrkni, to víš.«

Krušinová byla jako na jehlách. I ona měla s dcerou zcela jiné plány za lubem a přece svinouti to nemohla nikterak. Tejnura se jí líbil. Po vsi se roznesly slechy, co u barona Krušiny se stalo. Tejnura o tom věděl a přece nerozhlásil ani slovem, po čem posměváčkové

pásli. To se selce na učiteli líbilo. A pak vlastní krev není voda, a srdce mateřské nezná jiného otčenáše než štěstí dítěte. Jen je-li to štěstí štěstím pravým? Což kdyby Tejnurovi nešlo o Madlenku, kdyby mu šlo o statek? To byla možná věc a ku pravdě velmi podobná.

»Víš co,« pravila asi desátého dne po události, o níž jsme vypravovali; »kdybychom Tejnuru dostali z Újezda, snad by si dítě dalo říci.«

»To je rada jako růžička,« chytil se toho Krušina.

»Mám švakra v Otočíně. On má sestru, ta je provdána za účetního v cukrovaru otočínském. Což pak kdybychom Tejnurovi pomohli k tomu, by šel k němu za příručího? Hodil by se k tomu, a časem by mu to více vyneslo, než potloukati se po školách. Teď umíš psáti, napiš to švakrovi, a jak přijde odpověď, dojdeš k Tejnurovi. Při tom mu zaplatíš za to, že tě naučil psáti, tím si ho navnadíš a pak mu všecko po sprostu vyložíš. On je rozumný člověk, on ti porozumí, a věru nebude mu to na škodu.«

»To ti Pánbůh našeptal, ženo,« odvětil Krušina. »Jen když Tejnuru z Újezda vystrnadíme. Vzal vítr tu zpropadenou desítku «

Ujednáno, provedeno. Maje v kapse příznivou odpověď od otočínského švakra zašel si Krušina k Tejnurovi vyjednávat. Bohužel, že přišel baron Krušina po funuse s křížem. Dva dni zajisté před tím, v neděli, sešel se Tejnura prostřednictvím Jakubánovým, když Madlenka šla z města z kostela, u sv. Trojice pod silnicí se svou milenkou, kde si přísahali věrnost na všecky časy.

Tejnura řekl:

»Madlenko, jestli ode mne upustíš, zastřelím se.«

A Madlenka zdvihši dva prsty k sv. Trojici odpověděla zcela pevně:

»A kdyby mne nožem krájeli, nikoho nebudu do nejdelší smrti nežli tvou.«

O tom ovšem nikdo ve vsi nevěděl, tím méně baron Krušina.

Vstoupiv do příbytku Tejnurova dal se Krušina do vyjednávání tak, jak to uměl. Vyňal z tobolky desítku, položil ji na stůl a pravil:

»Pane učiteli, tu máte za to psaní.«

Tejnura odvětil vážně a přívětivě:

»Jak se věci mezi námi mají, nepřijmu, pane Krušino, ani vindry od vás. Schovejte si desítku a nemluvte už o tom.«

Krušina se v duchu radostně zasmál a, hupky, schoval desítku. Pro lakotu zapomněl, že mu žena přikázala, aby, kdyby bylo třeba, desítku Tejnurovi vnutil. Po té vytáhl z kapsy psaní švakra otočínského a beze všeho dal je Tejnurovi přečísti.

Tejnura přečetl opatrně dopis a položil mu otázku:

»K čemu mně zjednáváte místo příručího v Otočíně?«

Otázka ta ubohého vyjednavatele spletla; nebyl na ni připraven. Po chvíli sbíraje všecky své rozumy odpověděl:

»Inu, myslíme vám dobře.«

»Rozumím-li dobře,« pokračoval Tejnura, »rádi byste se mne zbavili. Povídám vám jednou pro vždy: za příručího do nějakého cukrovaru nepůjdu. Já dovedu si svými schopnostmi jisté místo při školství zaopatřiti, k čemu bych se pouštěl při cukrovarech do nejista?«

»Víte, pane učiteli, tento . . .« vytáčel se zaleknutý Krušina. »Ona holka vás mermomocí chce, nu, a ona pro vás nevyrostla, jak říkáme. Jediná dcera na statku a na jednom z nejlepších statků. Ženich musí

býti, nu, víte, bohatý . . . Inu, víte: vrána k vráně sedá, rovný rovného hledá, jak říkáme.«

»Jen domluvte, příteli,« pobízel Tejnura, »co na srdci, to na jazyku.«

»Že to tak mám říci, vy nám ji svádíte . . .«

»Srdce srdce nikdy nesvádí,« odvětil důstojně Tejnura. »Jen špinavý zisk a nekalé smýšlení svádí nezkušené dívky. To vy ji svádíte více k zlému nežli já. Vy si myslíte, že lačním po vašem bohatství. Chyba lávky. Člověk jako já, který má upřímné srdce v těle a hlavu opatřenou dobrými vědomostmi, vyživí si ženu, kterou z lásky si vyvolí za manželku, docela dobře bez vašich polí, stodol a zahrad. Kdybyste vy všecko, co máte, výborně zpeněžil, ještě si daleko nekoupíte za tu trhovou summu to, co já umím. Vy tomu třeba nerozumíte, ale kdybyste měl z toho rozum, uviděl byste, že druh druhu si nic co do jmění nezadáme, naopak, že by se váha ke mně naklonila. Nechcete-li mi mermomocí dceru dáti, dobrá. Madlenka bude jednou plnoletá, já budu ustanoveným učitelem a odvedu si ji třeba v jedné kytlici radostné do své domácnosti a ještě si radostně červeným šátečkem zatočím. A vy si s Pánembohem hospodařte dále na statku, dokud svou hlavu unesete.«

Baron Krušina zkoprněl. Takové řeči přesahovaly aspoň o sáhovku jeho rozum. Nemyslil jinak, nežli že Tejnura pominul se s rozumem a že mluví s cesty. Prohlížel si bojácně učitele od bot až k hlavě. Tejnurovi sice svítily oči a planuly tváře, ale jinak stál tu před ním jako rozumný učitel před žákem. Všechen rozum Krušinovi došel. I nezmohl se k jiné odpovědi nežli:

»Ale Madla musí po nás děditi.«

»Snad ji přečkáte a budete vy děditi po ní. Co se mne týče, řídím se pravidlem: zle té kaši, která na cizí

mléko čeká,« odvětil ledabylo Tejnura. »Opatruj vás Bůh!«

»To jako abych šel?«

»Skoro.«

Baron Krušina se jako zmoklé káně sypal od Tejnury. Šel, kam šel, až ho zastavil drsný hlas:

»Já řku, kmotře, copak jste ztratil, že se země oka nespouštíte?«

Krušina vzhlédl. Byl u dolejší hospody, a u pootevřeného okna stál Matoka vesele se naň usmívaje.

»Pojďte si zavdat, kmotře,« sváděl Matoka. »Byl jsem ve městě, a u studánky se zastaviti neškodívá poutníku.«

Krušina šel do hospody a přisedl k Matokovi. Byli v jizbě sami.

»Já řku, pijte, kmotře,« pobízel Matoka, »jde to od srdce.«

Krušina mu zavdal.

»Je to historie s vaší dcerou!« pokračoval Matoka mhouře potutelně oči. »Panenko Maria! Prosím vás, jak se to sběhlo?«

»Aby to krkavci roznesli na sto mil,« naříkal Krušina.

»Inu, mladý rozum chodí po ledě,« pokračoval Matoka. »Za to vy máte rozumu za tři advokáty, vy to spravíte.«

»Řekne se: spravíte, ale jak?«

»Inu, inu, já bych tomu věděl cestu, dobrou cestu, na mou věru, spasitelnou cestu.«

»Vy, kmotře?«

»Hospodský, nalejte, aby kola nevrzala.«

Hospodský znova nalil a šel opět po svých.

Matoka přistrčil důvěrně hlavu ke Krušinovi.

»Vidíte, kmotře,« jal se polohlasně hovořiti, »dávno už chtělo se mi s vámi rozumné rozprávky. Ale myslil jsem si: co nebude dnes, bude zítra. Co se vleče, ne-

uteče. Co říkáte mému Jiříkovi? Chlap je jako granátník, nu a k světu je také podoben. Kuchařka nemá jídlo chváliti, ale jsem otec, a ať mi někdo řekne, že by se Jiřík nehodil do nejlepšího statku a třeba to byl váš? Jiřík je z teplého hnízda. Buď Bohu chvála, za přičinlivostí jde požehnání, a u nás na statku je požehnáno. Jsou zlé časy, pravda, ale co si já a vy děláme ze zlých časův?! Třeba jsme před světem naříkali, mezi sebou si to mužeme říci: kolik má zlatka krejcarů, nemusíme počítati jako leckterý přiběhlý učitel, jenž je rád, když se někdy nají úkropu. Já řku, co říkáte Jiříkovi? Pracovati umí za tři a hospodařiti bude jen což. A vaše Madla? Je hodné, pracovité děvče a spořádané, že je jí k pohledání. Kdyby byli svoji, na sosně by jim rostly hrušky. Vy jste jak náleží moudrý člověk, Krušino, já řku, nu . . . nu, tak přece promluvte. Jiřík s holýma rukama k vám nepřijde. Já ho pořádně obvěním, a vy si můžete udělati výměnek, že Újezd na to vyvalí oči.«

Baron Krušina se rozehřál. Matokův návrh byl máslem na jeho okoralý krajíc. Kdyby Jiříka namluvil Madle, byl by konec pletkám s Tejnurou a svatý pokoj, a po tom zrovna prahl. Matoka neměl sice tolik jako on, ale byl z prvních sedlákuv. Novoty byly mu solí v očích jako jemu a groš škrtil zrovna tak jako on. O Jiříkovi sice říkali, že je hloupý, ale co na tom: koně běhají za ovsem, a osli ho dostávají. Ovšem Madla má hlavu z kamene, ale když k ní Jiříka šikovně přitočí, proč by si nedala říci? Jen až co řekne selka. Kdyby ji tu tak měl.

»Nu, kmotře, vy na to nic?« pobodával ho Matoka.

»Je to na uváženou, kmotře,« odpovídal Krušina.

»Snad nechcete dceru tomu kantůrkovi dáti?«

»Nechci, jako že jsem Krušina.«

»Nu, nechci na vás tvrdě nastupovati. Vyplatil bych

tři, čtyři tisíce do groše, a teď, když to vaše děvče se zostudilo s tím ulízancem ze školy, je to, myslím, ženitba, po níž muže každý oběma rukama sáhnouti.«

»Až co řekne žena.«

»Eh, co žena, muž je pánem světa, plácněte a bude to.«

»Já bych se přece rád na to vyspal, je o pořádek a pokoj v domě.«

»Přidám vraníka. Bratru stojí za dvě stovky.«

Baron Krušina se potil samou nerozhodností.

V tom vstoupil Jakubána do jizby. Šel si k hostinskému pro dílo. S oběma rolníky dal se hned do řeči. Oba zaplatili a chtěli mu uklouznouti. Chytrý švec to zpozoroval a proto se jich ani na cestě nespustil. Oba dali jazyk na zámek, jen když se cesty dělily, pravil Krušina k Matokovi:

»Nu, zítra nebo pozejtří si povíme.«

VIII.

Krušinová právě uložila čerstvě vrcené máslo do sklípku, když hospodář přišel domů.

»S jakou přicházíš, tatíku?«

»S dobrou, Madleno, s dobrou.«

»Půjde Tejnura do Otočína?«

»To to, nehne se, jakoby byl k Újezdu přivrtán.«

»Co tedy?«

»Má hlava uhodila na jiný prostředek. A na jaký! Ty se, ženo, podivíš. Nepadneš-li mi okolo krku, až to uslyšíš, ať jsem z koudele.«

Selka něco zabručela.

»Nu, tak přece vylož,« dodala netrpělivě.

»Já se dostal zajíci na kožich a jak chytrácky. My musíme Madle vyhledati ženicha, aby zapomněla. To

máš nejlepší medicinu. A já jí ho už vyhledal, já promluvil už s jeho tatíkem. Jen plácnout a bylo by to. Ženo, raduj se, bude svatý pokoj. Matokův Jiřík . . .«

»Což jsi se napil lilku, Krušino!?«

»Nu, není to ženich k pohledání?«

»Takový trulant! Ten by měl vésti mé jediné dítě od oltáře?«

»Ten, žádný jiný. Že není z chytrých, co na tom. Tatík má krásný statek, má peníze. Přižení-li se k nám, dá mu čtyři tisíce a vraníka, víš, toho . . .«

»A dva voly, aby tě jimi vozil v kočáře do města.«

»Jak to se mnou mluvíš? Já jsem hlavou ve stavení, a teď, když se dcera s tím učitýlkem zostudila, můžeme býti rádi . . .«

Selka se zarděla hněvem jako pivoňka; z rozpálených očí střílel jí blesk za bleskem do polekaného Krušiny.

»Který hříšný jazyk smí se opovážiti o mém dítěti říci, že se s učitelem zostudila? Ať mi vstoupí na oči, touto rukou mu jej vyškubnu.«

Baron Krušina ustupoval ke dveřím.

»To jsi tatík, ty pletimozku, ty to přede mnou opakuješ. Anebo jsi to sobě dokonce vymyslil!? Což, podobno je to tvé hlouposti. V čem se mé dítě zostudilo, v čem? Já řku, v čem, Krušino? Kdes to slyšel?«

Selka si dupla.

»Inu, Matoka v hospodě . . .«

»Matoka! Však já ho spražím, Matoku. Ať on se stará o své haranty a ne o mé dítě. Ten pletichář! Mé dobré, zlaté dítě! Co z toho, že se jí Tejnura zalíbil? Sto takových žmolichlebů jako je tvůj Jiřík, není ještě jeden Tejnura. A ty, kmotře z boudy, chceš takového trulanta jako Jiřík dítěti vstrčiti na krk? Svatá trpělivosti, neopusť mne! Trulant k trulantovi, to byste byli tak dva na statku, českou zemi byste protrulantili,

neřku-li statek selský. Kdyby nebylo mne, kde bys byl, barone Krušino? Ale já ti povídám, že od této chvíle já vezmu bič a oprati do ruky. Jiřík Matokův nepáchne mi nikdy do stavení, já od nynějška držím s dcerou, já od nynějška nejsem žádnou nepřítelkyní Tejnurovi, já podepru si boky, a tak to půjde dál. Že tě nepředělám, to vím; havranu mýdlo nepomůže, ale panství tvému nad mým dítětem odzvonili.«

Baron Krušina ani nedutal. Jako úkropek seděl na lavici a maloval prstem po stole kliky háky. Hlava ho brněla, a dušička v něm byla tak malá, že by ji byla vosa snědla k večeři.

IX.

Baron Krušina měl hořké časy od těch dob, co selka na něj měla hněvy. Myslil si ve své sprostnosti, že žena přes noc zlosť svou zaspí, že její hněv bude jen krátký liják, který nedodrží, ale šeredně se zmýlil. Naopak: Krušinové se jeho plán s Jiříkem Matokou přes noc teprve jak náleží v mysli rozležel, a ty dni po tom nebylo s ní ani řeči, neřku-li pojednání. Palčivou potřebou pobodnuta vytrhla mu selka veslo z ruky, aby vyvezla dítě ze zradné prohlubně, v níž pošetilostí otcovou tak snadno mohlo utonouti. Pravda: Tejnura jí nebyl po rozumu, ale za to Madlenka byla po její mysli voňavá růže, o niž každý státi musí, a proč by o ni nestál sličný a libý učitelský mládenec? Krušinová byla ženská, vzpomněla si na svá mladá léta a řekla si v duchu: ty bys tenkrát navlas byla tak jednala jako Madlenka, kdyby tě byl měl nějaký Tejnura rád. Ovšem matka musí míti rozum za dceru, ale pouhý rozum nebývá jedinou silnicí ku štěstí dítěte. Kaž rozumu, když srdce se dobývá na vrch!

Tejnura byl už přes půldruhého léta v Zeleném

Újezdě. Krušinová se rozpomínala na všecko, co o mladém učiteli se povídalo. Zhýralcem a rozpustilcem nebyl, vycházel s každým dobře, nedral se v ničem do předu a nezadal si nikdy v ničem. Toho bylo na jeho mladá léta dost. K děvčatům byl vždy slušný a přívětivý, ale se žádnou si posud nezačal, ač by se mu byly rády na paty věšely. Říkali, že nosí hlavu trochu vysoko. To se Krušinové při něm líbilo, nebylať ona z pokorných. Vybíral si dlouho, až padlo jeho oko na její dceru. Lichotilo jí to. Což byl-li chtivý peněz? Což kdyby mu nešlo o Madlenku tak jako o její jmění? To byl zlý kámen na cestě, ten bylo třeba dříve odvaliti. Jak dostati se do tajné skrýše jeho duše? Krušinová s ním několikrát jen tak ledabylo mluvila, to nestačilo, aby ho byla poznala. Bylo třeba s ním opatrně porozprávěti, tak aby nečenichal pečeného králíka. Takhle náhodou bylo by nejlépe. A náhoda se na Krušinovou zasmála. Třetího dne z rána potkala ho v polích. Tejnura ji pozdravil a měnil napořád barvy. Bylo na něm viděti, že by rád se selkou mluvil, ale že se ostýchá. Chytrá žena tomu rozuměla, ale dělala se nevědomou a šla dále. Tejnura se zastavil a šel kousek za ní. Ona slyšela jeho kroky, ale neobrátila se. Vyrovnal se s ní v kroku a dal se s ní do řeči. Zastavila se; nechala ho mluviti. Jazyk jeho mluvil, čím mysl přetékala. Dokládal se Bohem, že má Madlenku rád, a prosil ji, by ho od sebe tak neodstrkovala jako hospodář.

»O mne ani tak nejde,« dodával rozhřívaje se, »jako o Madlenku. Nebuďte k ní zlá, neodvracujte od ní srdce, dokud se nevezmeme, prosím vás za to sepjatýma rukama.«

»A kdy se vezmete?« zeptala se na polo uštěpačně selka.

»Až budou Madlence dvacetčtyři léta,« odpovídal pevně Tejnura. »Vím, že otec mi ji nedá, dokud půjde

o zákonité jeho svolení, protože si myslí, že chci s Madlenkou váš statek na sebe strhnouti. Až bude míti Madlenka svou vůli, pak se vezmeme, ať si Krušina nechá jmění, já budu míti dosti dcery. Kde upřímná láska, tam andělů na sta, říkají, a věru, já i Madlenka o bramborách živi nebudeme, třeba já groše s ní nedostal.«

Krušinové bylo nějak divno okolo srdce. Leč přemohla se a prohodila na oko chladně: »Do těch dob dávno vaše láska vychladne.«

»My si přísahali u sv. Trojice a křivopřísežníky nebudeme já ani Madlenka.«

»Jděte, kdo by si za našich drahých časů vázal chudou ženu na kříž, když nemusí.«

»Myslete si, co myslete, já vás jen za to prosím, nebuďte doma k Madlence tvrdá. Pánbůh vám to zaplatí, a my vám to oba láskou svou vrchovatou mérou odplatíme.«

Při tom pojal Tejnura Krušinovou za ruku, a ty jeho dobré oči, do kterých se mu podívala, prosily za Madlenku stokrát více nežli všecka slova.

Krušinové se srdce v těle obracelo, oči se jí zatopily slzami. Kdyby byl Tejnura nemluvil tak hrdě a přesvědčivě, byla by si ho bývala osedlala, ale takto cítila, že má před sebou člověka co do povahy rovného, a to jí dodalo.

»Což jsem vám, Tejnuro,« vyčítala mu lítostně, »tak nepatrnou osobou, že jste nevěděl, kudy jde cesta ke mně, když se vám Madlenka zalíbila? Či jste si myslil, že se mnou není rovněž tak řeči jako s mužem mým?«

»Já si myslil, že jste, zač vás lidé vydávají, a že váš muž jedná po vašem návodu. Ale teď vidím, že jsem vám nevědomky křivdil. Vy jste dobrá a citelná žena, spravedlivá matka, a kdybych to byl věděl, věřte

mně na mou víru a duši, že byl bych dříve s vámi promluvil než se samou Madlenkou. Ale to tam. Mně se srdce spadla skála, co vím, že vy Madlenku nebudete výčitkami trápiti za to, že mne má ráda, a že aspoň vy nám dáte požehnání, až Madlenka půjde se mnou z domu.«

Krušinová nevěděla, co odpověděti. Tak upřímně jako Tejnura nemohl žádný pokrytý člověk mluviti, to byl jiný muž než pošetilý její manžel, z takové povahy musí ženě růsti štěstí, a kdyby jedla samé brambory. Nikdy ještě za jejího života nebylo jí v srdci tak teplo, tak lahodno, tak nebesky pěkně jako v této chvíli; cítila, že nejen Tejnurovi a Madlence přáti musí z té duše, ale že se jich musí proti Krušinovi ujati, a že padni, co padni, musí pro ně všecko udělati. Leč opatrnost ji neopustila.

»Vy chcete zůstati při škole?« vyzvídala na učiteli.

»Kam jinam bych se vrtnul?« odvětil upřímně Tejnura.

»A hospodářství by vás netěšilo?«

»Těšilo, jsem sám ze vsi. Ale člověk musí míti budoucnost před očima.«

»Pravda, než já a muž můj nebudeme věčně živi.«

»Kdybyste jednou řekla: Vojtěše, je tebe potřeba, pověsil bych učitelství na hřebík a šel bych hospodařit.«

»Dříve ne?«

»Dříve ne, abych ukázal, že jsem poctivý člověk.«

»Vy máte, Tejnuro, svou hlavu.«

»Svou hlavu a své srdce jako každý řádný člověk.«

»Mně se to na vás líbí; nemám proti tomu, že jste se s Madlenkou shledali.«

»Bůh vám zaplať za ta zlatá slova, Krušinová.«

»Teď víte ke mně cestu?«

»Vím a vážím si toho.«

Téhož dne k večeru, když si byla za dne všecko

v hlavě řádně srovnala, zeptala se Krušinová svého muže:

»Stojíš na svém, aby to dítě nic s Tejnurou nemělo?«

»Stojím a budu státi,« vyjelo bezděky baronovi Krušinovi z úst.

»Pak ti povím dvě noviny,« odvětila zcela chladně a určitě hospodyně. »Jednu, že já proti tomu nic nemám, ba že mi to po vůli, aby se vzali, a druhou, že až půjdou za sebe, pujdu s nimi. Hospodař si sám na statku; vzal tě vítr.«

Baron Krušina chtěl vyskočiti, ale nebyl s to. Kdyby mu byl někdo čepici s hlavy sestřelil, nebyl by se více ulekl. Co byl on na statku bez ženy? Nic, pranicoucí nic. Na to on ovšem ve své pošetilosti nepomyslil, ale tušil to, a proto seděl na lavici, jakoby ho truhlář k ní přiklížil.

Selka odešla do dvora jakoby nic.

X.

Minula hromada neděl. Bylo po žních, prázdnin bylo na mále, a zedníci bílili již školní síně pro děti. Vítr pofukoval sice ze strniště, leč neprofoukal vedro, jež Zelený Újezd za dne tísnilo. Lidé nevycházeli z potu, a jen zimomřiví starci a babičky libovali si venku.

Baron Krušina za ten čas sešedivěl. S Matokou a jeho příbuzenstvem rozlil si ocet, se ženou a dcerou byl pořád na štíru, a kam přišel, nabíral si ho soused za sousedem. Jakubána byl všude kápo, kde se mu událo, přismoloval barona, že ubohý už z daleka voněl smolou. Nic už Krušinu netěšilo, ani těch dvě stě měřic pozemkův, a tím vším byl vinen ten zpropadený učitel! Do hospody již ani kale nemohl; ve městě bylo

mu lehčeji, ale pěšky se mu v tom horku tam nechtělo a platiti mýto za koně bylo mu ještě méně po srsti. Ať se vrtnul, kam vrtnul, všude se mu zdalo, že lidé naň prstem ukazují a si povídají:

»Vida, baron Krušina má dvě stě měřic a nemůže se zmoci na lepšího zetě pro jedinou dceru než na učitele. To je něco, smějte, se lidé!«

Zelený Újezd byl dlouhý a široký, ale po soucitné duši ani potuchy mezi tolika lidmi. Aby měl pokoj před úštipky, dal si domů zavézti vědérko a popijel v bázni Boží doma. Když se dopil kuráže, začal si dobírati ženu, leč na dobré mu to nevyšlo. Když podle své moudrosti vyhodil trumfa, píchla mu jej selka větším, a neprohrál-li nadobro, nevyhrál, a věčná prohra omrzí i trpělivého Joba, nad to pošetilce pýchou popnutého. Každého dne z rána si říkával: »Vím, co udělám,« ale co věděl, neuměl si, bohužel, nikdy říci. A kdyby to byl hned věděl: od vědění k činu vede jen vůle, a vůle jeho měla od těch dob úbytě, co žena jeho ji nevedla na provázku. A venkoncem od vůle ke skutku jest třeba ještě síly, a kde se nabrati síly bez klidného rozumu?

Ký div, že baron Krušina šedivěl.

Tu jednoho jitra roznášely se po Újezdě zvláštní slechy. Týkaly se Tejnury a způsobily obrat v baronu Krušinovi netušený.

Nepovídalo se v Újezdě nic méně a nic více, než že učitel Tejnura po nějaké staré tetičce hromadu peněz zdědil.

»Svět je nohami vzhůru,« mudrovaly staré, starostmi olysalé hlasy, »štěstí sedá k učitelům! Kdo to jaktěživ slyšel!?«

»To je tím,« vysvětlovaly živé hlavy. »Kdyby byl učitel Tejnura rozmarinu u chudého děvčete hledal,

nebyl by se jistotně bohatství dodědil. Ale dcera barona Krušiny, kam by se nedělo! Peníze hledají peníze a nalézají je třeba u tet, o nichž ani vrabec na silnici nezašviřinká.«

Kdyby byl někdo pololeklého kapra do čerstvé vody hodil, nebyl by ten kapr tou vodou tak okřál, jako okřál baron Krušina tou novinou. Hloupost a lehkověrnost sedají na jednom kři, a Krušina se pranic nedivil, že štěstí tak z nenadání zabralo se k Tejnurovi

»Chce mou dceru,« mudroval, »a proto si ho štěstí vyhledává. Každému své určení, mně bohatý zeť.«

Že by novina ta nebyla pravdiva, nebo že by byla aspoň přehnána, Krušinovi ani ve snách nepřipadlo. Radosť, že dostane se mu bohatého zetě, tak ho zaslepila, že ani k mysli nějaké pochybnosti nepřipustil. Leč radosť tu mu přikalovala přece nová starosť. Věděl, že se s Tejnurou špatně rozešel, což kdyby nyní, když se karta obrátila, učitel se nechtěl s ním sejíti? Kdo má cvoky, podpírá si boky a má vybíravý jazýček. Což kdyby nyní Madlena byla Tejnurovi málo? Jak to navléknouti, by tučný ženich neupláchl? Baron Krušina nevěděl si rady. »Promluvím se ženou,« těšil sám sebe, »k čemu ji mám, ne-li pro dobrou radu.«

Vyhledal selku a padl vraty do domu. Krušinová ho vyslechla chladně a pokojně, a když viděla, že mu rozum došel, pokrčila chytře ramenoma a dodala:

»Co jsi sobě nadrobil, to si sněz; já za tě jísti nebudu.«

Marně jí namítal, že je matka, že jde o štěstí dítěte: selka ho nechala na holičkách. K tomu ke všemu setkal se téhož dne k večeru s Matokou. Rozhněvaný soused se s ním zastavil a přimhuřuje oči pravil k němu jízlivě:

»Neměl bych s tebou ani mluviti, ale to ti musím povědéti, že Tejnura je rozumný člověk a že nebude teď, když dědictvím zbohatnul, cestičku šlapati za dcerou takového hřiba, jaký jsi ty. Však má ve městě dost jiných slečinek na vybranou, nežli je tvá Madla. Dobře ti tak. Adié česká země!«

Baron Krušina měl hlavu jako vytopenou pec, jen že se žádný pořádný bochník v ní neupekl. V noci nešlo naň spaní, a nemohl se ani rána dočkati. Kdyby byl věděl, co věděla selka a co mu nepověděla! Ale to bylo tajemství známé jen čtyřem osobám z celého Újezda: jí, dceři, Jakubánovi a Tejnurovi. Pravda, Tejnura dědil po staré tetě, ale všeho všudy jen čtyři sta zlatých. U tety býval někdy na prázdninách a psával jí ke svátku jejímu a k novému roku vždy dlouhé, květnaté přání tím nejozdobnějším písmem, které uměl. Za to si teta ve své závěti naň vzpomněla. Když šel z města od soudu, kde mu tu příjemnou zprávu úředně ohlásili, potkal zrovna přede vsí Jakubána. Proč by mu nepověděl, čím mu mysl přetékala. Jakubána se lišácky pozasmál a pravil:

»Pane Vojtíšku, nikomu o tom ani nedutněte. Já pěkně z kouta rozhlásím po Újezdě, že jste dědil veliké jmění, a baron Krušina dá vám dceru oběma rukama. Duch lakoty ho omámí, je-li v něm ještě nějaká jiskra rozumu.«

»To by nebylo poctivě jednáno,« namítal pevně Tejnura, »to nejde.«

»Všecko jde na světě,« odvětil Jakubána, »jen když tomu umíme dáti nohy, a já nadarmo už hromadu let ty selské nohy neobouvám. Myslíte-li, že rozumem a trpělivostí barona oblomíte, to nadýmáte děravý měch. Na něj se musí s jinou.«

»A Krušinová a Madlenka?«

»Těm si povězte pravdu, ale ať mlčí jako nebožtíci. A pak promluvte si s Krušinovou a povězte jí, co jsem vám radil. Uvidíte, co k tomu řekne. Ona zná pana manžela zrovna tak jako já, ne-li lépe.«

Druhého dne přišel se Jakubána doptat. Tejnura byl znepokojen.

»Co Krušinová?« otazoval se švec.

»Přiznala, že nápad váš je pro Krušinu jakoby ušit,« vykládal Tejnura, »a že, nebudete-li prostořekým, nemusil bych na Madlenku čekati, až jí budou dvacetčtyři léta.«

»Vidíte to. A vy?«

»Pro mne dělejte si, co chcete, ale na svůj vrub, ne na můj. Mně už hlava samými starostmi a nepříjemnostmi brní.«

»A když si svou provedu?«

»Tu je ruka, že budu vám uznalým.«

Jakubána pustil slech po vsi, pěkně z kouta; nikdo nevěděl, že od něho novina ta vyšla. Živá jeho hlava se v Krušinovi nezmýlila. Duch lakoty ho omámil, jak uslyšel o bohatém dědictví.

XI.

Bylo jména Panny Marie. Den byl slunečný, poněkud větrný; po polích lítalo babí léto, a po vší krajině prostírala se tichá veleba blízkého podzimku.

K Tejnurovi přinesl chlapec psaní tohoto obsahu:

»Velevážený pane učiteli!

Doufám, že Vás těmito několika řádky při dobrém zdraví vynatrefím. Je to věc hrozně důležitá. Kdybyste takhle přišel do remízu o třetí hodině odpo-

ledne. Všecko bych Vám pověděl tuze rád. Ta holka nechce jináč dáti. Nu, jenom přijďte, já tam jistě budu na Vás čekati.

Služebník s úctou

Bartoloměj Krušina
z čís. 45.

Ale tajně.«

Poslední slovo bylo dvakrát podtrženo.

Tejnurovo srdce projela radosť i starosť. Radosť, že konečně Madlenčin otec chce se s ním přátelsky dorozuměti; starosť, jak vyvadí se z nectného skutku, kterého se dopustil dav Jakubánovi právo, rozšířiti po Újezdě lež, že stal se boháčem, jež budoucímu jeho tchánu podle všeho pomátla rozum.

Srdce v poctivém mládci bušilo kladivem, když blížil se k remízu, kde po vozové cestě se vážně Krušina procházel.

Baron Krušina byl všecek svátečně oblečen a kouřil doutník. Přicházejícímu učiteli podal ruku a nabízeje mu doutník pravil:

»Tu máte, pane učiteli, zakuřte. Je to dobrý doutník, stojí čtyři krejcary.«

Tejnura si zapálil, a šli kus vedle sebe mlčky po cestě. Baron Krušina se najednou zastavil a hledě do polí prohodil:

»Nu, tak co?«

»Nevím, co mně chcete,« odvětil zajíkaje se Tejnura, »a prosím vás, abyste mi to pověděl.«

»Podívejte se na čtveráka, neví, co mu chci,« nutil se do žertu Krušina a obrátiv se k učiteli, dodal ruku nastrkuje: »Víte co, Vojtíšku, vemte se. Já mám s těmi ženskými doma horoucí peklo. Kam to vede? K ni-

čemu dobrému. Plácněte, Vojtíšku, a bude to, a půjdeme to domů zapit, jak se sluší a patří na pořádné lidi.«

Tejnura se zdráhal podati mu ruku; baron Krušina bledl.

»Já řku, Vojtíšku, snad se na mne nebudete do smrti hněvati pro nějakou hlouposť,« domlouval se Tejnurovi. »Valach má čtyři nohy a kobrtne, nu a my jsme lidé. Chyba nám sedí v tejle. Plácněme si, a bude to.«

Tejnura mlčel a nepřijímal nabídnuté pravice.

»Víte co, Vojtíšku, nedáte-li na mne, snad dáte na ty ženské. Já řku, matko, kde jsi! Madlenko, děvče, pojďte sem!«

Z houští vystoupily Krušinová s dcerou.

»Nu, tak vidíš, matko. Nu, Madlenko, Vojtíšku, není-li to dítě jako vejlupek? Padněte si okolo krku, a bude to. Nu, což?«

Tejnura stál tu, jakoby k zemi přimrazen. Nebyl s to, aby oči ke Krušinovi a ženským pozvedl.

»Krušino,« jal se po minutce mluviti, »vy mně dobře nerozumíte. Bůh ví, krev toho srdce bych dal za Madlenku, ale vy jste se mnou na omylu. Vy si myslíte, že jsem dědil Bůh ví co, že jsem boháčem, a proto mně nabízíte své jediné dítě za manželku. Já jsem ovšem dědil, ale co je to proti vašemu jmění. Čtyři sta! Čtyři sta jsem dědil po tetě.«

Baronovi Krušinovi vypadl doutník z ruky. Mrákoty ho pojímaly.

»Jen čtyři sta?!« zvolal, »a Jiřík Matoků by přinesl čtyři tisíce a vraníka.«

»A co by statek z toho odnesl, na to nepomýšlíš, tatíku,« ozvala se srdnatě Krušinová. »Sto zlatých u muže jako je pan učitel stojí za milion u člověka, jaký jest Jiřík. Tys dvakráte, sám ze sebe, nabízel pra-

vici Vojtěchovi, aby plác', a on? Neučinil to z poctivosti, proto že věděl, že jsi zaslepen mamonem. A taková poctivosť, nestojí ta za tisíce? Jen si to rozvaž, tatíku. Muže nedělá to, co má na penězích a pozemcích, muže dělá to, co ví, co umí a poctivosť jeho srdce a smýšlení. Prožili jsme spolu v Újezdě hezkou hromádku let, tatíku; já vím nazpaměť všecky ty slabé stránky, které máš, a pro které si dělají z tebe úštipky, ale proto jsem tě měla vždycky ráda pro jednu peknou vlastnosť tvou, pro tvou poctivosť. A na tu tvou poctivosť teď klepám a k té poctivosti teď volám: dej Madlenku Vojtěchovi a neuděláš-li to, řeknu spravedlivě: já se sklamala ve svém mužovi, proto že je větší lakomec, větší pošetilec nežli poctivec.«

»Já jsem mezi vámi zaprodaný člověk.«

»Kdo se sám nezaprodá, není zaprodán. Jen tenkrát se zaprodáš, když nepujdeš po své poctivosti, nýbrž po pošetilých choutkách svých.«

»A co by lidé řekli?«

»Musíš říci: co řeknou rozumní a poctiví lidé. Ti tě musí pochváliti za ten skutek, a pro chamraď ti přece vlasy nezbělají.«

»A ty myslíš, matko, že bude s ním dítě šťastno?«

»Kdybych to nemyslila, nehnula bych ani jazykem pro Vojtěcha.«

»Nu tak, staň se vůle Páně. Ať se vezmou.«

Tejnura padl Madlence okolo krku. Krušinová se rozplakala. Baron Krušina se shýbl pro doutník. Chtěl si jej zapáliti, ale nešlo to; slza mu zrovna na popel ukápla.

*

* *

Po dvou letech pravil jednou v neděli Krušina k manželce své:

»Vidíš, matko, lidé mi darmo neříkali baron Krušina. Máme všeho dost, sedím v obecním výboru, sedím v okresním zastupitelstvě, a Tejnura bude co nevidět první hlavou ve vsi. Abych ti pravdu pověděl, mne teprve teď ten život těší.«

»A jak by nás netěšil, vždyť jsme si jej založili na něčem, co nikdy nepovolí: na upřímném citu a spravedlivém a poctivém smýšlení.«

Perla v hrubé kazajce.

I.

Po jasném srpnovém dni nastal večer nehrubě příjemný. Vítr za dne neobtížný se otočil a zdvihl se takovou silou, jakoby jej listí na stromech mrzelo, a sháněl se všech stran mračna. Obloha se zakalila jako duše, do níž vstoupají černé úmysly k hříchu. Lesové, prostírající se na pobřeží labském, rozšuměli se šumem, nezvěstujícím nic dobrého. Stébla travní a bodláčí na mezích a ladech, sítí a rákosí při mokřinách prohýbalo se a smutné krákorání vran, do lesů na spánek se ubírajících, chvílemi hlaholilo hranami po krajině. Kus za Porubou, vesnicí to při pravém břehu labském, stranou k lesům, stálo při dolíku pět dubů stáří ctihodného. Pod jedním z nich na kameni seděla vesnická dívka schoulená a v dlaních složený měla obličej. Hleděla upjatě před sebe. Ač táhlo na devátou hodinu, nebylo přece tolik tma, by nebylo na ní viděti, že hněte se na srdci starostí a obavou. Chvílemi se z ní vydíral vzdech, čehož duše jasná a spokojená nezná. A přece čekala tu na svého milého.

Za drahnou chvíli objevil se nad dolíkem vesnický jinoch, štíhlý a statný jako doubec. Spatřiv dole pod dubem dívku obzíral se na vše strany jako člověk, jehož svědomí není čisto a jemuž každý svědek je solí v očích.

Pak sestupoval váhavě k dívce a stanul před ní. Podle jeho obleku bylo viděti, že jest z dobrého hnízda.

»Marie!« zavolal hlas opatrně přidusiv.

Dívka sebou trhla a zdvihla k němu oči. Nevstala.

»Myslila jsem,« prohodila úsečně, »že dnes již nepřijdeš.«

»A proč bych nepřišel?!«

»Proto že děláš drahotu, co víš...«

Dívka nedopověděla; hlas jí patrně selhával.

»Ty máš pořád něco,« promlouval káravě mládec. »Kdykoli se potkáme, nevíš nikdy o ničem jiném, než...«

»Pro hořké utrpení!« rozehřívala se Marie vstávajíc s kamene. »S kým na světě mám o svém neštěstí mluviti, ne-li s tebou, jenž jsi jeho původce! Vždyť nemám nikoho, komu bych se svěřila, před kým bych si poulevila v těžkosti srdce svého, a těžko mi tak, jako bych ležela pod fůrou kamení. ‚Nedávej to na buben!‘ říkáš mi, když jen tak jako z milosti se mnou jednou za čas se sejdeš. Když jsme spolu sami, a srdce mi úzkostí přetéká, a chci si tobě postěžovati, tu klepá tebou netrpělivosť a nevrlosť, a mívám hned na míse: ‚Ty nikdy nic jiného nevíš!‘ A to jsou pro mne, Jeníku, prázdné oříšky. Já chci živného chleba pravdy a mám právo se ho na tobě dohlašovati. A nejen právo, i povinnosť mám k tomu. Nejednám jenom pro sebe: — jednám já předkem pro ubohého tvora, jejž nosím pod srdcem, a k němuž ty veřejně nechceš se znáti za otce.«

Mladík mlčky ji poslouchal oči upíraje k zemi. Po chvíli odpovídal:

»S vámi ženskými je věčná potíž. Div člověka o rozum nepřipravíte. Ovšem, rád bych dal polovici statku našeho za to, kdyby se nebylo mezi námi stalo, což se stalo. Dnem i nocí neschází mně ta myšlénka s mysli. Bůh ví, že nikdy jsem tak v noci hodin ne-

počítal jako nyní, co vím, že budeš chovati. Ani spáti mně to nedá. Každé sousto mi v ústech hořkne. Tatík, kdyby se o tom dověděl, nedal by mně ani spakovat ranec; vzal by hůl a vyhnal by mne do světa. Znáš ho, že má suky v hlavě. Co bys z toho měla, co dítě tvé? Já bych byl zkažen, a vy byste byli také na holičkách. Čas všecko vyhojí, i souchotiny. Počkejme, snad se i nám namane příhodná pomoc, snad nalezne se z toho smutného lesa cesta k dobrému domovu, aniž bychom v Porubě strhli poplach.«

»Těšínských jablek se ještě nikdo nenajedl, Jeníku! Máš-li takový strach před otcem a lidmi, proč byl jsi tak kurážný tehdy, když jsem ještě pod věncem chodila? Kde je ta bývalá tvoje láska, pro kterou bys byl pro mne do Labe skočil?«

Jeník sebou trhl, jakoby ho byl někdo z nenadání kopřivou na holou ruku šlehl.

Marie si toho nevšimla a rozhorlujíc se pokračovala:

»Když mne máš potkati, kdo uhýbá přede mnou z cesty? — Ty! — Když pro tebe vzkáži, kdo nepřijde? — Ty! — Když v kostele po tobě hledím, kdo se dívá jinam? — Ty! — Kolikráte jsem tady hodiny na tebe čekala, třeba za větru a deště, a čekala jsem na prázdno. Ondyno byla již půlnoc; — já tu ještě byla, ale tys si hověl zatím v peřinách.«

»Nebylo možno. Nemohl jsem se odprázdniti.«

»Ó, jdi mi k šípku se svými vytáčkami! Myslíš, že nemám očí, abych neviděla — uší, abych neslyšela?! Matka tvá má již pro tebe vyhlídnutou Kateřinu Starhonovou z Jarkovic. To jest ovšem teplá nevěsta do statku Klokočínských! Nu, řekni, není-li to pravda?«

Mladík zarputile mlčel.

»Mlčíš, poněvadž nevíš, co na to říci. Ale já nebudu mlčeti, a kdyby za to kamení na mne mělo pršeti — kdyby celá naše ves měla se na drtky roz-

padnouti. Mne už nic jiného neupokojí nežli slib a přísaha před živým Bohem, že letos ještě před adventem se mnou před oltářem dáš se oddati. Křivopřísežníka přece v tobě nehledám. Shledám-li ho v tobě, pokutě Boží se nevymkneš. Ještě dnes mi složíš přísahu a nesložíš-li, dávám hlavu na to, že zítra celý svět bude věděti, jaký jsi člověk; — Starhonovic budou to věděti první a rodiče tvoji druzí.«

Jeník se rozmýšlel a bojoval sám s sebou.

»Co k tomu odpovídáš?« dotírala Marie.

»Jsi příliš rozkvašena, Marie!«

»Jsem nebo nejsem, na tom ti nic nesejde. Povídám ti: odbyti se nedám a nedám; padni, co padni, ty se musíš rozhodnouti.«

»Dobře! Chci ti býti po vůli, již abych tě přesvědčil, že nejsem žádný falešník a že tebe mám tak rád, jako jsem tě vždycky míval už od těch dob, co jsme spolu chodili do školy. Když jsme pro sebe vyrostli, proč bychom nebyli svoji? Ale k přísaze jest potřebí viditelného znamení Božího. Tu na blízku není kříže.«

»Kus v lese stojí u cesty kříž,« odvětila dívka. »Bývali jsme tam spolu nejednou v noci, když se nebe na naši lásku mohlo usmívati. A pamatuješ-li se, jak jsme jednou jako děti byly na houbách, a jak jsi mně tam pod křížem nejpěknější hřiby své vysypal do mého košíku?«

»Máš pravdu, pamatuji se na to.«

»Což jsi dnes tak zamlklý?«

»Proto, že tě mám tak rád, že bych ti nebe přichýlil, Marie!« pravil vřeleji Jeník, přižehl dívku k srdci a líbal ji v ústa.

Marie se mu po chvíli vyvinula z náručí. Vroucí projev lásky zkormoucenou duši její naplnil medem. Přes to cítila, že Jeník se jaksi vnitřní zimou zachvívá.

»Je-li ti zima, Jeníku?« otazovala se soucitně.

»Tak trochu. Vítr do mne jaksi leze. Je dnes nějak tvrdý a studený.«

»Pojďme do lesa. Tam budeme za větrem.«

»Pojďme, zlatoušku!«

Vyšli spolu z dolíku vedouce se za ruce. Kousek od dostavenîčka jich táhl se při samém Labi dlouhý sosnový les, jim dobře známý, neboť chodívali v něm často i pozdě večer na procházku za zlatých dnů své lásky. Dnes vítr smutně v borovicích šuměl, ale milenci si toho nevšímali. Vyhledali si mez a přešli na vozovou, dobře ujetou cestu vedoucí do lesa. Než vešli do lesa, objal znova Jeník Marii tak chvatně a vřele, že jí srdce radostí zajásalo. Tak laskav nebyl k ní už po drahný čas. Ubohá dívka si skoro v duchu vyčítala, že byla dnes k němu nad slušnosť a potřebu tvrdá.

Omlouvala se také z toho, ale Jeník ji upokojil řka, že se jí nic nediví za stavu, v němž právě se nachází. — Otočiv pravici kolem krku jejího, vkročil s ní do lesa.

Šli, jen co noha nohu míjela. Důvěrně rozmlouvajíce větrné hrady do budoucnosti budovali. Když byli kousek v lese, tázal se Jeník:

»Svěřila jsi se matce, že jsi se mnou samodruhá?«

»Nesvěřila posud,« odvětila milenka.

»Tedy neví nikdo jiný o tom než ty a já?«

»A Bůh — ostatně ani živá duše.«

Mlčky ubírali se dále.

Po pravé ruce hučelo Labe, dnešním větrem neobyčejně rozehrané. Plavci sebe lepší neodvažovali se v těch místech koupati zvláště od té doby, co Buckův Antoš z Moštína, plavec výborný a mládec jako hora, maje zrovna před svatbou, z furiantství a podnapilosti v těchto končinách bídně utonul. Bylo tomu již dobrých

patnácte let, ale věci zlé a smutné nevykuřují se tak snadno z paměti lidské jako věci dobré a radostné. Řeka místy se dotýkala samé vozové cesty. Tu i onde mohl jsi zrovna z cesty do děsivých hlubin labských se podívati, při čemž neostříleného člověka probíhal mráz, neboť jílovitý břeh byl tu příkrý a přes dobrý sáh zvýší. Nežli se přišlo ke kříži, byla v lese malá zátočina, pro nebezpečnosť vody rozhlášená. Kousek od břehu otáčel se silný proud; co ten uchvátil, po tom byla veta. Lidé zkušení kolikráte radili, aby se tam dalo zábradlí. Ale cizí lidé zřídka tudy chodili a jezdili — domácí jsouce při vodě vyrostlí, byli již od dětských sukniček při takových místech opatrni. —

K té zátočině přišel Jeník Klokočínských s Marií a stanul s ní na samém břehu. Políbiv milenku chopil ji, pranic netušící, oběma rukama za ramena, zvedl a hodil ji vší silou s příkrého břehu dolů do dravých proudů.

»Ježíš, Maria!« vykřikla dívka letíc do vody a jistého hrobu.

Po té bylo slyšeti pád do vody, krátké plácání ve vodě, pak bylo dole ticho.

»Konec! — Voda ji vzala!« pomyslil si nešlechetný chasník stoje okamžik jako přimrazený nad hlubinou. Pak vzchopiv se uháněl k domovu, pobádán i štván líticemi procitlého svědomí.

II.

Vítr hučel a skučel v borovicích. Slabší stromy prohýbajíce se tloukly na otevřenějších místech o silnější. Vypadalo to, jakoby někdo hřeby zatloukal do rakve.

Po chvíli, když Jeníkovy kroky dozněly, začalo se

něco dole v zátočině pod vrbovým křoviskem, větve své do vody samé smáčejícím, hýbati.

Byla to nešťastná Marie, jež na smrt bledá — vůbec více mrtva nežli živa, všecky síly své napínala, by si pomohla z vody. Ve strašlivém okamžení, když do Labe letěla, projela jí bleskem hrozná pravda, že Jeník se jí chce zbaviti, že na ní páše vraždu. Když ji vlny po pádu na hladinu vynesly, její ruka dotkla se vrbového prutu. Byl to jen slabý prut, a konec jeho se s ní utrhl. Marie tonouc zachytila se ho o kousek dále, a on ji udržel. Přitáhla se ke břehu, zavěsila se křečovitě na pevné kořání křoviska. Drkotajíc zuby, ano zimou na polo stuhlá, téměř po krk ve vodě pohroužena, čekala chvíli, není-li ještě Jeník nahoře. Ubohá umírala strachy, aby ji zrádný milenec znova do vody nesehnal, kde z hlubiny a proudu jistá smrt po ní sahala. Když se po hodné chvíli, smrtelnými úzkostmi ztýrána, přesvědčila, že nahoře na cestě vraha již není, pomýšlela teprve na to, jak by se z řeky na sušinu dostala. V lidskou pomoc doufati nemohla, zde jí mohl jenom Bůh pomoci. Rozhlížela se v pravo i v levo; v pravo nebylo ani lístečku a kořínku, samá jílovitá a příkrá stěna; v levo, kus od ní, byla jiná vrbička a kus nad ní kořání borovice na samičkém pokraji břehu stojící. To byla jediná cesta z jistého hrobu. Ale jak se dostati k druhému křovisku!? Marie cítila na sobě, že sil jejích jest již namále, že za nějaký časek musí bezděčně v hlubinu klesnouti. Zbystřila oči a hle! na prostoře mezi oběma vrbičkami černal se v jílovité stěně kořen a kousek za ním druhý. Poručivši duši Bohu dosáhla šťastně levicí kořene prvního, a když se s ní trhal, chytila se ještě šťastně druhého a pak vrbového proutí pod sosnou. Rukama i nohama vyškrábala se na kořeny křoviska, vypracovala se z vody, vyhoupla se, co měla síly, chopila se kořene borovice ztloušti ruky

lidské a tudíž spolehlivého. Oň zavěšena a opírajíc se nohama o vrbičku asi dvě minutky si odpočinula; pak soukajíc se do výše objala dole sosnu, i doškrábala se hořejšího břehu, kdež vysílena mdlobou se svalila. Za nedlouho rozléhaly se těžké kroky stranou od kříže. Vozovou cestou bral se vesničan prohýbaje se pod břemenem, jež v pytli na zádech nesl. Spatřiv bílý šat na zemi při cestě, zastavil se, naklonil se a rukou ohmatával tento neobyčejný předmět. Cítil, že jest to tělo lidské v promočených šatech; jinak viděti mnoho nebylo.

»Kdo to?« vykřikl poděšen. »Jsi-li živ či mrtev?«

Bolestný sten vyrval se dívce z úst.

»Ještě žije,« zvolal vesničan, odhodil pytel a přiklekl k nešťastnici.

»Kdo jsi, promluv!«

Dívka se probrala trochu ze mdlob.

»Z Poruby jsem — Kvasničková Marie,« chraptivě odpověděla.

»Pro umučení Páně! Tys to, Marie? A já cestou pořád na tebe myslil. Jak jsi se tady octla?! Pro Boha, mluv!«

Marie poznala ho po hlase.

»Smiluj se, Vácslave, nade mnou. Nejsem sama. Jsem útěžkem. Smiluj se nad mým ubohým červíčkem.«

Vácslava bodlo to do srdce. Zalomiv rukama vzpřímil Marii na zemi a vzav ji kolem pasu naložil si ji přes rámě a běžel s ní, co mu nohy stačily, k Porubě. U vsi, kousek cesty od ostatních stavení, stál o samotě chatrný barák. Vácslav zabušil na vrátka; psi ve vsi se ozvali.

»Jsi-li to ty, Vašku?« tázal se uvnitř hlas staré ženy.

»Jsem, matko! Honem otevřte — rozdělejte světlo a oheň.«

»Nu, nu, snad nehoří,« odpovídala stařena odstrkujíc závoru. Když pak rozsvítila kahan, div udi-

vením nevykřikla; před ní stál syn nesa mrtvolu ženskou, všecku promočenou.

»Jest to Kvasničková Marie, matko! Topila se v zátočině před křížem. Nalezl jsem ji takto na břehu. Převlékněte ji — vzkřiste ji. Já pytel s moukou nechal v lese. Musím pro něj, aby mi ho nikdo nesebral.«

A položiv Marii na chudobné lože odcházel do lesa pro pytel. Když se zase navrátil, byla Marie již převlečena a úplně při sobě. Stará Domalípová vařila jí zapraženou polévku a sušila její šaty.

»Pomysli si, Vácslave,« volala mu matka v ústrety, »co Poruba Porubou stojí, něco podobného se nesběhlo. Jací to lidé za těchto bohaprázdných časů: pomysli, Jeník Klokočínských hodil Marii do zátočiny, aby ji utopil. Aby Boží posel do něho! Ale přijde vždycky na to, co říkávám: na špatné švestce rostou pouchry!«

»A co jsi mu učinila, Marie?« otazoval se mladý muž k dívce vzhlédaje.

»Už jsem ti to v lese napověděla,« odpovídala Marie. »Chtěl se mne laciným způsobem sprostiti.«

Vácslav se zamýšlel. Ale po chvíli ozval se řka:

»Jsi bledě na tom, viď? Však trochu polévky tě posilní. Doufej, dá Bůh, že bude zase dobře.«

»Ach, dobře sotva bude! Raději bych se viděla sáh pod zemí.«

»A já děkuji Bohu, že jsem ti mohl v něčem posloužiti.«

Dívka neodpovídala. Stará Domalípová přinesla na hliněné misce polévku a nutila ji do ní tak dlouho, dokud ji všecku nesnědla. Po té snesl Vácslav kde byla která peřina, aby Marii bylo hodně teplo. Účinek silné a horké polévky jevil se brzy při Marii. Na tvářích vyskočil jí ruměnec, odznak to příjemného tepla, jež zimou roztřesené tělo její probíhalo. Když se hodně

zahřála i prohřála, zavírala se jí víčka; braly ji dřímoty — usnula.

Stará si sedla na postel k nohám jejím a za chvíli klímala.

»Jděte si, matko, na pec odpočinout,« napomínal stařenu syn. »Nevězíte beztoho v dobré kůži. Čemu byste zbytečně ponocovala?«

Stará si nedala dvakrát říkati, a Vácslav jí pomohl nahoru na pec. Tam říkala si polonahlas modlitby, až zdřímla. Vácslav si sedl na postel, kde prve jeho matka seděla, sepjal ruce na klíně a pohlížel k hlavě Mariině, z níž viděl jen kus šátku, do něhož jí matka hlavu zabalila, a trochu rusých kadeří, jež se jí do čela tlačily.

Bylo již přes půl noc. Větru venku spíše přibývalo než ubývalo, a meluzina hvízdala jediným komínem chatrče beztoho dosti děravé. Leč v srdci Vácslavově nebyla smutná, větrná noc; naopak, v něm po smutné a pošmurné noci vycházelo blahodějné ráno. Takoví jsou již běhové lidští: z neštěstí jedněch rodívá se štěstí druhých. A štěstí se za dnešní truchlivé noci Vácslavovi rodilo; aspoň domníval se, že se mu rodí.

Otec jeho byl chudý rybář; štěstí se mu vyhýbalo, starosti a trampoty se naň věšely jako klíšťata. Mělť osm dětí a jenom jedny ruce. Z osmi dětí zůstalo mu jich pět na živě. Ký div, že když před devíti lety k poslední hodince pracoval, blaženě povzdechl sobě: »Tak si jednou přece odpočinu!« Dva synové mu zahynuli na vojně, dvě dcery byly na službě v cizině. Jediný Vácslav zbyl se starou a neduživou matkou v chudé rodinné chýši. Byl sice těla jak náleží silného, ale dopadal na levou nohu, a obličej jeho starostmi rozervaný nevábil děvčat. Rybaření již nešlo, proto nádenničil, živě poctivě v potu a mozolích starou matku svou. V ten čas minulo mu již dvacet šest let, ale radostí

zažil posud málo, za to dosti bídy a starostí o ten suchý vezdejší chléb. Byl se svým stavem spokojen a nereptal nikdy. Padala-li na něj tesknota, těšíval se tím, že jsou lidé, již se mají ještě hůře nežli on. Ale v tom hloží vezdejšího života kvetla mu přece jedna růžička. Byla chuďátko se všech stran ohrožena, ale růžičkou byla — byla jedinou radostí Vácslavovi.

Abyste dlouho nehádali, povím vám, kdo ta růžička byla: byla to tajná láska k Marii Kvasničkovic. Vácslav byl sprostý člověk, ale spravedlivý, a takový umí lépe milovati, než člověk vyrostlý v hojnosti. Ubohý Vácslav, co zkusil on s tou svojí láskou! Celá ves věděla, že Marie z té duše přeje Klokočínských Janovi. Klokočínský byl z jednoho z nejlepších statkův; Vácslav proti němu málem méně nežli žebrák. Naproti tomu byla Marie taktéž chuda, a Jeníkův otec měl mysl pýchou a hrdostí tak nadutou, že nebylo se od něho nadíti, by přijal za dceru dítě z chudiny. To byla sice obstojná masť na ránu srdce Vácslavova, ale mnoho nehojila. K tomu přistupovalo, že když se k Marii přibližoval, shledával, že sítem nabírá z Labe. Marii se tak zajedl do srdce Jeník, že hrubě ani místečka tam pro Vácslava nezbývalo. Ale naděje jest milionem chudiny: Vácslav přese všecky ty nesnáze stále a pevně doufal, že Jeníkovi při Marii rozmarina nerozkvete, ačkoli šel po vsi jeden hlas, že Jeník od Marie nepustí. A dobrá víra, kterouž se těšil Vácslav, ho nezradila.

Dnešní noc přetrhla rázem tuhou známosť obou milencův, a co více: Prozřetelnosť sama sblížila ho dnes s Marií, že smutná růžička jeho srdce porozvila se v libovonnou, spanilou růži. Vždyť kdyby nebylo jeho, Marie byla by do rána v lese zahynula. On jí zachoval život, a Marii, i kdyby byla plna dívčích vrtochů, nepokládal za tolik špatnou, aby se nad jeho zásluhou zapomněla. Ovšem novina, že Marie bude s Jeníkem

matkou, byla hroznou překážkou. Ale i ta závada Vácslava neodstrašila. Miloval Marii tak poctivě, že přes to všecko by jí byl rád třeba dnes podal ruku u oltáře, anobrž pevně si umínil, že i Jeníkovu dítěti bude otcem věrným a spravedlivým.

O tom právě Vácslav přemítal, když najednou Marie prudce sebou pohnula.

»Spíš-li, Marie?« otázal se soucitně nemocné.

»Právě jsem se vzbudila, ale spala jsem tvrdě.«

»Poruč si, co poruč; všecko ti udělám.«

»Kolik je hodin? Je-li posud noc?«

»Posud.«

»Doprovoď mne k matce, dokud se lidé nevzbudí. Nerada bych učinila ve vsi povyk.«

»Všecko ti udělám, jen že se bojím, abys nebyla k chůzi dosti silna, aby se ti nepřitížilo.«

»Jen pojď se mnou, a já dojdu.«

Vácslav povstal.

»A nic jiného mi nemáš co pověděti, Marie?«

»Mnoho, jen že nevím, kudy do toho. Vždyť kdyby tebe nebylo, bylo by už dávno po mně. Sotva už bych byla přišla k sobě. A bylo by mně lépe bývalo, Vácslave, tisíckráte lépe nežli teď.«

»Buď pokojna, má zlatá dušičko. Však se najde, kdo ti ohavného toho zrádce nahradí a kdo tě bude jiným, upřímným srdcem milovati, nežli ten bohaprázdný zlosyn.«

»Ó, já jsem na věky ze vší lásky vyhojena. S mou láskou jest již do smrti amen.«

»Není, Marie. Tys ještě ani lásky nepoznala; ty ji teprve poznáš.«

Marie neodpověděla.

Vácslav promluvil po chvíli zajíkaje se:

»Chceš-li, odnesu tě k matce.«

»Odnes, Vácslave, nedošla bych.«

Vácslav přinesl z půdy svůj zimní plášť, zavinul do něho nemocnou jako malé dítě, naložil si ji opatrně a odnášel ji ke »Kvasničkové bábě«. Šel s drahým břemenem svým za humny, aby nepotkal ponocného. Vítr fičel bez ustání. Vácslav tiskl starostlivě Marii k sobě, aby ji vítr neprofoukal.

III.

Mariina matka, Pěničková, byla vdovou a živila se roznášením kvasnic po okolí. Proto jí říkáno »Kvasničková bába« a jediné dceři její Kvasničková Marie. Na druhém konci vesnice hledíc od rybárny měla slušný barák, a zle se jí nevedlo. Lidé říkali o ní, že má vždycky živý groš a že, kdyby se ráda někdy nenapila a kdyby do loterie nesázela, mohla by se míti jako leckterá selka. Kvasničková byla domácí dítě, ale nebožtík muž její, Pěnička, byl rodič až někde od Čáslavě. Jsouc dcerou podruhovou sloužila Pěničková nejprve doma. Než když se jí polní práce znechutila, odešla do Prahy, kdež to z chůvy až na kuchařku připravila. Selky ovšem nad tím kuchařstvím ukřivovaly nosy, ale to nemátlo Pěničkovou, jež mimochodem řečeno, ráda se chlubívala. V Praze pobyla hromadu let a zbystřela tam tolik, že obíhala o ní jedna pověsť, že je všemi masťmi mazána. Nebožtík Pěnička byl v Praze vojákem při pěších, a známosť jejich trvala tak dlouho, že když došlo na svatbu, dceruška prý matce mohla jíti za družičku. Možno, že to byla jen zlomyslná kleveta; aspoň když Pěničková s mužem a děvčátkem do Poruby ke staré tetě přišla, byla řádně s mužem oddána i chovala se a jednala po všecky časy mravopočestně. Rodina zamýšlela se do Čáslavska, do rodiště Pěničkova, za

výživou odebrati, ale uvázla nadobro v Porubě. Stará »Kvasničková bába« ležela pádem, a nebylo naděje, že kdy bude ještě choditi do pivováru. Pěničková se té živnůstky chutě chytila, zakoupila si s mužem barák v otčině a nikdy toho později nelitovala.

Pěnička pomáhal se živiti podělkováním, ale lidé říkali, že je dělník z koudele a že raději čepem nežli křížem se žehná. Také se dlouho v Porubě životu netěšil. Po několika letech přebral o masopustním pondělí v Jarkovicích tak, že večer jda dornů zabloudil a s nějaké skalky spadl zrovna na hlavu. Ráno teprve ho našli a odvezli do Poruby. Několik neděl se trápil, až dotrpěl. Nad mrtvolou jeho Pěničková mnoho slz neprolila. Bylť jí za živa více břemenem nežli podporou, a od té doby, co byl v zemi, zelenal se jí lépe trávníček nežli dříve. Pěničková se uměla k lidem přitáčeti a jazykem svým by se byla přes moře prosekala. Vedle živnosti své přilepšovala si hojením dobytka a lidí, vykládala sny lépe než egyptský snář. Ano i v záhadných domácích i rodinných záležitostech rádi se jí lidé o radu ptávali a za to dárky vděčili. Zkrátka, Pěničkové nic jiného nechybělo, než aby byla také uměla čarovati. Ale v té věci by jí byl nikdo nepřišel: »zdravý rozum a zbožná mysl,« říkávala, »tisíckráte více vydá, nežli blbé čáry.«

Dceruška její, když přišli do Poruby, byla tak právě do školy. Matka ji z počátku strojila po městsku, a lidé na to broukali. Pak nosila se jako jiná selská děvčata a když odrůstala do krásy, lidé ji rádi viděli. Mělať Marjánka nějaký neviditelný háček při sobě, jímž staré i mladé k sobě přitahovala; byla urostlejší a jaksi panštější nežli jiná děvčata, měla hojné rusé vlasy, jemnou, poněkud pihovatou pleť, a hnědé oči šly jí poněkud do žluta. Matky, jež měly dcery, říkaly sice o ní, že je zrzek, ale muži a hoši neviděli při ní nic zrzavého, i šel

mezi nimi jeden hlas, že je přece jen děvče, jakoby je z vosku vyloupl.

Kvasničková si na dceři své mnoho zakládala; — mělať s ní plnou hlavu spekulací. »Děvče bude jako obrázek,« přemítávala chodíc po vsích s kvasnicemi, »a to by bylo, aby jí nesedlo štěstí. Nedostanu-li ji aspoň do statku, jinému selskému člověku ji nedám. Však se najde pro ni ne-li pán, aspoň nějaký pořádný měšťák. Krása je kvítek, který se všude draze váží.«

Při tom Pěničková myslila zrovna tolik na sebe jako na Marii, jež jí měla býti prostředkem k tomu, aby na stará kolena při ní v dostatku a pohodlí si mohla pohověti. Myšlénky takové a podobné vštěpovala každodenně dceři do hlavy kojíc se jistou nadějí, že její štěp vydá hojné a dobré ovoce.

Proto také, když si Jan Klokočínských s Marií začínal, nestavěla se proti jeho milůstkám, naopak ještě potají je podporovala, ba podněcovala. Nemyslila při tom jinak, nežli že dcera učení její dobře pochopila, a Jeník že se z tenátek její lásky již nevyplete. Leč v té věci Marii křivdila.

Dívčice milovala sličného mladíka beze vší falše, nepokrytě a upřímně a byla by ho zrovna tak v srdci svém nosila, kdyby byl býval synkem rodičů chudých. Myslila si vůbec, že jí růže štěstí jenom při Jeníkovi rozkvésti může a skutečně rozkvete. A proto oddávala se vášni k němu celou duší a celým životem svým. Nebyla také Marie z poslušných a povolných dětí, onať vysedla brzy na větvičku a stávala ráda ve všem na svých vlastních. Kdyby jí v lásce nebylo šlo podle jejího, sotva byla by radou a vůlí matky své se spravovala.

Kam ji to přivedlo, viděli jsme již. Nejen že nejdražší klenot duše své, čest a nevinnost, s Jeníkem zmrhala, ale málem byla by přišla také o život. Kvas-

ničková neměla buď o tom potuchy, nebo si podobných starostí dosud k mysli nepřipustila. Když ale téhož večera dcera její v obvyklou hodinu domů se nevracela, a pomalu již táhlo na půlnoc, počala se opravdivě o ni lekati. Nepokoj ten se v ní každou uplynulou čtvrť hodinkou tak zmáhal, že se jí posléze samou obavou točila hlava. Nedalo jí to doma býti, vyšla ze stavení a hledala Marii po vsi i za vsí, ale nadarmo. Úzkosť, jaké posud nepocítila, držela jí srdce v kleštích. Tušilať neštěstí, leč nevěděla si rady. Třikrát byla dnešní noci venku za Marií, třikrát vrátila se ještě smutnější a polekanější domů. Kam by se Marie poděla, nemohla se domysliti. Nebylo na jiném, než trpělivě čekati do rána. Kvasničková svítila celou noc a nezamhouřila ani oka, ač nočními obchůzkami za větru byla i na těle velice unavena.

Tu po třetí hodině z rána opatrně zaboucháno na okenici. Pěničková vyskočila a běžela otevřít. Venku bylo šero. Poznala jen, že nějaký silný muž s břemenem v náručí před vrátky stojí.

»Pro Krista Pána, koho mi to nesete?« zvolala matka strachy a tuchou více mrtva nežli živa.

»Marii,« odpověděl Vácslav.

Kvasničková zalomila rukama.

»Pro rány Kristovy! Co se jí stalo?«

»Jeník ji hodil do Labe, do zátočiny před křížem v lese.«

Matka div se neskácela.

Vácslav na ni nedbal a nesl Marii do světnice. Kvasničková opírajíc se rukou o zeď plouhala se za nimi.

Vácslav položil Marii na postel a rozbalil plášť.

»Ona je živa,« vykřikla Pěničková, vrhla se na Marii líbajíc jí hlavu i ruce a smáčejíc slzami.

Vácslav stál mlčky opodál.

»A kdo tě vytáhl z vody?«

»Zde Vácslav mně zachránil život.«

Pěničková se k mladíkovi obrátila:

»Bůh ti to tisíckrát odplať, Vácslave! A jak to bylo?«

»Nechte, Kvasničková, Marii s pokojem. Vidíte, že jí dobře není,« odpovídal Vácslav. »Já vám to všecko vypovím.«

»Povídej, hochu, povídej!«

Stručně a prostě vypověděl Vácslav, co věděl.

»Mor na toho bezbožníka a celý jeho rod,« vypukla Pěničková v kletby.

»Nechte lání,« pokojil ji Vácslav. »Marie nemá ještě vyhráno. Bude nejmoudřeji, když pošlete pro doktora. Bude ráno. Chcete-li, já třeba sám pro něj doběhnu. Máte-li Marii jen trochu ráda, nehleďte už na peníze. Promeškaná hodina se nedá po druhé za nevím co koupiti.«

»Pravda — a kdyby barák měl na to padnouti. Běž, Vašíčku, běž pro doktora a vzbuď vedle Vránovou, aby sem přišla. Mně je smrtelně úzko.«

Vácslav přehodil plášť a podívav se srdečně na Marii odešel pro lékaře, s nímž se asi po dvou hodinách vrátil. Cestou vyptával se doktor po nemocné. Dobromyslný Vácslav všecko dopodrobna pověděl. Lékař ho pozorně vyslechl a neřekl k tomu ani a ani b.

Ohledav bedlivě Marii nařídil, jak mají s ní zacházeti, dal jí z lékuv, jež s sebou přivezl, řekl matce soukromí, že nemoc dceřina jest nebezpečna, i že nutno, aby odpoledne opět se na ni přijel podívat. Po té odejel.

Ráno byla toho plná Poruba, že Kvasničkovic Marie v Labi se topila a že rybářův Vácslav jí život zachoval. — Že by ji mladý Klokočínský sám do vody hodil, aby ze známé příčiny život jí ukrátil, se posud nahlas nepovídalo, ale bystrozraké klepny braly to za

pravdu jistou a věrnou. A takto se vůkol statku Klokočínských stahoval neviditelný kruh šeredných domněnek a povídaček.

Pěničková byla jako na jehlách. Když ji první úzkosti přešly a obvyklá její rozvaha se navracovala, napadlo jí, by nešťastný ten příběh ke svému a své dcery prospěchu využitkovala. Předvídala dobře, jaké těžké následky milenec Mariin z toho zločinného skutku míti může, očekávala najisto, že otec jeho, by syna zachránil před žalářem a sebe i rodinu svou před hanbou a potupou, svolí k žádosti, již naň bez odkladu vznésti zamýšlela. Domnívajíc se, že jenom ona a Vácslav o vražedlnickém úkladu Janově vědí, odhodlala se tajemství toho použiti k tomu, by na sedláku Klokočínském svolení k urychlení sňatku mezi oběma mladými lidmi vynutila. U ní bylo zásadou, že polévka se musí sníst, dokud nevystydla; a proto hned dopoledne asi o deváté hodině odebrala se svátečně oblečena do statku ke Klokočínským. Vránová ji zatím u dcery zastala. Štěstí jí přálo. Sedlák byl doma. Nezarazila se pranic, že Klokočínský, když ji zočil ve dveřích, čelo zakabonil a bubáky pouštěl po světnici.

»Co byste ráda, Kvasničková?« oslovil ji zhurta a nevlídně sedlák.

Mařina matka mu jasně a dopodrobna vyložila, proč k němu přichází. Na čele sedlákově stahovala se při tom mračna — čím dále tím tmavější. Nechal ji vymluviti. Když byla hotova, prošel asi dvakráte po světnici, nežli se mu odpověď našla.

»Kdo vysoko leze, s vysoka padá,« pravil k ní studeně. »Mějte se na pozoru, Kvasničková, abyste nepo lámala vaz. Co jste mi tu tak pěkně povídala, více se podobá pohádce nežli pravdě, a s pohádkou věru na můj rozum nevyzrajete. Chytrými babskými pletichami mně oči nezamydlíte. Já jsem tak k tomu, abych přijal

do statku za nevěstu lecjaké děvče z baráku a k tomu děvče, jež se v noci po polích a lesích s hochy potuluje — na bohaté synky líčí, aby ji některý z hlouposti posadil do dvora. Dobře jí tak, že se trochu ve studené vodě skoupala. A že jest nebezpečně nemocna, z toho mějte aspoň vy poučenou, abyste věděla, co to jest, když lehkovážná matka zapomíná na všecko náboženství, na všecku mravopočestnosť a nechává svou dceru zvlčiti, kterou by měla ostříhati jako oko v hlavě Ale to je to: klep, lahvička rosolky, loterie jest vám stokrát milejší než pořádně vychovávati dceru.«

Pěničková dělala za jeho řeči tvář jako po kyselém zelí, ale nechala ho, aby si svou domluvil. Když dokončil, pravila suše a pevně:

»Nepřicházím k vám, hospodáři, na křesťanské cvičení; přicházím, abych vymohla na vás určité slovo, že svolujete, aby si váš Jan mou Marii vzal za ženu, protože jest to jeho svatou povinností. Svolujete-li k tomu, je dobře, a budeme přáteli. Nedáte-li svolení, přičtěte si vinu sám ze všeho, co zlého vás potká. Pravím vám, že vás nebudu ani hodinu šetřiti. Váš syn chtěl moji dceru zabiti. Že ji nezabil, jest skoro zázrak, ale před soudem a zákonem to není žádnou platnou výmluvou. Toho se držte a ničeho jiného. Chci od vás dnes této chvíle zcela určitou odpověď.«

Klokočínský zbledl jako smrť a hryzl se v pysky. Prošel se opět několikrát po čeledníku, nežli se dopracoval nějakého rozhodnutí.

Vytáhl z kapsy klíč, otevřel almárku ve zdi a vynal desítku. Položiv bankovku na stůl, nutil se k poklidu a promlouval ke Kvasničkové:

»K čemu nám hádky, k čemu nepřátelství?! Tu vemte, matko, desítku a dejme si druh druhu svatý pokoj. Abyste neřekla, že jsem necita, uvoluji se ještě

platiti lékaře a lékárnu. Myslím, že by někdo jiný lépe s vámi nejednal, nežli já.«

»Zač teď dáváte desítku,« odpovídala pokojně Kvasničková, »to byste rád zítra stovkami kupoval. Já nechci žádných peněz a neustoupím ani na krok od svého práva.«

»A já, dokud na mně který vlas, nesvolím nikdy, aby jediný můj syn a nástupce si vaše děvče vzal za manželku.«

Pěničková měla se na oko k odchodu, ale neodcházela. Pravila důrazně:

»Rozmyslete si to dobře, hospodáři, dokud je čas, abyste se do smrti na sebe nemrzel.«

»Dejte mi už svatý pokoj!«

»Poraďte se s hospodyní a s kým chcete; já tu zatím u vás počkám.«

»Již jsem vám povídal. To je moje poslední slovo.«

Pěničková odešla až ke dveřím. Tam se zastavila na novo a pravila:

»Nejen já s Marií, ale více ještě váš Jeník, vy a celý rod budete zkaženi. Nezatvrzujte se z pýchy a lakoty. Má dcera, třeba chuda, bude lepším přínosem do statku, nežli nevésta s nevím jakými penězi. Soud nezná ohledův.«

»Jděte po svých, Kvasničková, i se svými hloupými strašáky. Nepůjdete-li, vystrčím vás ze dveří. Přijdete-li po druhé, vyštvu na vás psa.«

»Po druhé nepřijdu já, po druhé přijdete vy ke mně, a to s rukama sepjatýma.«

Klokočínský se zalil krví a ohlížel se, jakoby hledal hůl. Při tom pokročil hněvivě proti Pšeničkové.

»Tatík jako syn,« podotkla pichlavě Kvasničková. »Více mne neuvidíte.«

Po té odešla spěšně domů.

Marii se velmi přitížilo. Odpoledne, když přijel lékař, nedělal matce téměř žádných nadějí.

Ještě byl u Kvasničkových, když dva četníci s nasazenými bodáky do Poruby přišli. Stavěli se na krátko u starosty a pak ubírali se s ním rovnou cestou ke Klokočínským. Hospodář vida je oknem do dvora vcházeti omdlel jako kus dřeva. Jeníka nalezli ve stodole. Sepjali mu želízkem palce a odváděli ho do města k okresnímu soudu, kdež ho doktor hned ráno po své povinnosti udal.

Vácslav byl po celý den za výdělkem. Večer přišel ke Kvasničkovům, by v noci u Marie hlídal. Pěničkove to bylo velmi vhod; šelť jí starostmi celý svět kolem.

IV.

Lidé Klokočínského hrubě nelitovali, ano mnozí mu toho neštěstí potají přáli. Měltˇ otec Jeníkův mnoho při sobě, což odpuzovalo. Předně byl skoro nejbohatší v Porubě, pak byl chladný, pyšný a pohrdavý, lidských běd a trampot málo citelný. Seděl v obecním výboru, ale na poradách vždycky chtěl, aby šlo po jeho, a přes všechen odpor uměl prováděti svoje rozumy. Sousedé se ho jaksi báli. Nejhorší bylo, že neměl žádných obyčejných slabostí, a že se mu nikdo nemohl dostati na kobylku. Takoví lidé bývají sice váženi, ale nikdy oblíbeni.

Nad statkem Klokočínských visela odedávna jakási chmura pověry. Lidé si povídali, že mají skřítka v domě, a proto že jim slouží štěstí. Tu i tam ještě o přastkách báby vypravovávaly, jak ten skřítek se tam dostal. Děd nynějšího Klokočínského přinesl prý si jednou od mlynáře z Brandýsa slepici jako uhel černou. První vejce z ní dal prý si pod levé paždí a sedl si s ním za pec

Byl prý to člověk odříkající se Boha, kněží a všeho náboženství. Za devět dní vylíhl se mu skřítek. Pokud seděl na vejci, nemyl prý se, nečesal se, nestříhal si nehty, aniž se kdy pomodlil. Skřítek dal se mu hned do služby a udělal vše, co mu rozkázal. Celé hospodářství se obrátilo na líc. Skřítek nosil peníze, co jich na něm chtěl, snášel noviny z celé vsi a okolí. A skřítek ten prý pořád u Klokočínských sedí. První pán jeho, děd, mohl se ho ještě zbaviti, ale neuměl to; druhý, otec nynějšího hospodáře, co jej od něho převzal, pověsil prý jednou skřítka v láhvi zabedněného v lese na buk. Ale přišel prý vítr, láhev se utrhla a roztloukla na zemi o kámen, a skřítek přiletěl domů. Třetí jeho pán, nynější Klokočínský, už prý se ho nezbaví.

Byly to ovšem babské báchory, a každý rozumný rolník se jim vysmíval, poněvadž, kdyby otec Janův byl skřítka míval, neštěstí by se bylo jeho domu vyhnulo; ale rodu Klokočínských báchory ty škodily tím, že jej jaksi od jiných sousedských rodův odcizovaly. A proto také lidé pověrám přístupnější přáli Klokočínskému neštěstí se synem.

Pře Jeníkova šla svým během nejprve při okresním a po vyšetření při zemském trestním soudě v Praze. Dostal se tam před porotu. Při výslechu i závěrečném přelíčení lhal Jan Klokočínských důsledně, ale velmi hrubě, upíraje rozhodně vražednický úmysl a tvrdě, že Marie sama spadla do zátočiny. Ano z počátku všecko všudy naprosto zapíral. Leč výpovědi Mariiny, jež mnoho neděl byla těžce nemocna a nad všecko očekávání lékařovo a k největší mrzutosti Janova otce posléze ozdravěla, měly na sobě ráz pravdy tak jisté a přesvědčivé, že všecka lež i všecko přestrojování nebylo Jeníkovi nic platno. Věc ještě se zhoršila tím, když přišlo na jevo, že starý Klokočínský Marii i její matku chtěl uplatiti, dávaje jim konečně i pět stovek za mlčenou.

Marie by si byla ještě dala říci, ale Péničková byla neoblomna, bezpochyby nejvíce z opatrnosti, poněvadž dobře předvídala, že by dříve nebo později pro ten úplatek měla opletačky se soudem, čemuž otec Janův také neušel.

Ze svědkův ovšem nejvíce vydal Vácslav Domalíp. Vypověděv prostě a jasně všecko, co mu bylo známo, potvrdil všecko přísahou. Ostatní svědkové jenom zjistili, že Jan téhož dne před devátou z domova odešel a asi o jedenácté se vrátil, který čas úplně k tomu dostačoval, by došel na místo, kde byl zločin spáchán, a odtamtud zase domů. Také do jednoho na tom se shodovali, že Labe v zátočině v lese před křížem jest velice hluboké, a že po celý Boží rok jest tam tak silný proud, že to jako zázrakem, že Marie, jsouc ještě ke všemu v jiném stavu, se zachránila. Na konec i soudní lékaři podávajíce své dobrozdání jednohlasně tvrdili, že podle okolností na místě shledaných život Mariin byl na všechen způsob v nebezpečenství, a že se neutopila pouze náhodou, které ovšem Jan Klokočínský netušil. Když porotci z úrady se vrátili, prohlásilo se z nich deset pro zločin a jenom dva proti zločinu. Na těchto základech odsoudil soudní dvůr Jana Klokočínského na pět let těžkého žaláře, posty a samovazbou zostřeného.

Soud byl konán začátkem měsíce listopadu. Byly již skoro čtyři hodiny odpoledne, když bylo po všem. Posluchačstvo, mezi nímž byla asi polovice všech dospělých lidí z Poruby, se ze soudního domu na náměstí rozcházelo. Když Pěničková s dcerou, Vácslavem a jeho matkou ze vrat vycházeli, krajané jich buď si jich potupně nevšímali, buď jim hlasité výčitky do tváří metali, že byli tak tvrdi k Janovi, jenž zlý ten skutek z mladické nerozumnosti spáchal.

Ženské se ani neozvaly, jen Vácslav odpověděl pevně a jistě kmotře Pavlině:

»Jednali jsme, jak nám kázal Bůh a mluvilo svědomí.«

»Nu, uvidíme, kam s tím dojdete,« odsekla pichlavě kmotra.

Ještě na náměstí dohonil jich starý Klokočínský. Zastavil je a zrakův ani nepozvednuv pravil k nim trpce:

»Co z toho máte, že jste mi zkazili dítě a celý náš rod? Kdo má cit v těle, ani vody vám nepodá. Jinak vězte, že Pánbůh vám upeče oplatky, na nichž si ty kousavé zuby vylámete.«

»Co jsme učinili,« hájil sebe a družky své Vácslav, »učinili jsme jako spravedliví křesťané.«

»Ty belhavá žebroto!« lál mu Klokočínský. — »Kdybych ty krajíce, které jsem tobě jako žebravému klukovi dával, psu byl hodil, moudřeji bych byl učinil!«

To pověděv, odcházel prudce do nejbližší hospody. Několik sousedů šlo tam za ním, aby ho potěšili a aby snad nic zlého sobě neudělal.

Cestou seděli naši lidé mlčky proti sobě ve voze, stejnými asi myšlénkami se obírajíce. Ženské hleděly pod sebe, jen Vácslav opíral svůj zrak o Marii. Bylo na něm viděti, že vnitřní radosť jej prohřívá. Byl již soumrak a zimavo.

Ostrý, ano řezavý větřík ofukoval pocestné. Ženské se k sobě choulily: jak rád by byl Vácslav Marii k sobě přivinul, aby ji ohřál!

Kvasničková první přetrhla trapné mlčení.

»Inu, byly jsme živy a budeme zase nějak živy,« prohodila vzdychajíc. »Že mnoho svítku v Porubě nepojíme po tom, co se stalo, nesmíme si zamlčovati a musíme býti na to připraveny. Lidé nevědí nikdy člověku jména. Kdybychom se byly daly Klokočínským uplatiti, řekli by, že jsme podvodnice, a když jsme řekly pravdu, spílají nám necitův a řeknou, že máme

v těle místo srdce a svědomí kámen a houžev. Kdyby aspoň byl nebožtík Pěnička živ! Ale bez muže, co jsou ženské? — Hrách u cesty, každý na nich trhá!«

»Myslím,« pravil Vácslav důrazně, »že máte mne. Když nás už Bůh tak dohromady svedl, budu vás přece aspoň tolik zastávati jako nebožtík Pěnička.«

»Bylo by pro tebe i nás lépe bývalo,« namítala Kvasničková, »kdybys byl v té proklaté noci Marii v lese nenašel.«

»Mluvíte do pole, Kvasničková,« poučoval ji Vácslav. »Kdyby to nebyl Bůh tak řídil, byla by Marie už dávno v zemi. A teď ji máte živou, zdravou.«

»Pravda. Ale k čemu vypadá po té hrozné nemoci? A co na ubohou čeká po tom jejím poblouzení?!«

»Pěničková, Bůh ví, že bych pro Marii svou krev do poslední kapky vycedil. Kdyby mně Marie jen trošku ve svém srdci přála a vy proti tomu nebyla, proč byste se bála o její budoucnosť? Mám ovšem jenom ty dvě ruce a ten chatrný barák, ale jsem silen a zdráv. Kdyby pak Marie trochu se mnou zatáhla o chléb poctivě vydělaný, nebylo by nám nikdy zle. Že bych jí někdy Jeníka vyčítal, to ona ví, že nikdy neudělám. Bůh mi dal dobré srdce, a to je nejlepší jistota proti takovým obavám.«

»Milý hochu! Já vím, že to dobře myslíš. Ale kam by to vedlo? Chudý k chudému, těžký to život! Mám jen jediné dítě a nerada bych, aby v létě smažilo se v polích a v zimě omrzalo ve stodole. Svatba jest hned hotova, ale co po ní přijde, nemívá konce, zvláště není-li zásoby v domě. Ty jsi dobrý a rozumný člověk; jsem zkušena ve světě, dej si raditi. Pusť ty a takové myšlénky Labem a uvidíš, že časem sám řekneš: ‚Pěničková měla pravdu; dobře bylo, že jsem ji poslechl.‘ Co z Marie bude, hlavu si netýrej. Ona zatím sesílí a od nového roku půjde do Prahy na službu. Myslím,

že je teď dosti poučena, aby dělala dobrotu. Bude-li hodna, svět se jí ještě zazelená a může udělati štěstí. Vždyť je mladá, světu podobna, dobře vychována.«

Vácslav se smutně zamyslil a těžký povzdech vydral se mu ze sklíčených prsou.

»A co ty tomu říkáš, Marie?« obrátil se zajíkavě k Marii.

»Matka má skoro pravdu,« odpovídala Marie nejistě. »Ona zná svět a život i vidí, kam ani já ani ty nevidíme. Bude asi pro nás oba dobře, půjde-li po jejím.«

»Nebuď dětina, hochu,« vmísila se stará Domalipová, jež až posud jen pozorně poslouchala, do řeči. »Když tebe nechtějí, nevtírej se! Kvasničková si myslí, že když jeden Jeník děvčeti nevyrostl, že jí vyroste druhý. Nech jich při té víře, ať se jí najedí. Mysli si, že v tom vůle Boží, a srovnej svou vůli s ní a nebudeš nikdy naříkati.«

Vácslav odvětil po chvíli:

»Budu trpěliv, matko! — Nemluvme o tom již ani slova.«

Mlčky dojeli do Poruby — mlčky rozešli se. Ale dobrý Vácslav přece když odcházel, Marii ruku stiskl. Marie stisknutí ruky mu opětovala.

V.

V Porubě změna změnu stíhala. Druhou neděli adventní zemřela Domalípová a Vácslav v rybárně nadobro osamotněl. Dva dni před novým rokem odešla Marie Kvasničková do Prahy na službu. Matka ji tam doprovázela, by těžila pro ni ze starých známostí. Vácslav šel s nimi až do polovice cesty. Když se loučil, srdce se v něm trhalo na kusy, ale přemohl se vzpomínaje na radu matčinu: srovnej vůli svou s vůlí Boží

a nebudeš nikdy naříkati. Teprve když se sám vracel domů, plakal celou cestu. Doma bylo mu tak úzko, že se již rozbíhal do hospody. Leč na polou cesty se zarazil.

»Budu trpěliv,« pravil k sobě; »mnoho jsem již přetrpěl: přetrpím i tu bolesť. Bůh mne posilní; Klokočínským nebudu.«

I vrátil se domů, ale usnul teprve k ránu.

Vácslav se zmínil o Klokočínském; myslil tím otce Jeníkova. Lidé již nyní věřili, že u Klokočínských již skřítka není. Ve statku všecko se obracelo na ruby. Hospodář i hospodyně nebyli již svoji, chodili jako zařezáni a o hospodářství hrubé se nestarali. Nesnesli statečně hroznou ránu, kterouž jim Jeník zaťal do živého srdce. Měli kromě Jeníka ještě dvě menší dítky — dvě dcerky, měli se tedy o koho starati. Ale i tyto ubohé a nevinné děti je netěšily. Doma byly samé hádky; otec matce a matka otci vyčítali Jeníka — jeden smítal vinu na druhého. S hospodářstvím šlo to s kopce. Čeládka i cizí lidé roznášeli. Klokočínský se dával do pití. Poruba mu nestačila, jezdíval často do Brandejsa a do Prahy, hovíval si tam v hospodách i kavárnách. a do svatovácslavské trestnice zřídka kdy zamířil k synovi. Nebylo ani jinak lze, nežli že se pouštěl do dluhův a že se zavadil u pražských židů. V Porubě jej i manželku jeho všecko pálilo. Myslili, že každý, kdo se na ně podívá, má radosť z jejich neštěstí a jim samé zlé věci přeje. Stalo-li se, že druhdy potkali Kvasničkovou nebo Vácslava, tehdy div hněvem neuhořeli.

»Vyprodejme se!« radila Klokočínská.

»Vyprodejme! Tady nelze nám na živu býti,« odpovídal Klokočínský.

»Prodám všecko — pojedeme do Ameriky, a to hned z jara. Tam nás aspoň nikdo nebude očima polykati.«

»A co Jeník?«

»Až jej propustí, půjde za námi. Já mu tu několik set ponechám u notáře, aby měl na cestu.«

»Učiníme tak. Tady zůstati nemůžeme.«

Po novém roce nastala obleva a sníh sešel na nějaký čas s polí. Do Poruby trousili se za Klokočínským věřitelé a kupci, by si živnosť jeho prohlédli.

Do dubna vyprodal se otec Jeníkův z Poruby a nežli se rok s rokem setkal, vinou synovou, ale ještě více svojí nestatečností, lichou pýchou a umíněností přišel aspoň o polovici jmění svého. Složiv si potřebné věci do beden, jednoho dne v noci odejel se svou rodinou do Ameriky a hrubě se ani s krajany nerozloučil. Lidé ho a ještě více jeho rodiny litovali.

»Prodal chleba a koupil nůž,« říkali o Klokočínském. »Ty Čechy by na prstech spočítal, co za mořem zbohatli. Ostatně, dej mu Bůh štěstí, jehož hledá!«

Leč Klokočínský se v Americe se štěstím neshledával. Podle novin, jež o něm ob čas do Poruby zabloudily, vypadalo to s ním v nové vlasti bledě.

Kvasničková živila se jako jindy, ale nedostávalo se jí již té důvěry u lidí, kteréž před tím požívala. Nedala to na sobě viděti, ale hnětlo ji, že jí ubývá výdělku, ač na druhé straně dobré zprávy o Marii docházely. Téhož roku na podzim začala postonávati, polehala, až ulehla. O vánocích, v poledne na štědrý den, zesnula v náručí své dcery za přítomnosti Vácslava Domalípa, jenž za nemoci jí neopouštěl, ano jako syn o matku měl o ni péči.

Ten večer před svou smrtí pravila k dceři své:

»Dělej si, Marie, co chceš s Vácslavem; on ti neuteče. Já ti jen tolik povídám, že je to člověk, jakémuž rovného a druhého jsem nepoznala.«

Když Kvasničkovou pochovali, měla se Marie opět na cestu do Prahy.

Vácslav ji z toho nezrazoval. Ale když se loučili, pravil k ní tak měkce, že se jí při tom srdce pohnulo:

»Teď nemáme, Marie, oba nikoho na tom šírém světě. Vstupme do spolku, buďme mužem a ženou; tak břímě života snáze ponesem. Podej mi ruku a srdce.«

»Do Poruby mne, Vácslave, nikdo nedostane.«

»Nejsme k ní přirostlí. Prodáme své baráky a za společné peníze usadíme se jinde.«

»Dej mi několik neděl na pomyšlenou. Pak ti povím,« odvětila pevně Marie.

Vácslav se spokojil a doufal pevně dále. Tenkráte mu naděje neselhala: o ostatcích odvedl si milovanou Marii od oltáře.

Prodali v Porubě baráky a přestěhovali se do Moštína, na druhé straně Labe, asi hodinu cesty od Poruby vzdáleného. Usadili se tam, ponévadž se jim tam příhodná koupě naskytla, a Vácslav se od otcovského Labe jaksi nadobro odtrhnouti nemohl.

Živili se poctivě prací rukou svých. Marii ovšem těžká selská práce z počátku nevoněla. Ale když viděla příklad na muži svém, navykla jí znova a vyrovnávala se muži; i Vácslav byl na kraji samého nebe, když viděl, jak hodná, pracovitá žena se z Marie stává i jak si ji lidé všude chválí. Býval již za svobodna střídmý a skrovný, ale nyní stával se z něho takořka lakomec. Marie mu to někdy až vytýkala.

»Popřej si trošku té posily,« říkávala mu.

»Milá ženo, musíme pamatovati na zadní kolečka,« odpovídal jí. »Kdyby Bůh na nás nějakou nehodu seslal, každý krejcar pak se hodí.«

První časy vedlo se jim dobře, a když Marie Vácslavovi prvního synáčka porodila, dovršilo se štěstí našeho přítele. Leč brzy nebylo bez nehody. Marie ochuravěla. Vácslav musil dvojnásob své síly napínati, aby své

rodině byl práv. Konal to rád a ochotně, i prosil jen Boha, by mu dal síly a příbytku jeho před nehodami ostříhal. Ale Bůh ho zkoušel. Po nehodě jedné ob čas přišla druhá, a sotva že se Domalípovi trochu vzpamatovali, bylo tu opět něco, nad čímž se jim hlava starostmi točila. Za několik let měli již tři dítky a spotřebovali mnohem více. K tomu se jednou Vácslav při práci sekl silně do ruky a po mnoho neděl byl k práci neschopen, a to v nejlepší čas. Bída a hlad stěhovaly se pomalu k Domalípovům. Děti naříkaly, a ač dobří lidé poctivých dělníků svých neopouštěli, bylo přece Marii i Vácslavovi velmi krušno, doprošovati se pomoci u lidí cizích. Marie kolikráte vzpomínajíc na řeč matky své, když tenkráte od soudu z Prahy jeli, div si nezoufala. Ale když se podívala na Vácslava, jenž při vší ubidněnosti tak ctihodně vypadal, pookřála povždy a pachtila se s ním znova o vezdejší chléb. Bylo to pátého roku, co byli svoji, když si Vácslav sekerou ruku poranil. Teprve po sv. Vácslavu mohl pracovati a sobě oddělávati, čím ho soucitní hospodáři napřed založili. Na zimu neměli nic uspořeného. Zima je zlá a pro chudého člověka nemívá konce a kraje. Manželé Domalípovi pracovali pilně za sněhu a mrazu až omrzali, a přece nevydělali více, než že se jenom ledajak s dětmi najedli a že aspoň doma ty drahé děti mrznouti nemusily. Marie téměř již zmalomyslněla a jen na lásce k dětem svým ohřívala ochablou mysl. Nejmladší dcera Františka byla miláčkem jejím: za tu by byla každou minutu dala život, a děcko to počalo postonávati! Bída a strasti dostupovaly u Domalípových svého vrcholu. Marie zmalomyslnějši stávala se příkrou k muži svému.

»Tys mne svojí nešťastnou láskou zavedl do nedostatku a bídy,« vyčítala mu. »Pes v boudě má se lépe nežli já a mé děti u tebe. Ach, že jsem se dala tobě přemluvit, že jsem tebe poslechla! Ó, kdybys

mne byl tenkráte u Labe nezdvihl, co bídy, co trápení, co zkušeností mohla jsem míti uspořeno.«

Větší děti, jež Vácslav držel na klíně, vidouce matku, jak naříká i lomí rukama, daly se do křiku. Vácslav těžkou hlavu nachýlil k prsům a neodpovídal.

Marie pustila se znova do žalování a výčitek; — neustala, dokud se nevymluvila.

Pak teprve Vácslav pozdvihl hlavy a podívav se na ni beze hněvu, pravil vážně:

»Zima nebude věčně trvati a přijde jaro, Marie. Dávám ti hlavu do zástavy, že je tato zima poslední, kterou jsi v bídě a nedostatku se mnou a s dětmi prožila. Naši vojáci, co se vrátili z Bosny, vypravují, že je tam práce pro tisíce dělníkův a že jich tam ani sta není; — mzda že jest znamenitá. Tamější lidé nejsou prý pracovití a také pracovati neumějí. Já mam obe vlastnosti. Až nám Pánbůh otevře jaro, pustím se na cestu do Bosny. Víš, Marie, jak umím šetřiti. To by bylo, abych vám na budoucí zimu krásné peníze z Bosny nepřinesl. Pak nám bude všem dobře.«

»A co já si tu počnu s dětmi; jak je uživím?«

»S pomocí Boží uživíš je dobře, Marie. Já vám to tady pěkně zařídím a ještě nějaký zlatý vám poštou zašlu. Věř mně, ženo, nebude zle. Pánbůh nedá, aby vám tu bylo zle.«

»A umřeš-li nám na cestě, nebo v té daleké a pusté zemi?!«

»Víš, že jsem opatrný. Nic se mi nestane. A přinesu, mé zlaté dítky, penízky: budete míti máslo na chlebíček a každou neděli upeče vám maminka koláče!«

Marie oslzela. Vzala churavé dítko do náručí, vzala si stoličku a přisedla si k nohoum svého muže.

Tehdy zapomněla na všecky svízele. Dobrý její duch se vrátil a šeptal jí:

»Marie! Kde která žena v Moštíně má takového muže?! — Jdi, hledej ho a království dám tobě, najdeš-li druhého.«

Marie pozvedla k Vácslavovi svůj obličej, bídou a nedostatkem sešlý, a pousmála se naň. A úsměv ten byl Vácslavovi za království.

VI.

Sněhy a ledy roztály; měkký a teplý vítr zadouval po krajích. Bylo deštivo, ale déšť byl vlažný: — pole a luka se po něm vesele zazelenala. Vácslav byl již na cestu přichystán. V pondělí velikonoční záhy z rána vyšel pravou nohou z domova, doprovázen Marií a dětmi, jež ho na hodinu cesty doprovázely.

Hospodáři to neradi viděli, že tak pilný a svědomitý dělník jim na léto odchází, ale nebrali mu to za zlé. Někteří, kdož byli lepší povahy, také nějaký groš na cestu mu podstrčili. Vácslav se těžko, velmi težko loučil se svými, ale rozloučil se. Cestou ještě se třemi známými se sešel a společně přes Prahu a Vídeň putovali k jihu. Po mnohých nesnázích a utrpeních dostali se konečně do Bosny a ubírali se do hlavního města Sarajeva. Tam jim bylo již veseleji. Byli mezi slovanským lidem a našli si tam hromadu krajanův, kteří jim byli po ruce. Díla i dobré, ano skvělé mzdy bylo všude všudy dostatek, a hned po prvním témdni zaslal Vácslav nějaký zlatý svým drahým dětem a Marii do Čech. Vácslav byl brzy hledaným dělníkem. Byl střídmý, pilný, zručný a dal se rád všudy poučiti. Kdyby byl uměl psáti, bylo by se mu ještě lépe vedlo. Zprávy, jež časem dostával od svých lidí z Moštína, bývaly utěšitelné, někdy i radostné. Marie a dítky měly co jísti, byly zdrávy; — lidé prý se k nim přívětivě

chovali a spíše je podporovali, než aby jim ubližovali. Františka prý rostla jako žitečko po dešti, stavěla prý se jako vojáček na nožky, žvatlala prý pořád »táta«.

Vácslav počítal nejprve neděle, pak i dni do sv. Vácslava. Čas mu nade všecko očekávání ubíhal. Neděle minula za nedělí, a váček jeho přes to, že na své v Moštíně nezapomínal penězi, utěšeně se plnil.

Peníze nashromážděné měl uloženy u krajana svého od Brandejsa, vojenského šikovatele Vítka, muže v jeho letech a počestného, s nímž každou neděli se scházíval. Vítek mu kromě toho ledacos dobrého učinil. Když pak se Domalíp k odchodu do vlasti chystal, zavedl mu to tak, že Vácslav na jeho přímluvu hodný kus cesty bezplatně se svézti mohl. V neděli po sv. Vácslavu vydal se Domalíp na zpáteční cestu do Čech. V plátěném váčku na prsou měl nastřádaných čtyřicet zlatých dobrých peněz, nepočítaje k tomu několik zlatých, jež měl kromě toho při sobě na útraty.

Vácslavu bylo jako Theofilovi v ráji: myslil si, že jest Bůh ví jakým boháčem. Duše jeho rozplývala se samým štěstím, když viděl, jak se jako na koni blíží den, kdy přijde opět do drahých Čech, kdež Marii a děti k hladovému srdci svému přitiskne. Prosíval Boha dnem i nocí, by zdráv a bez nehody došel do Moštína, by doma zastal všecky zdrávy. Spravedlivý a ctihodný člověk nebyl oslyšán. Jednou v sobotu při konci října večer po desáté hodině, dlouhým deštíkem promočen stanul před svým barákem.

Sepjal ruce a pohlédl vděčně k obloze, vysýlaje vzhůru díky za vše dobré, co mu prokázal Bůh. Přistoupil k okenici a zaklepal.

»Marie, děti!« volal štěstím se zajíkaje. —

V síňce zazněly kroky, závora klapla.

»Vácslave náš!« vykřikla Marie a vrhla se mu do náručí.

»Co děti?« tázal se Domalíp.

»Spí, jako by je do vody hodil,« odvětila Marie vedouc ho do světničky. »Povídala jsem jim o tobě, až chuďátka usnuly.«

»Zdrávy-li?«

»Jako Rusi. Podívej se na ně.«

»To-li Františka?«

»Viď, že jí nepoznáváš?!«

»Jak bych poznal to zlaté kotě. Vždyť je z něho již kočička. A Vašíček, a Verunka! Ach, jak živ jsem nebyl tak šťasten jako dnes! Ale také jim nesu a tobě také Marie! Uvidíš, jen až ranec rozděláme.«

Marie mu pomohla ranec složiti se zad, Vácslav jej na stole rozpáral a vykládal své poklady: Marii veliký, teplý vlněný šátek, dětem šatičky na zimu, marcipán a perníkové panáky. Františce po té dřevěnou panenku.

»To všecko není nic,« vysvětloval Vácslav. »Nejhlavnější je to zde.« I sňal plátěný váček s krku a vyňal z něho čtyři desítky, všecky z brusu nové, jako by právě vyšly z bankálu.

»Nu, co říkáš tomu nadělení na zimu?« otazoval se hrdě Marie.

Žena jeho omakávala opatrně jednu bankovku za druhou, položila je zase pěkně vedle sebe a pravila:

»Bůh nám žehnej! Hladověti a mrznouti v zimě nebudeme.«

Po té oslušila si šátek a točila se s ním před zrcátkem. Vácslav s ní ani očí nespouštěl; zdála se mu tak pěknou, jak bývala někdy za svobodna.

»A teď, Marie, peníze musíme pěkně ukryti, aby byly v bezpečnosti. Kam myslíš?«

»Nech to na ráno! Uradíme se zatím. Zapomněla jsem samým divením, že budeš hladov. Odpočiň si, převlékni se. Uvařím ti večeři — brambory s máslem.

Ráno zaobalil Vácslav váček s bankovkami do pevného hadříku, svázal všecko pěkně motouzem a pak šel s Marií na půdu, kdež ukryl peníze v pravém koutě do došku.

»Zde jich zloděj nenalezne,« podotkl spokojeně.

»A kdyby hořelo?« podotkla žena jeho.

»Toho nás Bůh uchrání a nepřátel nemáme.«

V tom byl dobromyslný Domalíp na omylu. Nepřítel, na nějž dávno byli zapomněli, z daleka již obcházel příbytek jejich štěstí rodinného.

Za nedlouho po tom, co se Vácslav navrátil z Bosny, propuštěn jest z trestnice v Praze — Jan Klokočínský. Jeník vycházeje ze žaláře nebyl dávno již tím Jeníkem, jenž do žaláře vstupoval. Již na pohled nebylo ho poznati. Všecka mládenecká krása s něho oprchala. Byl suchý a zažloutlý. Vzhled jeho byl tak drzý a odporný, že dobrý člověk na pouhý pohled od něho se odvracel. Ale co bylo v pytli, horší bylo, než co bylo na pytli. Mezi surovými a zlosynskými kumpány zdivočela duše mladíkovi a za dlouhé vazby nassála tolik neřestí do sebe, že kromě Jeníka každý by se byl z toho zděsil, kdyby byla bývala před ním otevřena. Mladý Klokočínský jsa naplněn nenávistí proti celému světu, lačnil jen po pomstě na společnosti lidské za to, že jak on se domníval, nespravedlivě ho zkazila. První, co ho posedlo, když se dostal na svobodu, bylo užívati do sytosti radostí světa, by si dlouholeté odříkání a utrpení nahradil. Měl k tomu prostředky. Otec mu nechal pět set zlatých v Praze u notáře na cestu do Ameriky. Jeník se dlouho plánem svým netrmácel.

»Utratím tolik,« myslil si, »aby mně zbyly jenom nejpotřebnější peníze na cestu. Jak budu jednou v Americe, musí se tatík starati o mne. Zatím schladím si žáhu na těch, kdo mně ublížili. Běda Marii, běda Vácslavovi: — zdravých já tu nezanechám!«

První čas hýřil po Praze se společností sobě rovnou, užívaje světa až do úpadu tak dlouho, že již mu sotva zbývalo na cestu. Bankovky se rozlítaly. Před policií měl se chytře na pozoru, ale neušel jí. Vypověděli ho z Prahy a tak musil domů do Poruby. Lidé jej s počátku útrpně přijímali, nikdo před ním nezavíral; ale když poznávali, jaký hořký host jest, odvraceli se od něho. Byl otrlý a mnoho si z toho nedělal. Konečně ho Poruba omrzela, i zašel si do Moštína. Měl tam po matce příbuzné a co nad to: Vácslav a Marie žili tam jako dva květy ve šťastném manželství a zle se jim nevedlo. Také se dověděl, že Domalíp byl v Bosně celé léto a že si odtamtud přivezl krásné peníze na zimu. Divoká závisť i nenávisť klepala mladým Klokočínským. Cítil na sobě, že nebude míti pokoje, dokud nezkazí Marii a Vácslava. Pak teprve odhodlal se odebrati za moře.

S Marií setkal se poprvé v polích. Zastoupil jí cestu a tázal se jí studeně a uštěpačně:

»Nu, děvče, jak se ti líbím?«

Domalípové ho bylo líto. Viděla, bohužel, že nic není na něm, co by se dobrému člověku líbiti mohlo.

»Nech mne na pokoji, Jene, a jdi mi z cesty,« odpověděla vážně a prosebně. »Myslím, že jsem již dosti pro tebe vytrpěla.«

»Lžeš, má zlatá holubičko! Co jsi vytrpěla, není ještě ničím proti tomu, co zasloužíš za to, jak jsi proti mně jednala. A hlavu na to, že ještě zkusíš, co zasloužíš, a ten belhavý žebrák, tvůj muž, utrpí s tebou.«

»Jdi po svých, Jeníku! Nás chrání naše poctivost a zákon.«

Jeník se rozesmál, až se za boky popadal, ale z cesty jí šel, neboť soused nějaký přibližoval se s povozem.

Marie téhož večera všecko muži svému pověděla. Vácslav se zakabonil, ale konečně pravil:

»Budeme se mu vyhýbati — budeme se míti na pozoru. Pro všecko půjdu k starostovi, by obecní úřad o tom věděl, že nám hrozí. Opatrnost tak káže.«

Starosta si předvolal Jeníka a domlouvaje mu připomenul, že kdyby se něčeho zlého proti Domalípovým dopustil, jej na okresním hejtmanství udati musí.

Jeník nepohnul ani brvou, pokrčil rameny a pravil:

»Hloupé klepy!«

Ale v nitru jeho se zloduch rozvětřil a nenávisť proti Domalípovým se vznímala děsným plamenem. Jako pomatenec běhal v polích se svými hroznými záměry obíraje se tak dlouho, až ho všecka rozvaha opustila. Večer sedával v hospodách, ale v řeči byl opatrný.

Několik dní minulo beze všeho vzruchu. Lidé měli sice Jeníka posud v ústech, ale něčeho zlého se do něho nenadívali.

»Je to nešťastný člověk, a takovému nesmí se na slovo věřiti. Kéž by odešel do Ameriky! Jde tu o pokoj.«

Leč jednou v neděli večer, když už všecko spalo, bylo asi tři neděle po tom, co se Domalíp navrátil z Bosny, strhl se ve vsi poplach, že hoří u Domalípův. Sotva že lidé vyběhli, byl již barák v jednom plameni. Byl silný vítr a lehká, dřevěná stavba byla pravou potravou živlu všecko ničujícímu. Oheň se tak úžasně rychle rozšířil, že nemohlo se ani na to pomysliti, skrovničký majetek Domalípových vynášeti. Vácslav a Marie neustrojeni pobíhali jako šílení před stavením planoucím.

V tom vykřikla Marie hlasem, jenž všem kosti a ledví pronikal:

»Mé děti, mé děti mně uhoří!«

A šipkou vrhla se do hořícího stavení, odhodlána k smrti — s obětovností pravé matky hodnou.

»Má Františka!« bylo jen ještě slyšeti, a Domalípová zmizela v chatrči.

V tom s hrozným praskem sesypal se strop. Lidé jako lvi po kořisti vrhli se za Domalípovou do požáru a vytáhli šťastně rekovnou ženu z rozvalin; byla živa, ale ranami a hroznými spáleninami po všem těle pokryta. Sotva ji položili na zemi, přiběhl Koudel, nesa Františku a Verunku zdrávy v náručí; za ním ponocný nesl Vašíčka. Oba byli dříve od zadu malým oknem pro děti vlezli a šťastně je a sebe zachránili.

Vidouc děti své Marie se šťastně usmála a pak mdlobami přimhouřila oči. Vácslav přiklekl k ní. Neplakal sic, ale hrozná zoufalosť vyzírala mu z očí.

VII.

Kromě baráku Domalípova neshořelo v Moštíně nic, ač nebezpečenství bylo veliké. Nejbližší chalupu zachránili vysoká hruše i jiné stromy a přičinliví lidé. Ráno, když lidé vyděšení se vzpamatovali, byla jen jedna řeč, že Jeník Klokočínský zapálil ze msty Domalípovi.

Leč nebylo po něm památky: večerem se ztratil a v noci ho nikdo neviděl. Byl ten tam. Ale dlouho nebyli lidé v nejistotách o něm. Asi o desáté hodině před polednem přišel z Poruby Studnička s novinou, při níž každému mráz po zádech obíhal: v zátočině, kam před pěti lety hodil Marii, aby se jí zbavil, nalezli Jeníka po osmé hodině ranní utopeného. Aby byl z úmyslu do Labe skočil, nepodobalo se; ve vysokém jílovitém břehu bylo viděti, že se zuby nehty smrti bránil; patrně smrť jeho byla těžká. Bezpochyby převezl se v noci přes Labe na druhou stranu a dal se na útěk

do lesův. Při zátočině učinil asi po tmě chybný krok a spadl dolů. Rámě božské spravedlnosti zastihlo ho na témž místě, kdež byl vraždu na Marii spáchal. —

Vácslav uslyšev tu novinu pravil vážně:

»Bůh jest spravedliv!«

Domalípovou, těžce raněnou a popálenou, na radu lékařovu odvezli ještě téhož dne do pražské nemocnice. Lékaři nejvyhlášenější dali si s rekovnou tou matkou největší práci, ale při životě ji nezachovali. Třetího dne z rána za největších bolestí zesnula v Pánu. Hřích, jehož se dopustila za mládí, odčinila úplně krásným skutkem, jenž když se rozhlásil, soustrastí každého citelného člověka projímal.

Nešťastný otec byl nyní úplně na holičkách. Byl hůře na tom než kterýkoli žebrák, poněvadž žebrati neuměl. Neměl kam hlavy položiti; drahou ženu odňal mu Bůh, majetku svého byl úplně zbaven. Peníze z Bosny přinešené a takořka od úst utržené mu shořely — a nad to vše byly tu tři nedospělé malé dítky, ježto žalostivě se naň věšely, že lidem dobrým ani slzy neoschly, když tu bídu viděli. Marii byl vystrojen jednoduchý ale slušný pohřeb a za umrlčím vozem kráčel téměř bez ducha — ubohý Vácslav. Na levé ruce nesl Františku, pravou rukou vedl Verunku, a Vašíček držel se ho za kabát, jejž mu starosta na pohřeb daroval, poněvadž mu ani kouska šatu po ohni nezůstalo. Z Poruby a Moštína lidé přišli na pohřeb, a bylo pláče, že ho Praha zřídka kdy tolik při nějakém pohřbu vídá.

Když šel průvod mimo jeden výstavný dům, stál v prvním poschodí u okna vzácný pán se svou manželkou.

»Podívej se,« pravila paní k manželovi; »to jest asi pohřeb oné nešťastné matky, jež, jak stálo v novinách, tak rekovsky pro své děti skočila do ohně a život za ně obětovala.«

»A muž s těmi dítkami za umrlčím vozem jest ubohý její muž. Myslím, Mileno, že darmo mne na tento truchlivý průvod neupozorňuješ.«

I šel a zatahal za zvonec.

Služebník vstoupil.

»Jdi, Antoníne, s pohřbem, jenž právě jel mimo,« nařizoval bohatý kupec. »Až bude nebožka v zemi, vyřiď muži jejímu, by i se všemi dětmi sem ke mně přišel. Bez něho se nevracej!«

Asi po dvou hodinách přivedl Antonín Vácslava i s dítkami k pánu svému.

»Jste-li Vácslav Domalíp?« otazoval se ho kupec.

»Jsem, milostpane!«

»Dobře,« odvětil kupec a hladil dítky Mariiny po hlavě. »Jsem velkokupec a potřebuji právě řádného posluhu do obchodu. Můžete od hodiny službu u mne nastoupiti a zůstati zde s dítkami svými. Dole vám domovník byt vykáže. Pro první den zaopatřím vás vším, čeho vám a dítkám třeba. Doufám pevně, že se mně věrnou službou za to odvděčíte.«

Vácslavovi se rozjasnily oči. Sahal pánovi po ruce, by mu ji políbil.

Kupec tomu nedopustil a ukázal mu rukou na svou manželku, ale Vácslav pokynu jeho nerozuměl.

»Dovol, mužíčku!« pravila lahodně paní, »aby trochu zásluhy i na můj účet odpadlo. Pojďte, milé dítky, i vy, Domalípe, se mnou do kuchyně. Jste promrzlí. Třeba vám ohřáti a posilniti se.«

To pravivši, odváděla všecky čtyři do teplé kuchyně.

* * *

Rybářovic Vácslavovi a jeho dítkám vede se nyní tak výborně, že ani ve snách se jim nikdy o takovém blahobytě nezazdálo. V neděli nosí se on i děti po městsku a chodívají z pravidla odpoledne do Olšan na svaté pole. Milostpaní dala zlaceným křížem rov Mariin ozdobiti. Někdy dává si Antonínem dítky osiřelé nahoru do svého pokoje přiváděti, by se jimi pobavila.

»Jak se osvědčuje Domalíp?« tázala se asi po půl létě svého chotě.

»Výborně,« odvětil kupec. »Udělal jsem s ním trefu. Je to perla v hrubé kazajce.«

Lesní panenka.

I.

Byl štědrý den a táhlo na devátou hodinu ranní. Obloha byla zatažena hustými, těžkými mraky jako svědomí zlosynovo. Vítr hučel a skučel ulicemi pražskými jako vášnivec, ode vší rozvahy odtržený, a dešťové kapky a sněhové kousky lítaly na různo sychravým ovzduším jako slzy trpitelův, bezbranných a nevinně utlačovaných v chumeli životním.

Třetí čtvrť na devátou byla na věži novoměstské radnice již hodnou chvíli odbila. V jedné z chodeb vedoucích v zadním oddělení soudního domu k celám ozvaly se pádné a odměřené kroky. Byl to strážník, jenž jedny z dveří hrubým klíčem otevřel a nepřekročiv ani prahu, do vnitř provolal:

»Prokop Tetřev. — K přelíčení!«

»Zde jsem,« odpověděl jadrný a hluboký mužský hlas uvnitř, a krátce po tom objevil se ve dveřích muž co do věku padesátník. Byl silný a statný, že by skály mohl lámati. Vzrůstu byl téměř obrovského. Na prsa splývala mu dlouhá, silně prošedivělá brada. Hojné vlasy, jakoby popelem byly posypány, měl slušně do zadu zkadeřeny a z hlubokých důlků z pod hustého obočí svítily mu vážně a neohroženě jiskrné zraky.

»Mám to dnes krásný štědrý den,« prohodil trpce k strážníkovi, jenž za ním opět dvéře pečlivě uzavřel. Strážník neodpověděl a mlčky mu posunem ruky ukázal, aby šel před ním. Prokop Tetřev poslechl a ubíral se do soudní síně tak důstojně, jakoby sám šel soudit. Soudní sbor ho již očekával. Prokop Tetřev posadil se na stolici obžalovaných, ukloniv se prve uctivě soudcům. Předseda, starý to pán, na pohled nehrubě přívětivý, dal naň nejprve potřebné obecné otázky. Tetřev povstal i odpovídal jasně i stručně, že jsou mu padesát tři léta, že jest rodič z Novosedel na Zbirovsku, že bydlí již drahná léta v Deštném.

»Jsem ženat,« vykládal dále. »Měl jsem osm dětí, z nichž čtyři jsou na živě. Nejstaršímu, Prokopovi, jest šestnáct a nejmladšímu, Františce, přes devět let. Živím sebe i děti poctivě: — jsem dřevařem.«

»A při tom také pytlákem,« připomenul předseda.

»Milostivý pane,« odvětil Tetřev, »kdo se v lese narodil jako já, přichází již s flintou v ruce na svět. V lese mne vychovali, v lese trávím život; do kraje jen za čas jednou přijdu. Jak možno, abych si někdy nevystřelil za zvěří? Však nedělám to pro užitek, věru že nedělám. Pytlačení mi sotva zaplatí prach, broky a puškaře. Ale našinci to nedá, aby si nevystřelil. Nedá a nedá, dělej co dělej. Je to vášeň jako veliká voda; vzpírej se jí, vezme tě s sebou. Při tom dokládám se tu živým Bohem, že jsem poctivý člověk. Jaktěživ jsem nesáhl nikdy někomu na česť, jmění nebo život; — děti mé nikdy ještě nešly pro chléb k cizím dveřím.«

»Což ta zvěř, již stíháte, nenáleží-li ke jmění jiných lidí?« podotkl předseda.

»Pravda, podle litery zákona,« odpovídal Tetřev. »Ale my lesáci díváme se na ni jinýma očima. Připouštím, že jsem na omylu, ale ta nešťastná flinta.«

»Kde rozum a víra nespravují vášně, není obecného blaha,« poučoval obžalovance předseda. Po té načal z jiného soudku, vyzývaje vedle sedícího pána, by přečetl Prokopu Tetřevovi obžalobu. V této bylo vylíčeno, že Tetřev ozbrojen brokovnicí na samotě lesní zprotivil se hajnému Bartoloměji Holanovi, jenž vzat jest do přísahy; Tetřev že dopustil se tím zločinu veřejného násilí.

»Pravda-li?« otázal se přísně soudce obžalovance, »co udáno na vás v obžalobě?«

»Milostiví pánové!« odpovídal Tetřev, »povím upřímně, jak se všecko zběhlo; se lží jsem jak živ neměl spolku. Bylo to druhou neděli po sv. Vácslavě. Odpoledne jako obyčejně vyšel jsem si trochu do lesa. I přišel jsem náhodou k místu pro mne památnému; k potoku, říkáme tam pod Skalkou. Tam vzpomínáním hnula se ve mně krev a pěsti se svíraly. Šel jsem dále a došel jsem k místu, kde pod mechem byla uschována moje brokovnice, tak pro pana Příhodu. Vytáhl jsem ji, odvázal šátek a prohlížel zámek. V tom uslyšel jsem za sebou šustiti kroky, ohlídl jsem se a vidím, jak jde na mne Holan. Neměl zbraně, měl jen sukovitou hůl v ruce. Bylo mi, jakoby štír mne zrovna do srdce uštknul.

‚Ach! dostal jsem tě přece jednou, padouchu,‘ vykřikl na mne Holan, přiskočil ke mně a chytil mne, pánové, za krk. S počátku bylo mně, jakoby hrom do mne udeřil, ale rázem jsem se vzpamatoval. Viděl jsem, že bude zle. Krev se mi zpěnila klokotem, hrdlo se mně zadrhlo, zrak mně přecházel, hlava zahořela, vztek mne posedl. Vytrhl jsem se mu, co jsem síly měl, ustoupil na dva kroky, obrátil brokovnici pažbou vzhůru a namířil po jeho hlavě. Štěstí bylo od Pána Boha, že Holan nespal a obratně nastrčil sukovnici. Tím zadržel osudnou ránu. Krev netekla, jazyky dostaly se do sebe. Tím se nám ulevilo; rozešli jsme se.«

»Dopověděl-li jste?« otazoval se dále předseda.

»Dopověděl.«

»A zdá se, že svého přenáhlení ani dost málo nelitujete.«

»Ani dost málo.«

»Z vašeho vypravování vysvítá, že nesešel se pouhý pytlák s pouhým hajným. Skoro se mně zdá, jakoby mezi vámi nějaká stará nepřízeň vězela. Proč vás to místo pod Skalkou tak neobyčejně dojalo?«

»Pan soudce má bystré oko. Mezi mnou a Holanem stojí staré a hrozné zášti.«

»Povězte nám je.«

Prokop Tetřev zahleděl se posupně pod sebe a nepokojně se probíral pravicí v šedé bradě. Soudce si jeho výrazu všimnul a nařídil strážníkovi, by přivedl Bartoloměje Holana. Při jméně tom trhnul sebou Tetřev, jakoby bosou nohou byl šlápnul na zmiji. Soudce nespouštěl s něho očí.

Holan vstoupil. Co do věku, vzrůstu a síly vyrovnával se Tetřevovi, ale pohled jeho sivý nebyl tak pokojný a všecko vzezření jeho věštilo chytráka. Vlasy měl sporé a plavé a bradu ryšavou, ne tak hustou a dlouhou jako Tetřev. Na pokyn soudcův postavil se vedle Tetřeva, ale ani zrakem oň nezavadil.

»Znáte obžalovaného?« otázal se ho soudce.

»Znám ho — prosím,« odpovídal hajný hlasem nezvučným, poněkud sípavým.

»Jste-li spolu z přízně, nebo sešvakřeni?«

»Jsme nevlastní bratří, Vaše Milosti, ale jako bychom nebyli.«

»Jak tomu mám rozuměti?«

»Bylo mi, prosím, deset let, když nebožka moje matka vzala si nebožtíka Tetřeva. Byli spolu jen asi tři léta; vzali se jen tak pro snadnější výživu. Já jsem

s dětmi Tetřevovými hrubě nesrostl. Pak beztoho šli jsme každý po svých.«

»Chováte-li, Holane, proti Prokopu Tetřevovi nějaké nepřátelství?«

»Pán Bůh zachraň, Vaše Milosti, nechovám.«

»On lže,« zahoukl Tetřev, jakoby po někom volal v lesní pustině. Pánové při soudním stole sebou trhli, soudce sepjal před sebou ruce a vzrušen upjal ostrý zrak svůj na oba muže, jakoby dostihnouti chtěl nejtajnější skrýše jich myšlének.

»Mluvte, hajný, pravdu,« napomínal vlídne Holana. »Vidím, že máte mezi sebou tajnou a starou příčinu vzájemné nenávisti.«

Hajný mlčel, rozpačitě hledě na podlahu. Tetřevem zavířil nepokoj. Přešlapoval chvilku, pak upřev pichlavě zrak svůj na hajného, rozmlouval pádně a vážně:

»Holane, já přiznal se ke všemu, nežli jsi byl zavolán. Neboj se, že bys řečí svou na vině mi ulehčil; — pověz pravdu a nelži. Tys ode dávna nepřítelem mým a věru paměť tvá není děrava. Ty víš dobře, co se mezi námi přihodilo, a proč jsme se už dávno rozestanuli.«

Holan se neměl k řeči. Soudce vybídnul Tetřeva, aby on pověděl pravdu věrnou a jistou; — Holan že bude míti i vůli i pokdy k opravě, bude li toho potřeba.

Na Tetřevovi bylo viděti, že stěží odhodlává se k vyznání; leč odhodlal se a jal se vypravovati:

»Co povídám, nerad povídám, milostiví pánové. Ale jednal bych proti sobě i proti zákonu, kdybych před slavným soudem stavěl pravdu pod kbelec. Je tomu skoro dvacet pět let. Já i Holan byli jsme dřevaři a káceli spolu kmeny a kopali pařezy. Bydlili jsme oba v Deštném, v jednom domku. Bůh ví, že tehdy nebylo ve mně kyselosti proti němu, ač nebyl on nikdy z těch dobrých a upřímných. Já se tenkrát oženil, a protože nebylo ještě dětí, vzal jsem k sobě jedinou svou sestru

Lidušku. Co jsem měl činiti, když rodičů nebylo na živě? Liduška byla děvče — krev a mléko, a švižná jako laňka, ale do práce třikrát nebyla. Ale já ji měl rád; krev není voda. Šla lidem více k oku nežli k mysli a říkali jí »lesní panenka«. Bydlili jsme s Holanem v jednom domku; on v levo, já se svými v pravo. Od těch dob, co jsem se oženil, byl Holan ke mně chladnější; Bůh ví, proč. Snad nepřál mi mé ženy. Aspoň jednou prý řekl v hospodě, že kdybych si já ji nebyl vzal, byl by on ji odvedl od oltáře. Ale řeči jsou řeči; což dbá na ně člověk, jenž je z ruky do úst živ. Ostatně může Holan sám promluviti, má ústa k tomu.«

Holan zapurtile mlčel. Tetřev pokračoval:

»V tu asi dobu přišel k nám na myslivnu nový polesný. Byl to muž mladý, svobodný, úhledný a po tom pěkném hadím plemeni, po ženských, jako oheň. S mou sestrou začal si brzy navazovati, vyhledával ji, nadbíhal jí, promlouval s ní a aby si ji více nachýlil, posýlal jí všeliké tretky a dárky pro parádu. Rozuměl svému řemeslu, a čas ukázal, že na lesní panenku neléčil nadarmo. Žena má mne na ty zálety polesného upozornila, a já varoval po otcovsku sestru před léčkami, do nichž leze. Ale řeč má byla jí sněhem na parném slunci. Beztoho že o mé nelibosti polesnému pověděla, neboť brzy po tom vyřizoval mi Holan od něho, že zamhouří již jedno oko, jestliže si z lesa tu i tam nějakou borovici odvleku. Patrně chtěl šelma i mne na svou stranu přimámiti, bych mu u sestry nebyl na závadu. Ale u mne propadl; já šel zostra na sestru a zapovéděl jí tvrdě, aby s polesným se nescházela — darův od něho nepřijímala, ač nechce-li, abych jí i jemu pořádně posvítil. Zaťal jsem jí i jemu nějaký čas žílu. Ale kdo uhlídá se pošetilého děvčete, zvláště měla-li v domě za tajného pomocníka takového bídníka, jakým je tuto Holan.

Vida, že nejde po mé, došel jsem si jednou do myslivny. Slovo dalo slovo, a já polesnému pohrozil, že dopadnu-li ho se sestrou, nasypu mu broků do těla, že ho budou po léta svrběti. Rozešli jsme se ve žluči. Polesný zarazil a otočil, ale od svého neupustil. I odhodlal se po křivých pěšinách dojíti tam, kam ho rovnější cesty nevedly. Spolčil se s Holanem, umluvil se s ním a slíbil mu dobrý peníz za jeho práci, jestliže mne mu nažene do léčí zchytra nastrojených. A vyhráli nade mnou. Jednou odpoledne pověděl mi Holan, že dole v bučině, u potoka, kde stojí starý dřín, křižuje srnka. On že ji vypátral, ale že nemá jistou ránu. Abych si pro ni došel, že si pochutnáme na dobré pečince. Dvakrát mi to nemusel říkati. Vzal jsem flintu na rámě a šel na vysokou. Čekám hodinu, dvě: srnka se ukázala a přišla mi do rány. Vezmu ji na mušku, stisknu kohoutek, a srnčí leželo. Zajásal jsem v duchu a vzchopil se za zvířetem. V tom za samou hlavou zvolal na mne hlas: »Dobře jste trefil, Tetřeve.« Nohy mně přirostly k zemi; byl to polesný. Když jsem se ohlédl, viděl jsem, že není sám; kus za ním míhala se v šeru stromů mužská postava, jak se mi zdálo, Holan. V hlavě se mi rozsvítilo, seděl jsem v léči. Nebránil jsem se. Polesný mně odňal ručnici a řekl ke mně důvěrně: »Něco za něco, Tetřeve. Nepřekážejte mi u sestry, a já vás neudám.« Ve mně se zbouřilo svědomí. Řekl jsem: »Udejte si mne!« Udal mne a druhého dne odvedli mne četníci. Seděl jsem za srnku čtrnácte dní. Když jsem se vrátil domů, Holana v Deštném již nebylo; stal se hajným, půldruhé hodiny od nás. Sestra byla také ta tam. Holan prý jí přinesl psaníčko, ona svázala si raneček a odešla prý sloužit do dvora. Mne pojala hrozná hořkost. I nešel jsem za ní a ponechal ji zlým světa příhodám. Tři léta nebylo o lesní panence ani vidu ani slechu. Po třech letech přivedli mi ji jednou

postrkem jako běhlou ženku. Bídu a neřesť měla napsánu na čele. Bůh mne zkoušel. Všecko křesťanské a bratrské hnutí odpadlo ode mne a žena mne k tomu ještě popichovala jízlivou řečí: ukázal jsem nešťastné lesní panence dvéře a zahrozil jí, že jí všecky kosti přetluku, páchne-li jenom nohou v můj příbytek. Odešla a nikdo ve vsi nepřijal ji pro nečistotu. Bylo to večer na podzim. Den byl tehdy krátký, ztratila se v lese. Třetího dne našli ji lidé v potoce pod Skalkou. Byla utopena. Od těch dob pochází naše nepřátelství tuto s Holanem. Ať mluví, slavný soude, jestli jsem slovíčka přilhal.«

»Holane! Pravda-li vše, co tu Tetřev vypravoval?« otazoval se předseda hajného.

Holan přitakal hlavou a dal se do pláče. Tetřev se chvíli naň díval a promluvil měkkým hlasem:

»Vidíš, Holane, nebyl bych si pomyslil, že můžeš ještě plakati.«

II.

Prokop Tetřev vyšel z obžaloby zdráv a cel. Uváživ náležitě všecky pohnutky k činu, neshledal soud v jednání jeho naproti Holanovi známek potřebných k zločinu veřejného násilí. S letošním štědrým dnem nevypadlo to tedy tak bledě, jak náš dřevař najisto očekával; naopak dostalo se mu dnes daru, nad nějž lesák nezná vzácnějšího — osobní svobody. K tomu měl naději, že bude ještě dnes se svými doma večeřeti.

Za přelíčení, jež trvalo skoro celé dopoledne, ubylo venku větru i deště. Mžilo jen, a sychravá zima lezla do těla. Po silnici k Zlíchovu stoupali Tetřev i Holan statně ku předu. Šli kus od sebe mlčky a dýmajíce již od Újezdské brány, ale netrhli se. Najednou Holan se zastavil a pravil hlasem napolo prosebným:

»Prokope!«

I Tetřev stanul, ale k hajnému nepohlédl.

»Máme dnes štědrý den, bratře,« pokračoval Holan. »Je to den dobrým lidem milý, ba svatý. I nám oběma by se mohl státi opravdu milým a do smrti památným.«

»Snad nepočítáš sebe také k dobrým lidem?« připomenul kysele Tetřev.

»Až do dneška nepočítal jsem se, Prokope! Ale ode dneška rád bych vstoupil do jich cechu, kdybys ty k tomu dal pomocnou ruku. Ty víš, Prokope, že neumím dávati se na proso, ale tys muž, lesák, povaha — uši tvoje nejsou železná vrata. Plakal jsem dnes před soudem; však tys sobě toho dobře všimnul a víš, co to jest, když našinec uroní slzu.«

»Co máš za lubem?«

»Všecko dobré, Prokope! Nechť na místě se propadnu, tane-li mi něco špatného na duši naproti tobě. Nevěříš-li, řekni to, a já dám si ústa na zámek.«

»Mluv si, Bárto! Uvidím a vyberu si již zrní ze sypání.«

Oba muži dali se opět na cestu. Holan pokračoval:

»Je mi dnes, jako bych se byl vykoupal v Jordánu. Tys mi, Prokope, při přelíčení podržel zrcadlo, že jsem sebe v něm viděl tak, jaký jsem. Při tom všem mluvila z tebe jenom pravda a žádná zloba; a já ti přece tolik ublížil. Bůh posvětil, Prokope, jazyk tvůj, ten rozměkčil to moje okoralé svědomí. Bůh má ve všem svou ruku, já to vím z celého svého života. Ty si myslíš, že sedím jako každý hajný v suchu, že se mám jako na kraji nebe. Ale já ti povídám upřímně, že jsem se jako hajný mnoho medu nenalízal. Věř mi, že bych stokrát raději mozolil se s těmi kmeny a pařezy, jen kdybych měl pokoj tuhle v srdci, jako ty. Oženil jsem se a nedostal jsem ženu s holýma rukama. Ale Bůh nám odepřel děti, a ty nevíš, co je to doma bezdětná žena, jak mi

pelyňkem posypává každý krajíc, který si ukrojím. Dokud byla mladší, utíkala mi z hájovny; co je starší, brousí si o mne jazyk, že to skřípe do duše. Nebyla by zlá — byla by dobrá, kdyby měla dítě; ale to je ta Boží pokuta na mne. Prokope, pro Boha tě prosím, dej mi svou Františku, a budu ti bratrem do smrti nejvěrnějším. Tobě ubude doma starostí o děti, a mně a mé ženě bude zpomožíno — náš domácí suchopár se pěkně zazelená. Hlavu svou ti dávám do zástavy, že vychováme z ní . . .«

»Druhou lesní panenku,« přejal mu Tetřev pásmo řeči.

Holan svěsil hlavu a pravil po chvíli zasmušile:

»Ty nevíš, jak mi svou řečí srdce ve dví roztínáš,« vyčítal mu. »Nejsem ani buk ani dub, ale ty jsi tvrdá skála, na niž musí Boží klín.«

»Já to tak zle nemyslil, Bárto,« omlouval se Tetřev. »Ostatně když to dobře uvážíš, nebudeš se diviti.«

»A vidíš, nadlesný Hron!« pokračoval hajný. »I jeho zastihla ruka Boží za to, co vyvedl na sestře tvé a na tobě. V nejlepších letech z neopatrnosti na honbě se zastřelil. Bylo mu podle mého asi čtyřicet pět let, a jedna dcera po něm jest němá: horší nežli ten lesní pták, jenž si může aspoň zazpívati. Co mu bylo platno, že měl štěstí v úřadě? Nesmířen s Bohem a se světem, práchniví někde tam na Šumavě pod hlinou. Když tak se toulám v noci lesní samotou, motávají se hlavou mou divné myšlénky. Což kdyby mne tak z houští pytlák z ničeho nic zastřelil? Co si počnu na věčnosti? Prokope, jsi muž, máš srdce v těle, odpusť mi! Já chci svědomitě, pokud zdráv jsem a živ, napraviti, čím jsem se prohřešil na tvé sestře, na tobě a na vás všech. Na tobě visí má budoucnost i moje spása. Nebuď ke mně tvrdou skalou! Já vím, že jsem byl bídníkem, ale rád bych se z té bídy vytrhnul, jenom když mi podáš

ruky k tomu. Co to tobě, co ženě tvé udělá, dáte-li mně vaši Františku. To dítě se mně i ženě mé líbí, máme je rádi. Učitel ji také chválí, že je čiperná i dobrá jako beruška. Já bych ji choval jako v bavlnce a napravil na ni, čím jsem se prohřešil na lesní panence. Hlavu na to, že se jí u nás ani vlásek nezkřiví a že jí lepší budoucnosť vystrojíme, než jakou mívají děti lesácké. Máme pěkné peníze uspořeny a budeme rádi pro ni spořiti. Věř mně, od huby si pro ni utrhnu. Má žena by to také ráda viděla; kolikrát jsme již o tom mezi sebou rozprávěli.«

»A přece jsi mne u soudu udal!«

»To se zlý duch ve mně ozval, Prokope. Ale dám ti ruku na to, že to bylo naposledy. Střel si již někdy, já tvé rány nebudu slyšeti, a kdyby mne měli vyhnati z hájovny.«

»A co by řekla žena má k tomu?«

»Ty jsi pánem v domě, Prokope. Ty jí to povíš, jakoby to na másle ovaloval. A starosti se jí umenší; má toho také dosti s ostatními dětmi.«

»To by dnešní štědrý den mohl nám býti opravdu štědrý,« pravil Tetřev rázně, »a je-li v tom vůle Páně, také bude. Přijď k nám s hajnou zítra odpoledne. Máme Boží hod. Já si to zatím povím se svou ženou a ty se svojí. Hodí-li se půlka k půlce, bude jablíčko vaše.«

»A teď, prosím tě, podej mi, bratře, ruku,« vybízel Holan Tetřeva.

Mlčky podali a potiskli si ruce. Zabočili se silnice v pravo do vrchů. Cesta byla rozměklá, ale nohy jejich byly uvyklé horším cestám a jadrné plíce jich horší povětrnosti; — svaly a kosti jich neznaly únavy. Cesta jim rychle ubíhala a večer, již za tmy, byli oba doma. V Tetřevově domku v Deštném bylo světlo; louč plápolala v kleštích. Matka s dětmi seděla na lavici při kamnech. Vzpomínaly. V tom zaklepáno na okenici.

Františka vyskočila jako šipka a zvolavši: »Tatínek«, běžela odstrčit závorky. Po chvilce přiváděla otce do světničky chudobné a nízké, ale příjemně vytopené.

»Jak to, táto, dopadlo?« vyhrnula se dřevařka s otázkou.

»Svoboden!« zajásal dřevař.

»Tedy prohrál ten proklatý zrzek!«

»Zvolna, matko, jazyk za zuby. My jsme se dnes po dvaceti a pěti letech smířili. Hoši, zujte mi boty! — Františko, bačkory. Ty, matko, vař, kde co k snědku. Mám hlad jako vlk.«

Po večeři, jež skládala se z omaštěných brambor se zelím, z kaše, ze křížal a sušených hrušek a skývy chleba, a již zapil Tetřev kalíškem jalovcové, rodiče vypravili všecky děti na jitřní do kostela, načež rozhovořili se o událostech dnešního dne. Byla již dávno půlnoc, když Tetřev na tvrdém loži svém usnul; dřevařku však spaní nebralo. Nelíbilo se jí hrubě, že má Františku dáti do hájovny, ačkoli nahlížela, že by tím hodný kus domácí starosti odpadl a že by dcerušce lepší štěstí v hájovně mohlo sednouti, nežli v chudobném Deštném. Ale na konec položila všecko do vůle Boží a čekala potmě na děti, až přijdou z kostela. Ještě dnes napověděla Františce neočekávanou novinu a vylíčila jí, že u hajných bude míti lepší stravu a lepší šaty nežli doma. Děvče šlo na vnadu, a když jí matka připověděla, že častěji přijde podívat se na ni, slíbilo, že poslechne tatínka a maminku.

Druhého dne po obědě přišli si Holanovi pro Františku a ještě za světla si ji domů odváděli. Hajná přinesla Tetřevové trochu vajec, hrachu, uzené plícko a vlněný šátek. Františce dala menší šat, aby jí bylo teplo na cestě. Holan slíbil, že ji povede cestou, kde budou pěkně za větrem, a kde bude vlhko, že ji přenese. Tetřevovic do jednoho je kus cesty do lesa vyprovodili

a rozloučení neobešlo se bez pláče. Sám dřevař všecken se zasmušil a na zpáteční cestě nepromluvil ani deset slov.

Byla již tma, když Holan si přinesl do hájovny, druhdy tak tiché a smutné, novou lesní panenku.

III.

V lese ubíhají léta zrovna tak jako v kraji a bývá tam po deštích čas a po mukách kvas zrovna jako v kraji, a také více dešťův a muk nežli času a kvasu. Ale proto jsou lesáci přece jinší, než lidé z kraje. Oni jsou zvykli dívati se do zelena a nedaleka, kdežto v kraji díváme se do modra a daleka. A poněvadž oči jsou okna té Boží duše, jest povaha lesákův uzavřenější v sebe, co do prostory menší, jadrnější a pevnější, nežli povaha lidí z kraje. To viděti jest při mladých i starých, při ženách i mužích. I Holanova schovanka, Františka, byla lesačka, a sotva že škole odrostla, objevovala se již samostatná její povaha Lidé jí předpovídali, že sebéře lejstra po tatíkovi a předem po dědovi z otcovy strany, jemuž přezdívali jenerál, protože uměl poroučeti a svou prováděti, třeba mu lokte svítily z kamizoly a kolena krášlila záplaty. Sám polesný, mládenci, ano i páni rádi mu vyhověli, poněvadž se uměl před nimi na obě nohy postaviti a hlavou svou i rameny uměl si dodávati váhy. On za svého dlouhého života z lesa ani hrubě nevyšel, ale nepotřeboval do kraje choditi pro rozumy. Františce bylo zatím patnácte let, ale každý by jí byl hádal více, jak v hájovně vyrostla do síly a krásy. Byla štíhlá a pružná, jako mladá bříza, oči měla hnědé jako laňka a vlasy jako zralý kaštan, když se ze skořápky vyloupne. Pleti byla bílé a jemné; vedro sluneční jí v lese neopálilo a větrem jí čelo a tváře nezdrsněly. Dítěti z dřevařské chýše se povedlo.

Teta hajná byla sice z ostrých, ale schovance neubližovala, poněvadž se dávala k práci a vůbec k dobrému vésti. Holan, ten nadržoval své lesní panence a hověl jí, třeba někdy se mu dostalo od ženy výtopku. Ač starobné vrásky shrnovaly se mu na čele a hlava mu do ramen zapadala, přece si připadal mladším od těch dob, co Františka byla ve stavení. Na svědomí byl pokojnější a vůbec mysli jasnější a klidnější. Po smíření mezi ním a Prokopem, ačkoli žádné vroucí přátelství nevzniklo, přece staré jich nepřátelství bylo pochováno a vycházeli vůbec spolu dobře. Lidí to neušlo; zapomínali na staré jeho hříchy a byli k němu zjevnější a upřímnější. To bylo starému lesákovi milo a jako odměnou za to, že šel do sebe, že před Prokopem se pokořil a za odpuštění ho prosil.

Hájovna stála o samotě, čtvrť hodiny cesty od Novosedel, na mírném svahu kopce. Hledě z důli, přiléhal k ní po pravé straně a ze zadu vysoký borový les, v levo od ní bývala paseka, ale byla opět zalesněna. Borovičky, asi půl lokte zvýší, vyrůstaly tam ze sporé trávy. Viděti bylo z ní slušný kousek země, ale skoro samé kopce a lesy. Byla to dřevěná chalupa, šindelem pokrytá, při ní stodůlka s kolničkou, zahrádka pro zeleninu, ovocný sádek a kus pole pro domácí potřebu. Hajný býval skoro celý Boží čas v lese — hajná obstarávala hospodářství. Když pak počala žaludkem povážlivě postonávati, nalezla zástupkyni svou ve Františce, již si zatím byla podle svého vycvičila. Nyní dvojnásob viděla, jakou dobrotu má se schovankou, jež věrně a spravedlivě jí byla ve všem po ruce a jejíž veselé písničky rozháněly tesknotu lesní samoty. Nejmilejší místečko Františčino byla zahrádka pod okny, kde kromě zeleniny měla pro zábavu několik trsů božího dřevce a šalvěje, něco měsíčkův a laskavce, nějakou slunečnici a starý keř růžový. Hůlkový plot byl porostlý posedem. Tam v rohu udělalo

si děvče sedánek z několika kamenův a drnu; tam, když nebylo právě práce, ráda sedávala, pletla, šila a nejraději si říkala pro sebe z knih, které hajný ob čas domů přinášel. On sám, zvláště za zimních večerův a v neděli, poslechl si rád nějakou povídačku z úst schovančiných. Hajná nebyla také proti takové kratochvíli, již z té příčiny, aby prý Františka nezapomněla čísti. Hajný sám jen ztěžka četl a nejvýše si vážil spravedlivé kroniky české od Malého, protože mu vypravovala něco, co se skutečně v české zemi stalo. Ale Františčino nejmilejší čtení byla Pravdova povídka: »Štěpánův Vít učí se na kněze.« Z té věděla z paměti, co na každé stránce stojí; ta vzbuzovala v ní nejlíbeznější city a vyloudila jí z oka mnohou slzu a ze srdce mnohý vzdech po takové lásce, jaká byla Vítova.

Věci v Deštném i novosedlské hájovně chodily každodenním svým během, až tu dvě nové události jej zarazily a rozvlnily. Jednou z jara — na stromech ukazovaly se již pupence a sosnami provívaly vlažné větříky — přiběhl Jeník, druhý synek Tetřevův, k hajným a s pláčem vyřizoval, že otec přišel k úrazu, aby ho hajný navštívil. Tetřev byl z lidí při práci opatrných, ale kdo může za nehodu!? Při díle v lese svalilo se naň dřevo a porouchalo ho na prsou i na noze. O nohu by nebylo bývalo, hůře bylo s prsy. Měl bolesti a těžký dech, horkosť v celém těle a těžko mluvil. Ač se nemoci zuby nehty bránil, musil přece ulehnouti, a na dílo nebylo pomyšlení. Hajný platil za polovičního lékaře, a když se ještě v lese o nehodě dověděl, nechal všeho a pospíšil do Deštného. Ohledal a prohlídl Prokopa, poradil, jak nejlépe věděl a uměl, potěšil celou rodinu, ale raněný se mu v duchu nelíbil. S Tetřevem nebylo ten den hrubě řeči. Holan k večeru odešel a slíbil, že před slunce východem opět přijde. Tetřev nespal celou noc, naříkal na hrozné bolesti a ráno svěřil se Holanovi,

že raději by viděl, aby ho Bůh povolal, než aby zůstal mrzákem a svým lidem padl za obtíž. Hajný mu domlouval, aby kříž svůj trpělivě nesl, slíbil, že sám zaplatí cestu doktorovi, aby věděli, na čem jsou. Doktor přijel a pověděl pak důvěrně hajnému, že sice tělo, jako Tetřevovo, za tři snese, že snad přečká, co by jiný nevydržel, ale pro budoucnosť že z těžké dřevařské práce nebude nic. Tetřevovi se za několik dní sice ulevilo, ale povstati nemohl. Nejtížeji nesl, že se od svých musí dáti živiti. Myšlénka, že snad bude mrzákem, upíjela mu z duše mízu a tuk. Na konec odevzdal se mužně do svého osudu a čekal trpělivě, co z toho bude; ale bylo mu hůře, nežli lesnímu pěvci, jejž uzavřeli do klece.

Několik dní po tom obíhala lesem novina, že polesný Křenek povýšil a přijde na jiné panství a že jeho místo zaujme syn po nebožtíku nadlesním Hronovi. Dřevařům na té změně mnoho nesešlo. Křenek byl ostrý potentát, vždy a všude prospěchu své vrchnosti dbalý a k dělným lidem nedověrný, ač, když toho nebyla potřeba, jich neutlačoval. Nebožtík Hron byl lidštější a přejnější, a poněvadž žalud daleko od dubu nepadává, soudili lidé o novém polesném, že snad po stříbře nepřijdou šany. Na jiné váhy kladl novinu tu Holan. Nešťastný příběh s nebožkou Liduškou Tetřevovou, při němž měl tak vydatnou úlohu přidělenu, oživnul mu v paměti a pokalil a rozvětřil všecko jeho myšlení. V příchodě syna Hronova viděl tajůplný pokyn s nebes, že pro staré hříchy není mu ještě souzeno tráviti stáří v pokoji a blahu, jako za posledních několik let. Podle jeho nemohlo novému polesnému ještě býti žádných třicet let, a poněvadž asi Deštné bylo první jeho samostatné místo, nebyl asi ještě ženat. Holan vyptával se po lidech, ale s té stránky nedověděl se ničeho určitého. Byl-li mladý Hron svoboden a dědil-li po otci,

co se ženského pohlaví týče, lehkou krev, mohl Františku jeho potkati nešťastný osud nové lesní panenky. Holana vzal zrovna omraz, když na to pomyslil. Františka mu byla přirostla k srdci a po jeho nebylo v domácích lesích nad ni sličnějšího děvčete. Přimyslil-li si, že mladá ženská krev jde na sliby mužův, zvláště dobře postavených, jako slavík na červa, trnul celý strachy pro Františku a litoval toho, že ji k sobě bral a uvalil na se těžkou zodpovědnosť. K tomu ke všemu ještě Tetřev churavěl a nemohl býti, kdyby potřeba kázala, ochráncem dítěti svému. Františku nemohl také z hájovny dáti již k vůli stonavé ženě své. Na konec těšil se nadějí, že snad mladý polesný manželku si přivede, a pro všecko ustanovil se v mysli své na tom, že na Františku i Hrona bedlivé oko ponese.

Tetřev zatím strádal mnoho neděl ve světničce své, popocházel, ale rozejíti se a k pile a sekyře sáhnouti nemohl. Za ten čas silně sestárnul a na těle se spadl. Ač se nutil do pokojné mysli, přece ob čas býval nevrlý: chyběly mu lesní vzduch a práce. Jinak domácí nedostatek ho do té duše bolel. Jednou k večeru zašel k němu Holan na potaz. Leč Tetřev sám zatočil rozprávku k novému polesnému.

»Krásně se to hatí,« pravil k němu kysele. »Mladý Hron sedne na tatíkovo místo. S Františkou mohla by se opakovati kronika s nebožkou Lidkou. A já jsem nemocný mrzák.«

»K čemu si dělati zbytečné strašáky, Prokope,« odvětil hajný. »A na ostatek jsem já tu a převzal-li jsem u Františky tvé místo, poctivě tě zastoupím. A pak snad mladý bude ženat — nebude takový pudivítr jako tatík.«

»Mě z toho bolí hlava, Holane,« připomenul Tetřev, »a při sám Bůh, kdybys mne znova zradil, tolik síly ještě mám, abych zdvihl sekyru!«

»Nebude ti toho třeba, Prokope. Nejsem, který jsem býval před třiceti lety, a co jsi churav, má Františka ve mně otce, věř mně, že spravedlivého. Kdyby nový polesný přišel s takovou, služby a života si nevážím.«

»Kdybych byl zdráv, vzal bych Františku domů, ale takto . . . Jsem k politování . . . Kdybych ti mohl věřiti!«

»Vrážíš do mne trny, Tetřeve, ale nejsou nezasloužený. Než jaká pomoc! Chceš-li přísaze, složím ji na místě.«

»Polož, Bárto, polož mi pravici na srdce. Hřešíš-li, uschne ti!«

Holan tak učinil a pravil vážně:

»Ať mi uschne!«

Hovořili spolu ještě drahnou chvíli, ale nic zvláštního. Když večer ubíral se Holan lesem domů, každou chvíli mimoděk prohlížel si pravici. Zdála se mu býti těžší než obyčejně — zdálo se mu, že se třese, ač byla jako z oceli.

»Ať uschne,« opakoval si několikráte.

Když docházel k hájovně, zabručel do vousů pevně a určitě:

»Však ona neuschne!«

Prvního dne měsíce máje přistěhoval se mladý Hron do dešténské myslivny. Nebyl ženat, ale přivezl s sebou svou sestru — němou Otylku. Byla o něco starší nežli Františka, ale nebyla tak silna a vyvinuta jako ona. Na mladém polesném bylo viděti mysliveckou krev; měl vousy i vlasy černé jako uhel, oči tmavomodré a hlas jako zvonek. Když se mu hajní představovali, všiml si zvláště Holana.

»Vy, tuším, sloužil jste již za nebožtíka otce?« pravil k němu.

»Sloužil.«

»Jsem rád, že mám tak zkušeného člověka v lese.«

IV.

Polesný Hron, sotva se v myslivně poněkud uvelebil, býval se svým ohařem Lapem od rána do večera v lese a přilehlých osadách na nohách, aby náležitě obeznámil se s místem i s lidmi. Byl to mužík bystrý a na svůj věk obezřetný. Mluvil úsečně a rychle, což projevovalo ráznosť, a z řečí jeho bylo slyšeti, že lesnickým věcem dobře rozumí. Za týden znali jej všudy. V Deštném seznámil se i s churavým Tetřevem a přispěl k tomu, že syna jeho nejstaršího, Prokopa, jenž letos poprvé stavěl se na vojnu, neodvedli. Bylť Prokop na ten čas jediným živitelem rodiny; — kdyby ho byli odvedli, byli by Tetřevovi propadli bídě a nedostatku. Hron to předešel a udělal si tím u dřevařů dobré oko. Otci Tetřevovi nebylo to však dvakrát milo; přenášelť starou nenávisť s otce na syna — dobrodiní z jeho ruky bylo mu více potíží, nežli úlevou ve smutném jeho postavení.

S Františkou seznámil se nový polesný u studánky, jež ležela v lese asi čtyřicet krokův od hájovny a v zimě v létě dostatek čerstvé vody poskytovala. Vyptal se jí, čí jest a odkud jest. Ptal se i po domácích věcech v hájovně a počínal si s ní beze všeho ostychu, jakoby již ode dávna se znali, ale nikoli dotěravě. Děvče odplácelo mu stejnou měrou. Bylať uvyklá státi na svých nohou a tak i naproti nadřízenci svého pěstouna nevyšla z obvyklé své neohroženosti. Zdálo se, že její chování se Hronovi líbilo, neboť když odcházel, obrátil se ještě po ní a díval se za ní, až zašla. Františka si toho všimla, i zrychlila svůj krok; nějaký divný nepokoj popoháněl ji do předu. Doma se o tom setkání nezmínila, až když hajný večer se tázal, nešel-li mimo polesný, pověděla, že s ní mluvil u studánky.

Holanovo čelo se zakabonilo. Vzal si ji očima na mušku a pravil:

»Kdybys se s ním opět setkala, ať je to, kde je, dej si na sobě záležeti. Tvým pánem není a nic nám na něm nezáleží. Já si vykonám svou povinnosť, a tím jsme mezi sebou vypořádáni. Jeho chleba nejím; živí mne vrchnosť za mou práci. On je svobodný, a ty nejsi už žádné dítě. Se sirkami není dobře hráti, a já bych toho také netrpěl.«

Když se Františka večer uložila, přemýšlela o potkání s polesným a zvláště, že se po ní obrátil, a pak o poučení, jež jí dal pěstoun. Co ji potřeboval poučovati a vyhrožovati, vždyť si nic nezadala a také nezadá. Ostatně, když si mohl Oldřich při studánce oblíbiti Boženu, proč by ona nemohla se státi paní polesnou, kdyby v tom byla vůle Boží? Den po tom šla s něčím do Deštného a zastala otce samotného, an seděl na kameni před chaloupkou. První jeho otázka byla, nebyl-li mladý polesný v hájovně a nemluvil-li s ní. Když mu přisvědčila, dal jí poučení ještě peprnější nežli hajný a pohrozil jí ovšem důtklivěji, jestli mu snad bude nadbíhati. Když šla domů, byla plna nevole. Co mají ti lidé s polesným? Co jí po něm? Proč by mu dokonce nadbíhala? Ve Františce ozval se vzdor, a mysl její připjala se více po řeči hajného a otce k polesnému, než by se to bylo stalo, kdyby si toho setkání byli nevšimli. Upříti si nemohla: byl to člověk jako obrázek — měl oči, jež zrovna se zamlouvaly do duše. Možná, že rád vidí ženské; ale vždyť je svoboden a může se ženiti. Ona jest ovšem chudá, ale rozmarina nekvete jen pro bohaté dívky. A co se sličnosti týče, může se zcela dobře vedle jiných, bohatých, postaviti a přepanoší snad mnohou z nich, aspoň ve zdejší krajině. Ostatně vzal to vítr, tolik se nikdy nezahodí, aby polesnému nadbíhala. Ale kdyby to opravdu myslil, byla by proti sobě,

aby před ním brala nohy na ramena. Co má žena se dřevařem nebo s malým sedlakem? Práci a bídu, aspoň nedostatek. A do těch sedni si, kdo sedni; ona nesedne. To raději sloužiti u cizích lidí.

Mladý Hron Františky nevyhledával. Na cestě, vedoucí mimo hájovnu, zřídka ho bylo vídati. Ale jednou, za krásného červnového odpoledne nedělního, přišel do hájovny, ne sám, ale s němou sestrou svou Otylkou. I na Otylce jevila se myslivecká krev; ale neštěstí, jímž Bůh ji obmyslil, přichmuřilo panenskou její krásu a dodávalo tváři její bolestného výrazu, jenž každé citelné srdce projímal. Když zočila Františku, zalesklo se oko její radostí a podávala jí hned ruku jako staré známé. Františka ji zavedla do zahrádky a svázala jí, co měla nejlepšího, do kytice. Otylka byla z toho samý smích.

»Ta ji udělala radost za sto zlatých,« pravil Hron k hajnému. »Ona by se po květinách zabila. Je viděti na ní, že se jí vaše schovanka velmi líbí. Všecko se mi zdá, že ji odsud ztěžka dostanu.«

Holan chtěl již Františku vychvalovati, ale z opatrnosti mlčel. Otylky bylo mu líto. Viděl v neštěstí jejím pokutu, jež skalou drtí dítě za hříchy otcovy. Svědomí jeho jej rozbolelo. Aby jen něco mluvil, zeptal se:

»Což není naděje, aby slečinka dostala řeč?«

Mladý Hron pokrčil rameny.

»Bůh milý ví,« pravil zasmušile. »Učinili jsme všecko pro ni, co bylo možného. Umění lidské jí nepomůže. V Praze, v ústavě hluchoněmých, pořídili s ní jen málo. Mluvidla její jsou prý docela chybna. Nu, já jí neopustím; slíbil jsem to nebožce matce. Bůh mne tresci, nedodržím-li slibu. Mohl bych se oženiti, ale která ženská by sestře vyhověla? Jaká by to byla domácnost? Otylka visí na mně jako jehličí na sosně. Kdybych pojal manželku, zašla by lítostí.«

Holanovi šla řeč polesného k srdci, pojala ho upřímná lítosť a třebas oko zůstalo suché, v srdci ukápla mu slza. Nebyl by si nikdy pomyslil, že mu srdce tak rozměkne. Hron si ho tou řečí celého k sobě přichýlil.

»Ten se nepotatil,« pomyslil si v duchu; »ten neublíží Františce.«

Hajných snesli Otylce a polesnému, co měli nejlepšího, a mléko, chléb i med chutnaly Hronovým jako nevím jaká lahůdka. Němá Otylka se držela Františky, a tato zavedla ji na paseku, kde rostly nejlepší trávnice. Hajný říkával, že chutnají jako ananas. Když se svečeřívalo, rozloučili se Hronovi. Františka i Holan doprovázeli je hodný kus cesty. Otylka loučíc se tiskla kytici Františčinu k srdci, jakoby tím řekla, že jest jí Františka velice milá. Mlčky vrátili se hajný se schovankou domů. Jen jedním připomenutím přerušil pomlku.

»Je to neštěstí s tou sestrou polesného,« pravil. »Je taková sličná, hodná a dobrá. Co za všecko může.«

Františka pohlédla vyzvídavě k němu, ale on dále nepromlouval.

»Bůh ví,« prohodila; »pro Otylku skočila bych do ohně. Tak je mi té slečinky líto.« — — —

Některý den po tom sešel se Hron s hajným v lese a pravil k němu:

»Otylce se po vaši Františce stýská. Pošlete ji jednou k nám na chvíli. Mně to bude milo.«

Hajný neodřekl, ale také hned na pozvání nepřistoupil. Zdálo se mu, že se hlas Hronovi trochu chvěje a že snad nemyslí při tom jenom na Otylku. Na konec však slíbil, že jí to vyřídí a s ní asi přijde. Téhož ještě dne zašel si k Tetřevovi, aby s ním o tom porozprávěl. Otec Františčin vyslechl všecko pozorně až do posledního slovíčka a kradí zpytoval hajného, jakoby chtěl vniknouti až do kořenů jeho myšlení. Neodpověděl

mu přímo, nýbrž prohodil jenom: »A co ty, Bárto, o tom celém krámu soudíš? Mluv spravedlivě.«

»Já soudím tolik,« odpovídal bez rozpaků Holan, »že mladý je lepší než starý, a že má-li nějaké úmysly na Františku, nejsou nekalé. Nebo předně jí potají nevyhledává a pak obrací se zjevně na mne. Já jsem mu ještě ani slovem nepodlezl, ba spíše jsem se mu vyhýbal, nežli mu šel naproti. Co mně také na něm záleží? A pak mi připadá, že by řízením Božím prohřešek otcův na nebožce tvé sestře mohl odčiněn a napraven býti synem.«

»Ty nemáš nikdy nouzi o špekulace «

»Buď si, Prokope! Mám snad také k tomu příčinu již pro své svědomí. Polesný se nežení pro svou němou sestru, protože si myslí, že by to nedělalo doma dobrotu. Má ji opravdu rád. Ale sestra jeho oblíbila si Františku. Není-li to dobrá cesta do myslivny pro Františku, nemohla-li by se takto státi paní polesnou místo nebožky tety?«

»Raději posledního dřevaře nežli Hrona. — To je moje slovo.«

»Inu, tys otec, máš k tomu právo,« omlouval se Holan. »Ale kaziti dítěti štěstí, které nevisí na každé borovici, musí býti tatíkovi přece na pováženou a na rozváženou. Víš sám, jaký je život při lesní práci, kam to i pilný dělník může přivésti. Proč odtrhovati dítě od lepšího bydla, kdyby mělo k němu cestu? Po otcovsku by to nebylo jednáno. To by jednala z tebe pomsta, a dítě by odnášelo za tvůj úminek. Já bych si něco takového nechtěl vzíti na svědomí, kdybych byl na místě tvém.«

»To je má věc, Holane; já si již za sebe odpovím. Dítě mé nebude Hronovou, dokud ve mně dechu.«

Hajný se na chvíli zamyslil.

»Tedy nemám s ní do myslivny jíti?« tázal se nevrle.

»Nechoď! Jiskra se snadno shasí, oheň ztěžka.«

»Dobře. Tys otec, Prokope! Proti tvé vůli nebudu vystupovati.«

Holan s Františkou nešli na návštěvu do myslivny. Některý čas po tom dotazoval se polesný hajného, proč nepřicházejí; Otylka že se Františky ani dočkati nemůže. Hajný odpověděl přímo, že starý Tetřev z Deštného tomu nechce, a doložil:

»Beztoho že proto, že vy jste svoboden a že se nesluší, aby svobodné děvče k vám do domu chodilo. Lidé mají oči jako ostříži.«

»Nu, něco na tom jest,« odvětil po chvilce Hron, zardívaje se. »Ale nejde o mne, jde o sestru. Byla by mívala radost.«

Františce neřekl Holan nic. Hron, jenž znameními se s Otylkou srozumíval, jí také příčinu zamlčel. Leč sestra jeho vzala si myšlénku tu do hlavy, a když jednou polesný do města na den odjel, věrná jich hospodyně, stará Kačena, musila s ní do hájovny. Kačena smluvila se s Holanovou a dověděla se pravou příčinu, proč Tetřev na Hrona nevraží. Otylce nepověděla nic, ale doma jednou za příležitosti napověděla něco polesnému. Tento se s ní nespustil do dlouhých řečí o bolestné věci, ale na mysli se znepokojil a umínil si, že s hajným, jakožto s živým pamětníkem, o tom důkladně porozpráví. Hron míval Františku na mysli, co poprvé u studánky s ní se potkal; ale od těch dob myslíval na ni více, a to proto, že stavěla se mezi něj a ni nějaká neviditelná, nepřátelská mocnost. Od jakživa to, co můžeme míti, méně nás vábí, než k čemu po vůli nemůžeme. Hron neměl posud se žádnou ženštinou vážné známosti; nyní čas k tomu dopršel. Všecko jeho myšlení a chtění točilo se za Františkou jako květina ve světnici po světle slunečním.

V.

Začátkem měsíce července jednou odpoledne strojilo se k bouřce. Hron byl v lese a nedbal příliš blízké nepohody. Když však bouřka se strhla a liják se spustil, zaměřil cestou necestou ke kamenné boudě nedaleko Skalky, kde mu kynul nejbližší suchý úkryt. Udýchán a všecek umoklý tam dorazil a když do temné prostory, více jeskyni se podobající vstoupil, zpozoroval, že tam není sám. Postava v koutě schoulená ho oslovila: byl to hajný. Holan postoupil polesnému své lepší místo a sam se posadil na zemi v druhý kout naproti vchodu. Rozprávěli chvíli o bouřkách a o nešťastných příhodách, jež se za nich ve zdejší krajině zběhly. Chvílemi se odmlčovali, ponévadž pro hromový rachot a šumy lijáku ve větvích a listí nebylo ani svého slova slyšeti. Když boží dopuštění povolovalo, Hron obrátil rozprávku k nebožtíku svému otci a vyzval hajného, aby mu věrnou pravdu pověděl, jak se ta nehoda s nebožkou sestrou starého Tetřeva z Deštného zběhla.

»Slyšel jsem jen tak něco zvoniti,« vybízel hajného, »a více mne to znepokojuje nežli holá pravda. Povězte mi všecko bez ohrádky, hajný; však vy jste všeho dobrý pamětník.«

»A spolustrůjce,« přejal mu zádumčivé slovo Holan.

»Asi nerad byste povídal,« pokračoval Hron. »Mluvte jen, mne tím nepohněváte. Povídám vám, že mi mnoho na tom záleží. Nežli jsem přišel do Deštného, ani slovíčka jsem o tom nevěděl. Co nyní vím, jest jen málo. Rád bych měl vodu ze samé studánky a nikoli Bůh ví kým a kam donešenou.«

Hajný se dal k vypravování obměkčiti. S počátku povídal s nechutí a úryvkovitě, pak se rozhovořil do

široka i ulevoval tím sklíčeným svým útrobám. Vylíčil všecko prostě a věrně až do času, když Hron přišel po Křenkovi. Pak dal jazyk na zavírku z přirozené chytrosti a opatrnosti. Hron si toho dobře všiml a viděl, že musí obezřetného starce otázkami podporovati, má-li se všeho domakati.

»Což když jsem se dostal sem?« otazoval se. »Jistě že jste si vy a Tetřev myslili, že jsem dědil po otci lehkou krev a že smutná historie s nešťastnou Ludmilou se bude opakovati, jen že místo sestry Tetřevovy nastoupí vaše Františka? Jsem neženat — všecko bylo jako přistřiženo na ten kabát. Což, hajný?«

»Skoro jsme se toho obávali.«

»Myslím si to, hajný. A když jsem náhodou mluvil s Františkou u studánky a pak Otylku do hájovny přivedl, myslili jste si, že pasu po Františce?«

»Inu, myslili jsme si.«

»A když jsem zval Františku, aby přišla do myslivny k Otylce, myslili jste si, že je to návnada pro děvče ode mne? Proto jste ji k nám nepustili?«

»Opatrnosti nebývá nikdy nazbyt.«

»Což kdybych vám byl nabídl, co jsem měl skoro na jazyku — čeho si Otylka tolik žádá, kdybych vám byl nabídl, abyste Františku dali do myslivny na službu, vlastně Otylce za společnici? To byly by vaše šedivé hlavy zrovna zahořely.«

»Kdo se jednou v pasti přiskřípl, podruhé stěží do ní vleze.«

»Pravda: — zkušenosť jest moudrosť. Nebyli byste tomu připustili?«

»Nebyli bychom dopustili.«

»A kdyby jen na vás, hajný, záleželo?«

»Byl bych se proti tomu postavil, vzácný pane, a kdybyste mne z hájovny vyštval. Jsem zavázán Tetřevovi

přísahou. Tato pravice by mně byla uschla. To jsem přísahal na jeho srdci.«

»Buďte pokojen! Kdo si toho nezaslouží, toho Hron ze služby nevyštve; a vy ostatně konáte poctivě svou povinnosť. Jsem rád, že mluvíte ke mně upřímně. Vlka se nebojím, spíše hada: vy hadem jistě nebudete.«

»To nebudu.«

»Ještě otázku, hajný. Jsem svoboden a svým pánem. Františka se mi líbí. Což kdybych už k vůli Otylce a k vůli tomu, abych napravil na Tetřevových, čím nebožtík otec jim ublížil, Františku pojal za manželku? — Co tomu říkáte?«

»To jsou snad jen řeči.«

»Nejsou. Kdyby to byla pravda, co byste tomu řekli?«

»Já bych řekl: dej Pánbůh k tomu požehnání. Ale Tetřev nedá k tomu svou vůli.«

»Což jste snad o tom mluvili?«

»Mluvili. Mně to tak připadlo, zrovna jak jste to povídal. Ale Prokop řekl, že dokud bude v něm dechu, k tomu nepřivolí A co jednou řekne, to stojí. Spíše se voda v potoce do vrchu obrátí, nežli Tetřev od svého upustí, a kdyby věděl, že jeho díte posadíte do samého zlata.«

»Jste vy lesáci palice. Na štěstí je Tetřev stár a neduživ. Sládne červům. Mohu se svým plánem posečkati, až zemře.«

»I tu jest ještě jedné věci potřeba, vzácný pane. Dokud neumře, nesmíte ukazovati, že o Františku stojíte; nebo pak by třeba ještě na smrtelné posteli učinil prostředek, aby Františka nebyla vaší.«

»Pravda! To mu jest podobno,« přisvědčoval po chvilce polesný, vše rozváživ. »Dám srdce a vůli na uzdu, bych provedl svou.«

Tím se hovor obou lesníků skončil. Venku se zatím vyjasňovalo a přestávalo pršeti. Sypal se jen drobný deštík. Oba vystoupili z kamenné boudy do lesní prostory. Všecko v lese jen vonělo po bouřce a tu i onde ozývaly se veselé hlasy ptactva, jež úkryty své opouštělo. Mlčky šli za sebou po rozmoklé pěšině kus cesty. Když pěšina se dělila, zastavil se Hron a pravil:

»Co myslíte, hajný, chtěla-li by mne Františka?«

»Můj Bože, jak by nechtěla?« odvětil Holan. »Vždyť by to bylo pro ni pravým štěstím.«

»Tak mi ji bedlivě opatrujte, hajný.«

Rozešli se po svých.

Hron dostál slovu. Hájovně se vyhýbal a Otylce vymlouval, aby Františku nevyhledávala, kryje se tím, že by hajný z té známosti třeba pro sebe těžil. Ano jednou potkav Františku, ani s ní nepromluvil, poněvadž lidé byli na blízku. Děvče to zabolelo a bylo jí útěchou, že vroucně a laskavě k ní pohlížel, a všecko jí říkalo, že nikoliv nadarmo. Zatím její otec v Deštném očividně scházel. Neměl takto ani bolestí, jako na sobě cítil, že mu tělesných sil ubývá. Myslil si, že přečká tak léto a za podzimní plískanice a za větrů že bude asi s ním konec. O hochy a o ženu neměl starosti; šlo mu jen o Františku. Nevěřil dobře Holanovi a třeba mu byl přísahal. Byl by nejraději vzal Františku domů; ale nejstarší syn, jenž ho v rodině zastupoval a jen mozolně jej a ostatní živil, byl proti tomu. V tom došla ho novina, jež mysl jeho zrovna pobouřila. Lidé mu donesli, že Holan dostal bolesti do pravé ruky a že pro bolesti nemůže již hrubě ani ven. A přišlo prý mu to z ničeho nic, povídali lidé. Tetřev rozpomněl se na přísahu, již Holan na jeho srdci složil, a v té události viděl pokutu Boží za to, že ho asi Holan za jeho zády s Františkou a Hronem zrazuje. Přitížilo se mu; —

neměl dnem i nocí pokoje tím více, poněvadž nemohl s Holanem mluviti. Ale i kdyby s ním byl mluvil, sotva by mu byl věřil.

»Holan zůstane Holanem, šibal šibalem. Co platna pletichaři přísaha?« bylo jádrem a sumou jeho myšlének.

Promluvil vážně s nejstarším svým synem a stál na svém, aby Františka šla domů neb aspoň do světa. Syn s ním nesouhlasil. Nemoc Holanova nebyla mu nic divného. Kromě toho myslil, že sestra je v hájovně zrovna tak schována jako doma nebo ve světě, ba mnohem lépe. Po mnohém odporu však byl tatíkovi po vůli a došel do hájovny, spíše aby se přesvědčil, než aby Františku přivedl. Holan se rozhněval.

»Jaké to máte svědomí, lidičky,« rozhorlil se. »Vidíš, že jsem lazar, a že teta stůně; vidíš, že máme k obsluze Františky potřebí jako Božího vzduchu k dýchání. A teď, když tolik let ji živím a jako otec spravedlivě o ni se starám a vám všem jsem ulehčil, chcete mi ji bráti a nezkušené děvče posýlati do světa? A proč? Protože tatík tvůj si nasadil komáry do hlavy a protože poctivému člověku nevěří, kdyby se mu rozkrájel. Měj ty zaň rozum, Prokope; — beztoho jsi teď pánem v domě ty, a nech tu Františku. A tatíkovi vyřiď, že mám jen v ruce suché loupání od nastuzení asi, že nemusí míti strachy, že mi ruka uschne. Rozumíš, zrovna tak mu to vyřiď; do slova, hochu.«

Prokop se vrátil bez Františky a vyřídil věrně otci Holanovo vzkázání. Starý Tetřev se dopálil tím více, že syn patrně stranil hajnému. Proklínal celý svět, zlobil se na sebe, že je bezmocným mrzákem naproti pletichám zlých lidí, a ulehl. Neduh jeho se následkem silného pohnutí valně zhoršil. Několik dní nemohl ani promluviti, a myslili již, že se blíží poslední jeho hodina.

Holan zatím nespal. Myšlénka, aby Františka se stala paní polesnou, obdržela vrch ve všem jeho myšlení a chtění. Pokládal za svatou povinnosť, staň se co staň, ten plán provésti. Obával se jen, aby polesný pro mrzutosti neopustil od svého úmyslu. Zdálo se mu sice, že Hron má svou hlavu a že v pláně svém se tak snadno nezviklá, ale starý lišák, světem protřelý, jako Holan, věděl, že i přes to třeba jest býti bdělým na všecky strany. Nemoha sám na cestu se pustiti, poslal jistého posla k Hronovi a poprosil ho, aby k němu přišel. Hron se odpoledne objevil v hájovně, a ti dva muži se dali mezi čtyřma očima do rozmluvy. Hajný mu pověděl, jak nemocná jeho ruka starého Tetřeva pobouřila a jak ho pokládá za falešného člověka a že by rád s jeho přispěním konec učinil těm mrzutostem.

Hron se zasmušil a kdyby nebyl býval rázných a pevných povah, byl by asi od úmyslu svého s Františkou upustil pro překážky, jež ho již počínaly hnísti. Takto však odpověděl:

»A jak tomu, hajný, přítrž učiniti?«

Holan přidusil hlasu a radil jako prohnaný chytrák:

»Tetřev nemůže, jak doslýchám, již dlouho dělati. Kdybyste dovolil, vzácný pane, až bude možno, šel bych k němu a řekl bych mu, že se budete ženiti; že máte nevěstu v Praze vyhlídnutou; že to mám od vás. A bude pokoj.«

»On vám neuvěří, hajný.«

»Řeknu mu, by se doptal u vás.«

»A kdyby Františka se dověděla?«

»Řeknu mu to docela v soukromí.«

»Je to — lež!«

»Ale dobře míněná — —«

Polesný se rozchodil po světnici.

»Budiž!« pravil. »Ale je to naposledy, co vám něco v té věci dovoluji.«

»Po druhé, bohdá, nepřijdu s takovou.«

»Bylo by to také marno.«

Holan si oddechl. Asi za týden po tom odebral se ještě s rukou na šátku do Deštného. Starý Tetřev zahrnul ho výčitkami. Holan je pokojně vyslechl a když Tetřev domluvil, odpověděl mu na ně s novinou, že polesný má nevěstu v Praze. Pověděl ji tak jistě a pokojně, že Tetřev uvěřil. Přejev si jednou rukou čelo a druhou si držev prsa, jakoby udržeti chtěl kašel v nich se zmáhající, odpověděl otec Františčin:

»Nu, teď aspoň pokojně zemru.«

Hajný byl opatrný člověk, ale přece si nepovšiml, že okénko, vedoucí do zahrádky, jest pootevřeno. Sedě při loži nemohl viděti, že stará Tetřevová pod okénkem poslouchá. Pozorovala, že mužové mají důležité věci mezi sebou, a šla tajně na posluchy. Nebyla takto klepna, ale když několik dní po tom přišla dcera domů, pověděla jí mezi jiným i tu novinu o polesném pod pukličkou.

VI.

Františka nemohla tu noc ani oka pořádně zamhouřiti. Byla takto na svůj věk rozumná dívka, ale dnes rozum zrovna od ní odpadl. Nevěděla sama proč a věděla jen, že jest bláhova; ale všecko nitro se dnes v ní bolestí na ruby obracelo. Mladý, černovousý polesný padl jí do oka i do srdce; — obrázek jeho svítil po dlouhý čas do jejího života, jako ten měsíček do tmavé krajiny. Tisíckrát zobrazila si v duchu, jak bude mu hospodařiti v myslivně, jak bude mu ošetřovati Otylku, jak se s ním bude těšiti, až unaven vrátí se z lesa, co mu bude vařiti, aby ji za to pochválil. Co byly všecky ty zlaté sny? Oblaků stíny, stroucí se po louce, a ještě méně. — Všecko to tam! — On vezme si jinou, titěrku

z města; a ona ho měla tak ráda, že by mu byla snesla hvězdy s nebe, perly z hlubiny mořské, démanty z útroby zemské.

»Dobře ti.« šeptal jeden duch v ní, »jsi chudé nepatrné dřevařské dítě. Proč chceš někam doběhnouti, kam ti nohy nestačí? Kdo vysoko leze, hluboko spadne. Dobře ti tak!«

Ale jiný duch odmlouval: »Proč bych nechtěla tomu, co se mi líbí? Kdo mi může právo k tomu vzíti? Srdce mé je zrovna tak dobré a citelné jako nějaké slečny. Mohu li za to, že nemám klobouk s péry a kyticemi, že mám jen prostou, pestrou plachetku? A co do krásy? Nevídáno! Konvalinka z lesa není špatnější, nežli fiala ze zahrady.«

Takovými a podobnými myšlénkami hnětla se Františka na mysli, třeba prostý zdravý rozum jí říkal: »Kam tě to, děvče, přivede? Proč by si mladý polesný nevybral podle svého? Ty jsi také vybrala podle svého. Přej mu, co jeho jest.«

Ano! Přej! Přej, když se můžeš zalíti slzami, že jsi odhozena, pohozena . . .

Bůh to naprav!

Františka se pomalu odevzdávala svému osudu. Vyhýbala se lidem — ani to šero lesní ji již netěšilo. A přece jí v hlubině lesní bylo nejsnáze. Ty stromy tak smutně stály, jakoby s ní truchlily a na konec přečkávaly všecko, léto i zimu, teplé výsluní i ostrý mráz. Ona také všecko přestojí. Proto bylo lesní panence v lese nejsnázeji. A hluboko, v tom svém lese, potkala se také s polesným Hronem. Když ho spatřila, z daleka se mu chtěla vyhnouti; ale on šel za ní. Neviděla to, cítila to. Zrychlila krok poháněna úzkostí. Ale když myslila, že je sama, a ohlédla se, byl jí v patách.

Stanula.

»Proč, Františko, přede mnou utíkáš?« tázal se jí důvěrně Hron.

Podívala se naň, oči se jí zalily, vypukla v hlasitý pláč.

Hron stál na svém místě, kus od ní, jakoby byl přimrazen. Nastrkoval jí pravici a promlouval zvučně a pevně:

»Františko, žádná jiná nebude mou ženou, jenom ty.«

Dívka odpověděla:

»Jak mohu býti vaše, když jste si už jinou vybral v Praze. Ó, já už to vím.«

»A kdo ti tu lež pověděl?«

»Maminka v Deštném.«

»Není to pravda, Františko; ani písmena není na tom pravdy.«

»Hajný to tatíčkovi povídal; maminka to pod okénkem poslouchala.«

»A kdyby to stokrát byla slyšela, pravda to není. Děvče, pojď se mnou! Nedaleko je studánka, kde jsme se z jara poprvé viděli. Pojď, sedneme si tam, tam se mne nemusíš báti.«

»Já se vás nikde nebojím.«

»To jsi hodna za to, Františko, pojďme.«

Vzal ji za ruku a vedli se k studánce. Tam usedli si do mechu, tam Hron Františce všecko pověděl, co se stalo nebožce její tetce, co se utopila u Skalky, jak otec její zanevřel na jeho rod, jak on ji rád má a jak hajný obelhal otce s jeho svolením, jenom aby ho upokojili. To všecko jí tam pověděl, jakoby to četl z knihy, a ptal se jí také, zdali by nechtěla býti sestrou ubohé němé Otylce a jemu upřímnou ženou?

»Počkáme jen, až tvůj otec se v úmyslech svých změní, nebo až jej Bůh povolá. Pak vystrojím ti svatbu na myslivně,« dodával Hron.

S Františkou šel les a celý svět kolem; nevěděla ani, co mluví, co myslí; cítila jen, jak ji Hron tiskne k srdci svému, jak jí líbá ústa, oči, čelo, líce . . . Vyvinula se mu z náručí, vstala.

Hajný přicházel od hájovny. Lap mu prozradil, že pán jeho jest na blízku.

»Hajný!« pravil radostně polesný. »Všecko je s Františkou v pořádku. Kdybych měl ještě deset let na ni čekati, počkám.«

»Bůh vás oba opatruj,« žehnal jim hajný. »Žádný déšť věčně netrvá; nežli se nadějeme, přijde čas «

To bylo v sobotu. Ve středu po tom obešel Prokopa Tetřeva věčný odpočinek. Již v úterý nic nemluvil, byl však při dobré paměti, a když se ho Holan tázal, chce-li se smířiti se světem, přitakal hlavou. Ještě téhož dne přivedl hajný polesného do Deštného k loži Tetřevovu a pověděl mu, že on a Františka jsou sobě již zaslíbeni a v brzce budou štólou spojeni a syn že po vůli Boží na dítěti svou láskou napraví, čímž prohřešili se jeho otec a on, hajný, na nebožce lesní panence. Tetřev podal Hronovi ruku a díval se hodnou chvíli na Františku. Oči se mu zavlažily a ústa i krk namáhaly se mluviti: ale nevypravil již ze sebe slova.

Smířen s Bohem i s lidmi opustil dřevař lopotu životní a vešel do věčného odpočinku a míru.

Hron dal Františku na svůj náklad do Prahy, aby se tam trochu vycvičila v hladších městských způsobech. Do roka slavili svatbu na myslivně a nebylo snad ani lesáka, ani obyvatele z okolních osad, aby se nebyl šel do kostela na ten krásný páreček podívat. Němá Otylka byla za jedinou družičku, a Františka se jí stala upřímnou sestrou. Brzy se znameními lépe s ní srozuměla, nežli sám polesný, snažila se vůbec poctivě, aby jí usnadnila břímě těžkého osudu, dobývajíc si takto čím dále tím větší přízně a vděčnosti svého manžela.

Hajný Holan chodíval se častěji dívat na svou lesní panenku do myslivny a když ovdověv dostal se do výslužby, přestěhoval se do posledního baráku do Deštného, aby měl hodně blízko do myslivny. Starou Tetřevovou vzal si za hospodyni.

Zlaté sny lesní panenky vešly ve skutečnost; ale o těch nejkrásnějších věcech přece se jí v hájovně a lese nezazdálo. To jsou ty dítky plné jaré krve myslivecké, jež ve spolku s Otylkou manželu svému odchovává.

OBSAH.

A. V. ŠMILOVSKÉHO

SPISY VYPRAVNÉ

ÚHRNNÉ VYDÁNÍ.

SVAZEK VIII.

ČERVENÝ DEŠTNÍK. — TATÍNKOVY HODINY. — KOVÁRNA NA KLENICI. — VÁCHA Z NEBUZÍNA. — PÁTER ANTONÍN. — JEHLA. — PAN KONTRIBUČNÍ. — HODINA V EXPEDITĚ.

Třetí vydání.

V PRAZE.
KNIHTISKÁRNA F. ŠIMÁČEK, NAKLADATELÉ
1899.

Červený deštník.

»Ožení-li se či neožení?«

»Neožení.«

»Ožení.«

»Ale považ: takové zásady a náhledy staropanické. Pevné a jisté jako tento sloup u silnice!«

»Milá brachu! Kdybychom měli na hromadě všecky ty pevné a jisté sloupy povah lidských, kteréžto vichr náruživostí a hnutí nejrozmanitějších a proměn z nich jdoucích a změn jako pírka již do prachu povalil: věru mohli bychom vystavěti velikolepý pantheon vrtkavosti a nestálosti lidské!«

»Nic naplat! Janouš se neožení!«

»Ó, té pevnosti zásad a náhledův! Nejsou-li to kuželky tak pěkně do řádky na kuželníku rozestavené!? Jak ladně jsou skupeny kolem krále, toho jádra nebo pravé a vlastní podstaty mysli jednotlivcovy. A přižene se koule, hozena třeba bílou, měkkou, neumělou ručkou, a kuželky i s králem se poroučejí a kácejí se pátá přes devátou. A kdyby jich bylo více než devět, kdyby jich bylo sto: padnou, brachu.«

»Nebude tak zle! Čím by pak byl život, ne-li kaleidoskopem bez ustání se točícím?«

»Tak se skoro podobá. A kdyby jím nebyl, dusily by nudy a trudy jako kamení mrtvé všechno osení našeho myšlení a cítění.«

»A on se neožení, vsaďme se.«

»Oč?«

»Dávám na základ vědro dobrého plzeňáka.«

»Totě základ věru český a národní. Uvidíme, kdo jej odnese, ty-li nebo já.«

»Tedy platí?«

»Platí. Tu je ruka.«

* *
*

»A co mi dáš, tetičko, na památku, až zejtra od tebe pojedu?«

»A co bych ti dala, má zlatá vlaštovičko?! Však víš, že bych to srdce s tebou rozpůlila, tak tě mám ráda, ty lichotivé koťátko!«

»A nejsem už koťátkem. Považ, tetičko, včera mi bylo zrovna šestnáct let. To už jsem aspoň kočičkou, viď?«

»Ale, děvče, kdy pak si přihneš trochu ze Šalamounovy flašky? Když mně bylo šestnáct let, byla jsem už na polovic rozumnou hospodyní. A tys pořád dětinské fanfárum.«

»Aťsisi. Za to mám tě, tetičko, tak ráda, že bych tě samou láskou snědla.«

»Jdižiž, tlachalko.«

»Co pak tě netěší, že tě mám tak ráda?«

»Co by mne to netěšilo?«

»A proč se tak zamejšlíš?«

»Zamejšlím a přemejšlím, co bych ti dala na památku.«

»A to jsi hodna, tetoušku! Víš co, já budu hádati.«

»Hádej.«

»Že uhodnu. Budou to nové, vlněné šaty.«

»Chyba lávky!«

»Ale teď to mám. Hezký pláštík na zimu?«

»Toto.«

»Co to tedy bude? Už jsem skoro s hádáním na holičkách. Ach, už to mám: dáš mi červené korále, po třech šňůrkách na každou ruku, viď?«

»Něco červeného to bude, ale jinak jsi, Toničko, daleko od pravdy uhodila.«

»Něco červeného? Toho já neuhodnu, to mi přesahuje rozum.«

»To je tím, že jej máš ještě trochu krátký. Víš co, nechme toho pro dnešek; zejtra ráno budeme míti dosti kdy na to. Vždyť pojedeš teprve k poledni.«

»Ale já nebudu moci spát, budu plakat a třeba to odstůňu. Pak to budeš míti.«

»Měj přece rozum! Kdo čeká, dočká se.«

»Kdyby to byla Pepka nebo Marina, jistě bys jim to ihned, tetičko, pověděla.«

»To není pravda. Ani Pepku, ani Marinu, ani matku jejich nemám tak ráda, jako tebe a tatíka tvého. Je to ovšem sestra a bratr, a vy všechny tři jste z jejich krve, ale je v tom rozdíl, veliký rozdíl, děvče.«

»A jaký rozdíl, tetičko?«

»Je to dlouhá litanie, ale proč bych ti ji neodříkala? Sestra Marie a bratr Antonín, tvůj tatík, jsou ovšem moji vlastní sourozenci; oba jsou Štočkové jako já, ale chování jejich ke mně je docela jinší. Marie a ten celý rod její pokládají mne za napitou houbu a vymačkávají na mně na darech a penězích, co se vymačkati dá. To je Antonín z jiného kraje! Před osmi lety, na Vácslava, přijel ke mně a pravil: ‚Sestro, potřebuji šesti set zlatých jako soli a chleba, a nemám jich. K čemu se mám utíkati k cizím lidem; ty jsi Štočková, pomoz, můžeš-li.‘ Šest set zlatých jsou pěkné peníze, a bratrovi půjčiti bývá hůře než půjčiti Židovi. Rozmejšlela jsem se, ale tvůj tatík řekl: ‚Dám ti právní úpis; první rok dám ti

sto zlatých a tak po šest let pořád jdoucích, a budeš vyplacena.‘ Měla jsem tenkrát ve spořitelně k osmi stům . . .«

»A máš tam teď, tetičko, také tolik peněz?«

»K čemu se ptáš? Mám tam všeho všudy tři sta na pohřeb, abych, až umru, byla důstojně pochována, jak se sluší a patří na Štočkovou.«

»A ty už myslíš na pohřeb?«

»Jak bych nemyslila! Však mám už čtyři přes padesát, a co člověk, to křehká nádoba. Ale abychom to, děvče, nezamluvily. Já řekla: ‚Věřím ti, Antoníne, i bez úpisu. Tu máš spořitelní knížku, je tam přes osm set. Šest set si vyzvedneš, dáš to řádně napsati do knížky a knížku mi pak pošleš. Každý rok mi pak splatíš těch sto zlatých. Milerád, i s úroky,‘ řekl Antonín. ‚Úroky ti daruji,‘ odpověděla jsem, ‚máš děti, kup jim něco za to a řekni, že to ode mne.‘ Nu, a vidíš, Toničko, došel první rok a bylo tu sto zlatých od Antonína, a tak to šlo pořád, a za šest let jsme byli sobě právi.«

»Ale, tetičko, ty musíš míti peněz jako želez.«

»Jen pomalu s tou flintou! Co mám? Mám ten dům, zahradu a ty dva kusy pole, to je to celé nadělení. Z nájmu toho jsem tak tak živa. Měla jsem peníze uhospodařeny, ale ty už všecky praskly. Je teď tuze draho, milé dítě, a pak sestra Marie také mně trochu od nich odpomohla. Pálily ji.«

»A jak to bylo?«

»Tak to bylo. Přijela na podzim a rozplývala se samou sesterskou láskou jako máslo na slunci. Aha, myslila jsem si, to tvé kapse nadobro nevyjde, ale neříkala jsem nic. Asi třetí den teprve vrtěla sebou jako šiška na pánvi a konečně z ní vylezlo, abych jí pujčila dvě stovky. Já se vytáčela dost, ale dala jsem se přece obměkčit a vyklopila jí ty dvě stovečky.«

»A více jsi se s nimi neshledala?«

»Kde pak! Když jsem ji upomínala a domlouvala, bylo pláče k utopení a sesterské lásky k utečení. Nebylo na jiném, než nad milými penězi těmi udělati svatý kříž. Ať odpočívaji v pokoji, ale po druhé mne už nedostala. Zkušeností hlava zmoudří a srdce se obrní.«

»Tatínek také říká, že to nejde u strýčka, jak to má jíti.«

»Bůh ví, kam se ty peníze u nich dějí. On je přece přičinlivý muž a není žádný útrata, a řemeslo jim dobře jde. Ale nechme toho, my to nespravíme. Snad se to vrtne k lepšímu. A pak ty, Toničko, a její děti: Pepka a Marina. Co bych ti to neřekla, proč tě mám ráda. Když tě rodiče poprvé ke mně do Hory poslali, šlo ti na desátý rok. Myslila jsem si: devítileté děvče se neumí přetvařovati, a třeba ji matka naváděla. Bůh chraň, abych snad švakrovou, tvou matku, podezřívala, ale člověk musí býti opatrný. Vedla jsem tě tedy na zkoušku na náměstí před krám cukráře Klapky.«

»A bylo tam cukroví, viď, tetičko?«

»Na dětské laskominy až příliš. Já ti je ukazovala a čekala, řekneš-li: Tetičko, kup mi to a to a zase toto. Ale ty jsi neřekla ani a ani b, ačkoli jsi se samým divením rozplývala.«

»A měla jsem sto chutí na jazyku.«

»Proto žes mi před tím dala jablka a proto že jsem si myslila, že by toho bylo najednou mnoho.«

»Vidíš, proto jsi moje, Toničko. Pepka a Marina byly jinší. Kde co viděly, všecko chtěly. Vedly pořád svou: ‚Tetičko, máš peněz jako želez, kup nám to a to a ono, co ti to udělá, proto neschudneš.‘ A kdo vám to řekl? vyzvídala jsem. Odpovídaly, nebo neuměly se ještě přetvařovati: ‚Maminka.‘ Vidíš, Toničko, to je jiná krev, než ty. A potom, když byly větší, posýlali mně je sem, když byl jejich svátek nebo můj, a tu to chodilo

jako na kolovrátku: ‚To se těšíme, co nám dáš vázaného; to se těšíme, co dostaneme na tvůj svátek!' Ale nejsem dnešní, vím, proč mně je sem dávali na ty doby. To je stará praktika, vymamovati z bohatých příbuzných a přátel peníze. Proč tebe tatík nikdy sem neposlal na tvůj svátek?«

»Ale proč, tetičko, mluvíš o penězích? mě už to mrzí.«

»Proto, abys věděla, že třeba peníze nebyly všecko, jsou přece hrozně mnoho v životě. Však beztoho pro sebe nehospodařím, šetřím a schraňuji pro vás. Přijde čas a budete se chtít vdávati, a to potom něco vydá, když ví ženich, že nevěsta má bohatou, svobodnou tetu.«

»To už je poslední ženich, který si béře děvče pro peníze.«

»Ty tomu rozumíš jako koza petrželi. Proč by si ji bral? Pro krásu? Ta zvadne. Pro lásku? Ta schladne. Pro dobrotu? Té není v ženských na fůry. Peníze jsou peníze, milé dítě. Na ty berou muži více než ryby na mušky a dešťovky.«

»To se raději nevdám!«

»Však ty obrátíš, až ti vdavky přijdou do hlavy. Však uvidíš!«

»Proto ty jsi se asi, tetičko, nevdala?«

»V tom byla jiná klička, ty věčná tázalko! To máš opět jinou dlouhou a zvláštní historii, a tu ti dnes všecku povím. A proč bych nepověděla? Vždyť povinností rozumného člověka, aby ze svých zkušeností nejen pro sebe poučení vybíral, ale i pro ty, kteří jsou blízcí a drazí jeho srdci. Snadno je možná, že moje historie bude pro tebe lepším věnem, nežli to, co po mé smrti ode mne dostaneš. Však ti je už šestnáct let; pochopiti mne můžeš, máš-li jen dobrou vůli.«

»Ó, vypravuj, tetičko, vypravuj, hodně dlouho a hodně mnoho. Ty ani nevíš, jak pobožně budu každého tvého slova poslouchati.«

Místo odpovědi odepjala panna Baruška svazek klíčů, jenž jí visel při pasu za zástěrou, vybrala z nich jeden trochu podivný a šla k almaře. Almara ta byla veliká a hřmotná, starodávné fasóny, jako vůbec všechen nábytek ve velikém jejím, čistě vybíleném a klenutém pokoji, jenž byl na rohu a měl čtyři okna, z nichž tři vedla dolů do údolí k Páchu. Nahoře na almaře byly narovnané šálky, talíře, cínové mísy a konvice a mosazné svícny. Pestře figurami pomalované tácy opíraly se v pozadí o zeď, a nebylo na nich ani prášku viděti.

Panna Barbora otevřela almaru dokořán, a tím objevila se oku hromada ženských šatů, látek dobrých a vzácných, ale kroje a střihu staromódního. Pod šaty u vzorném pořádku zavěšenými bylo šuple se dvěma mosaznými kruhy. Panna Barbora klekla před šuple, vytáhla je a vzdychnuvši hlasitě vyndala z něho podlouhlý předmět, opatrně v hrubé plátno zaobalený, a položila jej zvolna vedle sebe na podlahu jako křída vydrhnutou.

»Co jsi to vytáhla, tetičko?« tázala se nedočkavě Tonička.

»Však uvidíš. Prozatím se toho nedotýkej.«

Panna Baruška zavřela šuple a almaru, a nechavši klíčův u zámku zdvihla onen podlouhlý předmět se země a položila jej na stůl. Pravou rukou opřela se o stůl a chvilku oddychovala; bylať tělnatá a prudší pohyb jí dobře nesvědčil. Tonička opřela oba lokte o stůl a bradičku o dlaně a čekala, co se bude dít.

Poodpočinuvši sobě jala se panna Baruška mlčky plátno rozbalovati, a když je odbalila, objevil se užasnuté Toničce červený starodávný deštník. Baruška jej vzala do rukou a roztáhla jej proti světlu. Nebylo v něm ani dírčičky, barva byla tak čerstvá, jakoby dnes býval

barven, a mosazné, dosti uměle vytlačené držadlo lesklo se jako zlato. Podél okraje a nahoře kolem holi táhl se světle žlutý, asi na dva palce široký pruh s červenými a zelenými květinkami, a rukojeť představovala orlí nebo supí hlavu, jež na místě očí měla zasazeny dva dobré amethysty. Deštník byl proti našim deštníkům mnohem větší, tak že dvě osoby snadně se pod ním před deštěm ukryti mohly.

»Nastojte!« zvolala Tonička všecka udivena, »totě paraple, jakéhož jsem jaktěživa neviděla.«

»Není paraple jako paraple. Toto paraple . . .«

Řeč panny Barušky se přetrhla, jakoby usekl; hrdlo jí asi bolestná vzpomínka zadrhla, a oči z ničeho nic zalily se jí slzami. Zaštkala.

Tonička běžela k ní, padla jí okolo krku a přitiskla svou tvář k vlhkému líci tetinu. Dala se ze sympatie také do pláče, a takto trvaly obě ženštiny, hodnou chvíli plačíce a štkajíce, pod roztaženým deštníkem.

»Ale proč pak pláčeme, tetoušku?« přejala znova Tonička řeč.

»Proč ty pláčeš, má zlatá holubičko, nevím; ale já, já . . . neměla jsem ti přece slibovati, že ti budu povídati o tomto deštníku. Ó, milé dítě, je to památka, tuze drahá památka, a já ti ji chci zase dáti na památku.«

Samým podivením a překvapením ustoupila Tonička na krok od ní; nespustila však přes to ani na okamžení oka s deštníku. Panna Barbora zavřela svou »tuze drahou památku«, usedla na nejbližší stolici a opřela deštník o kolena. Těžce oddychujíc utírala si zástěrou mokré oči. Tonička se postavila vedle ní a vzala ji pravicí okolo krku.

»Tak povídej, tetičko, povídej!« vybízela pohnutou matronu k řeči.

Panna Baruška zahleděla se před sebe a tázala se: »Neslyšela jsi nikdy doma jména Vácslava Chluma?«

»Nikdy.«

»Vidíš, děvče, tatík tvůj má útlé srdce. Sestra Marie je jinší. Obě děvčata, Pepka i Marina, věděly dobře, kdo je Vácslav Chlum. Matka jim to doma vypravovala, snad aby mne zlehčila, nebo aby snad poznaly mou slabou stránku a snadněji na mně peníze vymámily.«

»A kdo je to, tetičko?«

»Vácslavek Chlumův jest, jak pak bych ti to řekla, jest to bývalý můj milovník. Ale, milé dítě, není to milovník jako milovník; Vácslavek byl milovníkem . . . opravdu, nevím, jak bych ti to vypodobnila.«

»A tetičko, ty jsi byla také jednou zamilována?«

»A ty se divíš? Či myslíš, blahoušku, že jsem byla povždy tak stará, jakou nyní mne znáš? To je zmejlená, milé koťátko. Já jsem také tak před lety rozkvítala jako ty, a stará naše Běta, když mne v sobotu večer mývala, nejednou se zarážela a říkala: ‚To je tělo jako z alabastru, a ty ramena a ňadra, jakoby je nejkrásněji na soustruhu vykroužil!‘ A vlasy mně také tenkrát šedinami neprokvítaly jako nyní. Když jsem spustila copy své, sahaly mně až ke kůtkům.«

»A byly černy, viď?«

»Jako havran, a napřed se mně samy od sebe kadeřily do prstýnků. Kamarádka má, Apolenka Maříkovic, říkávala: ‚Míti tvé vlasy, Báro, pětkrát otčenáš bych se denně za ně pomodlila!‘«

»A nepletly jste si jich jako my teď?«

»Kde pak! Tenkráte splétaly jsme si je vzadu do vrkoče a chodily jsme vesměs prostovlasy. Která měla nejvíce vlasů, nejvíce se líbila. Aby si byla některá dívka cucky nebo všelijaké tretky do vlasů strkala, jako to nyní děláte! Byla by upadla do smíchu a potupy u družek i svobodných hochů. Teď je samý mam a klam, malba a šalba, proto se také tak špatně vdáváte!

Nebo tak aneb onak vzato, mužští prohlédnou přece vaše léčky, sebe chytřeji nastražené, a nevběhnou jen tak ledabylo a slepě do vašich pastí.«

»Však vy jste nebyly také svaty.«

»Bodejť. Nebyly svaty! Byly jsme také z krve a kostí a líbiti jsme se také chtěly, jako každé děvče od Evy počínajíc; ale ne tak jako vy. My byly tak, jaké jsou ty květiny z pole a háje, a vy jste jako ty květiny ze skleněných domův a záhonů zahradních. Ctnosť jsme neměly ovšem ke kůži přišitu, ale že jsme byly aspoň desetkrát lepší než vy, to je pravda jistá.«

»Načněme z jiného soudku, tetičko. Povídej, jak jsi se zamilovala.«

»To, dítě, nevím, a kdybys mne nožem rozkrájela. Bůh milý ví, jak to tak přišlo. Mně šlo na dvacátý rok, a Vácslavkovi bylo asi dvacet osm; tak to přišlo.«

»Ale to mně nejde do hlavy! Museli jste si přece něco milého říci.«

»Nic jsme si neřekli.«

»Tak jste si snad někde dali po hubičce.«

»Nedali jsme si jak živi Víš, Toničko, ty jsi trochu všetečna. Já bych se na tvém místě styděla za takové otázky a měla bych chuť, nic ti nepovídati.«

»Už ani nemuknu.«

»To je moudřejší slovo. Vácslavek bydlil čtvrtý dům od nás. Otec jeho byl koželuh a Vácslavek také. Měli svůj dům, vinici a čtyři hezké kousky polí. Měl dvě sestry: Manču a Filoménu, ale těch jsem nikdy ráda neviděla. Obě měly ostré jazýčky a jednou se mně vysmívaly, že mám po mamince šaty. Byly to dost hezké šaty, modré, merinové. Co jim bylo po tom? Vácslavek byl lepší povahy. Nemluvil nikdy na plano a byl by se mohl dost chlubiti. Byl na zkušené ve světě jako chasník. Byl ve Vídni, v Pešti a až někde

v Tyrolsku. Urostlý byl jako svíčka a nosil se vždycky slušně, to jest v neděli, neboť ve všední den pracoval pilně s tatíkem v dílně.«

»A byl hezký, viď?«

»Byl, mně se aspoň vždycky líbil. Oči byly jedna charpa a dobré a tiché jako oči beránčí. Když jsme se potkali, upíral je pokaždé na mne, jakoby se ptaly, jestli mu přeju. Bůh ví, vždycky jsem svůj zrak musela před ním sklopiti; ale když jsem kus zašla, musela jsem se pokaždé za ním podívati. A on se pokaždé po mně ohlížel.«

»A nikdy jste si neřekli, že se máte rádi?«

»Nikdy, dítě, Pánbůh tomu nechtěl. A přece jsem kolikrát prosila Pánaboha, aby nás někde tak o samotě svedl a aby se Vácslavek zeptal, jestli ho chci, že mně od srdce přeje.«

»A co bys mu byla řekla?«

»Co jsem si myslila, byla bych řekla.«

»A byla bys mu dala hubičku?«

»Ty jsi rozpustilá jako chlapec, Toničko. Uvidíš, že to tak daleko přivedeš, že už ani slova ze mne nedostaneš.«

»Ale jak to je, když se děvče zamiluje?«

»Jak to je, Bůh milý ví. Je to nad pomyšlení podivno a snad sladší nad ten med. Člověk by dal i tu drahou Boží duši za toho, koho má rád, a nic by za to nechtěl, nic, nicoucí nic, než aby ho ten druhý měl upřímně rád. Ve dne ani v noci, ať děláš co děláš, nesejde ti obrázek miláčkův s mysli. Když jsem vařila kaši, dávala jsem na ni hromadu syrobu, neboť jsem si myslila, že ji Vácslavek bude jísti; když jsem pekla buchty, myslila jsem si, že je peku pro něj; když jsem šila Tondovi košili, myslila jsem, že ji šiju pro

Vácslavka. Ráno, když jsem vstávala, byla první myšlénka: Vácslavek; večer, když jsem si lehala —«

»Co jsi si to myslila, tetoušku?«

»Nebudu ti už nic povídati, až zas zejtra.«

»Tetoušku, já tě uškrtím samou zvědavostí, a Bůh ví, budu již jako ta pěna, nebo jako to paraple. Jenom povídej!«

»A když jsi mně zmátla řeč.«

»Povídala jsi, jak jsi měla Vácslavka ráda, jak ti při tom bylo.«

»Milé dítě, ty myslíš, že se mají jen lidé tak rádi? Chyba lávky, i ti nerozumní tvorové milují se také tak, jenom že nemají té drahé duše. Vidíš, na zahradě jsme měli dvě švestky; jsou už dávno vysekány. Ty dvě švestky měly nejchutnější ovoce z celé zahrady. Proč? Měly se rády. Jednou jsem chodila po zahradě, myslila jsem na Vácslavka a zastavila se u těch švestek. Právě kvetly. Stály zrovna vedle sebe jako mládenec a panna. Po té jedné lezly včeličky a vybíraly si z květů moučku. A pak, když ji nasbíraly, přeletěly na druhou a zase tu moučku po ní rozsypávaly. Vidíš, to byly ty sladké myšlénky lásky. S mládence nesly se na pannu a z toho se ty květy tak pěkně zúrodňovaly, a švestky s obou stromů byly rok co rok jako fíky. Vždycky jsem si myslila, že ty švestky jako fíky jsou jako jejich dítky. Vidíš, děvče, lidé se honí po penězích, po slávě, po moci a panství, ale honí jen vítr po šírém poli. Láska rodinná je mnohem krásnější. To máš tak, všecko na světě je pouhý stín, jen upřímná manželská láska, ta je teploučké sluníčko.«

»To jsi si tak myslívala, když jsi večer lehala do lože: viď, tetičko.«

»Třeba «

»A na Vácslavka jsi při tom nemyslívala?«

»Toničko, kdyby tě tak někdo poslouchal, co by si o tobě pomyslil? Řekl by: to je krásná panenka.«

»Však já bych to před jiným neřekla.«

»To vychází na jedno. Vždycky máš mluviti tak, aby to celý svět slyšeti mohl, a pochodíš pokaždé dobře. Zapiš si to za uši.«

»Zapíšu, tetičko, zapíšu. Ale o deštníku jsi se posud ani nezmínila.«

»Nic se neboj, však ono naň dojde. Ale proč mi každou chvíli přetrhuješ řeč? Pak ani nevím, jak bych si v hlavě urovnala myšlénky. A mámť jich věru jako klasů na poli. —

Tak tedy měli jsme se oba rádi, Vácslavek a já, a nikdy jsme si to ani slovíčkem nepověděli. Ale rodičů to neušlo. Jednou, v neděli odpoledne, rozprávěla matka má s otcem, právě v tomto pokoji o něm. Já byla vedle a říkala si v modlicích knihách. Zaslechla jsem slova: Vácslav a Chlum, a skokem byla jsem u dveří. Matka pravila: ‚Věř mně, tatíku, on na Barušku béře.‘ Otec odpověděl: ‚Ale prosím tě, matko, on je stydlav, jako skopová pečeně‘.« Tonička se dala do chechtu, panna Baruška však vážně pokračovala:

»‚To víš, při lásce to jináč nejde,‘ řekla matka; ‚jen se pamatuj, tys nebyl mnohem smělejší.‘ ‚Jdi mi k šípku s takovou řečí,‘ namítal otec, ‚já měl ohně jako mladý vraník.‘ — ‚Když jsi byl sám,‘ řekla matka; ‚ale když jsme spolu mluvili, nevěděl jsi také, odkud jsi a čí jsi.‘ — ‚Nehádejme se, matko,‘ pravil otec; ‚já bych to rád viděl, kdyby z toho byla svatba.‘ — ‚Já rovněž tak,‘ odpověděla matka, ‚ale nechme toho; holka sedí vedle, aby nás neslyšela, a posečkejme, až co z toho pojde.‘ —

Od té doby neměla jsem, milá Toničko, ani pokojné minuty. Domnívala jsem se, že jsem všeho nezaslechla, co rodiče o mně a Vácslavkovi mluvili, a soudila jsem,

že snad dokonce už matky neb otcové mezi sebou rozprávěli o mně a Vácslavkovi. Nešlo mi nikterak do hlavy, proč Vácslavek je tak ostýchav. To jsem ještě nevěděla, že pravá láska jest taková nemluva a že pro pouhou ostýchavosť a nesmělosť tak leckterá, upřímně se milující srdce přicházejí na zmatky. Kdyby mně to bylo napadlo, byla bych snad sama už s Vácslavkem nékterak chytře a šikovně začala, ale nenapadlo mi. A pak byla jsem neméně stydliva než Vácslavek. Rodiče mne přísně a počestně v bázni boží vychovali; to není tak jako nyní, kdy matky, sotva děvčata s pannami přestanou hráti, už jim lekce o mužích dávají.«

»Mně matka ještě žádné takové lekce nedala,« ozvala se Tonička.

»Proto si jí važ jako vzácného klenotu. Z toho je viděti, že tvá matka je hodnou mateří podle zákona Páně. Já bych nebyla živou mocí k Vácslavovi řekla: Pozoruju, že na mne béřete, je to pravda, Vácslavku? Ale kdybych to byla řekla, bylo by to dobře bývalo. Nebyla bych nyní starou pannou, opuštěnou jako kůl u cesty, na jejížto smrť lační přátelé čekají. To se netýče tebe, Toničko, ale sestry Marie a jejích dětí.

Zatím uplynula zima a uplynulo jaro. A Vácslavek nic, ani co by za nehet padlo. Mně bylo už jako nahému v trní. Země mne pod nohama pálila a nemohla jsem se už ani otčenášku v pokoji pomodliti. To jsi měla: ‚Otče náš‘ — ale co ten Vácslavek dělá? — ‚jenž jsi‘ — snad zítra přece přijde, a tak to šlo stále. K ‚věřím‘ to už ani nepřišlo. Zatím rozkvetly švestky a španělský bez kvetl a tulipány. Bylo už po svatém Jané a Vácslavek posud byl němý jako hrob, a já jsem už myslila, že pozbudu rozumu. Tu konečně přišlo Boží tělo.«

»Zaplať Pánbůh, že už přišlo,« zvolala Tonička a oči se jí radostí rozjiskřily.

Panna Baruška se na chvíli odmlčela, jakoby hledala slov k tomu, co dále chtěla vypravovati.

»Na jaře bylo sucho, ale v červnu přeháněli se dešťové. Nebylo dne bez deště; na sv. Jana dopoledne pršelo jen se lilo. O Božím těle byl déšť na spadnutí, ale ráno přece se nespustilo. Vystrojili pěkně oltáře, a po deváté hodině vyšlo procesí od sv. Jakuba jako obyčejně. Lidí se za ním táhlo jako plátna, a svobodná děvčata byla vystrojena jako k muzice. Já měla z brusu nové šaty z dobrého kosmonoského kartounu. Loket stál skoro půl tolaru. Na prsa jsem přitknula kytici z bazalky, balšánu a božího dřevce, a udělala jsem si dva věnečky, jeden na vlas jako druhý. Chtěla jsem ten jeden po Bětě Vácslavkovi poslati, ale nedalo mi to; styděla jsem se. Chudák, ten věneček! Uvadl mi doma.

Když vyšlo procesí, ohlížela jsem se. Vácslav byl asi na dvacet krokův ode mne a tak se po celé procesí při mně držel. To si můžeš pomysliti, že jsem se ani nepomodlila. Jak pak! Cítila jsem až do toho srdce, že se mne oka nespouští. Po každém zastavení zůstávala jsem vždy o něco pozadu, abych blíže k němu přišla. Ale když jsem mu byla blíže, zůstal on o kus pozadu; zrovna jakoby se mne byl vzdaloval. Byla jsem beztoho už všecka zmatena, to mne ale ještě více mátlo. Povídám ti, děvče, nešlapala jsem po dláždění, rákosím posypaném, ale po uhlí řeřavém. Při třetím oltáři začalo pokapávati. Vyfintěné ženské táhly se do domův a na podsíň a mnohé šly domů. Lidí na procesí řidlo. Já jsem setrvala, neboť Vácslavek neodcházel a pořád mne s očí nespouštěl. Dávalo se hustěji do deště, a k čtvrtému oltáři se pro prudký déšť už ani nepřišlo. Lidé se rozutíkali, kněží a kantoři pospíchali do kostela Já šla za nimi a Vácslavek za mnou. Měl deštník, tento deštník v ruce, ale nenabídl mně ho. Sám také nechal na sebe pršeti, ač měl nový hřebíčkový kabát.

V kostele bylo lidí, jakoby nabil; kněží se s velebnou svátostí sotva protlačili. Já zůstala skoro u zadních vrat a Vácslavka lidé tak přitlačili, že byl jen krok za mnou. Obrátila jsem se a řekla:

‚Nechcete, Vácslavku, ke mně? je tu ještě místa.‘

‚Děkuju,‘ odpověděl, a hlas se mu třásl jako list na osyce; ‚já tu pevně stojím a zdržuju lidi, aby se na vás netlačili.‘«

»A to byl hodný člověk,« prohodila radostně Tonička.

»Tak vidíš, děvče, jakým byl dobrákem,« pokračovala panna Baruška, »jak pak by ho člověk neměl rád! Já mu také řekla: ‚To jste hodný, Vácslavku, to si budu na vás pamatovati.‘«

»A co on řekl, tetičko?«

»‚Ale Bože, Baruško, vždyť to nestojí ani za řeč.‘ Po té spustilo se s nebe jako z konví, a zadní přitlačili Vácslavka až ke mně. Cítila jsem na zádech jeho prsa, ano jak i jeho srdce bije, a schválně jsem se naň hodně opírala.«

»Vida, vida, jak jsi byla chytrá!« usmívala se Tonička.

»Kdybysi mlčela, lépe bys udělala,« kárala ji panna Baruška a spřádala dále pásmo svého vypravování.

»Bylo už dávno po službách Božích, ale lidé se z kostela nehýbali, neboť venku byl soudný den. Vácslavek byl asi rád, že se oň opírám, a stál jako skála. Byli jsme oba jeden oheň. Já si přála v té chvíli, abych v jeho náručí umřela. A skoro by se mně to bylo toho dne vyplnilo. Vzpomněla jsem si, že mám na ruce věneček. Svlékla jsem jej a řekla jsem: ‚Podívejte, jak mi zmačkali věneček. Prosím vás, vemte si jej na ruku; vy jste silnější.‘ On si jej navlékl na pravou ruku a pravil:

‚Bude můj, Baruško?‘

‚Bude,' řekla jsem, a tu jsme se na sebe podívali.«

Panna Baruška se znova odmlčela a hlasitě rozplakala. Tonička ani pohnutím nehlesla, i jí se vyhrnuly slzy z milých očí a kapaly deštíkem na mokré líce tetino.

»Co tam, to tam. Bůh usoudil; neměli jsme býti svoji,« zavzdychla Baruška po drahné chvíli.

Opět pomlčka, ať tak dím rázu tragického. Tonička utírajíc si oči neodvažovala se nové otázky. Panna Baruška násilím v sobě tlumila sklíčenosť, do níž strhla ji vzpomínka na onen pohled Vácslavkův. Vždyť zračilo se v něm nejen vyznání nejupřímnější lásky, nýbrž i neskonalá oddanosť a obětovnosť. Pohled takový utkví v citlivém člověku pro celý život. A jak by neutkvěl! Jako v jediném paprsku uzavřeny jsou v něm všechny ty duhové poblesky blaženosti pozemské. Mysl ženská neskonale vděčnější jest nežli mysl mužova. Pro životní hluk a šum zapomíná muž jako letmo na věci lásky, jejichž živé barvy v mysli ženské ani do smrti nevyblednou. Toť původem i příčinou milojemné lyričnosti u stařen, jež tytýž až i dramaticky se rozvlňuje, a zároveň didaktičnosti až i suchoparné při starcích, jejížto praménky ztrácejí se zhusta v písčinách apathie ke všemu, což živým a mladým srdcem i duchem hýbe. Panna Baruška byla stařenou rázu svrchu řečeného.

»A tu jsme se na sebe podívali,« přejímala další vypravování, »a všecko šlo mimo nás: Boží tělo, kostel, lidé i ten liják venku. Kromě starých lidí rozešlo se zatím všecko z kostela. A my tu pořád stáli, hledíce na sebe. Já se dříve vzpamatovala nežli Vácslavek.

‚Liják povolil, nepůjdeme domů?' tázala jsem se.

‚Chcete-li už, panno Baruško, půjdeme,' odpověděl Vácslavek. ‚Ale venku pořád prší.'

‚Vždyť máme deštník, Vácslavku,' prohodila jsem.

‚To mně ani nepřipadlo,' řekl Vácslavek. ‚Tedy pojďme!'

A vyšli jsme z kostela. U dveří zapomněli jsme oba se pokropiti svěcenou vodou. To bylo snad příčinou naší nehody. Sotva jsme přišli na náměstí, dalo se znova, hustěji a prudčeji do deště. Ač byl deštník široký a my se k sobě dosti krčili, nebylo přece možno až domů dojíti. Co říkám domů, ani na předsíň nemohli jsme se dostati.

‚Zastavme se zatím tuto v síni u Kukaňů,' navrhl Vácslavek.

Mně to bylo milo, neboť bála jsem se o své nové šaty. Zašli jsme do síně ke Kukaňovům. To je dům v levo na náměstí, co je na něm ta Matka Boží za mříží. V síni, tenkrát mnohem širší, nežli je nyní, nebylo ani živé duše. Byli jsme sami. Na náměstí pral liják do dláždění, a široké proudy dešťové vody valily se dolů. Vácslavek poodložil deštník, z něhož voda crkotem šla, a oba jsme se dívali vraty do toho strašného nečasu. Vácslavek mi tiskl mlčky ruku. Chtěl tím tisknutím mi pověditi, co mi projevil v kostele očima. Řekla jsem, abych mu dodala mysli: ‚Bez vás, Vácslavku, byla bych promokla jako myš.'

Odpověděl: ‚Bůh ví, panno Baruško, do ohně bych pro vás skočil.'

Srdce moje se rozsvětlilo a rozveselilo, jakoby jarní sluněčko do něho bylo zasvítilo. Měla jsem už na jazyku: ‚Což pak mne tolik rád máte?' Ale neměla jsem odvahy, říci mu to.«

»Já bych mu to byla řekla,« prohodila Tonička.

»Což ty, ale já! Vždyť bych se byla studem propadla, kdyby mně to bylo z úst vyjelo. Děvče, panna, a namlouvati si hocha! Raději v předpeklí písek vázati, nežli to. Vy, nynější děvčata, nazvaly byste mne za to husičkou; ale což vy víte, co byla panenská ctnosť za našich starých časů. Děvčata, to je vaším nejsvětějším pokladem, učily nás matky; jednou jen neopatrně na

muže pohlédnouti, jednou hloupě se podříci, a hřích se potáhne za vámi. A hříchu jsme se bály, neboť jsme měly živou a pravou víru v milého Pánaboha. — Hleděli jsme zase mlčky do šeredného nečasu. Voda i bláto stříkalo na nás do síně přes práh. ‚Pojďme sem, tu je sucho,‘ pravil Vácslavek a odtáhl mne do sucha za zavřenou vráteň. Vzal mne za ruku a již nepustil. Zahleděl se do mne, jakoby mně chtěl tu duši z těla vyhleděti Bůh ví, jak mně bylo. Hlava mi šla kolem a kolena klesala. Nevěděla jsem, kde jsem a čí jsem, a před očima mžitek za mžitkem.«

»Hahaha,« zajásala Tonička, »teď vím, co se stalo!«

»A co by se bylo stalo?«

»Vácslavek tě vzal okolo pasu, přižehl tě k srdci a dal ti hubičku, nehoráznou, dlouhou hubičku.«

»Všetečnice!«

»A odkud barva, panno tetinko? Jak můžeš zapírati, vždyť ti planou tváře, jakoby ti je někdo obarvil!«

»Ale, Toničko!«

»A řekni, že ne! Viď, že ti ji dal?«

»Poslechni . . .«

»Vida, vytáčíš se jako úhoř z ruky, ale já tě nepustím. Přiznej se!«

Panna Baruška přikývla hlavou.

»Tetičko, stokrát tě mám od této chvíle radši. Do smrti bych se byla na tebe hněvala, kdybys mu nebyla hubičky dala. Ale teď povídej dále, neboť nyní přijde to nejlepší, já už to předzvídám!«

»Jak mám povídati, když jsi mne všecku pomátla!«

»A jak dlouho jste tam s Vácslavkem stáli?«

»Dlouho dost, milé dítě. Chýlilo se již k poledni. Ani jsme nevěděli, že přestalo pršeti. Teprve když už lidé po náměstí chodili, vzpamatovala jsem se, že už je čas domů.«

»A šli jste spolu domů?«

»Šli.«

»A šťastně a tuze brzo jste se domů dostali, viď?«

»Nikoliv. Na cestě přihodilo se nám neštěstí.«

»Jdi.«

»Zabočili jsme do Havířské ulice; však ji znáš. Tenkrát stálo tam jen na začátku několik domků, dále po obou stranách byly zahradní zdi. Úzká byla tak, jako je posavad. Drželi jsme se v levo při domích, byl tam pruh dlažby. Nedošli jsme ani do polovičky, an najednou uslyšeli jsme náramný hluk a lomoz a zoufalý pokřik. Nežli jsme se z leknutí probrali, vyřítili se zrovna naproti nám splašení koně s vozem, kterým zadrhli o roh a který se skácel. Hnali se úprkem zrovna na nás, jeden bílý, jeden černý. Jakoby byl boží posel do nás udeřil, stáli jsme okamžení přiraženi při zdi. Také nebylo kam se ukryti, všudy zeď, čirá zeď a utíkati nazpět bylo marno, nemožno. Byla bych smrtelnou úzkostí na zemi se poroučela, kdyby mne byl Vácslavek silnou svou rukou nezachytil a tělem mne nezakryl. Divocí koně byli sotva dva sáhy před námi. Nebylo pomoci, museli nás rozšlapati. V tom otevřel Vácslavek zprudka deštník proti nim, to je poděsilo. Uskočili v pravo ke zdi, a bělouš upadl. Vyškrábal se však, než by pět napočítal, se země, a strašný povoz hnul se ku předu, do města Mně se nic nestalo a deštníku také ne. Jen Vácslavkovi rozedřelo kolo levou nohu, krvácel. Chytila jsem se ho oběma rukama a před očima se mně udělala tma. Přiběhli lidé a běželi za koňmi; mrákoty mne přešly.

‚To vás Matka Boží zachránila,' volali lidé na nás, ‚kočí zaplatí asi svou opici životem. Není světu podoben!'

‚To byl nápad s deštníkem!' divil se jiný.

‚Ten nás zachránil,' dodal vážně Vácslavek, a z roztržené boty cedila se mu krev potůčkem. Vzala jsem ho pod jedno paždí a jeden soused pod druhé, a vedli jsme ho k nám, neboť nebylo to daleko.

‚Nešťastné děti,' vítal nás otec na prahu.

Zavedli jsme Vácslavka do čeledníka a posadili ho. Zvonili právě poledne. Otec rozřízl botu, a já a matka vymývaly jsme mu ránu vodou a octem. Antonín běžel k Chlumovům. Rána nebyla zlá; noha byla celá, aspoň kosti. Přivedli ranhojiče, starého Vanžuru. Prohlídl nohu, obvázal ji a dal na rány náplasť. Po té chtěl Vácslavkovi pustiti žilou, neb aspoň několik baněk mu vsaditi. Vácslavek nepřipustil. Pravil: ‚Však mi splašení koně dost na noze pustili.' Starý Vanžura rozčepejřil se jako krocan. ‚Od toho jsem já doktor,' rozhorloval se, ‚kde kdo se rozstůně, honem se běží pro starého Vanžuru. A je tu dost mladých doktůrkův! Uvidíte, vy mladý, nerozumný člověče, že tu příhodu těžce odstůněte, nedáte-li si pustiti.' Vácslavek nedal. Měl tenkráte povoliti, neboť doktor je doktor, a Vanžura dobře prorokoval. Byl to osud, a osudu volí nezlomíš a zdi hlavou nepovalíš!

K večeru odvedli Vácslavka domů. Odcházeje děkoval za ošetření a stiskl mi tak vřele ruku, jako v síni u Kukaňů. Když zahýbali za roh, obrátil se ještě a točil se očima po mně. Já dobře rozuměla, co ty dobré, zlaté oči jeho mně chtěly říci. Neměla jsem pokojné minutky. Nejedla jsem, nespala jsem, byla jsem u vyjevení. Jen chvílemi šly na mne v noci těžké sny. Hrůza povídati, milá Toničko. Kdo nezkusil, neví; kdo ví, neumí vypraviti. Lidé jsou teď chytřejší, nežli my jsme byli. Nemají tolik pověr a pranostik, nedají více tolik na sny, jako my jsme tehdáž dávali. Jediný živý sen dělával nám plnou hlavu starostí po kolik dní. Byla jsem po matce, ta věřila bez ohrádky ve sny. U tohoto

okna na hřebíku visíval po všechen čas spravedlivý egyptský snář. Co tu bývalo nějakého vykládání! Ale do lutrie matka nikdy nevsadila. ‚Je to hříchem,‘ říkávala, neboť byla pamětliva slov velebníčka Konvalinky, jenž tenkráte u měšťanek platil za samu církev svatou. On kázával: ‚Lutrie je čertovská piksla. Každý krejcar, který do ní strčíte, je nitka na čeřen, jejž splítá si na vás sám ďábel.‘ A tenkrát jsme věřili kněžím na slovo. To to, aby si někdo z nich smíchy střápal, jako se to děje za našich časů. Ten velebníček Konvalinka! On kázal vždy pro stavy, zvláště v postě. Tu nesměl na příklad nikdo jiný do kostela než my, svobodné mladice, a to jste měly viděti, jak on nám obracel duši v těle. Když zpíval »Tantum ergo« za velebnou svátostí, pojala tě hrůza, že vlasy stávaly a tělem probíhal mráz. Utrhační jazykové ovšem také po něm jezdili a říkali, že Drobných Katynka, jež každou sobotu k němu k zpovědi chodila a později se zbláznila, z těch zpovědí si od něho živý obrázek přinesla. Ale to byla holá lež. Matka říkávala, že velebníček Konvalinka je »konvalinka všech ctností«. Říkávala matka: ‚Sny jsou od Boha.‘ Proto mne moji snové tak strašlivě děsili. Jako můry ssáli mně z těla krev a z duše a svědomí pokoj. Víš, co znamená bílá brůna podle snáře? Smrť, dítě, jistou smrť. A sotva jsem usnula, viděla jsem, jak úprkem se na mne ženou bílá brůna a vraník. Na nich seděli jsme já a Vácslavek; kdo na kterém, nemohla jsem rozeznati. Hrozná předtucha, že jeden z nás smrtí sejde, nežli se za sebe dostaneme, ulehla mi na duši, že kvílela, že úpěla jsem. Nikdy mne slunce pod peřinou nevidělo; tenkráte ponejprv. Hlava mně brněla, kříž bolel, když jsem druhého dne procitla, ruce, nohy jako olovo. Stěží jsem druhého dne vstala, a první mé slovo bylo: ‚Jak je Vácslavkovi?‘ Zdali umřel, ostýchala jsem se ptáti. Řekli mně, že je mu lépe, ale jakoby to na vítr sázel; nevěřila

jsem. Po poledni jsem ulehla, musela jsem, rodiče chtěli tomu. Poslali pro starého Vanžuru. Kroutil nade mnou povážlivě hlavou a pravil: ‚Abych vám spravedlivě řekl: nevím, co Barušce je. Musíme do zítřejška počkati. Zatím pustíme žilou; nemůže to škoditi.‘ Druhého dne přišel dvakrát. K večeru musela jsem mu ruce a hrdlo odhaliti, prohlížel mne, až ty jeho oči mne bodaly. Nalezl na kůži pupínky, malinké, červené. ‚Dostane neštovice,‘ vyjelo mu neopatrně z úst. Jakoby mně byl dal palici. Teď jsem věděla, kdo seděl na bílé brůně: byla jsem to já. Tak mladá a hezká, a právě, když mně Václavek vyznal, že mne rád má, když se mně pootvírala brána do ráje: usoudil mně Bůh smrt! Zmalomyslněla jsem, byla jsem více mrtva než živa. Osud má splašené koně, neobrátíš jich. Odevzdala jsem se do vůle Boží. Asi za tři dni, nevím ani za kolik, nebo nerozeznávala jsem dne od noci, přišel k nám velebníček Konvalinka s Pánembohem. Tenkrát už jsem špatně viděla a tolik jsem byla právě při rozumu, že když odešel a mne hromnicemi obnášeli, jsem zpozorovala, že klečel u postele Václavek a plakal tak usedavě, že srdce se mi v těle trhalo na kusy. Dlouho ho ke mně nepustili, dnes si nedal zabrániti. Odstrčil všechny a vrazil ke mně do pokoje. To mně potom vypravovali.«

Panna Baruška se na drahnou chvíli odmlčela. Živá vzpomínka na onu strastnou chvíli tak ji překonala, že nemohla nalézti slov k dokončení toho truchlivého odstavce ze svého života. Tonička plakala, až jí srdce usedalo.

»Kolik dní neviděla jsem ani světla Božího,« pokračovala panna Baruška. »Tak zlé byly neštovice, že jsem na čas oslepla. Také jsem o sobě ani nevěděla. Má-li se člověk k smrti, je mu, jakoby ho nesl šedý, tmavý mrak. Kam ho nese, o to nedbá, nedbá vůbec

o nic. Ó, kéž bych byla smrti dluh zaplatila, kéž bych byla ztuhla v mrtvolu, jíž jsem už skoro byla!

Procitla jsem, rozhlídla jsem se. Oči se točily po světle, po oknech. Byl pošmourný, deštivý den. Vítr hučel, meluzina skučela. Matka seděla mi v hlavách a pletla punčochu. Bylo poledne. Odzvonili. Po té bylo slyšeti hrany od svatého Jakuba od Matky Boží. ‚Komu to zvoní, matko, komu?‘ tázala jsem se. Matce vyhrkly slzy, neodpovídala. Já se také již neptala. K čemu? Těšila jsem se, že opět vidím a že mi snáze. První myšlénky mé padly na Vácslavka. Zdali mne bude ještě chtíti, budu-li poďubána neštovicemi? Bude, myslila jsem si, jeho láska upřímna jest a poctiva, a co dbá poctivá láska o krásu. Jí jde o ctnostné a dobré srdce, a dobroty a ctnosti mi neštovice nepobraly. Dali mně polívku, jež mi chutnala. Matka pak poodešla za nějakou prací a přišla ke mně stará Běta. Ony dvě se u mne střídaly; sestry a bratra ke mně nepustili, aby se nenakazili. Hrany dávno umikly, ale zněly mně pořád v uších. Nedalo mi to, ptala jsem se znova Běty, komu ty hrany v poledne zvonili. Běta byla hodná a věrná osoba, ale trochu přihlouplá. Spustila pláč a odpověděla: ‚Což to nevíte, panno Baruško, že zvonili Chlumovic Vácslavovi?!‘

Ano, ano, mému Vácslavkovi zvonili hrany! Jemu, jemu . . .

Já jsem se z neštovic vybrala, já ozdravěla, a Vácslavek zaplatil lásku svou smrtí. On se mou nemocí nakazil. Byl zdráv, silen jako Rus. Nemoc se do něho obořila, padl jako silný, mladý doubec, podťatý jednou ranou. Já byla jeho smrti vinna. Bože můj, Bože můj, jak pak se nezblázniti!

Všechen svět mně byl jedna hustá, tmavá mlha. Vše mi bylo jednostejno. Ne všecko. Za něco jsem přece prosila, jedno jsem mermomocí chtěla, a přes všecko

vymlouvání a bránění v jednom mně museli povoliti a ustoupiti. Aby šli s mrtvolou Vácslavovou mimo naše okna, až bude jeho pohřeb. A téhož dne k večeru šli . . .

Padla jsem znova v nebezpečnou nemoc; ale doktoři mne z ní vytáhli. To máš tak. Chceš-li umříti, neumřeš; pakli se vzpíráš, veta po životě. Když už jsem chodila a s rozumem se modlila za duši Vácslavkovu, přišla jednou odpoledne stará Chlumová k nám návštěvou. Přinesla tento deštník a Vácslavkovy modlicí knihy.

‚Tento deštník,‘ prosil ji Vácslavek již na smrtelné posteli, ‚dejte, matko, mé drahé Barušce ode mne na památku. Zachoval nám oběma, mně ovšem na kratičký jen čas, život. Dejte jí ho a vyřiďte: kdykoliv se naň podívá, aby vzpomněla si na mne a na to krásné Boží tělo, když jsme se zastavili v síni u Kukaňů a když jsme šli spolu pod ním domů. Vzkazuju jí: dej jí Pánbůh štěstí, až budu pod drnem práchnivěti. Nereptám, že jsme se nestali svoji a že smrť si jde pro mne. Kdyby však nebylo bývalo toho Božího těla, kdybychom se nebyli sobě přiznali, že se stejně rádi máme, byl bych reptal, byl bych sešílel před smrtí svou. Řekněte jí: Vácslavek ti nebrání, vdej se, budeš-li po druhé milovati, ale až budeš míti dítky, nezapomeň, že u Matky Boží leží někdo, kdo tě nad všecky světy miloval, a přiveď aspoň na dušičky ty drahé dítky k jeho hrobu, aby se za něj pomodlily. To jí, maminko, ode mne vyřiďte, a ten věneček, co mi dala o Božím těle, ten mi dejte pod hlavu do rakve.‘

Matka mu učinila po vůli a žádosti. Také když zesnul v Pánu, ustřihla mu vzadu na hlavě kadeř, dala ji do jeho modlicích knih a přinesla mi je. Nad to mi ještě mnoho o něm vypravovala, čím se jí svěřil teprve za své nemoci. Pověděl jí, jak dlouho mne v srdci svém nosil, hned od těch časů, co se vrátil z vandru. Jak byl

všecek šťasten, jen když mne viděl, a jak neměl nikdy odvahy a smělosti někomu třetímu to pověděti, neřku-li mně. Byl prý v této stránce po tatíkovi. Ten, když se chtěl ženiti, byl prý zrovna takový. Kdyby si ho nebyla Chlumová sama namluvila, kdo ví, zdali by se byli za sebe dostali. Ona byla z jinšího kraje nežli já. Míti jen méně ostýchavosti panenské, a nebyla bych nyní starou, opuštěnou pannou. Ale kdo může za sebe! Jedno děvče je růže, a ta volá na mládence: ‚Pojďte, hoši, přivoňte, jak hezky voním;‘ jiné je fialkou. Ta voní třeba ještě lépe, ale pro nesmělosť a stydlivosť uvadá v chladu. Kdo může za sebe?

A co mi toho ještě Chlumová napovídala o Vácslavkovi! Říkávala prý mu kolikrát: ‚Chlapče, ožeň se.‘ Ale on prý na každé městské dcerce nalezl vadu a chybu. Jmenovala prý mu mnohá děvčata jménem; jednou také mne. Tu prý se začervenal po uši a místo odpovědi předstíral, že slíbil kamarádovi přijíti na chvíli do hostince. A odešel prý bez odpovědi. ‚Tenkrát,‘ pravila Chlumová, ‚už mně napadlo, že vás, panno Baruško, má v oku. Ale už se nějak časem na to pozapomnělo a já si toho nikdy neodpustím, do smrti nejdelší neodpustím, že jsem se sama do toho nevložila. Ale Bůh chtěl neštěstí a stalo se.‘

Když jsem po nemoci vyšla ponejprv z domu, byla má první chůze na hřbitov k Matce Boží. Stará Chlumová šla se mnou. Měly jsme se od těch dob hrozně rády. Vedla mne k Vácslavkovu hrobu. Skropila jsem jej od hlavy až k patám horkými slzami a tam jsem slíbila před milým Bohem, že to dobře slyšela ona nahoře a Vácslavek dole, že synu jejímu zůstanu věrnou až do skonání.

Přišli k nám ženichové a lidé hodní a zámožní, stáli o mne opravdově, ale já se jednou zadala Vácslavkovi, a byla mu i po smrti jeho věrna. Když

přicházela léta, bylo mi slyšeti leckteré jedovaté úštipky, že zbudu na ocet, že mně, až sestárnu, bude jísti hořký chléb samoty, že lecktera fiflenka si mnou ústa bude vyplakovati, ale což já na to dala! Podívala jsem se za takových pochyb na tento drahý deštník, a bylo zase dobře. Nikdy jsem nenaříkala, že jsem se nevdala. Neboť, když to vezmeme, byla jsem a jsem posud vdána za Vácslavka, ovšem jinak než jiné ženy, ale vdána jsem přece.«

»A ty mne, tetičko, tolik máš ráda, že mi dáváš na památku Vácslavkův deštník?«

»Tolik.«

Tonička vzala deštník do ruky a políbila jej.

»Mám něco za lubem s tím deštníkem, milé dítě, a proto jsem se k tomu odhodlala, dáti jej tobě na památku.«

»A co to je, můj zlatý tetoušku?«

»Sama nevím, jak bych ti to pověděla. Poslyš, Toničko. Kdykoliv se na deštník podíváš, vzpomeneš si jistě na všecko, co jsem dnes tobě vypravovala. Nejsem ze železa; nežli ty bys zase ke mně přišla, mohu býti již někde u Vácslavka, a ta drahá po něm památka by zetlela jako věc starodávná, jíž nikdo si nevšímá, kterou leckams pohodí. A když deštník a mne a Vácslavka budeš míti na mysli, jistě, až přijde čas tvůj, a to není daleko, budeš milovati tak, jako jsem milovala já, a z takové lásky vzejde ti štěstí dvojnásobné; jedno za mne a Vácslavka a druhé za tvoji lásku. Nedej nic, dítě, na klamné sny mladé své hlavičky, to jsou bubliny, jež rozfouká první větřík; dej jen na opravdivou lásku, až se v tobě vzbudí. Pak muži, jehož budeš milovati, vypravuj všecko, co jsi slyšela od tety, a ukaž mu deštník. A dávám ti věčnou svou spásu v základ, že on s radostí sáhne po ruce tvé a srdci tvém, a že vám rozkvete pravé to a zlaté štěstí rodinné, nad něž nic

ve světě není. Neboť všecko ostatní, blahobyt, česť, sláva, bohatství jest jen babí léto, které vichr životní roznáší a zanáší. To musí dříve ženich tvůj pochopiti, a to jistě pochopí z tvé řeči, a to jest jedinou známkou jistou, že se vám dobře povede.«

Zdali Tonička moudré tetě porozuměla? Byla mladá, nezkušená jako ta pěnkavka, co v houštině poskakuje a prozpěvuje . . . Uvidíme.

* *
*

V jasu odpoledního srpnového slunce vlnily se po baštách davy prochazečů ve dvou opačných a souběžných proudech. Na blízku Koňské brány valně jich ubývalo, neboť hlavní proudy vinuly se dolů v pravo na Svatovácslavské náměstí. Mezi jinými, kteří šli směrem přímým ku bráně, kráčeli, v podpaží se držíce, dva pánové, zabráni do hovoru. Známe je již s počátku naší pověsti, kdež vedli spor a založili se o to, zdali Janouš se ožení čili nic. Naproti nim od brány blížil se párek, pán a dáma. Postava pánova byla přímo imposantní, obličej jeho byl nevšedního výrazu, ano v liniích jeho spočívala jakási kavalírská noblesa. Dáma, jež se o jeho rámě skoro až nápadně vroucně opírala a zamilovaných očí svých ani s tváře jeho nespouštěla, byla milá a líbezná jako ta mladá vesna, již oduševnila zlatými nadějemi plodivá síla přírody. Ryze po česku okrouhlou a roztomilou hlavičku její obestíralo hejno rusých kadeří, a ústa vroubená svěžíma a blahem kypícíma rtoma loudila se úsměvem svým magickou silou divákovi do duše.

Párek potkal se s našimi dvěma prochazeči. Všichni čtyři stanuli překvapením.

»Jsi-li ty to, Janouši, či tvůj stín?« zvolal jeden z pánův.

»Živ vás Bůh, bratří,« odpovídal vesele Janouš. »Totě překvapení! Tuto představuji vám svou zlatou ženušku, Toničku.«

»Tys ženat!« vyjelo druhému pánovi z úst.

»Tak jest, milý Karle. Prvního tohoto měsíce odvedl jsem si Toničku od oltáře.«

Za řeči objímal Janouš přátele své a Tonička podávala jim bodře a srdečně měkkou a teplou ručku.

»Tu to máš, Karle,« promluvil vítězoslavně druhý pán k příteli. »Propadl jsi, brachu, propadl skrze řešeto i se svým základem. A ty, Janouši, krásný's bratr. Nepozve na svatbu a nedá ani slovíčka věděti!«

»Šlo to parou a plnými plachtami. Tisíckrát prosím prozatím za odpuštění. Doufám pevně, že vše se vysvětlí a vyrovná. Ale, Bože, ani jsem vás Toničce nepředstavil!«

Při tom vykonal, co zanedbal, nazývaje oba pány svými nejlepšími a nejvěrnějšími přáteli. Karel usmíval se při tom více kysele nežli sladce. Byltě poražen i se svým vědrem plzeňáka. I druhý pán se usmíval, ale jako filosof, jenž vidí potvrzenu zásadu svou, jíž posud svět bral v pochybnosť.

Rozhovořili se a za hovoru sestupovali do Svatovácslavského náměstí.

»Kdyby tě milostpaní na hodinku nám propustila,« prohodil Prokop, třetí z trojlistu, »byli bychom jí velmi povděčni.«

»Dobře máš,« odvětil Janouš, »jsem vám dlužen vysvětlení, a dnes kyne nám k tomu vhodná příležitosť. Co myslíš, Toničko? Odvedu tě na hodinu k tetě?«

»Nebude-li vaše hodinka příliš dlouhá, nemám proti tomu námítek,« dala Tonička za odpověď.

»Bude snad trochu delší,« připojil Prokop, »ale . . .«

»Nebude na škodu, cvičiti se trochu v manželské trpělivosti, chcete asi říci,« doložila potutelně Tonička.

»To jsem neměl právě na mysli, milostivá paní.«

»Jste, pánové, čtveráci,« smála se Tonička; »ostatně, čemu se člověk naučí, dobré jest. Zaveď mne, muži, k tetě. Uvidí ráda milé přátele tvé.«

Vešli do jednoho domu, a za půl hodiny vrátili se pánové bez Toničky. Zašli do blízké hostinské zahrady a zasedli si v pozadí k osamělému stolu. A když se pěnilo před nimi plzeňské, nastalo vzájemné vysvětlování.

»Především nediv se, Janouši,« zapřádal Prokop hovor, »že pijeme na kapsu Karlovu. Vypadá, jakoby byl vyhořel, není-li pravda? Však mu pustíme dnes žilou. Prohrál. Vsadili jsme se o tebe.«

»Že se neoženíš,« doplňoval Karel, nutě se k humoru.

»A naši vyhráli. Od prvního srpna, léta Páně . . .«

»Jsem šťastným manželem a tak dále,« dodal Janouš.

»Fait accompli.«

»A nyní pij a dej se do vysvětlení,« pobízel Prokop.

A Janouš podrobil se celou duší své povinnosti k přátelům.

»Bůh ví, přátelé, jak se to stalo,« jal se vypravovati, »ale stalo se, a mohu vás ujistiti, že mne to pranic nemrzí.«

»A co bylo příčinou, že jsi se zvrátil se svými staropanickými rozumy a posadil se obratem ruky do manželského kočáru?«

»Červený deštník.«

»Rozpouštíš, brachu, špačky.«

»Nerozpouštím, bratří,« tvrdil vážně Janouš. »Zapalme si doutníky. Tak. A nyní ves svój um sbierajte.«

Janouš vypravoval, jak se zcela všedním způsobem seznámil s Toničkou. Netajil se tím, že jej jakési nevysvětlitelné půvabno k ní táhlo, ale ženění mu ani

nepřipadlo. Chtěl se jen s roztomilým děvčetem nevinně pobaviti. Při tom zpozoroval, že když mluvil vážně, Tonička s mnohem větší libostí myšlénky jeho vnímala, než když se točil hovor jeho na kolovrátku společenské zdvořilosti a žertovnosti. Pozastavoval se sice na tom, ale myslil si: Hlouposti, ženská jako ženská, planá růže. Zmýlil se v Toničce. Jednou, když byli sami, on a Tonička, přišla řeč na to, kde co kdo z nich má nejvzácnějšího. Tonička vytáhla pečlivě zaobalený podlouhlý předmět. Rozbalila jej šetrně, a byl to staromódní, červený deštník. Janouš se div smíchy nepopukal. Tonička zůstala vážna, oko jí zvlhlo. A dala se do vypravování historie tetina deštníku. Ze začátku se jí to dobře nevedlo, ale čím dále postupovala, tím plynnější a vroucnější byla její povídka. Nu, Bůh ví, jak se to stalo, Janouši nebylo již do smíchu. Srdce mu měklo a oko se svlažovalo. Cítil, že v těch jeho hodinách, hnaných posud sobeckými, staropanickými náhledy, něco hrklo; že jdou najednou zcela jinak; že se omlazuje a přerozuje jako ta země pod teplým jarním sluníčkem; že posud bylo na jeho cestách tmavo a sychravo, a že by mohlo býti na nich slunečno a krásně, kdyby se k Toničce přivinul. Strašlivá předtucha, že zmaří si jinak život, stiskla mu srdce a poděsila mysl. Tajemná, prudká síla poháněla ho k tomu, aby rozpřáhl náručí své, aby objal Toničku a již ji nepustil. Vzpíral se sice proti ní rozumem, ale nešlo to, nešlo. A když Tonička dokončivši své vypravování o panně Barušce a Vácslavkovi, jej vyzvala, aby vstoupil k ní pod roztažený deštník a aby zkusil, jak se mu to s ní pod tetiným deštníkem choditi bude: tu přistoupil chvatně k ní pod deštník, přižehl ji k srdci a oběma se přihodilo něco na vlas takového, jako panně Barušce a Vácslavkovi za vraty v síni u Kukaňů. A bylo to hotovo, za šest neděl umluvili svatbu. Janouš se o tom

svým přátelům ani nezmínil. Bál se jich, aby mu to nerozmluvili, a pro zimničnou chtivosť svou sotva se mohl svatby dočkati. A aby se v úmyslech svých nerozviklal, zajel si pro lepší jistotu s Toničkou do Hory k panně Barušce.

»Je vám to, bratří, stará panna,« končil zpověď svou; »ale povídám vám, ryzí zlato, samé ryzí zlato. My mužové . . . bratří, to nelze přirovnati. A peněz má jako želez. Jako advokát mi vyložila, co všecko má a čím obvění Toničku, jak bude svatba. A byla na svatbě a dala nám poučení, jež stálo za mnoho, a úpis co nejsprávněji vyhotovený a svědky potvrzený, jenž stojí ještě za více. A teď víte všecko, a vědro plzeňského ležáku, milý Karlíčku, prasklo. Bůh buď mu milostiv, ale ne tu, nýbrž v mé domácnosti na můj svátek. Jsemť věru šťastnější Vácslavek než ten, jenž byl původem mého štěstí.«

»Však není ještě večer; máš teprve ráno, a před večerem nechval dne,« namítal Karel.

»Krásné ráno věští krásný den i milý večer,« podotkl Prokop.

»Nehádejte se znova,« pokojil je Janouš. »Nejde také o vás, jde o mne.«

»Jde o mou filosofii, bratře,« bránil se Karel.

»Filosofie životní je, brachu, odjinud,« dokládal Janouš. »Ona přerývajíc neuprosně úhory vaší školské filosofie, vyrývá mnohý její plevel a zasypává jej čerstvou, kyprou zemí, z níž klíčí a vyrůstá plodní klas pozemského blaha. Tonička mne zachránila. Můj život budiž nyní kyprou, životvornou ornicí.«

»Slova, nic než slova, milý Janouši,« rozumoval Karel; »slova kulatá a hladká. Rozházejí se, rozkutálejí se. My měřiti budeme výsledkem, jaký ti budoucnosť přinese.«

»Má pravdu Karel,« prohodil Prokop úsměšně, »měřme výsledkem, ale výsledkem přítomnosti, nikoliv budoucnosti. Karel náš sedí v hustém a pošmourném vzduchu moderního materialismu jako pavouk v pavučině, a výsledek? Prohrané vědro plzeňského. Ty, Janouši, jsi z něho se vymanil položiv vlastní blaho obětovně do loktů milované ženy. A výsledek tvůj? Blahem zářící oči a ženuška, že by jí našinec paty líbal. To jsou dva výsledky, jež viděti beze všeho drobnohledu. Těmi budiž měřeno.«

»Ano, ale o mém svátku,« vymiňoval si Janouš.

»O tvém svátku. Tu je ruka. Karle, podej ruku. Tak. A nyní vstaňme. Hodina uplynula a naší povinností jest odvésti tebe Toničce. Zpropadený výsledek! Ty jdeš, Janouši, k ústům z máku kvítí, a my s Karlem půjdeme bez cíle Prahou dále jako bludné ovce«

»Na vás jest,« podotknul Janouš, »vyhledati si nějaký červený deštník.«

»Tobě snadno mluviti, když na tebe neprší,« dodal Prokop »Ostatně já se neodříkám, a Karel náš? Ten bude po ztrátě svého základu asi také moudřejší.«

Odešli. Když se blížili k domu, v němž nechali před hodinou Toničku, smály se na ně z daleka z okna dvě blankytné oči tou nejkrásnější filosofií.

Tatínkovy hodiny.

I.

Tatínek Vlach měl dvoje hodiny; oboje stojací a oboje stály v čeledníku na prádelnících, nebo jak tenkráte se říkávalo, na »khostnech«. Jeden prádelník byl v rohu, zrovna mezi dvěma okny, z nichž jedno vedlo do hlavní a druhé do vedlejší, »děkanské« ulice. Hodiny na něm stojící byly na ten čas zcela podle módy a byly téměř nejpěknějším kouskem nábytku v celém velikém pokoji Na obdélném vkusném podstavci, ozdobně rýhovaném a černě vyleštěném, stály dva úbělové sloupy se zlatými hlavicemi, a na nich spočívala velmi ozdobná římsa opět z černého dřeva a měla po stranách, zrovna nad sloupy, po vázičce z úbělu. Uprostřed římsy vypínala se jakási věžička, jež na přední hladké ploše měla zasklený kotouč s dělanou kytičkou z růží a karafiátů. Na jednom z těchto seděla zlatozelená bedruňka, malá sice, ale jako živá. Kromě toho byla římsa i věžička přiozdobena plochými růžičkami a arabeskami z perleti. Dolů, mezi sloupy visel válec s hodinovým strojem a s postříbřeným ciferníkem, s římskými číslicemi a modře naběhlými ručičkami. Kyvadlo bylo mosazné a kotouč při něm zvící dlaně uměle byl vyřezán. V pravo hned při ciferníku visela dolů zelená hedvábná šňůrka. Když se za ni zatáhlo, hodiny bily. V zadu na podstavci,

zrovna za kotoučem kyvadla stála zlatá, pěkně vyřezávaná lyra. Hodiny ty bily každou čtvrť a opakovaly hodinu. Hlas jejich byl měkký, nepříliš zvučný a lahodný, a tatínek Vlach říkával, že když je ponejprv u hodináře Zimy slyšel bíti, ten jejich hlas mu zrovna v srdci utkvěl.

»Pane Franci, co vám dám za ty hodiny,« nabírali někdy známí sousedé tatínka Vlacha.

»A kdybyste mi padesáte tvrdých tolarů na stůl vysázeli,« odpovídal Vlach, »hodiny z rohu vám nedám.«

A přece dala panímáma za ně jenom dvanácte rýnských, ale tatínkovi Vlachovi přirostly asi také proto k srdci, že měly hodiny z rohu svou historii. Tatínek Vlach měl na ně spadeno od chvíle, co ponejprve je u Zimy spatřil, ale Zima chtěl za ně patnácte rýnských ve stříbře, a to byly nějaké peníze! Přes to vše povídával doma velmi často panímámě o těch krásných hodinách.

»Nechápu,« říkávala panímáma, »jak jste se, pantáto, do těch hodin tak mohl zajísti. Vždyť naše hodiny nám zúplna stačí. Patnácte zlatých vyhoditi na vítr zvláště za těchto zlých časů, to může leda nějaký baron nebo děkan! Bylo by s hříchem, kdyby si to popřál soused, řemeslník, jako vy. Chvála Panence Marii, máme z čeho krájeti a kousati, a nemusíte se již na stará kolena řemeslem dříti, a nepůjčíme-li, sami si vypůjčovati nemusíme; ale nezapomínejme, že máme ještě Toničku, a kde svobodná dcera v domě, tam nebývá bez starostí a každý uschovaný dvacetník je dobrý.«

»To je všecko pravda,« dával tatínek Vlach za odpověď; »ale na vítr by ty peníze vyhozeny nebyly. Ty hodiny stojí bratru za ně.«

Za takových nepatrných domácích šarvátek, v nichž panímáma ani o píď neustoupila, uběhla asi dvě léta. Tu zrovna na popeleční středu tatínek Vlach se rozstonal

a ležel pádem celý Boží půst. Doktor Švehla mu sice hned z počátku pustil, že vyšlo z něho krve jako z vaľacha, ale těžkou nemoc neodvrátil. Teprve o svatý týden, o Velikonocích, bylo tatínkovi Vlachovi hezky. Chodil již po pokoji, měl za dne i noci trochu spaní a chutnalo mu lehčí maso s hořčicí. Od těch dob, co se sbíral, mluvíval skoro pořád o zamilovaných hodinách. V panímámě překonalo srdce rozum. Když tatík na bílou sobotu po obědě usnul, ustrojila se na ulici, vzala s sebou patnácte zlatých a šla rovnou k Zimovi hodináři. Tam smlouvala se s ním do krve, a Zima dal hodiny za dvanácte rýnských. Večer po vzkříšení přinesl učedník hodiny k Vlachovům. Postavili je zatím vedle do pokojíčka, aby pantáta o ničem nevěděl, a Tonička, ač jí bylo už přes dvacet let, radostí skákala, když se na kráse nových hodin s maminkou pásla.

»Já nebudu celou noc spáti,« pravila k matce, »abych nezaspala, až je tatínek ponejprv uslyší bíti. Jen aby nám ho Pánbůh chránil, aby se radostí nerozstonal.«

»Bůh milý ví, děvče, kdy přijdeš k rozumu,« kárala ji přísná panímáma, jíž posud dvanácte zbytečně vydaných zlatých srdce kormoutilo; »radosť neranívá, radosť hojí a vyhojí jistě pantátu líp nežli všecky lektvary. Lehni si, lehni; svobodné děvče má hodně spáti, aby bylo hezky při těle. Až se vdáš, dá-li Matička Staroboleslavská, ráda bys někdy spala a děti ti nedají.«

O desáté pantáta usnul a chrápal, jakoby hrál na basu. Panímáma uklidila všecko na prádelníku v rohu a spustila kyvadlo. Tonička se postavila ve dveřích pokojíčka na posluchy.

Hodiny bily.

Pantáta sebou v posteli hnul a po chvíli se ozýval: »Spíš-li, panímámo?«

»Chceš něco, tatínku?« tázala se panímáma.

»Nechci, ale měl jsem živý sen. Zdálo se mi, že slyším ty hodiny bíti.«

»Sen je sen. Jde teprve na dvanáctou; spi, starý, a zítra budeš čerstvý jako parma v Jizeře.«

Pantáta znova usnul, ale panímámě a Toničce nechtělo se do spaní.

Hodiny odbily dvanáctou.

Odbily čtvrť na jednu.

»Rozsvěť, panímámo,« zavolal silně tatínek Vlach.

Panímáma rozsvítila. Pantáta seděl na posteli a upíral zrak na prádelník v rohu. Poznal hodiny. Radostí vyhrkly mu slzy z očí. Nemohl mluviti. Panímáma vstala a Tonička vyběhla z pokojíčka k tatínkovi a začala ho objímati.

»Když jsi je chtěl,« prohodila panímáma na polo plačky, »tak si je měj, tatíku.«

»Ó, jste vy ženské!« promlouval Vlach. »Takovou radosť mi udělají a zrovna na Boží hod! Čím se ti, panímámo, odsloužím?«

To praviv vstal s postele a rovnou cestou šel k prádelníku a k hodinám. Svíčku vzal s sebou, postavil si ji vedle hodin a kochal se pohledem na zamilované hodiny. Při tom mu nedalo, aby nezatáhl za šňůrku.

Hodiny spustily.

»To je hlas, lidičky! Což?«

»Jako zvon,« přisvědčila panímáma.

»To ne, ale jako když jsem jako chlapec byl nemocen a nebožka matka mi povídala, co mi všecko koupí, až se vystůňu.«

»Abys šel si lehnout,« napomínala panímáma; »v noci se člověk snadno nachladí, a k tomu ty, jenž posud nejsi ve své kůži.«

»Počkej, až budou zase bíti.«

»Však je uslyšíš i v posteli, pantáto! Poslechni jen.«

Pantáta poslechl, ale svíčku nedovolil shasiti. Sedl si na lože a sepjal na klíně ruce. Na spaní nebylo při něm pomyšlení. Toničku poslal na lože a když byli s panímámou sami, pravil tak srdečně, že v panímámě každá žilka radostí omladla:

»Panímámo, tos mi učinila hroznou radosť.«

»A komu jinému měla bych ji udělati ne-li vám?« odvětila po chvilce panímáma ne ústy, ale samým srdcem.

»Pravda, však poručil jsem už za nemoci duši Pánu Bohu, a na ostatek už také bych měl čas, abych odešel, odkud nikdo se ještě nevrátil; ale když jsem si pomyslil, že tebe, panímámo, tu mám zanechati samotnu a pak Toničku, div jsem se úzkostí nezalknul. Skoro čtyřicet let jsme se spolu starali a groš skládali ke groši, a hořkého slova jsme si nikdy neřekli.«

»To jsou hříšné myšlénky teď, když vám Pánbůh zdraví vrátil. Ale teď už nechme plácání. Vy máte odpočinku potřebí a já nejsem ze železa. Dej vám Pánbůh dobrou noc.«

Tatínek Vlach se spokojil a ač nespal, již nehovořil. Přemýšlel od čtvrti ke čtvrti. Když došla čtvrť, poslouchal, jak nové hodiny i ty starší na druhém prádelníku, vedle pohovky, bijí. Tyto bily o něco později nežli první; patrně nedocházely, neboť nové hodiny od Zimy měl za vzor hodin všech. Myšlénky starcovy neodchýlily se ani na minutu dnešní noci od hodin. I ty druhé hodiny měly svoji historii, nepříliš veselou, ale proň dojemnou. Poněvadž tato divným během věcí lidských i hodin do naší pověsti nejedním kolečkem zasahuje, byli bychom sami proti sobě, abychom ji za milé tišiny noční čtenářstvu svému nepověděli. Ostatkem nebylo to u nás žádnou tajností, a každý chlapec v naší ulici věděl, že ty starší hodiny stály tatínka Vlacha celou stovku ve stříbře.

II.

Druhé hodiny stály na druhém prádelníku ve skříni se tří stran zasklené a byly celkem nádhernější a co do přízdoby bohatší nežli hodiny od Zimy, ale nebyly daleko tak podle módy a pamatovaly již krásnou hromádku let. Dolejší díl jejich představoval chrámeček s kostkovanou podlahou, uvnitř zrcadly obložený; po každé straně jeho stálo po dvou úbělových sloupcích a mezi nimi po mosazné figuře. V levo stál Herkules s kyjem a lví koží; v pravo polonahá panna s lukem, asi Diana. Na kyvadle místo kotouče houpal se sám Apollo v čtyřspřežném slunečném vozíku, a obraz toho skupení oživoval neustále zadní zrcadla. Hořejší část podobala se oblé vížce, již s obou stran podpírali dva pozlacení drakové ze dřeva vyřezávaní a jež byla nahoře ozdobně zakončena. Napřed na ní byl porcelánový ciferník s arabskými číslicemi a s nápisem: Jacobus Podkova Prague fecit. Jinak byly hodiny zhotoveny z ořechového dřeva hnědě leštěného a slušnými ozdůbkami mosaznými okrášleny, tak že i v panské komnatě slohu rokokového zcela dobře mohly státi a možná že i někdy stály. Bily taktéž čtvrti a opakovaly hodiny, ale hlas jejich zněl jaksi příliš kovově a tvrdě a sluchu se nezamlouval.

Hodiny ty měl tatínek Vlachův od nebožtíka železníka Pětiny. Pětina byl muž přičinlivý a poctivý, ale trochu nad míru podajný a na zadní kolečka dosti nemyslící. Kdyby byl měl ženu jako byla panimáma Vlachova, pořádnou, starostlivou a ostrou, nebyl by býval ve psí, ale takto nebylo na jiném, nežli že ocitl se utrmácev se starostmi posléze i s rodinou na holičkách. Dobrá hospodyně jest sloup v domě; špatnou posaď

do milionův a rozmete je. A nešetrná a nádhery a rozkoší milovná Pětinová uměla rozmétati a k tomu dovedla si dobráka manžela tak osedlati, že byl doma skoro pátým kolem u vozu. Staral se takto až jej hlava brněla, ale na konec mizinu odvrátiti nedovedl. Vzal chuďas za své v nejkrásnějším věku ztýrán tvrdými věřiteli. Štěstí, že zůstal po něm jenom jediný syn, za smrti otcovy asi desetiletý, a že se hocha ujal strýc s otcovy strany; jinak pod vedením Pětinové Bůh ví, co by se bylo z hocha stalo. Hoch ten, jménem Stanislav, vyučil se hodinářem, a když před lety šel na zkušenou do světa, prorokovali mu sousedé, že setrvá-li, jak jest, se ani v Americe neztratí. Pětinová odešla za několik let za mužem; smrť ji vyprostila z nedostatku a trampot.

Pětina byl městský synek jako Vlach a bydlil skoro naproti Vlachovům. Oba spolu vždycky dobře vycházeli, a Vlach stavěl na jeho poctivosť jako na skálu. Také spolu mívali obchody, neboť Vlach byl řemesla svého zámečníkem. Jednou bylo Pětinovi zle o peníze, i svěřil se mezi čtyřma očima Vlachovi a prosil ho, by mu stovkou vypomohl a nikomu nic neříkal. Vlach se poradil s panímámou, jež sice půjčku neschvalovala, ale na konec nic proti tomu neměla. Vlach přinesl sám sto zlatých Pětinovi do domu a dal mu je beze svědkův i všelikého úpisu. Tenkráte byla to věc zcela obyčejná; poctivé slovo platilo více než úpisy i nejsprávnější za našich dob, a půjčil-li soused sousedu, nechodil s tím ani ten ani onen na trh, poněvadž každý pořádný měšťan pokládal dluh veřejně známý za poskvrnu jeho dům hyzdící. Stovka šla pěkně z domu, ale špatně se vracela do něho. Pětina byl nejlepší vůle, ale vůle není splátka. I když jej posléze Vlach po přátelsku upomínal, tu ho obyčejně uprosil, a tatínek Vlach čekal dále a nepochyboval spoléhaje na svou víru v poctivosť sousedovu, že ke svým penězům

přijde. Zatím šlo to potají s Pětinou s kopy na groš, a tu i onde proskakovaly povídačky, že vede obchod jen tak na fatku, že kdyby ho neudržovala stará jeho dobrá pověsť, věřitelé by mu asi zamkli krám. Vlach se domáhal usilovněji svých peněz, ale Pětina tolik si mu naříkal a tak upřímně, že nechtělo se mu pomáhati železníka pochovávati, třeba nabýval přesvědčení, že šířící se smutné pověsti se s pravdou nemíjejí. Vřed dlouho tajený konečně rázem propukl: věřitelé jakoby se byli umluvili, sehnali se na ubohého Pětinu jako vosy, zapečetěn mu krám a konány veřejné přípravy na prodej všeho jeho majetku knihovního i neknihovního, jenž ostatně daleko neuhrazoval dluhův. Pětina se vzmužil a činil seč byl, by trosky ze svého jmění a dobrého svého jména uhájil, leč sahal ubožák se země po hvězdách. Úsilí jeho rozpadalo se v nic, náprava nebyla již možna. Hanbou, lítostí, strachem a žalostí zmalomyslněl a krátce před tím, než jeho majetek přišel pod kladivo, smrtelně se rozstonal. Tenkráte, bylo to zrovna ten den před sv. Janem Nepomuckým, přiběhl Pětinův Staněk k Vlachovům a vyřizoval, že tatínek prosí, aby tam pantáta Vlachův ihned přišel, že s ním musí mluviti. Vlach uposlechl. K Pětinovům nebylo mnoho přes sto krokův, ale tatínek Vlach pro těžkosť srdce asi dvakrát si musil odpočinouti, než tam došel.

Pětina ležel jako Lazar na loži nepříliš čistém a bylo na něm viděti, že pomalu již mlátí z posledního. Nemocný mluvil ztěžka, ale bylo mu dobře rozuměti.

»Nic mne tak nebolí,« promlouval úryvkovitě, »jako že jsem vás o těch sto zlatých ošidil, pane sousede. Nikdo, kdo mi pomohl, mně tak nevěřil jako vy, nikdo neměl se mnou tolik útrpnosti jako vy, a když se všecko na mne sesypalo jako sršáni, aby mne uštípali, vy jediný jste mne ušetřil.«

Vlach ani nedutal, srdce se mu soustrastí stahovalo.

Pětina poodechnuv si pokračoval po chvíli trapného pomlčení:

»Dnes před obědem smířil mne pan děkan s Pánembohem. Já jsem se mu vyzpovídal, jak jsem vás ošidil, a on mně radil, abych pro věčný pokoj duše své si vás dal k sobě zavolati a požádal vás za odpuštění a abych za náhradu za ztracené peníze vám dal aspoň něco na památku.«

Vlach mu mlčky podával ruku a tiskl mu ji přátelsky.

»Tím jsme vyrovnáni, milý sousede,« pravil srdečně, »Bůh vidí do mne, že vám rád a ze srdce odpouštím.«

»V dřevnici pod slamou mám ukryty stojací hodiny,« vykládal dále Pětina. »Dědil jsem je po otci a bylo mi jich líto, aby se někam do židů nedostaly. Ty hodiny jsou vaše, sousede Vlachu, ty vám dávám na památku. Kdykoliv se na ně podíváte, vzpomeňte si na mne a pomyslete si: byl to hříšný a slabý člověk, ale byl poctivý a nechtěl mne ošiditi.«

»Děkuji vám za dobrou vůli,« odpovídal Vlach, »jakoby se stalo. Ale vy máte chlapce a několik zlatých za ty hodiny mohou mu někdy býti dobré.«

»Ó, vemte je ode mne na památku, vždyť snad jsem aspoň tolik hoden, abyste je ode mne vzal.«

»O to není, milý sousede; myslím to s vámi dobře.«

»A já nebudu míti pokoje na věčnosti.«

»Tak tedy hodiny přijímám.«

»To jste hodný. Turek vám je na večer přinese. On o tom ví a žena má také.«

Večer nádenník od Pětiny, Turek, přinesl k Vlachovům skříni a hodiny. Když stály již na prádelníku a šly, postavila se panímáma před ně a pravila:

»Za sto zlatých jsou drahé, ale lepší malé něco nežli veliké nic.«

Druhého dne k polední rozžehnal se Pětina s vezdejší bídou. —

To všecko téměř do posledního slovíčka obnovilo se a oživlo za dnešní noci v mysli tatínka Vlacha. Neseděl sice již na posteli, ležel, ale dřímota naň mermomocí nechtěla přijíti. Také po ní příliš nebažil, dějiny obou hodin bavily jej s dostatek, tak že čtvrť za čtvrtí mu dosti vesele ucházely, a že se pokaždé divil, kdykoli ponocný novou minulou hodinu zrovna na rohu jeho domu odpískával.

Jako starostlivému muži, jenž i do budoucna prohlédá, namanula se mu pak další zcela přirozená myšlénka: kde jsou hodiny, jest potřebí i hodináře. Věčně dobře žádné i sebe lepší hodiny nechodívají. Tu povolí nebo pukne péro; tu olej vyschne v matičkách; tu vyskočí nejtek anebo vnikne prach mezi kolečka; tu nadcházejí, tu nedocházejí; sumou: bez hodináře se neobejdeš. A ti zlatí hodináři! Dej jim hodiny na správu a máš je hned zase v domě, aby znova spravovali. Vlachův hodinář byl starý Osolil. Byl to stařec ze starého sékula, dal si na čas s prací a dal si zaplatiti, ale ledabylé, povrchní práce nikdy neodevzdal, ovšem dotud, dokud dobře viděl. Ale nyní mu starobou již zrak přecházel a práce mu šla těžko od ruky, zvláště práce jemnější a nesnadnější. Tatínek Vlach nahlížel, že s Osolilem to dobře nepůjde, jestli se hodinám něco stane. Druhý a poslední hodinář ve městě byl známý nám již Zima. Vlach byl s ním za dobré ale co do správek mu mnoho nevěřil; aspoň lidé o něm povídali, že spravuje tak, aby zase bylo spravovati.

To byly starostlivému tatínkovi Vlachovi truchlivé naděje do budoucnosti, ale posléze mu pro ně čelo starostmi nescvrklo, neboť potěšil se myšlénkou, že než nějaká nemoc na jeho hodiny přijde, zatím se ve městě nějaký nový doktor hodin usadí, který se ohlédl po

světě a něčemu přece bude rozuměti, a tu si jen tak letmo vzpomněl na syna Pětinova, Stanislava, jenž pomalu již také může býti mistrem.

Konečně k ránu se přece jen ty Boží myšlénky v tatínkově mysli pletly, v postupu svém uvolňovaly a zastavovaly, temněly, až ztemněly. Když ponocný na rohu čtvrtou hodinu odpískával, tatínek Vlach ho již neslyšel. Usnul a spal nějakou hodinu, jakoby ho na vodě víly kolébaly.

My zatím potichu vysvětlíme, proč mu říkali »tatínek« Vlach. Měl sice s panímámou dětí jako kmínu, zrovna tucet bez dvou, ale odchoval jenom čtyři: dva syny a dvě dcery. Nejstarší syn byl vrchnostenským úředníkem na Šlikovsku; druhý, jenž rodičům za všeckny ostatní děti starostí nadělal, byl na vojné při polní pekárně a dělal, co byl ženat, dobrotu. Starší dceru Pepičku měl doma vdánu, dal jí věnem druhý, svůj lepší dům a zeti odevzdal své řemeslo, a Tonička, nejmladší z dětí, modlila se ještě doma o ženicha k sv. Ondřeji, ale o toho pravého, neboť o takové, kteří se jí nelíbili, nebylo jí věru zle. — Vlach měl děti nesmírně rád a přišel-li někam, kde byla ta milá drobotina, býval hned s nimi kamarád a vábíval je k sobě říkávaje:

»Pojďte, koťata, k tatínkovi;« nebo »pojď sem, mužíčku, a neplač, vždyť já jsem tvůj tatínek;« nebo »pojď ke mně, kočičko, a řekni mi tatínek a dám ti jablíčko,« a tak podobně.

Kurážnější děti na ulici naň povolávaly »tatínku« a lidé si toho všímali a bylo jim to milo; neboť Vlachů bylo ve městě asi šest a za hovoru je museli přece od sebe rozeznávati. Jednomu, soustružníkovi Vlachovi, říkalo se »kratina«, protože, jak čtveráci říkali, rostl jenom na veliký pátek; jinému říkáno dokonce »kašlavý Vlach«, nebo jen »kašlavý«, protože, co ho kdo pamatoval, neustále pokašlával více ze zvyku nežli z potřeby,

a tak i našemu pantátovi říkali »tatínek Vlach«, nebo krátce »tatínek«. Vlach si z té přezdívky nic nedělal, naopak rád slýchával, když ho i vážnější sousedé oslovovali »tatínku«. Vždyť po jeho rozumu nebylo ani krásnějšího jména na světě nad slovo »tatínek«.

III.

Dvé jar se zatím vystřídalo od onoho velikonočního Božího hodu, za něhož brzo po půlnoci tatínek Vlach uslyšel poprvé zamilované hodiny na prádelníku v rohu bíti. Za ten čas se domácnosti jeho hrubě žádná změna nedotekla. Pantáta a panímáma byli zdrávi na svůj věk, a Tonička kvetla posud jako čerstvá květina před očima rozumné své mateře a neměla posud ženicha. Jen u Tučků — Pepiččin manžel se jmenoval Tuček — stala se změna, jež tatínkovi práce přidělala. Přibyla jim do hospodářství holčička, tlustá jako bucek, a tatínek každého dne z rána, když šel po osmé z kostela, chodíval tam, aby malou Pepičku pokolébal. Odpoledne pak se šel podívat, zdali dítě od rána přece trochu vyrostlo, při čemž vnučku obyčejně trochu pochoval. Tonička se k Tučkovům příliš nehnala, neboť švakr ji rád škádlíval, ač když mu trumfa přebila trumfem, právě se nedurdíval. Tuček vůbec nikoho nezarmoutil, ale měl chybu, že časem rád špičkami házel a že Toničce ženichy namlouval, čímž ji dráždil a dopaloval. Bylať Tonička v přísné počestnosti vychována a jako panenská citlivka proti volnějším žertům nedůtkliva, což čtveráckého mistra jen tím více popichovalo, by ji přiváděl do rozpakův a hněvného zápalu, z něhož míval své potěšení.

Někdy se Tučková až na muže pohněvala, že ho svobodná její sestra tak zajímá.

»Mlč, mlč, stará rašple; nevyjde to z rodu,« chlácholíval ji Tuček; »kdyby Pánbůh dopustil a ty jsi odešla do Hlinska, nebude na škodu, mám-li na mušce za tebe náhradu.«

»Té radosti ti neudělám, abych umřela,« odmlouvala mu paní Pepička, »a kdyby na krásně tak se stalo; jak znám Toničku, vzala by na té pohrabáč, kdybysi šel k ní na námluvy.«

»To mi děláš krásné naděje,« vzdychl si šelmovsky Tuček; »naposledy bude přece nejlépe jednáno, když Toničce nějakého ženicha nadženeme, dokud tě mám.«

»Myslíš, že je každé děvče tak hloupé jako já jsem byla, aby se tak hnalo do vdavek a dalo se mužem tak obalamutiti jako já tebou? Tonička má více rozumu a rozvahy a já jí to schvaluji. Ó, zlaté časy za svobodna!«

»Jdi mi někam! Jako bych vás ženských neznal! Byl by to krásný trh, kdyby vás člověk kupoval podle toho, co stojí na pytli. Divná věc, že hezkého hocha ani viděti nemůžete — abyste si ho nepřály za muže!«

»Ty mluvíš jako nebožka hluchá!«

»Ostatně pod věncem choditi jest pěkno, ale pod čepcem jest tepleji. A Tonička, nedopouštěj to Pánbůh, mohla by při své vybíravosti zamrznouti. Do Pavlíka Brzorádovic se jí nechce, a je to hoch zachovalý a z teplého hnízda; Frantík ze Suchého mlýna jest sice veselá kopa, ale takto dobrá duše jako hodina, a Tóna Doležalův bude si brzo museti brejle koupiti, jak si oči po ní vykoukal. Pavlíka nechce, že je pihovitý, Suchomlýnský jest jí málo moudrým a pobožným, a Doležálek kdyby byl aspoň o hlavu větší.«

»Když si může děvče vybrati, proč by si nevybralo; však vy mužští jste ještě horší. Kdybych na příklad já byla mívala pihy, kdo ví, zdali by mne byl pan Matěj Tuček chtěl.«

»Ta bradavice v levo na krku jest horší.«

»Tučku, tou bradavicí mne nedopaluj; všecko má svou míru, i má trpělivosť!«

»Nu, nu, však jsem tak mnoho neřekl!«

»A mohl jsi ještě mlčeti.«

»Pravda. Plna jsou nebesa slávy Boží a země krásy ženské. Amen, staň se. Víš-li Pepičko, kdo sem dnes přijel.«

»Co mi do toho?«

»Kdo ví! Pamatuješ se na nebožtíka Pětinu, železníka?«

»Tatínek má od něho hodiny, ty pod skříní.«

»Ty za sto zlatých; na to jsem ani nevzpomněl! Dnes v poledne přijel sem dostavníkem z Prahy jeho syn, Stanislav. Je to krásné jméno, viď?«

»Lepší nežli Matěj.«

»Vidíš, ty mluvíš dnes moudře jako slabikář. Stanislav Pětina jest hodinářem, žádá tu o mistrovství a hodlá se usaditi. Není pochybnosti, že slavný magistrát ho neoslyší. Za jedno starý Osolil nerozeznává již kolečko od klíštěk, a Zima, jediný hodinář na celé město, co to je? A pak Pětina má prý denáry, a to jest kolomaz, při které se dobře jezdí při slavném magistrátu a zvláště při hospodyni pana purkmistra. A Pětina je světem prošlý a pro rozumy nepůjde asi do krámu. Byl dnes večer s námi u Jelínků na sklenici piva a každému se nám líbil. Jeho strýc, Vaníček, s ním tam přišel. Mudroch z Děkanské ulice mohl na něm oči nechati. Však ho již zlobili, že by to byla kůstka pro jeho Kačenku. Já jsem si však při sobě pomyslil, že by lépe slušel naší panně Antonii.«

»Ty jsi horší nežli kvasničková bába.«

»Kdybys ho viděla, jak se pěkně nosí! Jde mu na dvacátý osmý rok, ale vypadá jako student; na mou duši, jako rhetor. Vlasy má jako nepřipálený len a nad svrchními pysky knírky; povídám ti, jen mu dáti hu-

bičku. A pak ostýchav je ti jako panna; mluví málo a jen když se ho někdo ptá, a tu mluví ještě opatrně a uhlazeně, jakoby odříkával z knihy. Mně se to při svobodném hochu velmi líbí, když je tak skromný.«

»Vezmi si ho za příklad.«

»Vida, ještě jsi ho ani neviděla a již mně ho dáváš za příklad! Ó, vy ženské!«

»A kdo tím vinen, ne-li ty?!«

»Pusťme žerty mimo. Pětinovi se dobře povede. Za jedno jest městský synek, za druhé má peníze a za třetí jest jako obrázek. Pamatuj, Pepičko, na dnešní řeč mou, že se Toničce bude líbiti, a že by z toho mohl býti pořádný maryáš, jako stodola.«

»Já ti něco povím, Matěji. Slib mi, že se o Pětinovi ani slovem Toničce nezmíníš.«

»To je těžká věc, milá manželko.«

»Udělej mi to k vůli a uvidíme. Byl by již opravdu čas, aby Tonička se provdala. Možno, že Pětina by se jí zalíbil a ona jemu. Ale kdybys ty do toho mluvil, dávám ti písemně, že bys všecko u Toničky pokazil.«

»Ale jen tak upozorniti . . .«

»Nic upozorňovati. Co se státi má, stane se bez lidských domluv a přímluv, a kdyby lidé často z dobré vůle jiným štěstí nekazili, věř mi, že by bylo o krásnou hromádku štěstí více na světě. Nestarej se nic o Toničku a mladého Pětinu. Dej mi ruku na to «

»Na mou duchu, nerad ti ruku na to dávám, ale tu si ji měj.«

Mistr Tuček složil v ruku své manželky slib a při tom ženušku políbi za její moudrou řeč. V tom malá Pepička na kolébce se rozplakala. Mistr vstal a položil ji matce do náručí, načež si ulehl, neboť celá rozmluva konala se večer, již k desáté hodině, když Tuček vrátil se od Jelínků, kde z pravidla každého dne denní prach a lopotu pintou piva splachoval.

Asi po čtyřech nedělích usadil se skutečně mladý Pětina na Novém městě vedle pošty. Zařídil si krám, že Zima se před ním musil schovati, a měl hodin a hodinek na výběr, že Osolilovi až sluch přecházel, když mu lidé o tom povídali. Hodinářský stolek postavil si zrovna k oknu a od bílého rána až dlouho do večera sedával při něm při práci. Do hospod nechodil, jen v neděli z pravidla zastavil se asi na dvě nebo tři hodiny u Jelínků mezi vážnějšími měšťany. Dal-li kdo naň otázku, jak se mu v řemesle vede, odpovídal:

»Každý začátek jest těžký; leč doufám v Pánaboha, že to pomaloučku půjde.«

»Však vy tomu již nastrčíte nohy, aby to šlo,« vtipkoval Tuček.

»Inu tak,« přidával starý Mudroch a usmíval se na Pětinu jak nejlépe uměl, mysle při tom na Kačenku, jak by se pěkně s mladým Pětinou do párku hodila.

Tučka, jenž uhodl asi jeho myšlénky, svrběla krev a jazyk. Napiv se prohodil: »Dnes jsem potkal vaši Kačenku, když šla z kostela. Je to děvče jako strunka; již byste měl také na vdavky pomýšleti.«

»Inu tak!« odpovídal Mudroch. »Špatný kuchař, jenž svou kaši chválí, ale za Kačenku se žádný otec styděti nemusí. Však matka koupila v pátek tři kopy plátna; bylo zpropadeně drahé, ale jako prkno. Inu tak! Já vždycky povídám: když už je výbava, ať je pořádná; na nějaký tolar nekoukej. Není to na pět let, je to na dvacet let; muži mají v manželství dosti jiných výloh. Nejvíce nás stály peřiny; ale když se tak v komoře na ně podívám, jak jsou krásně narovnány: jak jsem mužský, mám z toho radosť.«

»To jich máte jistě asi na šest postelí,« nabíral Tuček.

»Inu tak. Na tři, ale na šest by se z nich dalo bratru udělati.«

Tuček se po očku podíval na Pětinu. Tento nevšímaje si ho hleděl na stůl a posměšně se pousmíval.

»Na toho šeplavou Kačenku neudá,« pomyslil si Tuček, a viděl a slyšel v duchu Kačenku Mudrochovic, jak k mamince povídá: »Tenhle pan Štanišlav še mi šilně líbí.«

Kačenka totiž pošeplávala a místo *s* říkala *š*. Ostatkem bylo to hodné i sličné děvče, jež by se bylo již velmi rádo vdávalo. Ale koncepty její se jí nějak mátly. Mladý Pětina se jí velice líbil, ba zamilovala si ho od pouhého vidění. Co se usadil na Novém městě, neměla pokoje, a kdy to jen poněkud šlo, chodívala po Novém městě mimo jeho krám, aby hodinářovu pozornosť na sebe obrátila, a mezi jinými dívkami říkávala, že »takový čištý a tichý řemešník ješt jí milejší, nežli nějaký úředníček.«

Tonička s Kačenkou kamarádily již ze školy; také bydlily jen několik domův od sebe a časem k sobě docházely. Asi třetí den, co se Mudroch s výbavou své dcery u Jelínků chlubil, bylo Toničce jíti na Nové město. Šla klopíc oči k zemi jako obyčejně, když ji Kačenka dohonila.

»Pozdrav tě ruka Páně, děvče, ke komu jši naceště?«

»Jdu ke hřbitovu k provazníkovi,« odpověděla dívka; »přetrhla se nám šňůra na prádlo.«

»To še š tebou švezu,« pravila Kačenka.

Popošly spolu asi sto krokův a blížily se ke krámu Pětinovu, s něhož Kačenka ani oka nespouštěla.

»Víš co, Tóny,« ujímala se Kačenka hovoru a zavěsila se pevně na rámě družky své; »pojď, podíváme še tamhle na hodinky. Bratr můj v Praze chce pořád nové hodinky a tatínek náš mu je šlíbil na jeho švátek. Pojď, vybéřeme nějaké.«

»Já do krámu s tebou nepůjdu,« zdráhala se Tonička.

»Do krámu nepůjdeme, půjdeme jenom k oknu, beztoho že ty nejlepší tam visí.«

Tak promlouvajíc přitáhla Kačenka Toničku k výkladnímu oknu, za nímž seděl při práci Pětina. Dívky se dívaly na hodinky, ale při tom také na hodináře, jenž všimnuv si toho, velmi způsobně se jim uklonil, upíraje při tom oči zvláště na Toničku.

Toničku rozrazilo palčivé horko, stáhlo jí srdce a vehnalo se jí do tváří, že ji zrovna pálily. Odtrhla se prudce od Kačenky a pravila:

»Musím k provazníkovům.«

Kačenka ještě chvíli hodinky prohlížela; Pětina si jí už nevšiml ponořiv se do své práce.

Tonička běžela k provazníkovi jakoby ji někdo honil. Styděla se, že se dala Kačence svésti; vždyť to vypadalo, jakoby sama šla za Stanislavem.

»Co si o mně ten člověk pomyslí. Kam jsem poděla stud a rozum? Kdybych ho potkala, nebudu se moci mu ani do očí podívati.«

Takové a podobné myšlénky chumelily jí hlavou a nepozorovala ani, že již dávno domek provazníkův minula a že jest již mezi stodolami. V tom před ní nějaký psík zaštěkal. Vzpamatovala se a obrátila k městu. Když šňůru koupila, nešla již Novým městem domů. Zabočivši v levo dolů, pěšinou obešla si raději město. Toho dne neměla již pokoje a nemohla se ani večera dočkati, až bude sama v pokojíčku. Konečně se pantáta i panímáma uložili. Tonička ještě chvíli šila a pak shasila světlo. Svlékla se a podle starého zvyku přiklekla k loži svému, by se pomodlila. Ale kde byly dnes její modlitby! Pětkrát začala otčenáš a ani jednou jej

nedomodlila. Ten Pětina jakoby jí učaroval; ani na minutku neodstoupil jí s mysli, a pořád cítila, jak ty milé modré oči jeho na ní visí.

Tonička vyskočila, ulehla a přikryla se až přes hlavu svrchnicí, aby se před Pětinou ukryla; ale marno. Bylo jí do pláče, do smíchu a milý Bůh ví a Matka Boží, do čeho. Posléze odevzdala se do svého osudu a pravila zmuživši se:

»Děj se se mnou vůle Páně!«

IV.

Tatínek Vlach neměl již dobré spaní. Před devátou šel obyčejně do postele, usnul tak po desáté a probouzel se z pravidla po půlnoci. Pak počítával hodiny a po třetí hodině znova usnul. Ráno vstával obyčejně s denním světlem, umyl se, šňupl si a natahoval hodiny. Pak procházel a prohovořil čas až do snídaní, jež vařívala Tonička. Po snídaní projednával široce s panímámou, co budou k obědu vařiti, dostrojil se, a když ve tři čtvrti na osmou zvonili do kostela, vycházíval již obyčejně z domu na osmou mši. Po mši zastavil se u Tučků, jak již jsme vypravovali, a od Tučků šel trochu do města, nebylo-li právě šeredno, tu i tam se známými se zastavuje a o běžných věcech poklepávaje. Tak mu dopoledne ucházel čas jako voda po lučině. Po obědě si na půl hodinky chrupnul a pak trochu si četl ve starých kalendářích, jichž měl nahoře v komoře přes půl kopy nastřádaných a pečlivě zavázaných v cejšce, aby moli se do nich nedali. Jestliže nějaká starost do cesty mu vstoupila, míval dosti času na rozjímání, jak by nejvhodněji se jí s krku zbyl. Bez panímámy se však za takových příležitostí neobešel.

Dnes mu takového rázu starosť nadešla a věru, přivstala si na něj. Sotva že k ránu, po třetí hodině znova usnul, hrklo něco v nečas v hodinách v rohu stojících. Tatínek sebou trhl, ale spal dále. Když však došlo na půl pátou a jen hodiny po nebožtíku Pětinovi bily, tu se tatínek ze spaní vytrhl. Byl tak zvyklý na bití obou hodin, že nemohl spáti, kdyby se jedny byly zastavily.

Tatínek vstal a rozsvítil.

Panímáma se zbudila.

»Co se stalo, pantáto?«

»Hodiny v rohu nebijí; něco se jim přihodilo. Musím se podívati!«

To praviv šel se svíčkou k hodinám. Stály. Tatínek rozkýval kyvadlo, ale viděl hned podle jeho hybu, že je chyba ve stroji. Čekal chvíli. Kyvadlo se zastavilo.

»Jsou porouchány,« naříkal hlasitě si vzdychnuv, »teď to mám!«

»Nu, proto vám snad hlava s ramen nespadne. Dají se spraviti a bude po zármutku.«

»Tobě se to snadno povídá, panímámo, ale co já mám říkati!? Řekne se: dej je spravit, ale jak to bude v noci vypadati s mým spaním? Však víš, jak jsem na jejich hlas zvyklý. A pak, nehledě ani k zbytečné útratě, kdo mně je spraví tak, aby zase brzo nemusely k hodináři? Ó, panímámo, jak jednou se dobré hodiny dostanou k hodináři, pak už cestu k němu nezapomenou; to máš, jako když někdo jde ponejprve k židovi o peníze.«

»To je lamentac pro puklé péro!«

»Což si ani před tebou v žalosti nemohu ulehčiti?!«

»Víte, pantáto, pojďte si lehnout. Ráno od zetě zajděte si k Zimovi, nebo k tomu mladému, k Pětinovi.«

Tatínek Vlach vrhl žalostný zrak na milé hodiny své a poslechl. Leč nelehl si, nýbrž usedl v loži.

»Dobře jsi mně připomněla Pětinu, panímámo. Zimovi nevěřím. Pětina byl v Praze, ve Vídni a Bůh ví kde, měl jistě na tisíce hodin v rukách. Bůh sám ho sem přinesl, on mi snad hodiny poctivě spraví.«

Tonička se v pokojíčku hovorem rodičů vzbudila. Bylo to zrovna ráno po tom, co se s Kačenkou u krámu Pětinova zastavily. Dvéře do pokojíka byly jen přivřeny, a zaslechla každé slovo z čeledníka. Jméno Pětinovo ji všecku vzrušilo, vždyť i v noci se jí o něm tolik krásných věcí nazdálo. Horký ruměnec polil její tvář a prsa se jí úžila. Zbystřila uši, aby jí ani písmenka neušla.

»I ovšem že spraví,« pokračovala panímáma; »a budeme míti tu správku aspoň lacino. Než by si odpracoval ty peníze, co nám za jeho otcem zůstaly, musel by asi kopu polámaných per spraviti.«

»Nevzpomínej, panímámo, starých sliv. Já jeho tatíkovi všecko odpustil a za synem nemám ani halíře. Rád mu zaplatím, co je poctivo, jen když mi hodiny zase dobře půjdou.«

»Inu, je-li mladý Pětina pořádný člověk, však on od vás nic nevezme. Však on asi ví, že jste jeho otci stovku odpustil.«

»Co je nespravedlivého, nesmíme na nikom žádati. On je začátečník a musí vydělávati, aby něco měl. Jak půjdu od Tučků, zastavím se u něho. Beztoho již mne to dávno ponoukalo, abych se podíval na jeho krám. Je prý tam hodin pěkných a vzácných, že se srdce směje!«

»Jen si tam zase některé nezamilujte; nerada bych zase nějaké kupovala.«

Tatínek Vlach se zamlčel.

»Což kdyby se Tonička vdávala,« rozumoval dále; »nové hodiny jí přece musíme do hospodářství dáti.«

»Nemluvte tak hlasitě, pantáto, děvče by nás mohlo v pokojíčku slyšeti. Což kdyby měl ženich sám dost hodin, k čemu nových?!«

Tonička se chytila za srdce; vzpomněla si na Pětinu.

»Pravda,« odpovídal dobrosrdečně tatínek Vlach; »vždyť může se dostati třeba za hodináře. Kdyby už jen byl den, abych mohl k Pětinovi. Musí si k nám pro hodiny přijíti.«

Tonička se všecka znepokojila. Pětina přijde dnes do domu! Jak se s ním setká? Ó, kdyby jen věděla, kdy přijde, na půdu by před ním utekla. Ráno oblékla se do nejlepších všedních šatův a nebylo s ní řeči, zrovna jakoby jí byl někdo lilku dal. Před snídaním jí vykypělo mléko a panímáma jí dala pořádnou poučenou a připomněla, že kdyby se vdala, sotva by jí to muž tak zhola prominul. Později krájela mrkev k obědu a řízla se, že panímámě bylo z toho úzko.

»Máš už dnes nešťastný den, děvče,« podotkla matka, »budu raději sama za tebe vařiti.«

K jedenácté hodině vrátil se tatínek domů. Zářil blažeností a vypravoval široce, co u Pětiny viděl.

»I stroje, nově nalezené, mi ukázal,« chlubil se ženským, »a o Paříži mluví, jako my o našem předměstí.«

»Mladí lidé bývají mluvkové,« připomenula panímáma.

»To mu křivdíš, panímámo,« ujímal se ho tatínek. »Pětina je způsobný, zdvořilý mužík, a co mluví, má odváženo. Však tomu rozumím. Musil jsem si sednouti na nejlepší stolici, a sám vlastní rukou mi kašket a hůl vzal a pěkně uložil. Povídám ti, že má moresy, že je jich u nás k pohledání.«

»Protože cítí u vás peníze.«

»A já nevím, panímámo, co pořád proti Pětinovi máš! Proč by se mi nelíbil, když toho zasluhuje?!«

»Protože to nerada vidím, když někdo hned po prvním vidění by cizího člověka na hřeben od kostela posadil. Dříve zkusiti, pak chváliti; nejprv opatrně, pak srdečně.«

»Nu, uvidíš, až zkusíš. Však přijde dnes k nám, hned po obědě.«

Tonička mlčky poslouchala a měnila barvu jako rosnička. Tatínkovi by byla okolo krku padla, před maminkou dostávala strachy.

Bylo po obědě. Tatínek si nasadil brejle a vytáhl z nadalmary kalendář. Do poledníčka obvyklého se mu dnes nechtělo; čekal na hodináře. Panímáma si sedla k oknu a pletla punčošky malé Pepičce do zásoby. Tonička šla za prací do kuchyňky, jíž se musilo do pokoje. Byla na vahách, co má učiniti; měla-li tu zůstati, až přijde Pětina, nebo někam do domu poodejíti a vrátiti se, až by již mohl býti pryč. Bila jedna hodina; hodinář nešel.

»Je to způsobný člověk,« rozumovala Tonička; »myslí si asi, že tatínek po obědě si pospává, a nechce mu poledníček překaziti.«

V tom klepáno na dvéře.

Tonička sebou trhla a krev se v ní srážela, že byla jako stěna.

Vstoupil Tuček, od práce umouněný. Nežli se Tonička vzpamatovala, ukradl jí hubičku.

Tonička se rozčepejřila.

»Nepůjdete-li, švakře, rozbiju o vás ten cedník,« plísnila ho drsně.

»Kde se toulala v myšlénkách panna Antonie?« škádlil ji Tuček ustupuje před cedníkem; »doma nebyla. Spí-li tatínek?«

»Nespí; jděte si.«

Tuček šel do čeledníka.

»Toho sem právě čert byl dlužen,« hubovala v duchu Tonička. »Ale já to tak nenechám; řeknu to Pepce, ať si dává na něj pozor.«

Klepáno znova.

Vstoupil Pětina a stanul při dveřích.

»Doma-li pan otec, slečinko?«

»Doma.«

To bylo všecko, co spolu mluvili. Pětina vešel do čeledníka. Tonička stála jako přimrazena u kuchyňského stolu. Což teprve, kdyby byla věděla, že je na tváři od Tučka začerněna!

Pětina byl dobrou čtvrť hodiny v čeledníku; tatínek musel celou přirozenosť hodin vypověděti, aby mu je dobře spravil. Tuček se z čeledníka nehýbal. Konečně se Pětina poroučel odnášeje hodiny čistým bílým šátkem zastřené. Tuček šel s Pětinou a usmíval se za jeho zády tak potutelně na Toničku, že by mu byla s chutí pekáč i s omáčkou na hlavu hodila. Pětina se jí způsobně poroučel, při čemž jeho oči se ještě pěkněji na ni podívaly nežli včera oknem. Tonička se potom na chvíli oběma lokty podepřela o stůl a zakryla si oběma rukama tváře. Pohled Pětinův prochvěl její duši tak, že se v ní rozezpívala andělskými libozpěvy.

Tonička byla nezkušena, na pohled spíše chladna nežli vroucna a panenské její duše nedotekl se posud žhavý vánek opravdivé lásky; ale přes to všecko tušila, ano cítila, že mladý muž se ani nemůže takovým okem podívati na dívku, do níž mu nic není, jako odcházeje se podíval jí do duše Stanislav.

Slzy se prodíraly skrze prsty Toničce, slzy nevýslovné radosti, neskonalého štěstí.

Dobře bylo, že panímáma nepřicházela do kuchyně. Zkušená matka by byla hned poznala, že ten, jenž tatínkovy hodiny na správu odnášel, srdeční hodiny

její dcery nadobro porouchal, a že jenom on jediný je může opět pro život spraviti.

Co by tomu byla panímáma řekla, nevíme; snad by se byla držela své zásady; nejprv opatrně, pak srdečně.

Tuček vrazil do světnice ke své ženě, jakoby na blízku hořelo.

»Pro Boha tebe prosím, nezbuď mi dítě,« zvolala paní Pepička. »Co je?«

»Co je! Už je to navázáno a beze mne; vidíš, že mám lepší oko nežli ostříž. Půjdeme na svatbu.«

»Komu?«

»Inu, ctnostné panné Antonii a počestnému panu Stanislavovi, hodináři.«

»Nevídáno, že si tam přišel pro tatínkovy hodiny.«

»Tatínkovy hodiny! Na ty se to navázalo. Ó, já to vím!«

»I od koho to víš?«

»Inu, od Toničky.«

»To hrozně pochybuji, aby ona ti to řekla.«

»Ale já to na ní viděl. To není ona, jdi se na ni podívat. A on, vždyť nemohl od ní oči odtrhnouti!«

»Ty toho namluvíš za groš do putny. Počkej u dítěte, já se půjdu domů podívat.«

»Jdi si, uvidíš.«

Za půl hodiny vrátila se paní Pepička domů.

»Nu?« otazoval se Tuček.

»Předně ti přísně zapovídám, abys toho líbání s Toničkou nechal; nebo bude zle.«

»K službám, paní manželko. A to druhé?«

»V tom druhém máš pravdu. Ale jazyk za zuby, nechceš-li míti peklo se mnou.«

V.

Druhého dne, po třetí hodině odpolední přinesl Pětina tatínkovi Vlachovi spravené hodiny. Postavil je na prádelník, spustil kyvadlo a zatáhl za šňůrku.

Hodiny bily dvojnásob tak krásně jako prve. Tatínkovi přecházely radostí oči i sluch. Škoda, že panímáma byla u Tučkův!

Tonička seděla při šicím stolku a z práce své ani nevzhlédla. Zdálo se, že má tuze na pilno.

»A půjdou-li nyní dobře?« otazoval se tatínek mladého hodináře.

Pětina pokrčil ramenoma a pohleděv střihem na Toničku, při čemž i ona zrak k němu pozvedla, odpovídal, červenaje a zajíkaje se, jako poctivý člověk, když lže:

»Nemohu za ně státi, vážený pane Vlachu. Já je sice důkladně rozebral a prohlédl, a dal si na nich záležeti, abych si získal vaší spokojenosti; ale státi za ně nemohu, poněvadž je třeba, abych je delší čas znal. Hodiny staršího způsobu mívají své vrtochy. Dovolíte-li, já se ob čas přijdu na ně podívat a za půl léta řeknu pak s dobrým svědomím: stojím za ně.«

Tatínek se poškrábal na nose a pravil:

»Mluvíte, pane mistře, na svůj věk tuze rozšafně. Přijďte se jen na hodiny podívat, kdy se vám hodí. Dobrá věc chce svému času; co kvapno, nebývá platno, a já musím míti dobré hodiny. Raději nic nežli nejisté hodiny.«

»To je také moje zásada,« odpovídal Pětina pohmuřuje okem po Toničce.

Tatínek vytáhl klíč z kapsy a tázal se:

»Kolik jsem vám dlužen, pane mistře?«

»Prozatím nic, vážený pane Vlachu. Až po půl létě budu moci říci: stojím za ně, pak již se spolu spravíme.«

Tatínek nerad vyplácel peněz; byl rád podmínce Pětinově. Podávaje mladému muži ruku pravil:

»Tedy vám prozatím za práci děkuji a zůstávám dlužníkem,« a obrátiv se k Toničce dodával: »jestli pak se ještě na naši Toničku z dětských let pamatujete?«

Pětina se začervenal a pravil po chvíli:

»Trošinku. Když jsem šel do světa, byla dívčinka sotva škole odrostlá.«

»Léta ubíhají jako oblaky,« děl na to tatínek; »ale my vás tu od práce zdržujeme, pane mistře, vždyť přijdete zase. Jenom přijďte.«

Pětina vstal se stolice, podal ruku tatínkovi a neměl se k odchodu. Bylo na něm viděti, že by se rád něčeho odvážil, k čemuž nemá dosti smělosti. V tom pohlédla naň Tonička. Pětina popošel k ní a nabízeje jí ruku promluvil zajíkaje se:

»Snad mně slečinka nevezme za zlé, poprosím-li ji, aby mně ze staré známosti podala ruku?«

Tonička mu hbitě a ochotně nastrčila pravici. On ji jí stiskl vroucně a upřímně. Po té odcházel a tatínek ho doprovodil až před dům. Že by se něco zvláštního mezi mladými lidmi dělo, dobrému starochovi ani ve snách nepřipadlo.

Panímámě se líbilo, že Pětina od správky nic nevzal, a soudila z toho, že jest pořádným člověkem, ale nebylo jí po mysli, že slíbil ob čas do domu docházeti, by se podíval na hodiny. Kdyby jí bylo bývalo doma, byla by to pantátovi vymluvila. S pantátou je těžká pořízená! On řekne snadno *a* a nepomyslí, že v patách po *a* bývá *b* a *c*, on vidí v Pětinovi hodináře a nevzpomene, že hodinář jest mladý a sličný svobodný muž, životem protřelý, tudíž prohnaný, a Tonička že

jest mladé, nezkušené děvče se srdcem chytlavým. Aby dítě bankrotářovo za Toničkou Vlachovic cestičku šlapalo, zdálo se panímámě neslušno, nebezpečno, ba nepočestno. Česť a dobré jméno domu bylo jí nade všecko jmění. Když posléze tu věc kolem do kola na mysli zobracela, zdálo se jí, že maluje si jen zbytečné strašáky, a že zdvořilý a způsobný Pětina jen proto pravil, že ob čas podívá se na hodiny, aby nemusil říci: odpustili jste mému otci sto zlatých; já přece za správku hodin nemohu od vás nic vzíti. A v tomto výkladu se panímáma pozvolna utvrzovala, vždyť minuly od toho dne tři neděle a Pětina nepřicházel. Nepřicházel, ale přišel, když panímáma byla sama doma. Nespustila očí s něho; zkoumala ho Mladý mistr velmi zdvořile pozdravil a řekl, proč přichází, postavil si hodiny k světlu, otevřel je vzadu, prohlédl, kleštičkami něco ve stroji přitužil a nechal je bíti. Pak opět zdvořile se ukloniv odešel. Bůhví jak se stalo: panímáma ani nepřišla k tomu, by se s ním dala do řeči, by mu sáhla na zub. Když odešel, hněvala se sama na sebe a pravila si v duchu: takhle ženich nevypadá, vždyť si mne pranic nenadcházel! Budoucně však s ním promluvím a řeknu mu, že se nemusí k nám namáhati. Ale budoucně nebylo zase jí a pantáty doma; Tonička byla sama, když Pětina přišel hodiny prohlížet. Prohlídka trvala dnes trochu déle, nežli když panímáma byla sama doma, a když klíšťkami do stroje šťoural, třásla se mu pravice. Tonička hrála všemi barvami a svolávala v duchu všecky svaté a světice na pomoc; takové úzkosti skličovaly jí duši. Také se poněkud na Pětinu štířila. Proč k ní ani slovíčka pořádného nepromluvil? Byla by mu s chutí uši peprně natřela, že je takový nemluva, takový nesmělý až do přihloupla.

Pětina postavil hodiny na jejich místo a ohlížel se po čepici. V Toničce hrklo.

»Půjdou-li dobře?« oslovila Pětinu.

Hodinář upjal k ní oči jako ondyno v kuchyni a drže levicí čepici utíral ji loktem pravého rukávu, ač nebylo ani prášinku na ní. Zdálo se, že ztratil nadobro mluvu, anebo že nemůže nalézti topůrko ke kladívku, jímž by byl rád na srdce Toniččino zaklepal. Konečně se mu přece jazyk rozvázal.

»Panno Toničko,« vyhmoždil ze sebe.

Tonička ani nedutala.

»Panno Toničko,« rozvazoval se dále jazyk mladíkův; »ach! kdybych směl se k vám otázkou opovážiti! Ale vy byste se třeba na mne hněvala.«

»Vždyť snad nic zlého na mně nechcete,« dodávala mu Tonička kuráže.

»Ach! Já bych pro vás z Krásné Louky do Jizery skočil, třeba o samých vánocích! Bůh mne trestej na místě, nemluvím-li holou pravdu.«

Tonička vstala a přistoupivši k oknu párala se na nejbližším muškátu.

»A proč byste pro mne skákal?« otázala se po chvilce zajíkajíc se.

»Ach! Protože vás mám — tolik rád, že mi dnem a nocí s paměti nejdete. Jsem tak sám a sám, dobře se mi, chvála Bohu, vede, potřebuji jen věrné manželky, abych se měl o koho starati, pro někoho pracovati a... ale nehněváte se na mou řeč, panno Toničko?«

»Vždyť nic nemluvíte, co by stálo za hněv.«

»Prosím vás, panno Toničko, obraťte se ke mně... Ach! Snad jsem vám odporný?«

»Nejste.«

»Ani dost málo?«

»Ani dost málo.«

»Ó! Toničko! Kdyby to nebyl hřích, na kolenách bych vás prosil, abyste mi řekla, jak se mnou smejšlíte, zdali mám jen kouštíček naděje, že si vašeho srdce vydobudu. Jak je Bůh nad námi, nebudete-li vy mne chtíti,

s jinou od oltáře se nepovedu. Na dosmrti se všeho ženění odříkám!«

»A čím si to na vás zasluhuji?«

»Čím? Svou ctností, svým pěkným chováním, svýma krásnýma očima, svou štíhlou postavou, vším, vším a co nad to vše, dobrotou vašeho srdce, svou panenskou pokorou, kterou, kdybych ji hledal na deset mil do kola, při žádné svobodné ženské nenalézám a nenaleznu. Ale já toho tolik namluvím a vy nic na to, Toničko!«

»Kdyby tatínek a maminka nebyli proti tomu...«

»Vy byste také proti tomu nebyla?!« zajásal hodinář, upustil čepici, přiskočil k dívce a uchopil ji za obě ruce.

Tonička mu je nevytrhla. Pozdvihla skloněnou hlavu a zahleděla se do něho. Chvíli stáli takto mlčky, a co ústa jen napovídala, dopověděly si oči do syta.

»Toničko, vy mne máte také ráda?« pozvolal Pětina.

»Mám,« zašeptala dívka a odvrátila studem hlavu.

»A budete mojí, na věky mojí?« dodával Stanislav.

»S vůlí Boží, budu.«

»Toničko, na stvrzení slibu hubičku, jen jedinou hubičku... Pojďme od okna, nikdo nás neuvidí...«

»Na hubičky máme dost času.«

»A necháte mne, žebráčka, s prázdnou odejíti?« —

»Nechám.«

»Ó, vy jste neoblomna! Ale buď si! Jen když mám váš slib! Aspoň vám ukážu, že nejsem žádný světák. Ale slib platí?«

»Platí.«

»Na život a věčnosť?«

»Na život a věčnosť.«

»Mám se svěřiti tatínkovi a panímámě?«

»Prozatím ne, až jak se smluvíme. S maminkou musíme býti tuze opatrni; ona tak brzy někomu dceru nedá. Kdybychom tuze pospíchali, daleko bychom s ní nedošli; ale trpělivosť probíjí i železná vrata.«

»Já budu trpěliv!«

»Já také.«

V tom vrzly dvéře u kuchyně. Stanislav zdvihl čepici se země a Tonička mu kynula, aby šel. Odešel.

Tonička nespustila s něho očí, dokud nezmizel. Pak klesla na stolici zachvívajíc se strachy a úzkostí, jde-li panímáma. Tenkráte to dobře dopadlo; byl to jen žebrák. Tonička mu dala almužnu, oddychla si a chytivši se oběma rukama za srdce zašeptala:

»Děkuji ti, Pane Bože!«

Leč dlouho se ze samoty netěšila. Přišla ji navštívit Kačenka, všecka rozehřáta.

»Co dělal u váš Štanišlav?« byla první její slova.

»Prohlížel tatínkovy hodiny,« odvětila Tonička vyhýbajíc se jejím zpytavým zrakům.

»Tak, tak. Pošlouchej, děvče. On často chodí mimo náš a jak ti pozdravuje, když mne špatří! Co tomu říkáš?«

»Máš štěstí u mužských.«

»Kdyby to dala Matička nebešká! On vám špravoval hodiny. My máme také jedny rozlámané, na komoře. Hned dneš řeknu tatínkovi, aby mu je dal špraviti. Co še ušmíváš? Ty mně závidíš, viď?«

»Toť!«

»A ty jši byla šama doma?«

»Sama.«

»A co říkal?«

»Že venku poprchává.«

»Až k nám přijde, kdybych já byla šama doma, věř mně, děvče, že bych byla v štavu padnouti mu okolo krku.«

Tonička sebou trhla, jakoby jí pavouk za ňadra padl.

»Maminka mi koupila včera od krajkářky krajky. Pojď se na ně podívat,« pravila chladně a odváděla Kačenku do pokojíčka.

Kačenka šla a povídala si v duchu:

»Zaplať Pánbůh, že tahle Tóna je tak chladná ošoba.«

VI.

Od první své rozmluvy se Stanislavem byla Tonička jakoby ji vyměnil. Brzo vzdychala, brzo zpívala, brzo byla štěbetnou, brzy se zamýšlela, brzo byla do práce jako vítr v poli, brzo stála při ní bezduchá. Panímámě ty změny nemohly ujíti, a když si to srovnala, že jest Tonička všecka vyměněna od toho dne, co byl Pětina v domě a dceru zastal doma samotnu, pozdvihovala se chmura za chmurou v mysli její. Aby tísni své poulevila, pustila se nejprve do pantáty, když byli jednou sami doma. Vyčítala mu, ba plísnila ho, že nemá ani za kventlík rozvahy a opatrnosti, a že neměl připustiti a dovoliti, aby Pětina směl ob čas do domu přicházeti, a spustila celý žaltář na jeho zamilované hodiny, které jsou všeho zlého příčinou. Tatínka vzal dopal, jenž mu nedal mlčeti, a šarvátka byla hotova. Při tom panímáma mu přivedla k paměti, že je Pětina dítě bankrotářovo a že kdyby měl všecky ctnosti jako Cherubin a Serafin, by naň koště vzala, kdyby se opovážil za její dcerou choditi a děvčeti hlavu plésti. Tatínek se spravedlivě hodináře ujal a vysvětloval jí, že dítě za otce nemůže, a že ostatkem nebožtík Pětina, přes to že o sto zlatých u něho přišel, byl hodný a poctivý muž, a že by snad ještě seděl v plně, kdyby nebyl míval za ženu takovou strojivou a marnotratnou sojku. Ta že byla vším neštěstím vinna, jakož vůbec ženské jsou ta pravá studnice

všech nehod na světě. To panímámě dodalo, i přečtla tatínkovi tolik latiny, že stichl jako úkropek a raději si starý kalendář vyhledal a do čtení se dal, aby panímámu uchlácholil. To se mu jakž takž povedlo, ale nepokoj se v panímámě neuložil. Čekala nějaký čásek, zdali Tonička se jí vyzpovídá ze svého tajemství, ale když zarputile mlčela jako ten vycpaný špaček na almaře, přešla panímámu trpělivost a vzala si dceru na paškál. Tonička neuměla lháti a vyznala se matce ze hříchu svého srdce. Panímáma byla opatrná a rozvážlivá žena; nestrhla bouři a neplísnila dceru, ale snažila se rozumnými důvody neštěstí od domu odvrátiti. Ale Tonička nebyla z vosku; farní kostel nestál pevněji na svých základech, nežli Tonička na svém slibě. Panímámě ani hlava nevychladla tím více, čím více se starala, aby nikdo ve městě se nedověděl, co žalostného se v jejich domácnosti přihodilo. Plánů k nápravě nadělala si panímáma dosti, ale žádný jí nechtěl dobře držeti. Potřebovala vůdce a pomocníka ve svých svízelech, ale kde se ho beze vší okázalosti ohledati? Napadl jí starý děkan, k němuž měla úctu a důvěru téměř posvátnou. Ale špatně u něho naběhla. On ji vyslechl, uvážil a odvážil všecky její řeči a odpověděl, pokud Pětinu zná, že jest to hodný, mravný a křesťanský mladý muž, a že co ona proti němu má, jest — nekřesťanský předsudek.

Panímáma si proto potají zaplakala, ale na konec si přece jenom řekla, že děkan záležitostem domácím nerozumí, že neví, co jest česť domu a děti, a zůstala posléze na tom, že posečká, zdali smutná ta kronika nevezme sama sebou dobrý obrat. Čekala, ale nedočkávala se. Dcery své ostříhala sokolím zrakem, a Tonička nepřišla skoro nikam kromě kostela, Tučkovic, nějakého pohřbu a podobné vycházky. Pětina nesměl již do domu, ale dopisovali si s Toničkou skrze paní Pepičku a vídali

se skoro jen v neděli a ve svátek v kostele. Tu se panímáma rozstonala. Dusilo ji na prsou a musela se doma v teplé světnici léčiti. Tonička musela častěji za ni vycházeti, musela do trhu, do řeznických krámův a každou chvíli někam. Panímáma ji sice pokaždé napomínala, ale co to bylo platno: mladí lidé shledávali se častěji a láska jejich rostla jako žito o sv. Janu Křtiteli.

Nejvíce bylo líto těch sličných a nešťastných milenců Tučkovi. Tiché a trvalé hoře Toniččino obracelo mu srdce na rub a s Pětinou se ovšem za zády panímámy spřátelil tak jako se žádným jiným ve městě. K tomu již měl tu slabou stránku, namlouvati sobě mladé lidi, a byl by za to dal nevím co, kdyby byl mohl panímámu ke svolení oblomiti. Nad to mu ležel Pětina stále v uších, aby se stal prostředníkem mezi ním a panímámou, a vyhrožoval, že jestli do jara panímáma nesvolí, on s Toničkou do Jizery skočí. Tuček se tomu smál, ale uvnitř mu nebylo do smíchu, když vzpomínal, že kdyby mu nebyla dala panímáma Pepičku, že by byl třeba také nějakou hloupost vyvedl. Posud se nikterak činně do těch zamilovaných pletek nepletl, jednak na radu ženy své, jednak proto, aby s panímámou dobře vycházel a nevzbudil v ní podezření, že nějak Pětinovi nadržuje. Ba naopak, jsa šelmou na oko, někdy panímámě přiznával barvu, jakoby uznával její zásady za jediné dobré a moudrosti její se kořil. Tím si panímámu k sobě přichýlil, a věru, byl-li někdo toho schopen, odpor panímámin zlomiti, nebyl to nikdo jiný než ferina Tuček. Dlouho hledal vtipný mistr cestu z lesa, konečně ji našel. Že byla podivna, ba nebezpečna, příliš nepřihlédl. Vtip neváží se vůbec na zlaté vážky, a veselá a lehká mysl Tučkova neprohlédala právě k budoucnosti a nestarala se, co může z jeho šibřinek pojíti.

Několik měsíců po tom, co byla panímáma churava, dopoledne o Třech králích zašel si Tuček potají

k Pětinovi a svěřil mu, že mu odpoledne zjedná slovo panímámino. A nežli se nešťastný milenec z úžasu probral, dodal:

»Před večerem jste ženichem a nevěstou. Usekni mi tuto pravou ruku, jestli to nedokážu. Nezmiňuj se ani živé duši tím, co zamejšlím. Odpoledne po třetí hodině vezmi s sebou strýce Vaníčka a choďte spolu v Děkanské ulici při domě, ale aby vás panímáma nespatřila. Budeme potřebovati svědka. Pantátovo slovo máš dávno. On bude s Toničkou na požehnání a my si to spravíme s panímámou. Až tě zavolám, padneš jí k nohám a zulíbej jí ruce; jak vstaneš a se protáhneš, budeš jejím zetěm.«

Po té odkvapil.

Pětina byl u vidění. Krám, hodiny, celý svět šel s ním kolem a srdce se mu jásotem div nerozskočilo. Pobíhal po svém příbytku jako splašený a moudré myšlénky se nedomyslil. Při obědě přesolil si polévku, že ji nemohl jísti, a ostatního jídla se ani nedotkl. O druhé hodině běžel k strýci Vaníčkovi a prosil ho, by mu stál svědkem u staré Vlachové. Stařec si ho pokojným okem změřil a vrtěl hlavou. Ustrojil se pomalu do nejlepších svých šatův, a když zvonili na velikém zvonu tři hodiny, vydal se s Pětinou na tu podivnou pouť. Tuček byl již v ulici a navedl je, by drželi se při domovních dveřích, on že musí ke staré napřed.

Vstoupil do domu a vrazil do dveří čeledníka všecek vyjeven, zrovna jakoby krov nade domem stál v jednom plameni.

»Panímámo, panímámo!« zvolal sotva ducha popadaje; »stalo se hrozné neštěstí!«

Panímámě spadly leknutím brejle na Nebes klíč, v němž si právě říkala. Všecka užasnuta vyvalila naň němé oči, vymrštila se se stolice a pomalu jenom, teprve po chvilce, našla se jí řeč:

»Pro Krista Pána! Co se stalo?!«

»Co se stalo? Ten dareba hodinářská, ten svůdce, ten podvodník, to plémě bankrotářovo, ten . . .«

Zarazil se. Panímámou lomcovala úzkosť, že div zuby nejektala. Tuček neodpovídal.

»Snad se neoběsil?!« vyptávala se stará Vlachová, nejistě a dutě zarážejíc v řeči po každém slově.

»Ó, kdyby klátil žaludy! Něco horšího, stokrát, tisíckrát horšího . . . Ta ubohá naše Tonička! Kdo by to byl řekl! A česť našeho domu, naší celé rodiny, od jakživa čisté a zachovalé . . .«

»Pane zeti,« vybuchlo z panímámy, jež se bezděky chytila za stůl, aby se nesvalila. »Mluvte, musím to věděti, a kdybych měla z toho . . .«

»Jak vám to říci? A kdybyste mi dávala celé doly příbramské i s Jílovým, ne, z úst to nepřivedu před vámi!«

Panímáma zesinala jako mrtvola. Strašlivá její předtucha stávala se pravdou, jež ji div nezabila! Co mohl zeť jiného mysliti, nežli že Tonička s Pětinou zapomněla se nad svou ctí, že bude chovati . . . Potné krůpěje jako hrachy vyrazily jí na svraštěném čele, lapala po vzduchu; bolesť a lítosť zadrhly jí hrdlo, že div se nezalkla. Hrozným jen násilím vypravila ze sebe slovo jediné.

»Snad?! . . .«

Tuček k ní přiskočil, chytil ji do náručí a lísal se k ní.

»Vy jste uhodla! Pro živý Bůh a všecky svaté Boží! Panímámo, naše zlatá panímámo, pamatujte se, pamatujte se, abyste mně v náručí neumřela. Co je to všecko platno, a kdybyste si hlavu strhla! V celém městě ještě ani jedna blecha o tom neví, jen vy a já, ani pan tatínek nic neví. Ó! může býti ještě dobře,

řekněte jenom slovo, jenom slovíčko, ať se ti lidé vezmou a všecko se napraví. Kdo si toho všimne, až budou svoji?! Ani živá duše! Česť vaše, česť naše, česť celého rodu bude zachráněna, bude čista jako ten křišťál. A vy nám ji zachráníte, panímámo, vy jste moudrá žena, že není jí daleko široko rovno. Prosím vás, panímámo, za nás všecky, jako naši společnou, dobrou a upřímnou matku, dejte mu ji, dejte Toničku Pétinovi, a Bůh vám ten dobrý skutek pro nás tisíckráte na věčnosti odplatí. Já vím, panímámo, že máte srdce jako z másla, třeba o vás říkali, že jste tvrda; vyslyšte mne a všecko bude napraveno, všecko, všecinko v nejlepším pořádku.«

Panímáma trhala sebou křečovitě v jeho náručí. Tvrdý výraz v jejím obličeji zjemněl a počala pravidelně oddychovati. Rozmýšlela se a rozmyslila se.

»Buď si!« pravila hlasem vážným, ale bezezvučným; »není na jiném, musím se obětovati: ať si ji Pětina vezme.«

»Hned ho přivedu!« zvolal Tuček a vyskočil radostí, a ač panímáma za ním volala, že Pětinu nechce ani viděti, vyrazil ze dveří a jakoby se byl zbláznil, přiváděl panímámě Pětinu a strýce Vaníčka.

Panímáma sklesla zdrcena na stolici, Pětina hnal se k ní jako povětří, padl před ní na kolena a smáčeje ruce její, jež mu odtahovala, potokem slz, promlouval, ano blabolil jako nešťastný člověk nenadálým štěstím opojený:

»Zaplať vám to Pánbůh, panímámo, zaplať vám Pánbůh. Ať mne Bůh ztrestá, nebudu-li vás s Toničkou nositi na rukách a ctíti jako dobrou, pravou matku naši.«

Vaníček slzel, a Tuček se blaženě a hrdě usmíval, že se mu povedlo. Panímáma zdvihala Pětinu a vážně promluvila:

»Vstaňte, pane synu, já vím, že vám kromě té věci není žádné hany! Leč o tom mlčme, o tom ani slovíčka. Mějte si Toničku.«

Pětina si utřel slzy a políbil znova po synovsku nastávající tchyni své pravici. V tom vracel se tatínek s Toničkou s požehnání. Oba stanuli užasnuti u dveří, jakoby někdo do nich střelil. Tonička se zachytila prádelníka. Podívavši se na šťastnou tvář Stanislavovu, uhodla hned, co se přihodilo. I ji nenadálé štěstí div neporazilo.

Měkce lidský výraz v obličeji panímámině ztuhl a ztvrdl, když z nenadání Tonička jí vstoupila na oči. Zraky její vypadaly najednou tak ledově jako při slepé. Jako generál, jemuž přivedli na soud polního špeha, pokročila panímáma ke stolu uprostřed čeledníka a opřela se oň oběma pěstmi. Tonička zbledla, Tučka rozrážela zima, ostatní si nedovedli počínání panímámino vysvětliti. Nadešla krátká, ale velmi traplivá pomlka. Tišina před vichřicí.

Panímáma si odkašlala a spustila pevně a chladně upřevši oči na Toničku:

»Ty nezdárnice, ty černá poskvrno našeho domu. Kdyby mně nešlo o to, bych před světem čest a poctivou pověsť našeho domu zachránila, vyhodila bych tě nadobro z těchto dveří i s tím pankartem, kterého nosíš pod srdcem!«

Tonička vykřikla a svalila se na podlahu jako kus poraženého dřeva. Pětina a Tuček přiskočili jí na pomoc. Tatínek lomil rukama a vlasy mu hrůzou stály vzhůru. Vzpamatovav se pravil vyčítavě a drsně k panímámě:

»Ale, panímámo, co to tomu dítěti říkáš?!«

»Což ty víš, ty zbrklý hodináři, co nám za zády s Pětinou vyvedla,« odsekla panímáma. Tonička zatím otevřela oči a plaše se rozhlížela.

»Panímámo naše,« ujímal se všecek rozpačit Tuček slova; »vy se mýlíte, hrozně mýlíte. Vy podkládáte mým slovům . . .«

»Což jste mi sám, zeti, neřekl, že jest Tonička s Pětinou samadruhá?!«

»Já?! panímámo, já že jsem takovou hříšnou lež řekl o Toničce?! Jen se rozpomeňte, panímámo, že jsem sám o podobné věci ani nezakukal. Já něco takového o Toničce! Hlavu položím hned na špalek za její nevinnosť! Vždyť Tonička je konvalium všech panenských ctností. To víte vy, já, tatínek, Pětina, celé město to ví, na to můžeme všichni umříti.«

Panímámě se v hlavě rozbřesklo; chápala nyní, že ji Tuček napálil, aby z ní svolení vynutil. Vážná matrona proměnila se rázem v lítici. Klepala křečovitě oběma pěsťma na stůl, a z očí jejích teršely deštěm blesky do Tučka, jenž přes všecku dobrou povahu svou zděšen tu stál jako vinník, spravedlností dostižený.

»Tak, tak,« vyrážela úryvkovitě ze sebe a trpký posměšek skřivoval jí ústa. »Což jsem na rozum uhozena, že jsem se od vás dala ošiditi, jako hloupá selka od žida. Ó, teď rozumím té advokátské politice, kterou jste na mne dokročil. Vy jste to neřekl, ale dobře jste věděl, co si budu při tom mysliti, a utvrzoval jste mne v tom. Nu, budiž, budiž . . . Slovo jsem dala a jakživa jsem od slova neustoupila a dnes také neustoupím. Ale, že jste na mne tak zostra a zchytra hanbu a posměšek kul, na mne, matku deseti dětí a měšťanku, před kterou i páni úředníci zdaleka klobouk snímají, to vám do nejdelší smrti neprominu. Pryč, pryč, pryč . . . ať vás nevidím, a do smrti mně ani vy, ani žena vaše, ani vaše plémě sem do domu na oči nechoďte, nebo pak bych se zapomněla, pak bych vás těmito starými prsty rozsápala . . .«

A panímáma rozběhla se na Tučka se vztýčenýma rukama. Muži jí zastupovali cestu a mrkali na Tučka, aby odešel. Poslechl.

Panímáma se nechala na pohovku uvésti a ztěžka oddychujíc zahleděla se temně pod sebe. Tonička a Pětina k ní přiklekli.

Tatínek ji chlácholil: »Nebeřte si to tak tuze, panímámo; znáte ho, že nemá zlého srdce a že si jen tak rád někdy zažertuje.«

Panímáma pohodila hlavou, jakoby jedním rázem všecku tíži se své duše chtěla odhoditi. Pak pravila:

»A vy, Pětino, vy jste byl s ním spolčen? Vy jste věděl o jeho politice?«

»Ať na místě padnu, věděl-li jsem o tom,« odpovídal ženich, a plná jasná pravda proznívala z jeho slov. »On mně jen řekl, bych se strýcem po třetí hodině před dům přišel, že mně najisto dnes zjedná slovo panímámino.«

»Se strýcem,« přerušilo ho panímáma; »chtěl míti hned svědka při tom, ten politikář!«

»Kdybych byl věděl,« dodával Pětina, »že tak hrubé, třeba jen žertem, česť mou a drahé naší Toničky poraní, o celý svět bych to nebyl připustil.«

Panímáma se probírala levicí ve vlasech Toniččiných a dodala slzíc:

»Odpusť mi, mé zlaté dítě, že jsem ti ublížila. Byla jsem slepotou poražena.«

A Tonička vyskočila a objímala panímámu.

Pětinu a Vaníčka již domů nepustili. Tonička a panímáma snesly kde co bylo v domě na stůl a slavily se námluvy, jak vůbec tak z nenadání bylo lze. Panímáma pouštěla sice po celý večer ještě bubáky po světnici, ale chvílemi se jí přece oči rozjasňovaly. Pětina se jí líbil a přiznávala se sama sobě v duchu, že takový pěkný párek se každý masopust neshledá.

VII.

O ostatcích byla svatba. Nežli byla, zajedl se Pětina panímámě zrovna do srdce; tatínek měl ještě větší radost. Poněvadž k Tučkovům nesměl, sedával každý den celé hodiny v hodinárně a bavil se hodinami. Tučkovic na svatbu nepozvali. Panímáma byla zapeklita jako český bratr: ač jí tatínek, oba synové, již na svatbu přijeli, Tonička a ženich snažně prosili, by Tučkovi odpustila: neustoupila ani o vlas od svého slova. V domě a u Pětinů nesměli se o Tučkově rodině ani zmíniti a chtěl-li si vůbec někdo panímámu rozhněvati, potřeboval jen o Tučka a jeho rod zavaditi.

Tuček sám první dobu hněv panímámin příliš nevážil. Ale časem sám nad sebou se mrzel, říkávaje: »Inu našel jsem mariánku Pětinovi a mně vzešla lebeda. Čas všecko zhojí, i hněv umíněné stařeny.«

Ale mýlil se: čas ubíhal jako na koni a panímáma neodpouštěla. K tomu přistoupilo, že paní Pepička lítostí scházela, že proti muži čím dále tím příkřeji vystupovala a vůbec celá jeho domácnost se hatila. I práce již netěšila druhdy tak bodrého mistra, stával se mrzutým a nevrlým, a všecky ty bývalé jeho žerty a nápady jakoby byly bývaly do země se propadly. Stával se zamlklým a vážným, tak že ho známí lidé ani nepoznávali, a když slýchal někoho bezstarostně žertovati, trpce se usmíval. Všecky pokusy jeho i jeho ženy panímámu smířiti zůstaly bez účinku. Spoléhal na Pětinu; ten se ho také z vděčnosti upřímně ujímal, ale nepořídil ničeho. Ani děkan, k němuž se posléze se svou ženou o radu a pomoc uchýlil, a jenž všech pák svého kněžského úřadu při staré Vlachové použil,

nepotkal se s lepší. Panímáma byla proti Tučkovům jakoby ji vytesal ze žuly.

Tuček nemohl svého postavení již téměř snésti. Rok již dávno minul, otevíralo se jaro, a naděje a útěcha mu odnikud nekmitala. I uzavřel na babičku hrubší střelbou naměřiti. Pustil hlas po městě, že se vyprodá a odjede s celou rodinou do Ameriky. Když se to panímámě k uším doneslo, nedávala tomu s počátku víry; ale když to šlo doopravdy, tu ji na nějaký čas posedl nepokoj a zdálo se, že ji zakutilost její hlavy mrzí. Ale na konec odpovídala klidně a mírně: »Ať si jede; má dosti politiky, aby se v Americe neztratil. Ostatně jen ať radou svou neuhodí na Janka.«

Tuček by se byl jistě pustil do nejisté ciziny, kdyby na konec paní Pepička nebyla se v úmyslech svých zvrátila.

»Lepší jest kůrka v otčině, nežli nejisté maso v cizině,« pravila, »a babička není z oblázkův, a třeba se před námi tak dlouho zatvrzovala.«

Tuček zůstal v Čechách.

Zatím přešlo léto a podzim, minul advent, minuly vánoce. Schylovalo se již ke druhému roku, co trval hněv panímámin, co ani dítky Tučkovy jí nepřišly na oči. Byl den před Novým rokem; byl to den šeredný, větrný a sychravý. Kdo nemusel, nehnul se od kamen.

Panímáma trpěla záduchou a nemohla již asi šestý den kroku učiniti. Ležela. Pětinovic s malým Staníčkem byli večer u babičky na besedě. Před devátou odešli. Tatínek se pomodlil a uložil. Usnul. Panímáma nemohla spáti; těžký dech ji velmi soužil. Venku okolo rohu lámal se vítr a hučel, že ji hrůza pojímala. Divné strachy přicházely na babičku. Již po dva dni, ač velmi málo spala, zdálo se jí o veliké vodě. To znamená jistý oheň. Panímáma přemýšlela, co by se s ní stalo,

kdyby Bůh oheň dopustil. Tatínek je stár a sláb; jiní lidé starali by se o sebe. Uhořela by . . .

Tu, desátá byla už dávno odpískána, strhl se povyk na ulici. Babička zbystřila uši.

»Hoří,« křičel někdo zrovna pod okny, »hoří!« Zbudila tatínka, jenž běžel k oknu a pootevřel je, aby se zeptal, kde.

»Vedle u Smetanů, vedle vás,« slyšela panímáma.

Tatínek odstoupil od okna a strojil se na rychlo. Ustrojiv se rozhlížel se po pokoji. Venku se lidé sbíhali, udeřeno na veliký zvon. Oči tatínkovy utkvěly na hodinách. Vzal je do náručí, aby je vynesl. V tom zabucháno vší silou na domovní dvéře. Tatínek šel s hodinami otevřít. Do čeledníka vrazil Tuček s nějakým velikým šátkem v ruce. Mlčky rozprostřel šat na tatínkovu postel, zabalil do něho panímámu, vzal ji do náručí a uháněl s ní pryč.

»Hned tu budu,« zavolal letmo na tatínka, jenž tu stál omámen s hodinami v náručí.

Tuček utíkal s panímámou ke kostelu a odtud na Nové město k Pětinovům. Tam uložili panímámu do teplého lože; tam byla jista.

Smetanovic vyhořeli, ostatně nikdo. Sousední střechy byly promokly, a lidí byla hojnosť k hájení. Tuček se svými tovaryši strhali ještě v čas šindele a latě se střechy Smetanovy v tu stranu k Vlachovům. To rozhodlo; oheň se nemohl rozšířiti.

Byl Nový rok. Lidé se chodili dívat na spáleniště. Ku podivu, panímámě se u Pětinů jaksi ulehčilo. Libovala si, že snáze dýchá a tajíc nepokoj skoro stále pohlížela na dvéře. Po deváté hodině ozývaly se přede dveřmi dětské hlasy. Tonička otevřela. Do pokoje vstoupil Ferda Tučkův se dvěma sestřičkami. Šlo mu již na šestý rok.

»Maminka povídala,« začal chlapec vykládati, »abychom neříkali, že víme, že je babička tady.«

Babičku polily slzy; chytil ji křečovitý kašel.

Kluk byl po tátovi kurážný. Přistoupil k posteli a nastrkuje babičce cukrátko, švitořil:

»Tu máš, babičko, cucni si; to je tuze dobré proti kašli.«

Panímámu přešel kašel. Vzala od Ferdy cukrátko a políbila ho. Po chvíli promluvila: »Kde máš tatínka?«

»On je venku se strejčkem, maminka také. My ani dnes nevaříme. Tatínek beztoho říká, že nemá ani pomyšlení na jídlo.«

»Jdi pro maminku a tatínka, Ferdáčku,« prohodila panímáma.

Tuček a paní Pepička vstoupili do pokoje. Panímáma hledíc pod sebe promluvila:

»Milý zeti! Budete tak dobrý a až bude večer, odnesete mne zase tam, odkud jste mne v noci přinesl.«

»I Bože, naše panímámo,« odvětil Tuček záře radostí; »řekněte a odnesu vás třeba do Prahy na těchto rukách zde.«

»Ferdáček povídal, že dnes doma nevaříte. Toničko, postarej se o nás, dnes budeme u vás všichni jísti. Však naše Pepička ti pomůže. Nu, sedněte si, lidičky, sedněte a hodně mi toho napovídejte. Mně se těžko rozpráví.«

»Kde je tatínek?« tázal se Tuček.

»Šel na chvíli domů,« odvětila Tonička; »vzpomněl si, že ráno zapomněl natáhnouti hodiny.«

Tuček se rozesmál.

»Co je vám do smíchu, švakře?« otazovala se Tonička.

»Vzpomněl jsem si, jak chudák včera večer odnášel své hodiny. Dům nechal domem, panímámu panímámou, jenom na hodiny nezapomněl.«

»Však nejsou hodiny jako hodiny,« připomínal Pétina položiv ruku kolem pasu Toničce. »Viď, mé zlaté kotě, ty tatínkovy hodiny jsou paměti hodny.«

Tonička se štěstím zapýřila. Kdyby byli sami bývali, jistě by byla padla svému mužíčkovi okolo krku.

Kovárna na Klenici.

I.

Léta 1421 24. dne měsíce máje rozléhal se již od rána divný ruch po městě Boleslavi Mladé. Bylať zajisté již před dny po městě i okolí roznesla se pověsť, že veliký vůdce, bratr Žižka, s vítěznými Tábory svými hnul se od Jaroměře,*) a že odebéře se přes Boleslav do Litoměřic, aby zpupné ono město pokořil. Není divu, že obyvatelé města nemyslili a nemluvili o ničem jiném, nežli o starém hrdinovi, před nímž se i cizí národové třásli; neboť Žižka sám byl takořka živým obrazem času, který mohutnou svojí volí a bystrým umem z lůna temnosti nad vlastí svou byl vyvolal. I bylo nemálo těch, kteří strachujíce se velikého a uchvacujícího úkazu toho, klnuli všem skutkům jeho, jižto z lásky i pýchy národní k němu se přivinuvše, mysli své otevírali učení novému a s radostí vítali novou slavnou dobu národu českému. Jako po celé koruně české stály i v Mladé Boleslavi podle sebe strany tyto, v počtu však nestejném,

*) Jaroměře dobyl Žižka ve spolku s Pražany a mnohými pány českými 15. května, na cestě odtud táhl Dvorem Králové, který se mu samoděk vzdal, a vzal a vypálil Trutnov, který se mu postavil ke zbrani, a přijal v poslušenství jiná městečka a hrady, jež se mu vzdávaly dobrovolně.

neboť druhá strana mnohem přesahovala první; zjevné odpory a sváry mezi nimi ovšem porůznu naskytly se, nebývaly však dlouhého trvání a nezapáchaly posud nikdy krví lidskou. Dnes však zdálo se, že zmizela nesvornosť, že jedna myšlénka oživuje strany obě, jeden že nad nimi vládne duch; bylať to touha živá spatřiti osobně onoho starce, jehož železná ruka šmahem bořila, na čemž stavěli věkové. Zvědavosť jedněch i druhých rostla každou chvíli, a hromada lidí po ulicích shrnula se kolem poslů, kdykoli který přišel a povídal, kde asi Žižka již je a kdy asi do města doraziti může. Kus za městem u stodol na široké rovině, která se k vrchu Bábě táhne a kam jen oko sahá, buď vysokými Krkonošemi nebo hojnými chlumy obklíčena jest, stála hromada lidí a čekala, až se Táborové na rovině ukáží. Bázeň i nedočkavosť jevily se na tvářích všechněch.

»Pěkně vítáme do Boleslavi, pane otče,« ozval se Komárek, mistr poctivého cechu krejčovského, a zastaviv se pošoupnul čapku na lysinu před zavalitým, již starším mužem, mlynářem Vineckým, »přišel jste se na bratry podívat až z Vince?«

»Přišel, Komárku, ale proč tys raději nezůstal doma za pecí, vždyť strachem rejdíš, jakoby sto šlaků ti sedělo v týle!«

Maličký krejčík zakoulel očima a vzav mlynáře za knoflíky u haleny zamkl je a tiše pravil: »Hm! O strach před bratry Tábory by nebylo, to víte, co Žižka, to já, ale má žena — v tom to vězí.«

»Snad se nebojíš o ni?«

»Ba že bojím. Prosím vás, jsem před Bohem zodpovědným manželem jejím a kdyby mne opustila, jako že to tak vypadá, musel bych si zoufat a do Jizery skočit.«

»Snad by nechtěla s Husity táhnouti?«

»V tom to vězí, pane otče, vy jste moudrý člověk. To víte, Pánbůh mne stvořil Davidem a nestvořil mne Goliášem, a Madlena je proti mně jako loket proti jehle! Nu, neměl jsem si ji vzít, ale láska, pane otče, je ukrutné zlá věc — a v tom to vězí. Já ji dost napomínám, jak se na křesťanského muže sluší, a co ona? — Kdybyste viděl má záda, pane otče, mlýnským kamenem by to musilo hnout, a už od Boží neděle mi hrozí, že mne tu nechá a půjde s Vávrou. Víte, Vávra byl tovaryšem u mne, a on a Madlena mému měkkému srdci mnoho bolestí udělali, a pak šel k Táborům a dnes přitáhne, já to už vidím. He! Madleno, kde pak jsi? Musím, pane otče, za ní, aby mi nešla až ke Klášteru Vávrovi naproti, ó, nešťastné pokolení Evino!«

Takto zvolav ztratil se švihlý mistr Komárek mezi houfem lidí a hledal svou Madlenu, až ji našel; i popotáhl ji za sukni a pravil skroušeně:

»Slyšíš, Maří Majdaleno, pojď domů se mnou!«

»Jdi si sám,« osopila se naň nevrle žena, ještě jednou tak veliká jako on.

»Tak nepůjdeš, holoubku?«

»Nepůjdu!«

Komárek utřel si rukávem slzy v očích a bručel: »Já to vím, že ji ztratím, děj se vůle Páně, ale já tu ztrátu nepřečkám! Kdo mně dá ubohému rady? Počkej, skočíš ke kovářovi na Podhradí, to je poctivý a moudrý člověk jako kniha.« To praviv ubíral se Komárek rychlým krokem do města, zůstaviv drahou svou Maří Majdalenu vůli Boží.

Na protějším konci města, kdežto sloulo nad Podhradí, stála na cestě k Vinci, jež se krásným údolím podél Jizery táhne, jeden bok svůj do potoka Klenice smáčejíc stará kovárna. Kovář, jemuž vůbec starý Hanuš

říkali, přibyl asi před patnácti lety s mladou dívčinou do Boleslavi, aniž věděl kdo odkud. Koupiv si starou onu kovárnu živil se skrovně řemeslem svým a nabyl brzy bystrým rozumem svým, jenž zajisté že uzrál v trpké škole života, vážnosti nemalé mezi svými sousedy. Bylť to stařec vzrostu vysokého a vzezření vlídného, jehož veliké modré oči, šediny jako mléko, plný vous a vysoké vráskovité čelo jaksi bezděky vzbuzovaly úctu. I nešel zajisté nikdo okolo kovárny, aby ho nepozdravil a nepromluvil s ním aspoň několik slov. Baruška, ono děvče, které byl s sebou přivedl, dospěla v ten čas, ve kterém dělo se, co vypravovati hodláme, k nejkrásnějšímu věku, panenskému, a líbeznosť její, zdá se, byla příčinou, že Hanuš tolik práce míval, že ji ani sám zastati nemohl. Nebylo snad ani městského synka, ani mladíka rolnického v okolí, který by nebyl znal Barušku kovářovic, i sám mistr Komárek, když přišel do kovárny, rozplýval se v medovém úsměvu a říkával, že o dvacet let omládne, kdykoliv Barušku spatří, že prý jí sedí v dolíčku na bradě čtveračivý diblík a v tom že to vězí. I byla Baruška vskutku jako krev a mléko, a oči modré jako charpa svítily jí až milo. To každý uznával, ale nejvíc Antoš, který asi rok u Hanuše pracoval, a pilný a statečný jonák byl — jen když se oči Baruščiny naň nedívaly, neboť pak byl skroušený a povolný jako dítě. A co bychom to přímo neřekli, Antoš a Baruška se měli rádi, od srdce rádi, a starý Hanuš nebyl proti tomu.

Dnešní sobota byla pro Boleslavany jako neděle, nikde se nepracovalo, a nedivme se tedy tomu, že Antoš seděl s Baruškou ruku v ruce v zahradě pod hruškou, vždyť i mistr Komárek, jenž právě šel okolo a u houští se zastavil, tomu se nedivil a hleděl se zalíbením na ty dva lidičky. Ovšem táhla Antoše, jako všechny junáky boleslavské, touha, aby Táborům šel

naproti — leč kdo odolá sladkým prosbám dívky, jižto od srdce miluje!

Baruška zajisté dost naprosila se Antoše, aby zdržela ho u sebe. Bála se skutečně o něj, jako mistr Komárek o Madlenu svou, vědouc předobře, že bujná, mladá mysl Antošova prahne po činech a slávě, a kde měl tyto hledati, ne-li mezi vítěznými voji Žižkovými. I seděli milencové naši v zamyšlení; Antoš snil o slávě a Žižkovi, Baruška o ztrátě, která hrozila pobouřenému srdci jejímu. Byli by tak dlouho seděli, kdyby nebyl najednou Antoš zahlédl Komárka.

»Jsou už tady?« ptal se kvapně, vstana se sedátka.

»Ještě ne, milý hochu,« odpověděl krejčík vzdychnuv, »ale dlouho to trvati nebude. Je starý Hanuš doma?«

»Je, říká si v písmě,« zněla Antošova odpověď.

Krejčík odešel a Antoš pošoupnuv čapku pohleděl tázavě na Barušku.

»Ty chceš přece jít, viď?« pravila tato měkkým hlasem, a modré oči jí zavlhly.

Antošem to hnulo; i vzal ji okolo krku a zlíbav slzy krásných očí jejích zašeptal: »Tys bláhová, Baruško, jako bych já tě mohl opustiti!«

»A přece půjdeš?«

»Bože, podívat se mohu, vždyť by mi spílali hoši bab, že schovávám se za ženskou sukni, a já mám přece česť v těle.«

»Ovšem, česť máš, ale tu lásku, již jsi dříve míval, nemáš už; řekni mi to upřímně, co ti milejší, vojna nebo já?«

Antoš zakaboniv čelo vzal čapku s hlavy a mačkaje ji trochu nevrle pravil: »Nevím, co ti dnes vlezlo do hlavy, pravil jsem ti již, že nepotáhnu se Žižkou a že budu opatrný, ale ty nakládáš se mnou jako s děckem.« V tom obrátil se Antoš ke hradu a leknutím zbledl, spatřiv snědou vousatou hlavu, ježto s ďábelským

úsměchem dívala se skrze houští na oba milence; i Baruška obrátila se a křiknouc padla Antošovi do náručí.

»Libor je tady, Pánbůh s námi!«

Antoš sebou trhl, odstrčil Barušku a chtěl vrhnouti se na Libora.

»Probůh ustaň!« zvolala Baruška a zachytila ho za rameno, »sice je veta po nás!«

Antoš třásl se na celém těle a prsa mu volně pracovala. Levicí drže Barušku zajel si pravicí do plných kučer a hlubokým hlasem pravil: »Pojď do kovárny, ani kroku od tebe nepůjdu. Musíme se míti řádně na pozoru!« a ohlížeje se, zdali ještě Liborovy jízlivé oči spatří, vedl Barušku do kovárny.

Celí udýcháni vstoupili do jizby; u malého okénka, na němž starý kvetoucí rozát stál, seděl starý Hanuš a říkal si v písmě.

»Co se stalo?« tázal se vážně ulekané Barušce ruku podávaje. Baruška políbila mu ji a pravila: »Viděli jsme Libora, otče, a hrozil nám!«

Stařec položiv pravici na hlavu její, políbil ji v čelo a pravil: »Bůh jest s tebou, dcero má, bez jeho vůle nespadne ani vrabec se střechy, aniž zakroutí někdo vlasu tvého. Hospodin jest pevný hrad, neboj se! A což ty, Antoši, jakýs to jonák, že nejdeš uvítat vojsko Machabejské, s jehož prapory táhne Hospodin. Jdi, aby ústa tvá vypravovati mohla vnukům tvým, co viděly oči tvoje.«

Antoš, ač nerad, uposlechl hlasu otce Baruščina, neboť jsa sirotkem ctil a poslouchal ho jako otce svého. Nahoře ve městě sešel se s mistrem Komárkem a vypravoval mu, že spatřil Libora odpoledne u kovářovy zahrady.

Komárek jsa v kovárně znám, věděl dobře, že Libor, jenž asi před rokem na vojnu šel, poněvadž od

Barušky vyslyšen nebyl, jest člověk mstivý a neustupný, a když od Antoše slyšel, že Libor, když odcházel, zapřisáhl se se zbraní si pro Barušku přijíti, vzal Antoše za ruku a pravil:

»Máme, hochu, stejné neštěstí, pojď a pomoz mi zachrániti Madlenu, kdo ví, jak já se tobě opět neodsloužím.«

Přišli opět za město. Slunce schylovalo se poněkud již k západu. Kromě starců, dětí a nemocných bylo snad celé město tu shromážděno a hromada rostla vůčihledě, ač snad mladíci všichni odešli naproti Táborům. Komárek i Antoš brzy se od sebe odtrhli. V tom se zvedl vysoký sloup prachu na široké cestě, jež vedla kolem Baby dolů k městu, a země duněla pod kopyty ořův a rachot těžkých vozů rozléhal se večerní krajinou. Veškeren houf lidí umlkl a strach jakýsi posvátný omrazil srdce divákův. A jako bouře, jež se za horami zbouzí mezi těžkými mraky, blížilo se strašně a velebně vojsko Táborův u velikém pořádku. Tu zazněly trouby i zpěv, a sotva že umlkly, rozstupoval se prach a bylo lze rozeznati bojovníky, oře i povozy. A hle! Tu viděti již v popředí tlupu jezdců se železným oděvem i srdcem! Osmahlé tváře, jiskřící oči, údy pádné, těla jako mladé duby, jež na skalách bleskům vysmívají se — aj! to byli Táborové, to byli Žižkovi bojovníci!

Kousek cesty za rejthary táhla se dlouhá živá ulice; po obou bocích hradili ji po dvou řadách vozové drnčící rachotem; vozy krajní čili bojovné byly řetězy mezi sebou svázány a každý měl svého vozataje, několik pavezníkův a střelcův, a skrýval v širokých plecích svých buď jednu nebo více pušek,*) jejichž strašlivé

*) Pušky byly jako nynější děla a dělívaly se buď na houfnice nebo harcovnice, srubnice a hákovnice.

otvory pršívaly déšť blesků nebeských zhoubnější, buď válce, kola, řebříky a přístroje přepodivné k bourání a ztečení měst i hradů. Kromě toho byl každý vůz pokryt svislými prkny proti nepřátelům. Vozové vnitřní chovali v sobě buď střelivo a zavazadla, buď potravu pro lid a koňstvo, buď nemocné Tábory a ženy i děti jejich. A v prostředku mezi vozy táhl pěší lid v prapory stejně oddělen; i dělili se s prapory podle zbraní svých, a bylo tu viděti střelce, kopinníky, cepníky, sudličníky a prakaře, za těmito šly ženy táborské s dětmi, ze zadu jsouce opět bojovníky v prapory oddělenými kryty. I bylo tu viděti sotva prsu mateřskému odrostlé chlapce, jižto s obuškem na rameně, s hlavou nepokrytou s ruky matčiny na bojovníky se usmívali. Venku vedle bojovných vozů táhli jezdcové.

Zrakové lidu před městem shromážděného byli upřeni na strašně velebné toto divadlo, leč upokojeni nebyli, neboť hledali Žižku. Aj! Tu spatřili v popředí při vozové hradbě vnitřní obyčejný vůz, na němž v povýšení dva mužové věku dospělého seděli. Ten v pravo byl kněz, neboť nesl v rukou kalich Páně; v levo však seděl muž bojovník, postavy nevysoké. S hustými jeho šedinami pohrával si večerní větřík, jedno oko zakrývala černá páska, druhé však svítilo jako plný český granát pod vysokým rozbrázděným čelem; dlouhé prošedivělé kníry rozcházely se pod orličím nosem jeho, bradu měl holou, a rtové širocí pevně stísněni ukazovali na mohutnou a železnou vůli. Širokou, vyklenutou plec kryl krunýř s kalichem a levice spočívala na jílci velikého meče, nohy měl pokryty pláštěm, který pravicí držel. Když se přiblížil k shromážděnému lidu, usmálo se lehce oko jeho, neboť viděl, že je mezi svými, a lid pokorně sňal čapky a z tisíce hrdel rozléhalo se: »Zdráv buď, Žižko, otče a bratře náš!«

Když Táborové k Boleslavi přirazili, setmívalo se již. I vjeli ve svém pořádku na veliké prostranství, kde nyní stojí Nové Město, a zastavili se. Najednou vypjali se bokové vozův a držíce při sobě rozstoupili se ponenáhlu do čtverhranu, v němž nacházeli se vozové kromě jezdcův.

Sotva se to stalo, hrnuli se odevšad z města lidé s potravou i nápojem k vozové hradbě, aby občerstvili a posilnili bratry Tábory, a ještě více, aby podívali se, jak to vypadá uvnitř hradby. I bylo tu vypravování rozmanitého, a baby, které se tam na chvilku dostaly, tvrdily, že do nejdelší smrti nezapomenou na to, co tam viděly. Zatím však setmělo se a obyvatelé města a okolí, když se kolem hradby vozové dost nachodili a zvědavost svou ukojili, odebrali se domů. Bojovníci Žižkovi však téhož večera z hradby nevyšli, neboť vůdce tak byl rozkázal, zavázav se prve slovem poslům, které opatrná obecní rada Mladé Boleslavi naproti až do Hradiště mu byla poslala. Ponenáhlu utichl ruch jak ve městě tak i v ležení husitském, neboť bojovníci byli delší cestou ztrmáceni. Kromě rozestavených stráží bděly posud jen dvě osoby v táboře: Žižka totiž a kněz Jan. Posilniv se vínem odepjal vůdce meč a sňal krunýř se širokých prsou svých, pak usedna na tvrdém lůžku svém z koží promluvil ke knězi:

»Bratře Jene, přines mi písmo svaté!«

Bratr Jan přinesl hrubou knihu s těžkým kováním, rozsvítil kahanec a podav knihu Žižkovi k políbení rozevřel ji a pravil takto:

»Začíná se knihy Machabejské první kapitola třetí a jedná o vítězství Judově nad Apolloniem.«

A písmo přistrčiv ke kahanci četl vážně: »I povstal Judas, kterýž sloul Machabeus, syn jeho, místo něho:

A pomáhali mu všichni bratří jeho a všichni, kteříž se byli přivinuli k otci jeho a bojovali boj israelský s veselím.

I rozšířil slávu lidu svébo a oblékl se v pancíř jako obr, a vzal na se odění své válečné v bitvách a hájil vojska mečem svým.

A podoben byl lvu v skutcích svých a jako lvíče rvoucí v lovení.«

Tu položil Žižka těžkou pravici svou knězi na knihu, na znamení, by přestal čísti, a rtové jeho pohybovali se, jakoby opakovali slova písma. Po chvíli vztáhna pravici svou zpět poslouchal, jak bratr dále čte:

»I sháněl se po nepravých vyhledávaje: aby, kteříž bouřili lid jeho, pálil ohněm.

A odehnáni jsou nepřátelé jeho pro strach jeho, a všichni činitelé nepravosti zkormouceni jsou: a zřízeno jest spasení skrze ruku jeho.

A přivodil ke kyselosti krále mnohé, ale obveseloval Jakoba skutky svými a památka jeho na věky v požehnání bude.«

Tu opět položil Žižka pravici na písmo a vztáhna ji zpět pravil:

»Zamkni!«

Kněz uposlechl, a Žižka pokřižovav se složil ruce do klínův a říkal si tiše modlitbu za Mistra Jana.

II.

Sotva se rozednilo, scházeli se Boleslavané, staří, mladí na náměstí před hradem; neboť měli se o osmé hodině do tábora Žižkova ve vší slávě odebrati představení úřadové městští, aby odevzdali do rukou jeho hrad i město, a slibili mu poslušnosť věrnou. Před osmou hodinou zazněly hlučné trouby, píšťaly a bubny městských hudců před hradem, lid se rozstoupil, těžká dubová vrata drábové městští otevřeli, a v bráně objevil se jinoch s bílým praporcem, znamením to lásky i míru

Za ním seřadili se hudebníci, za těmito postavil se městský herold, nesa na holi městský znak, stříbrného lva totiž v modrém poli, v zápětí jemu dvě spanilé panny městské v bílé roucho oděné, z kterých jedna nesla na stříbrné míse klíč hradu, druhá pak klíče všech čtyř bran městských. Za pannami v široké černé říze, zlatý řetěz jako znak hodnosti své zavěšený maje na prsou, kráčel vážně samoten purkmistr mladoboleslavský a za ním po dvou konšelé v počtu šest, a pak v témže pořádku obecní starší města. Pořádkové rozličných řemesel se svými korouhvemi a odznaky uzavírali celý průvod.

Při slavném vyzvánění hnul se průvod od hradu a ubíral se k Hradištské bráně, která stála tam, kde nyní slove na Můstku, a která dokořán otevřena byla, a zpíval doprovázen hudbou: »Svatý Vácslave!« Jak přešli padací most a přišli na vršek, měli již před sebou tábor Žižkův. Hned u vchodu stál Žižka v čele voje svého s hejtmany a knězi svými ve zbroji, a když herold sklonil před ním znak města na důkaz podvolení se jeho, poklonil se i on a pozdravil radu městskou.

Starý pak purkmistr povystoupiv postavil se mezi panny a složiv ruce přes prsa pravil hlasem povýšeným:

»My, purkmistr, konšelé a obecní starší města a hradu Mladé Boleslavi, podáváme tobě, bratře Jene Žižko z Trocnova, pokorné pozdravení a nabízíme tobě ochotně služby své. Jak jsme tobě skrze posly své splnomocněné pověděli a vyjádřili se, a jak tě poslové tito skutečně o tom zpravili, víš a vzal jsi u vědomí, že nedržíme již s pány z Michalovic,*) druhdy pány

*) Boleslav Mladá dostala se za krále Jana Lucemburského jako zástava do rukou pánů z Michalovic a setrvala pod panstvím jejich až do husitských válek, kdežto zjevně svrhla vrchní panství Michaloviců. Po husitských válkách však opět je přijati musela

našimi, anobrž že z poddanosti se jim podle svědomí svého vypovídáme a k tobě se a svaté věci, kterou mečem zastáváš, přidáváme, protože ji uznáváme po bedlivém uvážení za věc pravou a městu našemu milému příslušnou a prospěšnou, jakož i celému národu.

Abychom tobě to dokázali skutkem zjevným, podáváme tuto tobě klíče brány hradu Mladé Boleslavi a nejinak klíče všech čtyř bran města Mladé Boleslavi, cti a svědomí svého dokládajíce se, že jsme se na tom všichni prvé poctivě uradili, což tobě tuto shromážděná obec města Mladé Boleslavi ústně dosvědčí. Odevzdávajíce do tvé ochrany milé město naše, prosíme tě snažně, abys byl otcem dobrým městu našemu i obyvatelům jeho a nedal mu podle svědomí svého ublížiti, i skládáme ti slib, že majíce důvěru v lásku tvou i v slovo tvé, podle sil svých a možností poctivě vykonáme, co nám uložiti ráčíš.«

Žižka, přijav klíče hradu a města Mladé Boleslavi, odpověděl silným hlasem svým:

»Opatrným pánům purkmistrovi, konšelům a obecním starším města tohoto děkuji za důvěru jejich. Uváživ, co jste mi slíbili, slibuji já podle vůle Boží a svědomí svého, že šetřiti budu hradu i města vašeho, a to sice příbytků vašich i všech obyvatelů zdejších, starých i mladých, velikých i malých, i všeho zboží jejich, buď živého neb neživého, kostely a kláštery zdejší vyjímaje, neboť ty spálím ohněm, aby nezmáhala se po vlasti setba Belialova, a pak na vás žádám: Byste netrpěli ani nyní ani jindy mezi sebou kněze pod jednou, ovšem ale byste trpěli laskavě kněze pod obojí, byli jim po ruce a chránili je životy svými;

---

a zůstala pod panstvím domu toho až do roku 1468, v který rok poslední Michalovic, příjmím Kruhlata, umřel. Po jeho smrti přešlo panství ono na rod Tovačovský z Cimburka.

byste v ničem neodchýlili se od slibů svých ke mně činěných, neboť věrolomné ztrestám pokutou strašlivou; byste konečně, dokud tady budeme, a kdykoliv toho jindy budeme žádati, bojovníky naše potravou, koňstvo pící a naše bratrstvo vůbec třeba i penězi poctivě fedrovali.«

Když mu purkmistr rukoudáním všecko věrně přislíbil, kynul Žižka, aby šli s ním k službám Božím.

Uprostřed táboru na vyvýšeném místě učiněn byl ze sroubených prken stul, k němuž přistoupil kněz v obyčejném obleku svém s kalichem Páně v ruce; dvé šedých již mužů přisluhovalo mu, z nichžto jeden na stůl Páně svaté evangelium položil. S obnaženými hlavami klečeli kolem Táborové ozářeni teplými paprsky jarního slunce; nade vším tím klenulo se nebe, modré jako charpa, a skřivánkové milostně prozpěvovali. Sluha Páně jal se čísti shromážděnému lidu písmo svaté nového zákona a vykládal mu je zvučným hlasem. Po výkladu dal písmo Žižkovi, hejtmanům a radě městské k políbení. Pak četl služby Boží dále v mateřském jazyku, a shromážděný lid zanotoval nábožnou píseň, již hudebníci doprovázeli. Když Žižka, hejtmané a purkmistr, konšelé a obecní starší města přistoupili ke stolu Páně, kdež jim jeden kněz víno z kalicha a druhý tělo Páně podával, umlkl zpěv a panovalo ticho velebné.

Po ukončení služeb Božích požehnal kněz shromážděnému lidu, a Žižka, jenž po celé služby Boží na holé zemi klečel, vstal a dal znamení, že mluviti chce. I bylo slyšeti mohutný hlas jeho po celém táboře, an dával vojsku rozkaz následující:

»Dnes je neděle, Boží den; odpočiňte sobě. Kopinníci se mnou potáhnou do hradu, ostatní houfové mají dnes svobodu jíti do města a okolí. Kdož by kolivěk však buď mordéřstvím, buď žhářstvím, buď ne-

šlechetností všelikou rušil den Boží, tomu zaplatím smrtí.«

Takto praviv pokynul městské radě. S Žižkou a purkmistrem v čele a kopinníky ukončen ubíral se průvod opět Hradištskou branou do města i do hradu, ve který Žižka jako pán se uvázal.

Táborové nalezli všude u měšťáků vlídné přístřeší, a kdo měl víno i maso, rozdělil se o ně milerád s bratry, jimž také po bratrsku chutnalo.

Odpoledne po odevzdání hradu i města seděl v kovárně na Klenici starý Hanuš u okna a spravoval sítě, neboť rád si někdy s rybářem v Klenici a Jizeře zalovil, ač nyní se mu málo síly dostávalo, neboť starý věk silně se již hlásil u něho a žádal tím více odpočinutí, protože byl Hanuš mladý věk svůj v lopotách vojenských strávil. Baruška seděla vedle v komůrce a myslila bezpochyby na Antoše, kde tak dlouho prodlévá; posud mořila ji trapná předtucha, že Antoš s Husity odtáhne, a ještě více hrozila se oukladů Liborových, neboť věděla, že jestli se sejde s horkokrevným Antošem, jednomu nebo druhému hrozí smrt. Když takto v tichosti Hanuš a Baruška seděli v kouzelném vzduchu jarního odpoledne, otevřely se tu zhurta dvéře u jizby a mezi nimi objevila se hranatá postava Liborova.

»Zdráv buď, mistře,« pravil příchozí a bouchl dveřmi, až se okna otřásla, »něco ti přináším a rád bych také něco odnesl.«

Hanuš ulekna se upřel na Libora zrak svůj a pravil: »Jsi to ty, Libore, nebo mne šálí slabý zrak můj?«

»Což pak mne neznáš, však jsem se dost u tebe nabušil, pět let, pomysli! Byly to hezké a špatné časy; kdyby byla Baruška —«

»A co nám neseš, sedni si,« zamlouval Hanuš.

»Meč abys mi trochu skoval, o svůj jsem přišel a tenhle je samé vruby.«

»Dnes je Boží den, a práce je hřích, zítra si přijď, Antoš ti to udělá.«

»Hm! Antoš, aspoň ho naučím, jak se zachází s meči. Ale kde je Baruška, nebo, mistře, není ti nic platno, já se o ni hlásím opět, jak jsem ti řekl.«

»Milý Libore, z mraku sotva bude déšť,« pravil Hanuš vlídně.

»A já pravím, starče, že bude,« zvolal Libor uhodě si na meč, »nebo nadarmo nejsem Táboritou a dovedu vám vyhnati ty vrtochy, ne-li po dobrém, tak po zlém.«

»A já ti pravím, chlapče, že to nepůjde po zlém ani po dobrém,« řekl vážně Hanuš a vstal se stolice, a oči jeho utkvěly pronikavě na Husitovi.

Libor se zarazil na okamžení, ale pak vypjal prsa a skřípaje zuby dodal:

»Starče, nerozzlob mne, nebo ti ukáži, že nejsem chlapec, ale bojovník, kterému je neradno protiviti se.«

»I já byl bojovníkem,« rozhorlil se Hanuš, »a ty-li se mi protivíš, ukáži ti, jakým. Rozumíš! A nyní odejdi v pokoji!«

Libor roznícen sahal již k meči; tu vyběhla celá uděšena Baruška z komůrky a vrhla se Hanušovi okolo krku a zvolala v pláči: »Ó, mírni se, otče, on tě probodne!«

Libor zůstal nepohnutě stát, jakoby ho někdo přimrazil, pak nutě se k úsměvu zakroutil vous a pravil: »Nech starého blázna, Baruško, a pojď se mnou, dej mi aspoň teď políbení, že budeš jistě mou.«

To praviv chtěl obejmouti násilně Barušku, kterou sotva Hanuš v třesoucím se náručí držel; v tom otevřely se jednou ranou dvéře, Antoš vyřítil se jimi a jako rozdrážděný lev vrhl se na Libora a popadna jej za krk mrštil jím o zemi, že mu meč kus odlítl a sok jeho na podlaze roztáhl se, jak široký tak dlouhý. Libor pomalu se zvedna, vztekem němý a bledý jako

stěna postavil se proti Antošovi. Slova nepromluvili, ale zapálení zrakové jejich kouleli se strašlivě. Baruška polomrtvá klesala v Hanušově náručí na kolena. Tu mžikem chopili se oba sokové křížem a nastal zápas smrtelný. Jizba jim nestačila, i vyřítili se na zahradu a jeden druhého ztěsňujíce ustupovali až do houští, mezi nímž se Klenice do Jizery ústí. Tu kobrtnul Antoš přes kořen a Libor strčil jím do houští, tak že spadl do hlubiny. Libor chtěl se již ve vzteku svém za ním vrhnout, popadla ho však za rameno mohutná ruka Husity starého, který náhodou s několika druhy zápas ten s cesty viděl a za Liborem pospíšil.

»Pojď, Libore,« pravil, »sice přijdeš o krk. Víš, co Žižka slíbil.« I odvedl šťastně Libora.

Libor šel ještě do kovárny pro meč, zvedl jej se země a k starému Hanušovi uštěpačně pravil: »Na shledanou, kováři, my se ještě uvidíme.«

III.

Antoš byl by zajisté zápas svůj životem svým zaplatil, kdyby Prozřetelnosť ho nebyla zachránila. Prodrav se totiž skrze vrbové houští do hlubiny, byl by zajisté, jsa vysílen bojem, utonul, kdyby na vyčnívajícím kořenu zetlelé vrby za kabátec nebyl zůstal viset. Ale přes to bylo postavení jeho nebezpečné, neboť nemaje půdy pod nohama houpal se na vetchém kořenu nad jistou záhubou; k tomu lomcovala jím křečovitě zima, neboť voda byla studená. První myšlénkou jeho, když se vzpamatoval, bylo, co počíti; vrátiti se do kovárny zdálo se mu velmi nebezpečné, neboť domníval se, že Libor a snad i druhové jeho ho hledají a naň číhají. Pustiti se přes řeku a Barušku zvůli Liborově zůstaviti zdálo se mu býti ještě horším — v tom praskl

kořen, a poněvadž se Antoš na břeh dostati nemohl, nezbylo mu jiného, nežli přeplavati na protější břeh. I vylezl šťastně na louku, a utrmácen položil se tam do vrboví a životní síly ho opustily. Slunce již zapadlo, když se probudil z těžkých mrákot; vrávoraje vzchopil se a ubíral se k protější stráni údolí, aby v lesíku, ve známé mu jeskyni strávil dlouhou noc. Na štěstí nalezl člun rybářův i veslo v houštině u hlavního proudu Jizery a šťastně se až k lesíku přeplaval a nalezl jeskyni, kde si usedl na mech mezi kapradí a zamyslil se. Mráz i oheň projížděl jeho údy, i nebyl s to ani na nohy se postaviti.

Zatím vyšel měsíc a svítil pěkně v úplňku nad jizerním údolím a osvěcoval město naproti a mohutně na skále čnící hrad, v němž se ještě světla kmitala. Duše Antošova dlela v kovárně u Barušky a úzkosti skličovaly ji. Takto seděl více jak hodinu v jeskyni, až ho z dumání probudily blížící se kroky.

I napjal zrak svůj v tu stranu, a naděje opět oživila ho, jak spatřil dole u vody po pěšině pomalu se ubírati mistra Komárka, jenž maje ruce sepjaté k plnému měsíci smutně hleděl a hlasitě mu lkal boly a žaly své.

»Mistře Komárku!« zvolal k němu s hůry Antoš.

Komárek ulekna se obrátil se a dal se na útěk a zastavil se teprve, když Antoš zvolal: »Já jsem to, mistře, Antoš z kovárny.«

Komárek požehnal se křížem, zastavil se a zvolal: »Pojď dolů ke mně!«

»Nemohu, mistře, jsem nemocen, prosím tě, pomoz mi!«

Komárek prodíral se houštím a šťastně se dostal až k jeskyni, kde spatřil Antoše seděti.

»Pro Boha tě prosím, hochu, kde jsi se tady vzal?« ptal se Komárek Antošovi ruku podávaje.

Antoš mu krátce pověděl, co se odpoledne v kovárně na Klenici stalo.

»Tvá historie jest smutná,« děl po té mistr Komárek potřásaje hlavou, »ale má je ještě horší; pomysli si, dnes k polednímu přišel Vávra k nám a odvedl mi Madlenu na procházku, a ta nešťastnice s ním šla, a jak se smála při tom, a ještě večer nepřišla domů, a Vávra mi přikázal, že jestli půjdu za nimi a on mě napadne, že mi hnáty přetluče. Bůhví, milý hochu, podívej se na mé rukávy, jsou celé mokré od samých slz, které jsem pro Madlenu procedil. A já to vím, že ji ztratím, a jsem přece před Bohem i světem jejím řádným manželem!«

To praviv dal se Komárek do usedavého pláče.

Antoš chvíli mlčel, osud ubohého mistra šel mu k srdci; ale pak pravil ke krejčíkovi: »Mistře, ty bys mně mohl velikou službu prokázat!«

»Milý hochu, já nevím, kde mi hlava stojí, ale ta nešťastná Madlena, v tom to vězí.«

»Vidíš,« pokračoval Antoš, »Barušku musel jsem opustit a nevím, co se s ní stalo. Bůh mi svědek, já bych tam letěl, ale nemohu se ani na nohy postavit; kdybys se šel tak tam podívat a vyřídil jí, že jsem živ a že k ránu přijdu, a že svůj život za ni dám, bude-li toho potřeba.«

»Tys hodný chlapík,« odpověděl Komárek, »když jsem byl tak mlád jako ty, také jsem tak Madlenu rád měl a bůhví, ruce bych jí líbal, jen kdyby mně neodešla s tím Husitou. Ale víš co, Antoši, půjdu tam a vyřídím to, a kdybych toho šibeničníka, toho darebáka, toho Vávru někde tam u vody našel, na mou duši bych ho tam strčil! Svědomí bych si z toho nedělal. A mám zase sem přijít?«

»Kdyby Barušce se něco stalo, přijď, a pak po vůli Boží buď ji ochráním nebo padnu!«

Mistr Komárek odešel. Obešel opatrně město, dostal se oklikou šťastně až ke kovárně na Klenici a nepozorován šel zahradou, poněvadž viděl v komoře světlo. I přišel tiše až k okénku, vylezl si na kámen, který stál pod ním, a podíval se tam. U stolku, na němž kahan stál a šaty v uzlíku svázané měla, seděla hlavu o dlaň majíc podepřenou Baruška a slzy koulely se jí po rozpálených tvářích a bolesť hrála kolem krásných jejích rtů. Plakalať ubohá pro Antoše, neboť pověděli jí jako jistotu, že se v Jizeře utopil, a bylo jí viděti z očí, že jí srdce v prsou bolestí krvácí. To nebyla ta Baruška plná života a líbeznosti, jak ji Komárek znal, nyní mu připadala jako bolestná matka pod křížem v kostele menších bratří františkánův.

V tom zaslechl Komárek pádné kroky po ouvoze; i ohlédl se a spatřil asi pět nebo šest hrubých mužů, jižto se opatrně k zábradlí blížili. Strach pojal jej a sotva měl nápad skrýti se za košatý bez, který stál vedle osvíceného okénka. Třesa se na celém těle skrčil se tam ve stínu.

»Jsme sami, hoši,« ozval se polohlasně jeden z nočních tuláků, jak se již čtenář domyslí, že Libor. »Já půjdu k okénku se podívat, vy zůstaňte tu ukryti. Snad to půjde po dobrém; a nepůjde-li, vezmu ji násilím. Pozor na znamení!«

I přikradl se k okénku a podíval se tam. Obraz v bolu se rozplývající Barušky neobměkčil tvrdého srdce jeho, i zaklepal tiše na okno. Baruška trhnouc sebou strnula, když spatřila surový jeho obličej. Chtěla vykřiknouti, leč úzkosť a hrůza stiskly jí hrdlo, ano nebyla s to odvrátiti zraků od něho.

»Slyšíš, Baruško,« pravil tiše Libor, okno vytiskna a po ruce jí sahaje, »pojď se mnou v pokoji, nač třeba nám Hanuše a toho holobrádka, půjdeš se mnou a budeš

mít dobré časy. Budeš-li se vzpěčovat, přinutím tě. Se mnou nejsou žádné hračky!«

Baruška s ošklivostí ruku odtáhnouc vzpamatovala se a pravila: »Odejdi, Libore, tys mordéř, tys zabil Antoše, tys z pekel nestvůra . . .!«

Libor se zasmál a nakloně se z okna chtěl vzít Barušku okolo pasu a vyzdvihnouti ji z okna ven, pravě: »Nech Antoše na pokoji, ten už dávno bahno pije.«

Tu vzchopila se Baruška a v rozpálení hněvu šlechetného sáhla po starém meči, jenž v koutě stál, a máchnouc jím nad hlavou velitelsky zvolala: »Vari, Libore, nebo tě proklám!«

Libor bezděky uhnul se od okna, ráznosť Baruščina omráčila jej. V tom hnul sebou starý Hanuš vedle v jizbě, že až lože zapraskalo, a Libor odkvapil v tichosti k druhům svým do houští.

Všecko opět utichlo. Baruška nechala rozsvíceno a nepustila meč z ruky. Komárek dosud seděl v trávě za bezem zuby jektaje a viděl, že Libor a soudruhové jeho neodešli, nýbrž že v tichu mezi sebou se radí. Jak rád by byl varoval Barušku a zbudil aspoň Hanuše; leč strach ho samého mrazil, a myšlénka, že mu poslední už bije hodinka, tak ho zkormoutila, že mu vyrážel na čele studený pot. Skrýš svou opustiti nemohl, sice by bylo bývalo s ním amen. Tu zdálo se mu, že Husité opět hlasitěji mezi sebou rozprávějí. I byl jako pěna a bedlivě poslouchal.

»Nu což,« ozval se jeden hlas po dlouhém mlčení; »udělej to krátce! Já bych zapálil kovárnu, starého vezmi si ďas, ať uhoří, a v kouři skočíš tam a vezmeš ustrašenou holku a bude po švandě.«

»Ale považ, brachu, dnes je neděle,« namítal druhý hlas, »a kozlu věř, přijde-li to ven, poroučím se, má zlatá hlavičko!«

»Jaké strachy,« odvětil po té Libor, »já to odbudu sám, to by v tom musel rarach býti! Vy jděte všichni blíže pod hrad a přijďte pak hasit. A mne kozel nevezme, není to naposled ani ponejprv, ale teď, co říkáte, máme počkat, nebo hned . . .«

»Počkej, skočím pro smolnici!«

Nastalo opět ticho. Komárek umíral strachy; kdyby byl mohl potají odejíti, byl by ovšem pobouřil v podhradí obyvatele a předešel takto požáru, jenž dvěma životům lidským skoro jistou záhubou hrozil; leč na to nemohl pomysliti ve strachu pro vlastní život svůj; čekal tedy na příhodnou chvíli.

Skutečně asi za čtvrť hodiny přinesl jeden z Husitů smolnici, kterou v houští rozžehli, a Libor skrývaje plamen kradl se pozorně ke kovárně a strčil ji do slaměné střechy. Suché došky vzňaly se ihned plamenem, neboť zavál náhle silnější vítr, a Libor rozraziv okno skočil do komory; kouř hrnul se již za ním.

Tu vzchopil se hluboce oddechna Komárek ze skrýše své a jedním skokem běžel mezi příbytky Boleslavanů do podhradí a volal hlasem hrozným:

»Vzhůru, lidičky, kovárna hoří! Vzhůru!« A jako pomaten běhal mezi staveními, pomoci se dovolávaje.

Měšťané větším dílem nespali, neboť obávali se požárů, které takřka všudy s Husity v zápětí táhly, i hrnuli se překotem ze stavení ven a běželi kovárnu hasit. V malé chvíli oživlo celé podhradí, smutný hlahol zvonů rozléhal se jasnou nocí a křik a ruch naplnil okolí.

Zatím, nežli se lidé přihrnuli, vyskočil Libor opět z okna ven, celý vyjevený. Kouř a dým, zdá se, že přinutil jej bez Barušky vrátiti se, která bezpochyby i v nebezpečenství života se vzpouzela s ním jíti. I stál tu jako zkamenělý, že sklamal se v naději své, a snad i hlas svědomí v něm lidský probudil cit.

Příchozí i hasící ovšem věděli, že kovář Hanuš a Baruška meškají ve stavení, leč plamenové šlehali již i uvnitř, pročež se bál každý, komu byl život milý, pokusiti se o zachránění jejich. Volali je jménem — nic naplat, ani Hanuš, ani Baruška neukázali se u oken anebo dveří.

Tu rozléhal se hluk od hradu. Zadní branka vedoucí z přídvoří do podhradí otevřela se, a bojovníci sestupovali schůdky dolů po skále a v čele jejich sám Žižka. I hnali se úprkem k požáru.

Lid spatře Žižku a hetmany rozstoupil se s úctou.

Žižka stoje v čele hetmanů nejblíže u ohně, ohlédl se na vše strany; tu padl mužíček s očima uplakanýma před ním na kolena a sepjav ruce volal úpěnlivě:

»Otče, vysvoboď Hanuše a Barušku, sice uhoří!«

I vzedmula se prsa rekova, oko zasvítilo bleskem nevídaným, lví duch jeho rozpjal křídla svá, neboť byl v živlu svém, ohni a kouři, okamžení — a velký vůdce Táborů vyrazil vrátka do hořící kovárny.

Lid mlčel jako hrob a každý slyšel tlukot srdce svého.

Tu objevil se Žižka, v pravici starce a v levici dívku třímaje na prahu kovárny a vynesl je ven. Jedva vystoupil, sesul se s hrozným lomozem strop. I postavil se Žižka v půl kole obyvatelův i bojovníků s kořistí svou a plná záře požáru padala naň a vítr pohrával si jeho šedinami. Lid ani nehlesnul.

»Kdo to učinil?« zahřměl jadrným hlasem svým, že každý z diváků se otřásl.

Tu vystoupil mužíček, šel k Liborovi, jenž v omámení ani utéci nemohl, a pravil: »Bratře, ten to byl!«

»Učinils to?« tázal se Žižka. — Libor mlčel.

»Dívku a starce chorého do hradu, paliče do ohně!« rozkázal vůdce.

I popadli někteří Táborové Libora za ruce a nohy a uvrhli po hlavě do ohně a dýmu. Žižka poručiv lidu, aby byl opatrným, odešel s ostatními do hradu.

IV.

Sotva slunce ve velebné kráse své nad horami Krkonošskými vstalo a pozdravilo českou vlasť, procházel se sám a sám na cimbuří západní věže hradu Mladé Boleslavi vítězný vůdce Táboritův a přemýšlel. Za ranního šera, dokud ještě všecko odpočívalo, hledával Žižka obyčejně samotu, a tu rodívaly se v hlavě jeho ony smělé záměry, nad kterými půl Evropy nejednou ustrnulo; neboť na čem usnesl se určitě, to provedl zajisté, myšlénka a skutek byly nerozdílní u něho bratří, jeden bez druhého pouhé nic. Dnes myslil na Litoměřice, kam jej vlastně cesta vedla, a usnesl se na tom, že postaví tam pevný hrad, jenž by na severu v Čechách státi měl se pánem tamní krajiny, a zároveň i ohniskem i štítem nového učení. Že provedl tuto myšlénku, známo bude čtenářům z dějepisu vlasti naší, i to, že nazval hrad ten Kalich a že se psal napotom Žižka z Kalicha.*)

Procházeje se po cimbuří zůstal Žižka najednou stát a pohlížel dolů k potoku Klenici, kde místo kovárny jen z hromady popelu se ještě kouřilo, pak podíval se

*) Litoměřice poddaly se samoděk Pražanům, kteří je obléhali dne 29. května r. 1421, neboť roznesla se zpráva jistá, že Žižka se blíží s Tábory svými k městu. Žižka sice jal se města dobývati, upustil však od dobývání k vůli Pražanům. Za to však podrobil si tvrz na hoře nad Třebušínem, dal tam vystavěti hrad, jejž nazval Kalich, a odebral se pak na sněm do Čáslavi, jenž začal po té dne 3. června t. r.

k severu po krásném údolí, po němž lehounká mlha teplými paprsky slunce sem tam potrhána se toulala, jakoby hledala úkrytu před nepřítelem — před sluncem. Na vysoké stráni po pravém břehu Jizery strměl pevný hrad pánů z Michalovic, a dále, ovšem v mlze, spínal se vysoký vrch s přepevným hradem Bezdězem.

»Práce dost,« zabručel Žižka kníry kroutě, »ale síly také dost, jen nám dej Pánbůh zdraví! Hle, jak ta mlha před sluncem utíká, ha, ha, ha, jako vojsko křižácké!«

V tom ozvaly se kroky na schůdkách, které vedly na cimbuří, a jinoch zvedna těžké železné padací dvéře objevil se a promluvil k Žižkovi: »Otče, neposnídáš prve, nežli sejdeš se s hetmany? Čekají dole v síni na tebe.«

»Přines snídaní sem,« odpověděl Žižka zrakův od údolí neodvrátiv, »a hetmanům vyřiď, aby sem přišli, že žádám.«

Za chvíli vrátil se jinoch na míse nesa chléb a kotlík s vínem, obyčejné to snídaní Žižkovo, za ním přišlo několik hetmanův.

Obrátě se rychle pozdravil se s nimi srdečně Žižka a vypiv jedním rázem kotlík vína chlebem je zajídal a pravil:

»Nu, bratří, stýská se vám po díle, pravda-li? Ale odpoledne vyrazíme tuto údolím k Litoměřicům, dopoledne dopřejme však lidu radosti, neboť bojuje on boj israelský s veselím. K vyvrácení a spálení jsou tu dvě hnízda Belialova; klašter křižovníků tuto na skále a tamto v levo za městem klášter a kostel menších bratří františkánů. Nema zůstat kámen na kameni a s popelem ať smísí se země, aby nevzešlo v ní símě nepravosti. Vy stojíte mi za to slovem svým, že jiný příbytek ani v městě ani kolem něho nelehne popelem;

já budu psáti listy. Věrné posly vyberte mně k ruce. V kterou hodinu hneme se k odjezdu, povím pak, až vyhotovím listy!«

Pak se tázal jednotlivých hetmanů na jejich roty, i vyptal se tu i tam na nejmenší podrobnosti, i bylo viděti, že od bojovníků svých zasloužil si jména otce, neboť znal celý voj svůj tak dobře, jako otec dítě své, a věděl tudíž jasně, čím vládne a co může dokázati. Bystrý jeho duch ve spojení s velikou zkušeností a známostí lidí a v nadšení pro věc, kterou jediné za životní úlohu si vytknul, bystrý jeho duch, pravím, jenž ani nejmenší zištné myšlénky nesnesl a vůle pevná jako z oceli, utvořily z něho velikána, s kterým sokové jeho, zištností nejvíce vedení, měřiti se nemohli, a který jako jediný zvláštní úkaz v dějinách všeobecných se naskytá. On byltˇ muž, jenž v pravdě osobností svou velikou uchvátil krajany své a uchvátiv je miloval je, nebo pokládal se s nimi za jedno tělo a utvořil z nich štít, na němž darmo tisícové najatých žoldnéřů kopí své lámali; onť byl zajisté muž, jenž směle říci mohl: »Játˇ učinil národ tím, čím je, a národ můj činí mne tím, čím jsem.«

Když hetmané odešli, šel i on za svou prací a při lomozu, který za nedlouho otřásal celým městem, psal on pokojně listy, o kterých doufal, že i po smrti jeho působiti budou pro národní věc.

Netrvalo dlouho, co odešli hetmané z hradu do ležení před Hradištskou branou, a již roznesla se po městě zvěsť, že Husité půjdou bořit a pálit kláštery. Mladá chasa obojího pohlaví i hromada dětí sešla se již před ležením, majíc vůli i chuť jíti s nimi. Jenom starší a odvážnější obyvatelé ostříhali příbytků svých bedlivě, uklidili všecko, na co snad před příchodem Táborů zapomněli, do sklepův a do bezpečných míst, neboť obávali se velice, že snad i město popelem lehne

a všeobecné drancování nastane, ano i rada obecní odebrala se v úzkosti ještě do hradu k Žižkovi a prosila ho za ochranu.

Žižka nevrle odpověděl: »Pravil jsem, abyste se nebáli; jděte v pokoji domů!«

I vrhnul se zástup lidstva Hradištskou branou do města a jako černý, bouři skrývající mrak valil se ke klášteru křižovníků rodenských, jenž stál tam, kde posud vysoko stojí na skále mezi hradbami dům, jenž slove templářský.*) Mnichové ovšem již několik dní před příchodem Husitův opustili sídlo své a uchýlili se i s menšími bratry františkány na hrad Michalovice, kde mněli, že budou v bezpečnosti. V klášteře samém zůstal jen jediný stařec, jenž smrti se nehrozil pro víru svou. S křížem v ruce stál u otevřeného okna ve věži, jakoby chtěl uchrániti před zkázou stánek pobožnosti. Jak spatřil zástupy, jež s lomozem velikým uličkou ke klášteru se valily, smrť i zkázu papežníkům provolávajíce, zaplakal tichým pláčem a sklonil smutně hlavu ke kříži. Zatím vylámali dole vrata, a hluk strašný rozléhal se po prázdných síních kláštera. Okna řinčela, skříně praskaly, a smích a křik a úzkostné volání mnohého slabšího a hádky strašlivé, jedno za druhým jako bouře rozléhalo se. Kde co bylo, přišlo na zmar, co jeden vzal, vzal mu druhý, a bylo několik, již krví svou zbarvili bílé stěny klašterní. I hemžilo se lidstva v chodbách a v síních jako mravenců v mraveništi.

*) Dům tento na západní straně města nedaleko hradu posud stojí, ovšem že značně změněn. Znaky křižovníků z ostrova Rhodu posud namnoze zachovány jakož i místa viděti jest, kde stála druhdy kaple se sakristií a překrásným klenutím. Svršku kulaté věže již není, lze však z pozůstatku dobře viděti, kde stála věž. Křižovníci Rhodus slouli prve rytíři jerusalemští sv. Jana, později až podnes rytířové melienští nebo maltézští. O domě tomto je zvláštní monografie v rukopise.

Několik Táborů vyhrnulo se na věž a vrazili na starce mnicha, jenž se modlil.

»Jsi již hotov?« ptal se jeden.

Stařec mlčel.

I vzali, kde co bylo, strhali se starce šat a pak se smíchem se ho chopivše hodili ho po hlavě s věže dolů, kdež sobě o skálu hlavu rozrazil. Tělo jeho skutečně skutálelo se dolů do roští.

»Tenť již nevyleze,« zavtipkoval jeden z Táborův a všichni hrnuli se výše. Nahoře na věži nalezli velikou okovanou bednu a lámali se do ní v naději, že na bohatou přišli kořisť. I dalo jim to práci velikou, tak že přeslechli výstrahy a hlasité volání bratří svých, že hoří — neboť dole již založili oheň, když všecko již vyplenili — a dříve v žádosti své po kořisti nevzpamatovali se, až již hustý, těžký dým až nahoru na věž vystoupil a přes hlavy se jim valil.

I zbledlo leknutím všech pět surových mužův a střelhbitě chtěl jeden přes druhého po schodech s věže dolů, leč nastojte! Dřevěné schody stály v plameni! I bylo jim všem strašlivě v ohni zahynouti, a jako mnich, stařec, již nahoru nevylezl, neslezl již také žádný z nich s věže dolů.

Ruka Boží zastihla je!

Zatím byli ostatní Táboři opustili klášter, prve již vyloupený. Dým i oheň hrnuly se v proudech z oken a dveří a táhly se jako hadové po šedivých zdech. Dřevěné domky, které na blízku stály, na štěstí neutrpěly ohněm, neboť klášter byl uvnitř namnoze klenutý a oheň se k poledni sám sebou strávil.

Odsud hnula se celá hromada rozjařena a rozveselena v těsných chomáčích ulicí podél hradby dolů, kolem Staré fary k Bělské bráně, kde se svobodněji rozvinula a několika cestami o překot se hnala ke klášteru

menších bratří františkánů za městem. Příčina neobyčejné píle a veselosti nezáležela v tom, že by snad hojné kořisti byli nadělali v klášteře u křižovníků, nýbrž že roztroušena byla pověsť, že františkáni mnoho vína ve sklepě zanechali. I hledal každý, jak se dostali do kláštera, především sklepy; jen střízlivějšího ducha kdož byli, hledali a loupili nahoře v síních a kostele.

Pověsť o víně se vyplnila. I bylo zvláštní podívání na pestrou směsici lidu, jak najednou všichni usjednotili se na tom, pomoci plným těžkým sudům z temností sklepních na Boží světlo. I vytahali prkna z podlah, neboť lan nedostávalo se, kladli je na poschody a kouleli poprášené sudy nahoru. Křiku a lání bylo při tom mnoho, nejvíce však na ty, kteří z pohodlnosti zrovna u sudů ve sklepě seděti zůstali, je vrtali, do čepic víno natáčeli a pili. Když jeden těžký sud po pracném namáhání šťastně do chodby dostali a všichni účastníci kolem něho odpočívali, vztýčil se tu jeden z nich, muž jako obr, a hojný pot s čela rukávem si utřev protáhl údy své a pravil hlučně:

»Já řku, hoši, na světě je mnoho škvorův, ale ti nejhorší škvorové, já řku, jsou, co dole víno pijou. Co říkáte, hoši, abychom je vyhodili?«

»Vyhoďme je,« volala jedním hlasem celá hromada.

»Já řku, počkejte! Myslím si tentononc! Když nám Boleslaváci dali včera dost jíst a pít, já řku, co by se s námi nenapili. Jsme všichni bratří od kalichu!«

»Máš pravdu, Krahujče,« zavolal jeden hlas, »hr na ně do sklepa!«

»Já řku, počkejte!« křikl Krahujec a naplil si mezi mozolovité dlaně, zatleskal a hnal se dolů.

Ve sklepě nastala pračka a konec konců byl, že šťastně pohodlné pijany nahoru vynesli a nemilosrdně je na kamennou podlahu v chodbě posadili. Někteří již ani nemohli na nohou státi.

»A teď,« pravil Krahujec, »máme čistý sklep. Já řku, tento — hoši, vyvalíme všecky sudy ze sklepa; a pak s nimi do zahrady. A pak budeme pít, až se budou doly zelenat! Co myslíte?«

»Vyvalíme je a v zahradě budeme pít,« ozvalo se několik hlasův.

A tak se také stalo. — Teprve když si pěkně všecky sudy vedle sebe na zahradě narovnali, nastalo pití a radování. Kdo byli mladší, chtěli míti hudbu a tanec. I přišel dudák a spustil skočnou, a šlo to dokola, jakoby bičem mrskal okolo staré hrušky.

Starému Krahujci hrálo již víno v nohou a byla mu už cesta ouzká; tu najednou s rukama v kapse zavrávoral a byl by upadl přes mistra Komárka. I chytil mužíčka za ramena a počal s ním potřásat, až v panu mistrovi kosti chrastěly. Komárkovi svítily nos i tváře jako karbunkule, neboť nebyl on nepřítelem vína, a třeba bylo františkánské. Octna se v náručí toho odřiducha a nožkama třepetaje koktal ve smrtelné úzkosti k Husitovi:

»Strejče, Krahujče, dejte mi hubičku!«

»I ty škvrně,« zachechtal se Krahujec, »já řku, kdo tě tu vytrousil? Nu, tu ji máš, bratříčku.«

Toto praviv sedl si Krahujec na prázdný sud a vzal si Komárka na klín.

»Já řku, čí jsi, knoflíku?« tázal se krejčíka.

»Já jsem mistr krejčovský, Jiří Komárek.«

Krahujec se řehonil, až se za břicho popadal.

»A proč jsi tak smutný?« ptal se opět Komárka

»Jak nemám být smutný, když tamhle žena má miluje se s jiným. Vidíš? V tom to vězí!«

»Eh! Co škodí, jen pij!«

»Vždyť tu není vína!«

»Eh, proto můžeš přece pít!«

»Tys čtverák, strejčku,« pravil chytrouš Komárek, »viď, ty nemáš Boleslavany rád?«

»Já řku, mám je rád a proč bych neměl? Dali, co měli.«

»Vidíš, já jsem také Boleslavan, a kdybys ty měl Boleslavany rád, udělal bys mi něco k vůli.«

»Já řku, udělám!«

»Vidíš, v tom to vězí, tamhle sedí má žena Majdalena Komárková a vedle Vávra, vidíš, jak ji drží, jdi, Krahujíčku, a natluč mu!«

»Já řku, ty cvrčku, tu máš hubičku! Pozdrav tě Pánbůh za ten nápad. Mě pořád něco šimralo v žilách, teď vím, co to je, já řku, seperu se, namelu mu hřbet. Jdi dolů, synáčku!«

Komárek slezl mu s kolenou a Krahujec vrávoral zrovna k Vávrovi a dal mu takový štilec, že se převalil na zem. Nastala pračka a Vávra již se strojil Krahujci odplatit, hned však přiskočilo několik Táborův a jeden mladý z nich Vávrou tak strčil, že odlítl na deset kroků, řka:

»Vari od Krahujce! Krahujec je moudrá hlava.«

Krahujec chytil se za švestku, aby neupadl, a pravil vážně: »Já řku, také moudrá hlava!«

»Vyhoďte Vávru přes zeď!« volali někteří.

A stalo se tak.

Zatím se Komárek strachy odkradl a utíkaje vrazil na Antoše.

»Probůh, mistře,« zvolal úzkostlivě Antoš, Komárka zadrže, »je Baruška zdráva? A kde je, pověz?«

»Pusť mě, abych nedostal výprask!«

»Nepustím, odpověz!«

»Inu, je se starým Hanušem na hradě.«

»Pověz, jak se k ní dostanu?«

»Pusť, hochu, seznam se tamhle s tím velikým Krahujcem, ten tě tam dovede!« To praviv vzal Komárek nohy na ramena a utíkal do města.

Krahujec si zatím sedl opět na sud, zavolal druhy a rozkládal jim:

»Já řku, hoši, já bych něco chtěl, a vy byste také něco chtěli; a já to vím a nevím to, ale přece to vím, jedl bych vepřovinu.«

»My také,« zvolali druhové.

Antoš to slyšel; napadlo mu, zdali snad Táborové v komíně nehledali, i běžel do zpustošeného kláštera, vlezl z kuchyně do komína a šťastně tři kusy uzeniny ulovil a Krahujci přinesl. Krahujcova radost byla náramná. I přivinuv uzeninu k srdci svému pravicí vzal Antoše okolo krku a zvolal:

»Hochu, já řku, tys nám spadl s nebe! Ty musíš u mne zůstat! Víno, hoši, ať se napije můj chlapec tady!«

A přátelství bylo hotovo a mělo pro Antoše trvalé následky, jak níže uvidíme.

Zatím ale nastala krušná chvíle pro bratry Tábory; dopili totiž víno.

»Co počneme?« tázali se Krahujce.

»Zapálíme tuto barabinu a půjdeme kam kdo patří!« odpověděl vážně.

A tak se stalo, a když klášter menších bratří františkánů v nejlepším ohni stál, táhli Táborité se zpěvem a tancem buď do tábora před město, nebo do hradu. Mezi posledními byl i Krahujec, opíraje se silně o svého chlapce Antoše.

V.

Jak Žižka včera, když kovárna na Klenici hořela, rozkázal, stalo se. Starého Hanuše a Barušku, oba bezduché, odnesli Táborové do hradu a uložili je v tmavé komůrce. Mistr Komárek zůstal u nich, až je táborské ženy léky svými opět k životu zbudily; pak teprv odebral se dobrosrdečný krejčík do města, aby vyhledal nešťastnou svou Majdalenu. Na Antoše dočista zapomněl, a nelze se mu také diviti; ostatně byl by Antoš sotva věci prospěl, neboť po studené koupeli v Jizeře byl velice seslaben. Zář z požáru viděl sice z jeskyně za vodou, a domníval se, že hoří kovárna, leč nohy nechtěly mu sloužiti I strávil v jeskyni noc, jak věčnost dlouhou a trapnou neméně, neboť srdce mu svíraly smrtelné úzkosti o Barušku. Slunce již vyšlo, když trochu usnul. Probudiv se spatřil zrovna naproti klášter křižovníků v dýmu a plameni. I sebral síly své a pustil se do města. Z kovárny spatřil jen hromadu popelu; nejistota a nedočkavosť nutkaly ho jíti k františkánům. Občerstviv se poněkud vínem sešel se tu, jak již víme, s Komárkem, a dověděl se tu radostnou novinu, že Baruška i Hanuš žijí a že jsou na hradě.

Když kopinníci a mezi nimi Krahujec s Antošem se vraceli z plenu do svého hradu, rozléhal se hluk, s kterým přicházeli, až ke komůrce, ve které bydlil Hanuš s Baruškou. Kromě malých spálenin na těle byli již oba dosti zdrávi, a Hanuš neměl nic proti tomu, když ho Baruška vroucně prosila, aby šel s ní na náhradí, že snad spatří tam Antoše, po kterém její srdce toužilo jako vadnoucí květ po čerstvé rose. Nežli však vyšli, hulákali a veselili se Táborové na náhradí, nejvíce však Krahujec, jenž brzy líbal, brzy hladil zdravá, pěkná líce Antošova.

»Já řku, Antoši, ty zůstaneš se mnou; z tebe budu mít jednou velikou radosť. Na mou věru, chlapče, ode dneška jsem tatík tvůj a ty kluk můj, viď, synáčku?«

»Poslyš, Krahujče,« řekl vážně Antoš, jenž k prostodušnému Táborovi skutečně náklonnosť cítil, »kde pak je ten stařec a děvče, které včera Žižka z ohně vysvobodil?«

»Já řku, když mi tak řekneš tatíku a ne Krahujče, ti to povím!«

»Pověz mi to, tatíku!«

»Tamhle v komoře, půjdu tam s tebou, ale dřív nám připiješ a slíbíš, že budeš Táborem. Hoši, víno!«

Jindy by se byl Antoš zdráhal, nyní jsa však vínem rozjařen a v naději, že Barušku spatří, přislíbil to. Sotva jeden z Táborů koflík vína sehnal, rozstupovali se bojovníci a z několika set hrdel zaznělo, až se vzduch otřásal: »Zdráv buď, Žižko, bratře náš!« Žižka přišel totiž dolů mezi bojovníky. Po provolávání nastalo ticho, neboť Žižka postavil se uprostřed nich. Tu vzal Krahujec do jedné ruky koflík s vínem a druhou Antoše za sebou táhna prodral se až k Žižkovi a zvedna vysoko pohár pravil vážně:

»Zdráv buď, otče Jene, vedu ti nového bojovníka pro zákon Boží, připij mu, bratře, na štěstí vojenské!«

Žižka lehounce se usmál, smočil rty v koflíku a srdečně k Antošovi pravil:

»Bůh s tebou a štěstí válečné!«

I bylo při tom jako v kostele. Když Antoš přiložil k ústům koflík, zaznělo pronikavé vykřiknutí. Na sta zrakův obrátilo se v tu stranu, odkud vyšlo. A ejhle! Spatřili tu starce, jenž v náručí držel klesající dívku. Byl to Hanuš s Baruškou. Ubohá! Vidouc, jak Antoš stal se bratrem Táborem, jak pro ni jest ztracen, strnula. I bylo jí, jakoby ledový had ovinul se kolem vřelého srdce jejího a uštkl ji žihadlem smrti. Ústa bezděky

pronikavě vykřikla, jasný zrak zatáhly mrákoty a tělo schvátila mdloba.

Žižka ani se neobrátiv zakroutil kníry a rozkazoval hlasem, že se to daleko široko rozléhalo:

»Jak odbije na hradě patnáctá hodina, odtáhneme k Litoměřicům. Každý jdi za svou prací.«

Takto praviv odešel do hradu a Táborové za ním. Jen někteří, a mezi nimi ovšem Antoš a Krahujec, zůstali u starce a dívky. Antoš vzal Barušku do náručí a ústa svá na chladnoucí její rty vtisknuv, jakoby políbením i život do ní vlíti chtěl, odnášel ji za Hanušem do komůrky a položil ji tam na tvrdé lůžko, k němuž si sám přisedl. I bylo v komůrce ticho jako v hrobě; jen Antoš skláněje hlavu k Barušce a pot jí s bílého čela stíraje chvilkami k ní mluvil hlasem měkkým:

»Baruško, otevři oči své a podívej se na mne, vždyť jsem to já, Antoš tvůj.«

Starému Hanušovi koulely se slzy do vousův, a Krahujec, jenž u dveří stál, kroutil kníry své a díval se smutně na podlahu.

V tom procitla Baruška a zvednouc se na loži hleděla zmámeně před sebe.

»Což mne neznáš, Baruško?« tázal se Antoš třesoucím se hlasem.

Baruška obrátila se k němu, vykřikla, vzala ho okolo krku a přivinouc se k němu položila mu hlavu na prsa a dala se do usedavého pláče.

Krahujec obrátil se do kouta, aby Antoš neviděl, že si utírá slzu, a vykradl se ven.

Vyplakavši se na prsou Antošových sedla opět Baruška na lůžku a zamyslila se.

»Ty půjdeš přece, Antoši —« mluvila pološeptem.

Antošovi se div srdce neutrhlo, když vyslovil tiše slovo: »Musím!«

»A když já umru?«

»Baruško, máš-li mne ráda, neumřeš, dokud se nenavrátím!«

»A jestli padneš?«

»Pak se sejdeme v nebi,« odpověděl Antoš hlasem temným.

Baruška se opět zamyslila; Antoš zvedl k ní zrak svůj a jak se zhrozil nad tou změnou, která se od včerejška s ní stala. Že bolesť a zármutek těžce navštívily srdce její, viděti bylo na vyhaslých očích, uvadlých rtech i ubledlých lících.

»Viď, Baruško,« pravil Antoš, vlasy jí s čela odhrnuje, »já ti udělal bolesti veliké!«

»I ty ne,« děla po té Baruška k úsměvu se nutíc, »vždyť ty mě máš rád, ale já sama jsem blázínek, viď, Antoši?«

»Bůh ví,« odvětil Antoš, pro pláč sotva mluvě, »Bůh ví, Baruško, že mé srdce bolí nad tebou, že jsem tě tak zarmoutil. Nevymlouvej mne však.«

»A kdy půjdeš, Antoši?«

»Dnes.«

»Až večer?«

»V patnáctou hodinu.«

»Bůh ti buď milostiv a mně také,« řekla po té Baruška, Antoše okolo krku berouc, »ale já nebudu plakat, Antoši, a ty také ne, viď? Vždyť ty zase přijdeš po vojně?«

»Při sám živý Bůh, Baruško, přijdu, ano s větrem poletím k tobě a myslit budu jen na tebe, a ty také, viď?«

»Já budu jen na tebe myslit a za tebe se modliti; a kdybys měl padnout, dej mi, Antoši, znamení!«

»Dítky,« promluvil starý Hanuš, který mlčky hovor milenců poslouchal, »potěšte se zatím, já jdu k Žižkovi!« a odešel z komůrky.

Starý Hanuš patřil zajisté k oněm povahám, které se takřka před lidmi zavírají. Víme již, že byl příchozím v Boleslavi a že nikomu o své minulosti nepovídal, a jenom snad úmysl, aby předešel rozloučení se Barušky s Antošem — neboť oba upřímně miloval — přiměl ho k tomu, aby šel k Žižkovi a pootevřel mu minulosť svou, která divným řízením Božím i se starým vůdcem Táborů souvisela.

Když Hanuš po schodech nahoru kráčel, potkal právě hetmany, kteří odcházeli od Žižky. S radostí, že Žižku zastane samotného, vstoupil volně do veliké síně, neboť k Žižkovi mohl každý, kdo něco žádal, svobodně přijíti. V síni na pravo od velikého okna stál veliký dubový stůl, na němž něco papírů rozloženo bylo; Žižka pak sám seděl ve veliké pohovce a probíral se v nich. Uslyšev vrznouti vráteň obrátil se a uzřev Hanuše u dveří stojícího vlídně promluvil:

»Tys kovář dole z podhradí?«

»Jsem.«

»Co žádáš?«

»Promluviti s tebou.«

»Mluv!«

»Ty ovšem pamatovati se nebudeš na Hanuše Čecha, jenž bojoval s tebou za mladších let v Polště.«

Žižka odložil papír a pravil:

»Pamatuji se jako v mlze, od těch dob veliké starosti seslabily paměť mou. Tys tedy, milý brachu, starý soudruh můj? Ah! Tys, tuším, odnesl mě jednou z bitvy, jak do prsou jsem dostal ránu?«

»Odnesl, bratře Jene!«

»Tu máš ruku, starý brachu, vidíš, jsem rád, že jsem tě z ohně vytáhl. To mě ruka boží vedla!«

»Vysvobodils také mladou dívku a tu tě ještě více ruka Boží vedla.«

»Dívka ta jest dcera tvá!«

»Před lidmi; ostatně jsem k ní cizí člověk, jenž ji vychoval a otcovsky miluje. Všiml jsi si jí lépe, Žižko?«

»Nevšiml.«

»A přece pochází z krve tvé!«

»Co že díš?« zvolal s podivením Žižka, a vstana rychlým krokem naměřil k Hanušovi. »Povídej!«

»Nehněvej se, Žižko, Bůh mi svědek, nebyl bych tě za nevím co zarmoutil, ale potřeba káže mluviti. Dívka ta je dítě nepravosti, je dcerou sestry tvé — dcerou Johančinou.«

Žižka se na okamžik zarazil a přejel si rukou čelo; vnitřní pobouření bylo na něm znáti. Přiblíživ se asi na krok k Hanušovi upřel naň pronikavé oko své, chopil se ho za ruku a tázal se přísně:

»Kde máš, starče, důkazy?«

»Kromě zdravého rozumu svého a kromě toho, že jsem bojoval po boku Žižkově, nemám žádných důkazů pro pravdu slova svého!« odpověděl velebně kmet, pevně zrak Žižkův snesa.

Žižka přeměřil pádným krokem síň a u okna se zastaviv zamyslil se; zdálo se, jakoby si byl vzpomněl na dům otcovský a na sestru svou nešťastnou.

»Odkud máš to dítě?« tázal se přívětivěji Hanuše.

»Z Prahy, kamž ze strachu před tebou zaneseno bylo; stará chůva uchýlila se s děckem k tovaryšce z mládí svého, k mé matce. Když umřela, zůstalo děvčátko nám, i milovala je matka má i já, když z vojny jsem přišel domů, a dítě, i kdyby je byli žádali, nebyli bychom vydali; přirostlo nám k srdci. Dověděv se, že jsi sestru svou pro poklések jejího mládí zatratil, tajil jsem před každým pravý rod děvčátka a zatouživ po bouřném živobytí po míru, Božím řízením ocitl jsem se v Boleslavi a Baruška stala se mi takořka hvězdou v temnostech stáří.«

»A kolik tomu let, starče?«

»Osmnácte.«

»Pravda! A co žádáš pro dítě nebohé sestry mé?«

Hanuš tu krátce vypravoval o Antoši a Barušce a prosil Žižku, aby Antoše s sebou nebral.

Šedivý rek táborský nejprve se usmál, ale pak zakaboniv čelo pravil k Hanušovi s výčitkou:

»Styď se, vojáče, mluviti o takových pletichách. Ját ovšem nemám práva k dceři sestry mé, ponévadž jsem ji nevychoval, že však pochází z krve mé, myslím, že si mohu vyžádati, aby za muže si vzala bojovníka; neboť ona pochází z krve Žižkovy, a ten jen lásku mou si zjedná, kdo bojuje pro dobrou věc a národ svůj. Antoš půjde se mnou! Ví dívka o svém původě?«

»Neví!«

»Nikdy jí o tom nepovídej; přiveď ji nyní sem!«

Nežli Hanuš s Baruškou přišel, srovnal Žižka papíry a uložil je do torby, pak přistoupil k oknu a přemýšlel. Kovář i dívka vstoupili tiše do síně tak, že jich ani neslyšel. Najednou se obrátil a oko jeho utkvělo na ztepilé postavě Baruščině. I šel jí až do prostřed síně naproti a pobídl ji, aby přistoupila. Hanuš ji vedl.

»Jak se nazýváš, dcero má?« pravil k ní Žižka hlasem tak přívětivým, jak ho snad od dávných let nikdo mluviti neslyšel.

»Baruška,« odvětila dívka třesouc se.

»Neboj se mne, milé dítě,« těšil ji Žižka a prohlížel jemný, polobolestný výraz jejího obličeje. Pak odstoupil k oknu a chvíli mlčel; poznalť v Barušce podobu sesty své Johanky, a lítost, zdálo se, že přeletěla po vráskách čela jeho. Najednou obrátil se a popošel k Barušce, i položiv ruku na její hlavu pravil pohnutlivě: »Zůstaň vždy hodna, dcero má! Boj se Boha a miluj tuto otce svého; střez se lidí zlých a k dobrým nakloň

srdce své. Snášej trpělivě, co Bůh sešle na tebe, a on požehná tobě. Měj se dobře, dítě mé!«

Baruška divným hnutím puzena chopila ruku jeho a políbila ji vroucně. Žižka rychle se odvrátil, a Hanušovi se zdálo, že mu zvlhlo oko.

Když byl Hanuš mezi dveřmi, zavolal Žižka: »Antoše mi přiveď!«

Antoš vstoupil, neboť dovedl prve Barušku až ke dveřím.

»Tys Antoš?«

»Jsem, otče!«

»Však my se už známe; půjdeš s námi bojovat pro národ a svatý zákon Páně!«

»Půjdu!«

»K tomu potřebuješ jen milovati Boha a nebáti se smrti; až rozšlapeme setbu Belialovu ve vlasti své a pokoříme cizince zpupné, pak vrátíš se k Barušce. Prve se jí musíš hoden státi. Jdi a připrav se, zůstaneš mezi kopinníky!«

Antoš šel s Baruškou dolů, a Hanuš vrátil se k Žižkovi, aby se rozloučil. Žižka přejev pravicí čelo své, jakoby chtěl dojmy, které právě naň působily, s duše své setříti, postavil se proti kováři. Chvíli mlčeli oba starcové; Žižka jal se prve mluviti:

»Hle, milý brachu, tys ujal se sirotka a vykonal's na něm dobrodiní, které vlastně přináleželo mně. Leč cesty mé jsou daleké a práce má veliká jest a věnovav síly, které mi Bůh dal, národu svému, nepomyslil jsem nikdy na rodinu. A tak jsem sestárnul. Přiznám se, že bych dítěti sestry mé a tobě, jeho dobrodinci, rád něco dobrého prokázal, leč nemám, brachu, co bych dal. Podívej se na mne, starce, jenž před tebou stojí! Národové cizí třesou se přede mnou a já mstím národ svůj

a slávou věnčím čelo jeho, a hle! Já stařec chud jsem jako žebrák, nemám, kam bych hlavu svou položil, oděv, jenž údy mé kryje, je můj jediný — nemám, abych mohl dítě sestry své a tebe zaopatřiti. Jáť nejsem svůj, jsemť jen nádoba v rukou božích pro zachování cti a blaha národa svého. Jáť žil jsem, jáť pracoval jsem, jáť umru, já na věčnosti Boha prositi budu — vše pro národ svůj!«

»Zůstaň v hradě i s dcerou svou, neboť posádku tu nechám ležeti; však k tomu rozkaz dám. A tak dej mi ruku, starý brachu, a vzpomeň si na Žižku a pomodli se za něj. Na slávě boží shledáme se. S Bohem!«

Takto praviv vyprovodil Žižka Hanuše ke dveřím. Pak opásav meč, jenž v koutě stál, a lehkou přílbu sadiv na hlavu, otevřel okno do náhradí a dal znamení trubačům troubiti k odchodu.

Antoš i Baruška vrátili se již prve do příbytku svého na hradě, kde na Antoše čekal již Krahujec s těžkým kopím a mistr Komárek.

Odevzdávaje kopí pravil Krahujec:

»Potěžkej, Antoši, já řku, není kopí jako kopí, ale tímhle bude se zrovna na čisto rubat. Však jsem je vybral.«

A Komárek, slzy si utíraje, pravil:

»Vem si to, Antoši, má Madlena, před Bohem i světem má manželka, už je tam s Vávrou. Děj už se vůle Boží, já to dlouho nepřečkám!«

Antoš však nedbal na toho ani na onoho, jeho duše byla plna bolesti, že musí Barušku opustiti. Baruška sama byla poněkud pokojnější, co viděla Žižku, jenž k ní tak laskavě mluvil. Těšiti se ovšem milencové nemohli, neboť pro bolesť srdce jedva mohli promluviti. Tu zazněla ponejprv trouba k odchodu, a

Hanuš vrátil se od Žižky. Vstoupiv do komory padl Antošovi do náručí a pocelovav ho pravil vážně:

»Synu můj, buď povždy ten, kterým nyní jsi. Mé staré oči brzy se zamknou a sotva již tě spatřím. Buď po mé smrti Baruščiným štítem a v bitvách vzpomeň si na ni. Bůh tě bude chránit.« Pro pohnutí nebyl s to více promluviti.

I klekl Antoš ruku v ruce s Baruškou před starým Hanušem, a on požehnal jim.

Tu zazněl po druhé hlas trouby.

»Hola, kováři a dceruško, s Bohem! Pojď, Antoši, však já se o tebe budu starati, jako tatík o synka svého. Já řku, pojď!« volal Krahujec.

A Komárek volal:

»Já zase nespustím oka s Barušky, nic se jí nestane, neboj se!«

Konečně se Antoš s Baruškou rozžehnal a doprovázen přáteli svými táhl s ostatními kopinníky a Žižkou v čele do tábora před Hradištskou branou. Sotva že přišli a Žižka několik slov s hetmany promluvil a požehnání kněze přijal, hnul se celý tábor a protáhna se v dlouhou ulici zatáčel se v pravo dolů do údolí k Michalovicům.

Celé město téměř doprovázelo Husity, a podle uplakaných očí mnohých městských dívek bylo viděti, že asi Baruška nebyla jediná opuštěná.

Mistr Komárek nejdále vyprovázel Antoše a Krahujce. Když jim podával ruce, plakal a pravil: Pozdravujte, prosím vás, mou Madlenu, až ji uvidíte, a mějte se dobře. O Barušku se nestrachuj, Antoši, tu já budu opatrovat, ale Madlena má! Kdyby byli u nás ještě bratří františkáni, dal bych rád za její duši sloužit mši svatou!«

VI.

Asi čtyři neděle po Velikém dnu u Domažlic, v který, to bylo 14. srpna roku 1431, tedy deset let po událostech, které vypravovali jsme — páté a poslední vojsko křižácké, které z říše na pokoření Čechů vytáhlo v počtu, jak letopiscové udávají, z více než »sto tisíców a třidceti tisíców«, řízeno byvši samým kardinálem římským Julianem od Prokopa Velikého docela na hlavu poraženo bylo; po onom Velikém dnu, ve kterém těchto tisíců sto ani nečekajíc na Husity jedva rachot vozů jejich a zpěv »Kdož jste Boží bojovníci« uslyšelo, o překot, bez ladu a skladu na útěk k Nýrsku se dalo, kdež v lesích strašlivě porubáno bylo; asi čtyři neděle po onom Velikém dnu, ve kterém, jak moudrá ústa Palackého vypravují: »vyklizeny jsou nejen Čechy, ale i Morava od nepřátelův, a kalich, vítězné to znamení národní jednoty i nadšenosti, panoval napotom bez odporu ve vlasti útěcha svým a postrach cizincům!« viděti bylo poutníka, jenž cestou od Benátek ubíral se rovinou do Mladé Boleslavi. I byl již večer, a po parném dni strhla se bouře veliká. Nebe stálo jako v ohni, blesk za bleskem při strašném rachocení hromu jako bičové rozhněvaných nebes mrskal matku zemi, a vichr v zápasu s lijavcem hučel po polích i horách, vyvraceje stromy stoleté. Poutník, zahalen v plášť, ubíral se pomalu cestou svou a vzdoroval návalu rozlíceného větru. Čas po čase položil se na zem, aby odpočinul. Posilněn vstal pak a zrychlil kroky své, i dostal se šťastně až na návrší, s kterého mu jen hlubokým úvozem jíti bylo, aby dostihl Boleslavi. I máchal se vodou, která po úvoze dole hrčela, a zahnuv v pravo zastavil se a pohlížel k hradu Boleslavi, kde ještě sem a tam světla

kmitala. Když blesk osvítil hnědé jeho líce, viděti bylo na něm duševní pobouření. Pak pustil se přímo k hradu a přijda ke Klenici nalezl lávku v houští, musel tu být tedy znám, a pracně po kluzké pěšině, jež vedla nahoru do města, se ubíraje přišel k Pražské bráně, která posud otevřena byla. Ani se nezastaviv zaměřil ke hradu. U brány zavolala naň stráž:

»Kdo jsi?«

»Bojovník pro zákon Páně!«

»Odkud přicházíš?«

»Od Domažlic. Pusť mě, bratře, neboť jsem celý promoklý!«

Stráž spustila most, a poutník ocitl se najednou v jizbě v náručí několika Husitů, kteří ho objímali a volali:

»Byl's u Domažlic? Povídej!«

»Budu povídat, hoši, ale po druhé; dnes už mám té bouře dost. Prosím vás, žije ještě na hradě starý Hanuš?«

Husité se zarazili; bylo viděti rozpaky v očích jejich, nechtěli s barvou ven, aby nezarmoutili bratra od Domažlic, který se s velikou nedočkavostí tázal.

»I ovšem je tu,« odpověděl jeden, »pojď dovedu tě tam.« I veda příchozího přes dvůr na levo do kouta ukázal mu příbytek, kde ještě svítili.

Poutník náš otevřel dvéře a stanul na prahu.

U dubového stolku sedèla při kahánci Baruška a čtla v modlitbách, naproti ní šil mistr Komárek černý rubáš; na loži ležela mrtvola Hanušova.

Baruška i Komárek, uleknuti nad tou pozdní návštěvou, zůstali koukat na příchozího. Tento sebou ani nehnul. Tu vykřikla Baruška, vyskočila a již ležela v rozpřaženém náručí poutníkově.

I Komárek vyskočil a běže k nim volal:

»Ať mě něco vezme, jsi-li to ty, Antoši, nebo tvůj duch!«

»Jsem to, Komárku, s tělem i s krví.«

»Nu, hochu, dej sem přece ruku!«

Antoš tiskna pravicí Barušku k prsům svým, pravil vážně ke Komárkovi:

»Milý mistře, dal bych ti ji srdečně rád, ale nemám ji; přišel jsem o ni u Domažlic,« a odhodiv plášť ukázal na svůj prázdný levý rukáv. »Nu a ty, Baruško, jestli pak mě ještě i bez ruky chceš?« zažertoval líbaje ji.

»I kdybys neměl ani jedné; vždyť já mám dvě zdravé ruce a ty by s radostí zastaly tebe. Ale podívej se, Antoši, na ubohého otce, dnes nám odpoledne umřel; chudák, asi čtrnáct posledních dní na tebe čekal. Ta radosť by ho byla uzdravila.«

VII.

Antoš šel s Baruškou k loži a pokřižovav mrtvého Hanuše a políbiv ho v čelo poklekl s Baruškou a pomodlil se. Komárek stál smutně za nimi. Když vstali, odešla Baruška udělat oheň, aby něco uvařila, a Antoš sedl si ke kamnům, aby rozehřál prostydlé své údy. Sotva byli sami, jal se ctihodný mistr Komárek mluviti:

»Prosím tě, Antoši, když tady Baruška není, co pak víš o Madleně, povolal si ji Pánbůh k sobě, nebo hřeší ještě proti němu?«

»Už je na věčnosti, milý Komárku!«

»Dej jí Pánbůh věčnou radosť! A jak se to stalo, prosím tě, hochu?«

»Přišla pod kola i s dítětem. Bylo to, tuším, před pěti lety u Oustí nad Labem. Byla to mela; Vávra tam

také padl. Toho viděl jsem já, o Madleně povídal to Krahujec, a ten se nezmate tak brzy!«

»A tak, chudák, už hnije,« vzdychl si hluboce Komárek, »kdyby mne nebyla opustila, mohla posud dlíti v náručí svého dobrého manžela. Pánbůh jí odpusť!«

Za chvíli pravil veseleji dále:

»Ale vidíš, Antoši, jsem aspoň rád, že jistě o její smrti vím, neboť teď jsem docela svobodný.«

»Což jsi po tom toužil?« tázal se Antoš a doložil se smíchem: »snad nehodláš se ještě ženiti, mistře?«

»A kdybych chtěl, k smíchu to přece není; jsem ještě dost chlapík, o svatém Jiří uvidím teprv Abrahama a jsem zdráv na těle. Vlastně to však v tom vězí, Antoši; ty si vezmeš teď Barušku, a co já bych u vás délal? Dokud jsi byl pryč, slíbil jsem hlídati Barušku, aby ji nic zlého nepotkalo, teď mohu odejíti, a samotnému není podle písma ve světě dobře. V tom to vězí.«

»A máš-li pak už nevěstu?«

»Prosím tě, mlč, Baruška přichází a před ženskými musí muž svou důstojnost zachovat, to víš!«

Když se Antoš teplou krmí byl posilnil, odnesli tělo Hanušovo s Komárkem a s Baruškou do márnice a pak opět usedli ke stolu. Venku posud vichřice bouřila a opírala se silně o okénko jizby. Na takový večer pěkně se to sedí v teplé světnici v kruhu svých milých a povídá se rádo. I Antošovi, ač byl po nemoci a kromě toho cestou drsnou utrmácen, nechtělo se spáti, a to tím více, proto že Baruška si k němu přisedla a milostně se o jeho rámě opřela. Tu tázal se Komárek:

»A prosím tě, Antoši, co víš o Krahujcovi, je posud živ?«

Antoš napiv se ze džbánu medoviny zakroutil kníry a dal se do povídání:

»Živ je, a dej mu Bůh zdraví, kdyby jeho nebylo, sotva bych seděl mezi vámi. Měl jsem ho rád, jako rodného otce, a on mě jako syna. Tenkrát, když nám otec Žižka zemřel a my se stali sirotky, myslil jsem, že chudák bolestí zajde; to jsem viděl, jak je dobrý chlap!« Antoš se zamlčel.

»Prosím tě, vypravuj o otci Žižkovi,« škemral Komárek.

»Hm! To je smutná věc, milí lidičky! Před sedmi lety asi táhli jsme s bratrem Žižkou na Prahu. Tenkrát leželi jsme na Vltavě u Libně, když se odsud tam jde, pod špitálským polem. Žižka chtěl ji spálit, ale nám jí bylo přece líto, neboť leží tam všichni králové slavní. Tu přišli poslové z Prahy, mezi nimiž bratr Rokycana, mistr slavný, a ten Žižkovi mluvil tak do duše, že nechtěl již Prahu spálit, a my jsme byli rádi. Tak vyjednávali nějaký čas, až jsme se dověděli, že potáhneme na Moravu, kde utiskovali cizinci a papežníci naše bratry. Tenkrát táhli s námi Pražané s polským knížetem Korybutem a mnoho jiných houfů, jakoby byli chtěli slavného bratra Jana doprovodit ve slávě na poslední jeho cestu. Dole v Čechách pustili jsme se na hrad Přibyslav a dobývali jsme ho. Žižka se roznemohl a v poli tam umřel tu středu před svatým Havlem. Já a Krahujec jsme byli na štěstí v ohni, ale co u něho byli, jako pan Viktorin, Kuneš a jiní, ti asi zkusili bolesti. Morová rána je hrozná nemoc! On prý však bolesti na sobě neprozradil a byl až do poslední chvíle při rozumu a dobré mysli. Museli ho vynést ven, že prý chce umříti na Božím slunci. Když všichni tiše plakali, pravil k nim: ‚Buďte mužové a děkujte se mnou Hospodinu, že mně tu milosť prokázal a zachránil mne rukou svou; vždy jsem Ho prosil, aby mi nedal zemříti rukou nějakého nepřítele zákona Božího!‘ Pak nám všem, svým milým bratrům, vzkázal, abychom se

báli Pánaboha a věrně bránili pravdu Boží, a že Bůh nám odplatí.«

Opět zamlčel se Antoš v bolestné vzpomínce. Komárek utíraje si slzy s očí tázal se opět:

»A pravda-li to, že byl docela slepý?«

»Tři léta, milý mistře; na jaře táhli jsme odtud a v létě v Rábí se to stalo, ale prosím tě, Žižka, k čemu on potřeboval očí, on dovedl všechno se zavřenýma očima. Co svět světem stojí, takový muž se nenarodil! Pak ho odvezli do Hradce a my šli bojovat, jak on si přál.«

»A o Krahujci chtěl's také povídat.«

»Hm, Krahujec má srdce ze zlata a hlavu ze železa. Jak jsem již povídal, u Domažlic, jak Němci utíkali, rubali jsme se a přišel jsem o ruku. Byl jsem jako omráčen. Když jsem se probudil, nesl mě Krahujec přes rameno a blížili jsme se k chatrči v lese u potůčku. Tam bydlila stará babice a spílala nám kacířů, vykropovala nás, a že nás tam nepustí, kňučela. Krahujec mě položil do trávy, vyrazil dvéře, babu vyhodil oknem, že se sotva z toho vylízala, a pak mě donesl do chatrče. Zůstali jsme tam přes tři neděle, až mě Krahujec vyhojil. On zná všelijaké zeliny; a také mě pořád rány myl a sobě také, neboť byl pořádně pošramocen — — a vyšel jsem z toho. Pak jsme se spolu odebrali ku Praze a domů, a považte, putoval až k Benátkám a slíbil, že zůstane u nás. Ale když jsme se blížili k Benátkám, šel pomalu a nemluvil nic; věděl jsem, že mu něco vrtá v hlavě, ale nechtěl jsem se ho zeptati. Najednou se zastavil, chytil mě prudce za ruku a pravil se sklopenýma očima: ‚Vidíš, Antoši, já bych šel s tebou do Boleslavi, ale nemohu; já bych bez vojny nemohl býti živ.‘ Nu a odešel, to já vím, že se zdržet nedá; nebude-li vojna, však on přijde!«

»Kdybys však měl ještě ruku, nebyl bys také přišel, viď, Antoši?« ptala se žertovně Baruška, ruku jeho k srdci tisknouc.

»Nepřišel, Baruško! Neboť bojovník dobrý jen pak smí na domov myslit, když ho vlasť nepotřebuje.«

Po té se rozloučili a šli spat . . .

Třetího dne pochovali Hanuše k sv. Vítu. Po pohřbu šli kolem místa, kde stála na Klenici kovárna.

»Vidíš, Baruško,« pravil Antoš, »zde vystavíme si chaloupku a budeme spolu tiše živi.«

A tak se také stalo. Než zima přišla, stála nad hrobem Liborovým pěkná dřevěná chaloupka, do níž se noví manželé stěhovali. Antoš vzal pomocníka a začal kovařit, a hle! práce měl dosti, neboť každý ho rád poslouchal, když vypravoval o vojnách za Žižky, a dával tam proto dělat. Na jaře přišel Komárek — zvát na svatbu.

»Tak přece, mistře?« smál se Antoš.

»Přece, Antoši,« vzdychl Komárek a ukazuje palcem na srdce své, doložil: »tu to vězí.«

Po třech letech, po nešťastné bitvě u Lipan, kde Čech překonal Čecha, přišel najednou do kovárny na Klenici starý, suchý muž, veliký jako obr, se šedivým plným vousem, s mečem a ranečkem přes rameno.

»Já řku, Antoši, což mne neznáš, chlapče můj?« ostýchavě promluvil ke kováři.

»Tatíku, Krahujče!« vykřikl Antoš, a již mu ležel na prsou.

»Já řku, hochu, s námi je konec. Boží zákon strhli do prachu — je jiný svět, já se do něho nehodím. Bratří mordovali bratry u Lipan. Hochu, jak živ jsem neplakal, ale tenkráte pro pláč jsem neviděl před sebe. Jdu k tobě složit staré kosti své a zakopat meč svůj a

budu tvým dětem povídat o krásných časech za Žižky, aby to zase mohly vypravovat.«

A tak bylo Antošovo štěstí úplné. Krahujec zůstal u něho a choval děti jeho a za dlouhých zimních večerů povídával o zlatých minulých časech, o bitvě na Žižkově, o Něm. Brodě a Oustí, Tachově, Domažlicích, a někdy také o tom, jak Žižka byl v Boleslavi a jak kovářku vysvobodil z ohně.

VÁCHA Z NEBUZÍNA.

»Ty-li jsi z Nebuzína?«

»Z Nebuzína, pane desátníku, z čísla pátého.«

»To znal jsi Jana Váchu?«

»Učitelovic syna?«

»Toho.«

»Přišel na vojně o život.«

»Přišel, ale jak! Na mou duši, vojáci, divně, až hrůza divně.«

»Co se mu stalo?«

»Těžko povídati! Divná smrt!«

»Jak tomu dávno?«

»Deset let, právě dnes. Bylo to v noci na sv. Jana Křtitele, právě jako dnes. Hoši, vy nevíte, jaká zlá bývá někdy vojančina, zvláště, postavíš-li si hlavu. Říkám tolik: chceš-li býti dobrým vojákem, nesmíš míti ani hlavu ani srdce. A já už, chvála Bohu, hezkou řadu pátků jím komisárek. Třetí kapitulace je třetí kapitulace. Ty jsi znal Jana Váchu z Nebuzína od vidění, ale já ho znal tak, jakoby srdce jeho tuto leželo přede mnou otevřené. Pět minut do devíti, zavádět!«

Svobodník odešel s jedním mužem zavést novou stráž k prachárně. Desátník Ryba vstal od obdélné tabule, za níž seděl, a položil se jak byl dlouhý a široký na blízkou pryčnu. Ruce složiv pod hlavou zahleděl se do stropu.

Strážnice, v níž se nacházíme, jest mírně dlouhá, neširoká jizba. Obdélná tabule s lavicí po pravé a pryčna asi pro deset mužů po levé straně jest veškeren v ní nábytek. Domek, v němž jest strážnice, leží asi čtvrt hodiny za městem nad úvozem, na jehož druhé straně protější stojí kamenná prachárna se strážní budkou a kousek dále vojenské skladiště. Cesta mezi strážnicí a prachárnou v pravo se zatáčí v údolí k rybníku a jde těsně kolem popraviště, jemuž se tu říká »u spravedlnosti«. V noci v tu krajinu nikdo nezabloudí. Jest noc před svatým Janem Křtitelem. Jasná, teplá, vonná, červnová noc.

Svobodník se vrátil s vystřídaným mužem do strážnice. Pověsili zbraně a čáky na stěnu, rozepjali kabáty a sedli za stůl.

»Chrupni si,« prohodil svobodník.

»Není k tomu času,« zabručel desátník Ryba. »Stráž je stráž a dobrý voják spí jen, kdy spáti smí.«

»Tak pak něco povídejte, třeba o Váchovi.«

»Tak se s námi nemluví,« durdil se Ryba. »Povídejte! Hle, hle! To se musí dříve, jak se sluší, poprositi.«

»Prosíme, pane desátníku, poslušně prosíme,« volali vojáci.

»Ty z Nebuzína, pooprav kahan, ať k tomu vidím. Tak.«

* * *

Jan Vácha z Nebuzína nebyl nadarmo učitelův. Psal, jak by tiskl, a mluvil německy, jako když prší. Uměl také kresliti mapy, domy a zvířata, hrál na housle a na klavír, zkrátka: bylo ho škoda na vojnu. Co do vzrůstu byl chlapík jako panna. Modré oči, černé vlasy, černé kníry. Štíhlý jako bouček a ohebný jako z vrby prut. Když se dal do řeči, byl bys ho do rána poslouchal. Za čtyři neděle byl desátníkem a než minul rok, šikovatelem. Panečku, potřebovali ho; vzali ho do kanceláře. Peněz měl dost. To víte, šmejdy a rejdy z kanceláře nevymeteš. Nosil se také však Vácha slušně. Kabátec, nohavice, kamaše z hladkého brněnského sukna, jako kadet; v ústech cigárko; o vojanský tabák ani nezavadil. Povídám: radosť se naň podívati. Také však ženské naň braly. Šel-li po městě, kde které ženské oči, tu máš, už se za ním točily. A nejen svobodné slečinky, ale i paničky. Však to známe. Dvojí sukno a ženské srdce! Jakživy se ještě nepokousaly a nikdy se nepokoušou. Kdyby to jen vždycky dobře dopadlo! To je ta klička. Škoda Váchy!

Dali jej k čtvrté setnině a k našemu šiku. První dny neplakal a nevzdychal jako jiní peciválové, huboval jen na to, že musí zbraň a šaty cíditi. Spali jsme vedle sebe, a proto jsem mu řekl:

Vácho, dejte na pivo a všecko za vás udělám.

Svolil a od těch dob měl mě rád. Já sám, bůhví jak se to dělo, tak jsem mu navykl, že bych byl i zadarmo zaň všecko vykonal. Pravda: měl jsem už leckterou milenku, a někdy dost pořádné děvče, ale tak rád, jako Váchu, neměl jsem žádnou. Divná věc! Dalo mi to už dost špekulace, ale ani papež mi to nevysvětlí! Hned první rok rozstonal se Vácha na horečku. Dali ho do špitálu. Neměl jsem ve dne v noci pokoje a šel jsem k panu hejtmanovi a prosil jsem, aby mě komandoval do špitálu. Vyložil jsem mu, proč. Hejtman

Macháček byl ještě ze staré mody. Dětí měl jako smetí a proto měl cit.

Přišel jsem do špitálu a nešel od Váchy ve dne ani v noci. Bylo to ponejprv a naposled, co jsem se na vojně modlil. Modlil jsem se za Váchu, a Bůh mi ho zachoval. Když se vybral po dlouhých měsících z nemoci, řekl mi Vácha:

»Rybo, jak živ ti nezapomenu, co jsi pro mne učinil. Bratře! Nyní tě mám radši než vlastního otce.«

To jsou vlastní jeho slova, jako že jsem desátník Ryba.

Po nemoci byl Vácha, jako bys ho proměnil. Tu byl zamyšlen jako výr na berličce, tu zase dováděl jako vrabčík na střeše. Abych se přiznal, mně se to nelíbilo, ale myslil jsem si: přejde to. Udělali ho šikovatelem a dali ho do kanceláře. Bylo to štěstí pro něj, ve službě by byl při své lehké mysli leckdes narazil. Já mu však z mysli nevyšel. Kdykoliv jsme se potkali, strčil mně nějaký dvacetník do ruky. Na můj svátek vedl mě na víno a přidal ke všemu křížový tolar. Byl bych však také pro Váchu skočil do Labe třeba o půlnoci.

K jaru r. 1848 zbouřili se Italiáni v Miláně. Šli jsme na pomoc Radeckému. Vácha vstoupil do řady, a byli jsme zas u sebe. V létě, hned v první pořádné bitvě s Karlem Albertem, totiž u Custozzy, dostal Vácha kuli do levé ruky. Věčná škoda! Kdyby se to nebylo stalo, byl by jistě brzy býval oficírem. Tenkrát jsem ho nemohl ošetřovati, musel jsem za svou povinností. Vojna nás od sebe odtrhla. Neviděli jsme se asi dvé léta. Zatím svrhli Karla Alberta, a nastoupil mír s Viktorem. Obléhali jsme Vlaské Benátky a dobyli jich. Stály však dost potu a krve! Na jaře po tom vraceli jsme se do Čech. Tu jsme se s Váchou shledali, a všecko se mně zdá, že jsem slzel radostí.

Divná věc! Nebezpečnou plesuru z vojny italiánské Vácha přestál, a neštěstí, které ho čekalo v Čechách, nepřestál. To je tak: srdce je horší nežli ruka, a láska bývá někdy horší než sardinská koule! Škoda Váchy!

* *
*

V Čechách přidělili náš patalion k štábu. Dostali jsme nového plukovníka. Byl baron a jmenoval se Graueisen. Byl to podivný pavouk a ke všemu lakomec. Kdybys mu byl dával drozda, byl by chtěl bažanta; překroj před ním pecen a vezme obě půle. K vojákům byl tvrdý jako kámen, ale doma byl pěkně pod pantoflem. Ženění si dlouho rozmýšlel, vybíral, až přebral. Vzal si za paní nějakou Maďarku. Byla sice vdovičkou a měla po prvním muži tři děti, ale byla to ještě jak náleží hezká paní. Vlasy měla jednu kadeř a oči černé jako uhly. Byla plná, veselá a živá, a usmívati se uměla jako málokterá svobodná mladice. Říkávají: mladá žena, starý muž: plaché koně, starý vůz. Věru, plukovnice mně vždycky připadala jako bujný, ohnivý vraník, a plukovník vedle ní jako uběhaný poštovský valach. Špatné formanění s takovými koňmi. V domácnosti plukovníkově bylo asi více kopřiv nežli růží! Paní plukovnice přivedla muži svému do domu tři děti. Dva menší chlapce a dceru Irmu. Slečinka Irma nebyla ani dítě, ani panna, bylo to děvče štíhlé a roztomilé. Když se na tebe podívala, myslil jsi, že do smrti chce si tě pamatovati. Matka byla od řeči, dceruška málomluvná; snad je to moda u urozených lidí.

Ta milá plukovnice byla všeho neštěstí příčinou. Všecko, co vám povídám, mám z úst Váchových.

Počátkem masopustu zařídili poddůstojníci ples. Stál mnoho práce a mnoho peněz, ale vydařil se jako

žádný jiný. Rozumí se, že tam bylo celé oficírstvo s plukovníkem v čele a všecky paní oficírky i s paní plukovnicí. Všecky, i ty nejhezčí a nejmladší paničky, ztratily se vedle ní. Tak krásně vypadala. Měla černé atlasové šaty u prsou silně vystřižené a bílými tenkými krajkami lemované; na rukou a hrdle samé zlato a perly, a v pravo, v rozčechraných kadeřích, ohnivou růži. Tancem jí tváře a oči rozhořely a důstojníci ji div očima nepohltili. Vácha byl prvním výborem plesu, a viděl jsem, jak ho poručík Staněk paní plukovnici představoval. Vácha jí políbil dvorně ruku a plukovnice se při tom na něj milostně podívala a usmála. Divná věc! Ženský úsměv není nic zvláštního, a přece mně bylo při něm, jakoby mi byl kus ledu do srdce padl. Vácha a paní plukovnice točili se v kole. Měli jste je viděti! Vinula se k němu s celou duší a nespustila s něho oka. Její černé vlasy s tou ohnivou růží házely se kolem hlavy Váchovy, že se mnou, jenž jsem se na to s galerie díval, šel svět kolem. Což teprve Vácha! Vypravoval mně později, že když tak její kypré a rozohněné tělo v náručí držel, tlukot jejího srdce, dmutí ňader, horký dech z úst, palčivý zrak a vůně z vlasů plynoucí tak ho omámily, že mněl se býti někde v desátém nebi! Tancovali spolu vícekrát, a čím dále, tím větší měl jsem o Váchu strach. Po půlnoci odešli plukovník i plukovnice a poslední její pohled v sále padl na Váchu.

Den po té chtěl jsem s Váchou promluviti rozumné slovo, aby nepřišel do neštěstí. Leč on bral řeč mou na židovské váhy a uměl celé věci takovou barvičku dáti, že sám jsem na konec myslil: vidím strašáky, kde jest bílé světlo!

Proto však strach o něj z duše mi nevyšel, a věru, brzo se ukázalo, že moje obava nebyla jen tak z modra.

Asi za týden se povídalo, že plukovník vzal si Váchu za učitele svých dětí! Vojáci říkali, že je to v pořádku. Plukovník byl lakomec a kdyby si byl vzal civilního učitele, byl by musil pořádně mu platiti; Vácha byl voják a plukovník ho měl zadarmo, potřeboval jenom poručiti. Mně však takový pořádek nechtěl se v hlavě srovnati. Tušil jsem, ba byl jsem přesvědčen, že krásná a chytrá plukovnice má v tom své prsty. Nyní byl nejvyšší čas, protříti Váchovi zraky. Měl jsem tu nejlepší vůli, leč, bůhví, jak se to dělo, buď jsem to neuměle navlékl, anebo byl už to tak osud: Vácha se mně uhýbal jak vodou ryba, a já pořídil jako Kec u Jankova. Několik neděl a ubohý Vácha vězel až po uši v léčkách, které mu upletly bílé ruce paní plukovnice. Učil sice jenom její děti, ale při tom zbývalo dosti času, aby doprovázel plukovnici na klavíru, když zpívala, a zpěv prý milovala nade vše. A tu ovšem se stalo, že podepřela se leckdys o lenoch jeho židle, že se k němu přitiskla, až kadeře se hlavy jeho dotýkaly, ukazujíc mu místa v partesích, jak by je měl hráti. Vácha byl mladý a nezkušený, jedna jiskra! Kam by se to dělo! Jste vojáci a víte, že nepotřebovali si teprve pro lásku psáti, že přišla sama. Byla ohnivá Maďarka a ty jsou jinší nežli Češky! Česka, má-li hocha, myslí na to, jak si spolu zařídí domácnosť a jak spolu budou živi; Maďarka má kratší mysl a paměť, láska je jí všecko, dále nemyslí. Říkala mu, že jeho modré oči jsou pravé uherské oči, jeho černé vlasy že jsou pravé uherské vlasy. Slibovala mu, že se o něj postará, že brzy bude oficírem, a nasázela mu do hlavy růžiček, že zapomněl na celý svět.

Řeknete: což na tom! Bylo to už tady tisíckráte a bude tu zase.

Pravda, jen kdyby nebylo něco horšího do toho přišlo!

Jednou odpoledne, bylo to na podzim, a plukovník byl někde u Prahy při manévru, seděl Vácha s plukovnicí v saloně při klavíru a objímali se a líbali. Do salonu nesměly ani děti plukovnice bez dovolení vstoupiti, a proto si oba milenci pro samou lásku ani nevšimli, že vrzly dvéře a že do komnaty vstoupila slečinka Irma s psaním v ruce. Do slečinky jakoby byl hrom udeřil, když spatřila matku v náručí Váchově. Jistě by byla nepozorována odešla, kdyby ji byly nohy nesly. V tom padl zrak plukovnice na dceru. Můžete si pomysliti, jak jí bylo a Váchovi. Hanbou a studem třásla se na celém těle a živou mocí nemohla ze sebe slova vypraviti. Konečně tolik se vzpamatovala, že divoce a zlostně zeptala se slečny, proč přichází. Ta odpověděla zajíkavě, že nese psaní od papá, dala je na stolek pod zrcadlem a podívavši se dlouhým, nevýslovným pohledem na Váchu odešla ze salonu. Ten její jediný pohled jako ostrý meč pronikl Váchovi duši a srdce, klesl na židli. Nebyl s to, aby udržel se na nohou. Bůhví, jak se to dělo, ale v tom okamžení viděl a cítil Vácha, že je bídák, který jest hoden potupy a opovržení všech lidí, že je hloupá loutka, na níž není ani za mák mužné a vojenské cti. Plukovnice objevila se mu najednou v takové ošklivosti, že nemohl se na ni ani podívati, a slečna Irma v takové vznešenosti, že div o rozum nepřišel. V prvním okamžení chtěl běžeti za Irmou a vrhnouti se před ní na kolena a prositi za odpuštění, pak ale tak zmalomocněl, že by se byl nejraději propadl na sto sáhů hloubky do země.

Tak mu bylo, mám to z jeho úst.

* *
*

Jsem starý člověk a vypravování mně nejde jako knězi s kazatelny. Zapomněl jsem na leccos, co vám teprve nyní musím vysvětliti.

Vácha učil v domě plukovníkově děti v literním umění a se slečinkou Irmou kreslil. Sedávali při stole proti sobě a mluvívali spolu velmi málo. Jeden se ostýchal druhého, a i když na sebe pohleděli, klopil jeden před druhým oči. Divná věc, Vácha nenáležel k stydlavým lidem! Z počátku domníval se, že slečinka Irma jest hrdá a pyšná svým rodem a postavením. Leč časem poznal, že je na omylu, naopak pozoroval, že Irma jest i k služebným vlídná a laskava. Myslil si tedy, že ho slečna nerada vidí, a spravoval se podle toho. Pro matku mnoho na dceru nemyslil a přece, kdyby ho nebyla plukovnice svou vášní omámila, byl by pozoroval, že křivdí slečince Irmě, myslí-li, že jest jí proti mysli. Když vstoupil k plukovníkům, byla Irma skoro dítě, za ten krátký rok však dospěla ku podivu. Z děvčete vyrostla panna, matce v ničem nepodobna. Byla vtělená mírnosť a dobrota, a Vácha cítil ponenáhlu potěšení z toho, když s ní kreslil. Nedovedl si toho vysvětliti a také si toho nevysvětloval. Pro matku nemyslil mnoho na dceru. Tu stalo se v saloně, co jsem vám právě vypravoval.

Jak se Vácha ten den od plukovníků dostal, sám nevěděl. Rozběhl se za město a toulal se v polích dlouho do noci. Když se trochu upokojil, zhrozil se sám nad sebou. Teď teprve vzešlo mu v hlavě a v srdci světlo, teď teprve věděl, na čem je. Zkrátka: plukovnici měl rád smyslně, Irmu však od osudného okamžiku miloval tím největším zápalem, tou největší silou mladého srdce. Kroutíte nad tím hlavou, není-li pravda? Bylo to podivné, ale, pravím vám, pravda, svatá pravda. Teď teprve si vzpomínal, že Irminy oči někdy tak podivně na něm spočívaly, ano že někdy

slečna stávala u okna, když přicházel do domu. Mladý člověk! Myslil si hned, že ho očekávala, že snad mu v srdci svém přála, a zděsil se, že mohl býti takovým zaslepencem. Co počíti? Pomyšlení na plukovnici tak jej odráželo, že se zaklel, že nikdy již k ní do domu nepůjde; za to však slečinka Irma tak neodolatelnou silou a mocí ho přitahovala, že neměl jiné touhy, než ji viděti a prositi, aby ho nezatratila, aby mu odpustila. Byl celý nešťasten!

* * *

Druhého dne mne vyhledal a svěřil se mně se vším jako zpovědníkovi.

»Poraď, Rybo, poraď a pomoz,« zvolal, »sice mě neštěstí zahubí!«

Pomoz! řekne se snadno, ale jak? Bylo mně ho tak líto, že div jsem nad ním nezaslzel. Sebral jsem všechen svůj rozum a všechnu zkušenosť, rozmyslil jsem si to a pak jsem mu řekl:

»Slečinku Irmu musíš pustiti s mysli.«

»Nepustím,« zvolal.

»Pak se ti povede zle.«

»Nechť si, a kdybych měl pro ni na šibenici umříti, rád to učiním!«

»Jsi člověk své hlavy, daleko nedojdeš! S plukovnicí nesmíš se rozpolčiti, sice se tobě pomstí!«

»Nechť se mstí, jak chce, odtrhnouti se od ní musím a v duchu jsem se již od ní odtrhl. Je to bídná žena, jež omámila lehkou mysl mou.«

»Pozdě to nahlížíš!«

»Ale nahlížím přec, a co se dobrého na mně zachovati dá, to ještě zachovám.«

»Teď už to půjde ztěžka, ona tě zkazí.«

»Nechť zkazí, jen když Irmě otevru své srdce, aby mne nezatratila. Ke konci spraví to kulka do hlavy.«

»Což rodičové tvoji, což bratří?«

»Neznám nikoho, jenom Irmu znám.«

Zděsil jsem se a po dlouhém rozmlouvání a přemlouvání aspoň tolik jsem s ním pořídil, že slíbil, že aspoň na oko nerozhněvá se s plukovnicí a že k ní půjde, aby se umluvili a plukovník se o ničem nedověděl. Šel tam, ale místo úmluvy stala se mezi nimi roztržka, která se nedala již spraviti. Vácha jednal ovšem jako muž, ale byla v tom chyba. Dej čertu prst a ruky již neosvobodíš!

Nepamatuji se už dobře, o čem spolu mluvili a jednali, ačkoli Vácha mně to všecko vypravoval. Vím jen, že Vácha dal ke konci plukovnici sám od sebe slovo, že byť se mstila nevím jak, jako muž a voják životem svým bude hájiti její cti.

Slouží mu to sice ke cti, ale moudré to nebylo Neboť chytrá a mstivá plukovnice spoléhala na toto jeho slovo a mohla ho pak podle své choutky a libosti zkaziti.

* *
*

Spočítá si každý na prstech, že plukovnici samým překvapením a podivením šla hlava kolem. Hrdá a záletná paní dávno tomu uvykla, požadovati od mužů, s kterými ve svých kruzích se potkávala, nejen zdvořilé šetrnosti, ale i vroucí oddanosti a povolnosti; sám přísný a suchopárný plukovník přijímal s vděčností každý libý pohled z jejích očí, a když mu dala svou bílou ruku políbiti, rozplýval se blažeností. A ten Vácha! Člověk rodem i postavením jí nerovný, voják bez portepé, muž, jehož radší měla než oba své manžely dohromady,

jehož tolik milovala, jako posud žádného jiného muže na tom celém širém světě, jehož zahrnovala tou největší vášní svého srdce: on má tolik síly a odvahy, že pohrdne její láskou, postaví se jí na odpor, ano i hrdým čelem vyzývá ji k vojně! Odkud tento v něm obrat?

Z počátku domnívala se, že Vácha bojí se prozrazení před plukovníkem, že bojí se Irmy. I chlácholila jej, tvrdíc, že dosti má prostředků přinutiti Irmu, aby před otcem mlčela. Leč marná práce, Vácha trval na svém. Chytré paní vzešlo najednou v duši hrozné světlo. Vácha měl jinou příčinu, on musil milovati jinou ženu, pro kterou ji opouštěl se srdcem statečným. Při pomyšlení tom shrnula se rázem plukovnici všecka krev do srdce, div že se nerozskočilo. Chopila ho oběma rukama za pravici, zavěsila se na ni křečovitě a upjala naň tak pronikavě svůj zrak, jakoby nejtajnější skrýši jeho srdce proniknouti chtěla.

»Ty máš jiného hada v srdci, ty mne chceš zraditi!« zvolala sípavým hlasem. »Zaklínám se věčnou spásou svou, je-li jen za mák pravdy v mém zdání, strašlivě se ti pomstím!«

Vácha mlčel, neprozradil se. Slzy, prosby i hrozby její pustil po větru. Odešel, aby již nepřišel.

Plukovnice byla žena hlavy a vůle ocelové. Vyrhla Váchu ze srdce a co jednou bylo ze srdce vyrženo, toho jí nebylo žel. Několik dní pátrala pod rukou, kdo obraz její ze srdce mladého vojína vytlačil. Chtěla poznati sokyni svou, aby ji i Váchu zkazila, aby neštěstím jich schladila svou žhavou pomstu. Ale ze všeho pátrání a slídění nic nevypadlo, a čím více přemítala nehodu v srdci svém, tím cítila se nešťastnější. Leč bystrému oku sklamané ženy neujde ani stín komara. Jednou všimla si při obědě Irmy. Děvče trávilo se takřka samo v sobě, oči mělo zapadlé a líce povadlé

patrnou žalostí. Hrozné podezření padlo na duši nešlechetné matky. Ďábel v ní se smíchem zavolal: Což nepadá ti posud bělmo s očí, nebo nevidíš, že Irma miluje Váchu a on ji? Plukovnice se zachvěla jako list na osyce a chtěla přece nabyti jistoty, musila jistotu míti.

»Co je ti, Irmo?« nutila se k otázce, když byly v pokoji samy, »či snad pohřešuješ učitele v kreslení?«

Irma se podívala na ni tak ledově a pronikavé, že plukovnice studem musila sklopiti oči a ihned otázky své litovala.

»Myslím,« odvětila Irma bodavé, »že někdo jiný více pohřešuje hráče na pianě, než já učitele v kreslení. Ostatně mám v sobě hrdosť ženy a šlechtičny, a nepřivolila bych, aby ten jistý učitel jen ještě jeden tah tužkou na papíře u mé přítomnosti učinil.«

Plukovnice seděla na řeřavém uhlí. Sebrala všechen rozum svůj a pravila zajíkavě:

»Jdi, dítě, na zdravý vzduch; jsi churava.«

Irma odešla, plukovnice klesla do lenošky. Přemítala. Nebylo pochybnosti: Irma, třeba nechtěla s barvou ven, milovala přece Váchu. Vlastní dcera byla její sokyní. Jiná paní by byla při tom pomyšlení prolévala horké slzy lítosti. Ne tak plukovnice. Prahla tak po tom, aby se pomstila Váchovi, že ani neštěstí vlastního dítěte nebylo s to, by zarazilo proud její vůle. Více než před tím byla nyní odhodlána léčky své proti nevěrníkovi prováděti. Mělyť jí zároveň k tomu posloužiti, aby se přesvědčila, vězí-li skutečně Vácha Irmě v srdci. Navlékla to dosti chytře, ta bídnice! Poslyšte!

Když se plukovník vrátil z manévru a po Váchovi se tázal, pověděla mu pěkně pod barvičkou, že mladý a sličný vojín se zdál jí pro Irmu nebezpečným, a že ho slušným způsobem odbyla. Rozumí se, že plukovník o něčem bližším a podrobnějším chtěl věděti, chytrá

paní však točila se ve své řeči jako úhoř v řece a šťastně vyklouzla. Proto však měl Vácha přece vrub u plukovníka. Po té přihodilo se Váchovi něco nemilého. Byltť tehdejší čas, když četníci do mody přicházeli, divný. Někde v hostinci Vácha prý řekl, že nás Čechy z Vídně utlačují, a nějaká křesťanská duše donesla to plukovníkovi. Ve věcech služby byl plukovník tvrdý k nám jako ocel, stalo-li se však něco mimo službu, nebyl nejhorší a zamhouřil už leckdys oko. Na Váchu měl však beztoho s vrchu, a snad mluvil o tom se svou paní. buď jak buď, Vácha byl za trest degradován za sprostého vojáka. Můžete si pomysliti, jaká to byla rána do srdce pro něho; nyní věděl najisto, že oficírem nikdy nebude a že Irma nikdy nebude jeho. Vinu dával jenom plukovnici. Vácha držel na svou čest více než mnohý důstojník, byl zvyklý pohodlí, a teď musil konati všecky práce sprostého vojáka. Nevyšel do města, dokud nemusil, a třásl se úzkostí, aby ho Irma v hrubé kytli a modré čepici neviděla. Ale neušel tomu, co naň plukovnice tak mistrně nalíčila. Přišla řada na šik, v němž byl, choditi po celý týden do masných krámů pro maso. Však víte, jak se to děje. Každý muž musí vzíti veliký plechový hrnec anebo kotlík a jíti pěkně v řadě za kaprálem.

Chodilo se kolem bytu plukovníkova. Necitelná plukovnice musila o tom věděti a přiměla schválně Irmu k tomu, aby v čas, když šlo se pro maso, s ní z otevřeného okna se dívala. Bylo to v pondělí ráno, okolo deváté hodiny. Jak Vácha spatřil Irmu u okna, udělala se mu kola před očima, upustil kotlík na zem a zavrávoral tak, že vedlejší muž ho musil chytiti, aby neupadl. Irma ho poznala, vykřikla a svalila se v mdlobách hříšné své matce k nohám.

* *
*

Láska je nemoc a zdraví se jí nechce. Nedbáš rady, nedbáš léků, pouštíš celý svět i s rozumem mimo. A kdyby cestička tvoje samým trním a bodláčím zarostla, ty myslíš, že jsou to růže, zamotáváš se s libostí do bolestí a útrap, nečiješ, že duše i tělo chřadne a vadne, až posléze ulehneš, abys již nevstal. Měli jste Váchu viděti, jak v kratičkém čase se změnil! Kámen by se byl nad ním slitoval, což teprve srdce přítele! V černém vlasu jeho ukázaly se šediny, a raditi si nedal! Chodil, jakoby duch i život z něho byly odešly; člověka bolelo srdce.

Pravil jsem k němu:

»Zanes svou žalosť lesním ptákům, ať ji roznesou!«

Usmál se trpce, zakroutil hlavou, vzdychl si, a celá jeho odpověď byla:

»Nepochopíš!«

»A proč bych nepochopil? Či nemám srdce v těle?«

Vzal mě za ruku a podíval se na mne těma modrýma očima, že na ten pohled do smrti nezapomenu.

»Rybo,« pravil, »tys jediný člověk na širém světě, jehož si vážím a na nějž všecko dám. Ty prokážeš mi službu, tu nejdůležitější službu.«

»Prokážu, stačí-li jenom síly.«

Po té vyňal psaníčko pěkně složené a zapečetěné a pečlivě zaobalené.

»To psaní doručíš opatrně Irmě a přineseš mně odpověď.«

Vzal jsem psaní, ačkoli mě v ruce zrovna pálilo. Slovo je slovo; pozdě odpírati! Kdyby byl ale řekl: Rybo, skoč za mne do horoucího pekla, věřte na duši moji, raději byl bych skočil do pekla, nežli to psaní si bral na starosť.

Nechodil jsem nikdy ke kupci pro rozum, když se jednalo o ženské; byl jsem světu podoben a řeč mi jela jako po ledě. A na hladkou řeč jdou ženské jako

mouchy na vějičku. Uměl jsem se vždycky dobře prosekati, stala-li jen ženská za to. Ovšem, byla-li to stará karabina, pak vysvoboď nás, pane!

U plukovníků měli tři ženské v kuchyni. Zvláště kuchařka byla hezká osobička. Všecka úcta! Byl jsem tehda svobodníkem, měl jsem tedy kus šarže. Nastrojil jsem si to hezky v duchu, aby slečinka Irma dostala psaní. Věděl jsem, že pouštím se do nebezpečné hry, ale Vácha byl přítelem. Na tom dost!

Fortuna mně přála, vypadlo to nad očekávání dobře a šťastně. Kuchařka sázela ráda do loterie. Plán byl hotov. Šel jsem druhého dne k plukovníkům, abych jí řekl, že jsem měl o ní živý sen, abychom spolu vsadili. Ale nebylo toho ani potřebí. Sotva vyjdu s tlukoucím srdcem nahoru po širokých schodech, kdo tu nejde z pavlače jako slečinka Irma samojediná. Postavím se, salutuji a podávám jí s třesoucí se rukou psaníčko. Slečinka se zapálila, psaníčko nevzala, podívala se na mne ostře a ptala se, od koho psaní jest. Co říci? Nejlépe pravdu.

Řekl jsem tedy:

»Od Váchy.«

Slečna chtěla odejíti, podívala se však na mne ještě jednou. Nevím, jak se dělo, ale vstoupila mně slza do oka, že jsem před sebe ani neviděl. Prožluklá slza! Kolikrát už jsem ji proklel! Kdyby jí nebylo bývalo, nebyla by vzala slečna psaníčko a neštěstí nebylo by se stalo! Ta slza slečnu přemohla, vzala psaníčko a přečtla si je přede mnou. Pak mně je vrátila a řekla zajíkavě:

»Řekněte Váchovi, aby v neděli ve čtyři hodiny odpoledne přišel zadními vrátky do naší zahrádky.«

Když jsem to vyřizoval Váchovi, vyskočil radostí jako střelná rána. Bylo to ve čtvrtek a do neděle nebylo s ním k vydržení.

Asi tři hodiny od města vystavěl si kníže na vinicích nový letohrádek. V neděli jej světili a kníže sezval si k slavnosti oficírstvo a vyšší úředníky z města. Plukovník jel tam s plukovnicí k polednímu a slečna Irma zůstala doma. Před čtvrtou hodinou doprovodil jsem Váchu k zadním vrátkům plukovníkovy zahrádky. Vrátka vedla do hradební uličky. Ulička ta byla opuštěná a neviděli jsme v ní ani živé duše. Vrátka nebyla zamčena; stiskl jsem Váchovi ruku a mlčky jsem odešel.

Od vrátek vedlo asi pět kamenných stupňů nahoru do zahrádky. Vácha je překročil a stanul pak jakoby přimrazen. Nebyl živou věcí s to, aby udělal krok ku předu. Slečna chodila záhony květin. I ona se zarazila a stanula neodvracujíc od ubohého Váchy oka. Trvalo prý to hezkou chvíli, než slečna mu rukou kynula, aby přistoupil blíže a řekla:

»Co chcete ode mne, pane Vácho?«

Vácha se nehnul z místa. Sepjal ruce a oči se mu zalily slzami. Pro těžké srdce nevypravil již ze sebe nežli dvě slova:

»Nezatracujte mne!«

Slečně vyhrkly slzy z očí; milovala Váchu. Vidouc jej nešťastného zapomněla na ostýchavosť panenskou a pravila slovy pláčem dušenými:

»Což záleží vám tolik na tom, co o vás smýšlím?«

»Celý svět mi dýmem a parou, jen obraz váš drží duši mou nad propastí zoufalství. Jen po jednom slově z vašich úst prahnu! Vyslovte slovo ‚odpuštění' a umru spokojeně.«

Slečna šla k němu a podala mu ruku. On chytil se té ruky, klesl na kolena a pokropil ji hojnými slzami bolesti a lítosti. Slečna jej zvedla se země a vedla ho do besídky. Slzy ulevily těžkosti srdce, duše jejich nabyly důvěry k sobě a jazyky se rozvázaly. Vácha vyzpovídal se Irmě jako nejskroušenější hříšník. Co na srdci, to

na jazyku: pověděl všecko na sebe nezamlčev ani nejmenší chybičky vlastní. Od nešťastného plesu až ku chvíli, v níž jej překvapila s plukovnicí u klavíru, a v níž poprvé poznal, že Irmu miluje a všecky ty žalosti a starosti, které po té ho stíhaly a mučily, všecko, všecinko pověděl jí s nejvroucnější upřímností a oddaností. Po celé vypravování nespustila Irma oka s jeho úst, a když dopověděl, splatila upřímnosť upřímností. Vypravovala, jaké sladké sny o něm loudily se jí hlavou a srdcem, dokud nepoznala hříšného jeho k matce poměru; jaká nenávisť a opovržení vzňaly se proti němu po té v srdci jejím a jak spatřivši, kterak ho matka ve své mstě ponížila a potupila, pocítila s ním soustrasť a posléze opravdivou k němu lásku. Jest to s podivením, ale přece jen svatá pravda: z bodláčí a kopřiv vyrostla v srdci jejím růžička lásky. Bylo to poupě, jež zvolna jen se rozvíjelo, ale jež dnes se rozevřelo v tu nejkrásnější růži lásky. Na mne si při vypravování také vzpomněla a vyznala bez obalu, že přes to přese všecko nebyla by četla psaníčko Váchovo, kdyby ji nebyla k tomu pohnula ta slza v mém oku.

Po té dělali milenci plány do budoucnosti. Rozumí se, že na smutný konec ani nepomyslili; vždyť byli mladí, hezcí a zdraví, a to víte, láska od jakživa si hoví na měkké podušce naděje. Slečna Irma předcházela v tom zkušenějšího a poněkud zdrženlivého Váchu. Vystavila si v hlavičce své plán, jemuž dala plnou víru a v nějž posléze i Vácha stržen důvěrou její uvěřil. Ó, těch divných nápadů lásky! Plukovnice, všeho neštěstí původ a příčina, měla založiti budoucí štěstí milenců. Sňatek milenců byl jen tenkráte možný, kdyby stal se Vácha oficírem. Jako až posud plukovnice proti Váchovi pracovala, tak měla nyní na přemlouvání Irmy pro něho působiti, a nebylo pak pochybnosti, že působením plukovníka mohla Váchovi skvělá kariera se

otevříti. Patrno, že brala Irma na se úlohu těžkou a lopotnou; leč což na tom, jen když věřila, že ji se zdarem podnikne a dobře provede. Vácha sám tomu věřil, neboť domníval se, že Irma matku svou lépe zná než on, ano klonil se i k náhledu, že až posud příliš nepřátelsky plukovnici posuzoval.

Slunce již zapadalo, když milovníci se rozcházeli. Při rozchodu položila slečna Irma hlavičku svou u vrátek na prsa Váchova a zahleděla se do něho s nevýslovnou láskou. Tu odstoupila od Váchy všecka nesmělosť, všecka posavadní zdrženlivosť. Vzal spanilou dívku kol útlého pasu, vyzvedl ji se země a přitiskl ji k blaženým prsům svým. A v prvním, dlouhém, vroucím políbení splynuly duše jejich v jedinou pověčnou bytnosť a zasvětily se sobě na život a na smrť.

* *
*

Přes týden přemítala slečna Irma úmysl a záměr svůj v srdci; posléz odhodlala se učiniti konec trapným nejistotám a dosíci jasna a pravdy u věci, jež ani okamžik s mysli jí nešla a k rozhodnému kroku ji pobádala. Něco nového přimnožilo jí starosti a nepokoje. Pozorovala, že nadporučík jeden, rodem baron, jehož co nejdříve čekalo povýšení za setníka, více si jí všímá a jí se dvoří, než snáší se s obvyklou zdvořilostí a ku dámám šetrností, ano, co horšího, zdálo se jí, že otec i matka v přítomnosti její více o něm mluvívají, než by bylo záhodno a slušno. I usnesla se na tom v čas s matkou vážné a rozhodné slovo promluviti, a použila k tomu první příležitosti, jež se jí nabízela.

Začátkem června, za deštivého odpoledne, byla plukovnice s Irmou v saloně. Dcera seděla s vyšíváním u okna, matka probírala se v nějakém módním časopise.

»Jak ti ubývá práce?« prohodila plukovnice jako by náhodou k Irmě.

»Nevalně, matinko,« odvětila Irma; »ne snad, že by byla práce páravá, ale že něco tesklivého srdce mé tísní a mysl rozptyluje a od díla odvrací. Chciť se tobě, matko, svěřit a prositi tě zároveň za laskavou radu a za pomoc, jež docela ve tvých rukou spočívá.«

Plukovnice upjala s podivením zrak svůj na dceru.

»Týká se prosba má osobnosti,« pokračovala Irma, »o níž to asi nejméně tušíš.«

»Koho tím myslíš?« tázala se plukovnice nepokojně.

»Bývalého učitele našeho, Váchu. Zapuď, matko, k vůli mně každou nemilou upomínku, jež snad při tom slově v tobě se probouzí, a otevři srdce šlechetným citům lidskosti. Viděla jsi, jak ubohý ve svém ponížení trpí, že věru hoden jest naší slzy.«

Plukovnice zapýřila se nevolí a zlostí.

»Nerada slyším,« odpověděla po chvilce, »že zmiňuješ se mně o člověku domýšlivém, pošetilém a ve smýšlení svém sprostém a drzém.«

»Snad není, matinko, takový, za jakého jej máš,« namítala Irma vlídně. »Možná, že neznáš ho dobře.«

»Snad znáš ho ty lépe?« hněvala se plukovnice.

»Troufám si tak tvrditi, matinko. Leč pusťme mimo všecko, co snad zastírá světlo a jasno mezi námi. Jáť poznala důkladně Váchu, neboť jsem s ním na jeho prosbu mluvila a on se mně objevil v holé a pouhé pravdě, prázdný vší přetvářky a klamu.«

»A ty se neostýcháš,« vyjela plukovnice, »mně, matce své, to bez obalu říci do očí?«

»Matinko, prosím snažně, nerozčiluj se, buď mírná. Pusť zatím Váchu s očí a obrať všechnu pozornosť na mne, na své dítě,« mluvila Irma se sepjatýma rukama.

»Nešťastnice! On tě obloudil, ty ho miluješ více než kdy!«

»Je to neštěstí, matinko, že miluji?«

»Což šílíš, nezkušené děvče?!«

»Mluvím s plnou rozvahou, matko.«

»Šílíš!«

»Mluvím jako milující žena, ne jako nezkušené děvče!«

»A ne jako dcera!«

»I jako dcera posud mluvím, a na tobě jest, aby ten poměr potrval mezi náma.«

»Ty jej rušíš, ne já,« rozhorlila se plukovnice, vstala prudce a popocházela po komnatě. »Dcera plukovníkova a sprostý voják!«

»Což dbá srdce rozdílu stavů! Pravá cena v pouhém jen leží člověku!«

»Pošetilosť, nehodná odpovědi! Víře nepodobno, že tak bys se mohla zahoditi, že slézáš se za mými zády se sprostým vojákem, že šlapeš česť vlastní a povinnou úctu k rodu svému, že máš drzosť šílené chtíče své přede mnou vykládati!«

Uražena do nejhlubší duše vyskočila Irma a zapálila se hněvem.

»Já nikdy se nezahodila a nezahodím,« zvolala, »já česť svou neposkvrnila, aniž jest chtíč můj šílený. Snad mýlíš se v osobě.«

Tvář plukovnice zalila se krví, duše hanbou a zlostí. Irma střelila ji do živé duše.

»Bídnice!« zasípala rozlícená ženština na Irmu, »tak mluví se k matce? Ani slova více, nechceš-li, abych na tebe nesáhla. Trpělivosť má je u konce, jdi mi z očí a domu, pohled zmije mi milejší nežli tvůj!«

Po té chtěla kvapně odejíti. Irma zaskočila jí cestu a chytila ji pevně za ruku.

»Neodejdeš, matko, dokud neuslyšíš, co mám já tobě říci,« zvolala hlasem plným síly a důstojnosti.

»Přišla jsem k tobě s důvěrou a nadějí a předkládala ti prosby své s více než povinnou úctou. A jak tys prosby srdce mého přijala, jak ty se mnou zacházíš? Víš, kdo jsi ty a kdo jsem já? Tys žena, jež aby ukojila vilné a šílené své chtíče, chytře jsi svedla nezkušeného mladého muže, jehož, když z hnusného bahna nemravnosti tvé se chce vytrhnouti, pronásleduješ a mstivostí svou hubíš. Tys hříšně s ním se slézala za zády muže svého i dětí svých, tys zhanobila svou vlastní česť a česť rodu svého, tys zapomněla na povinnou úctu k dětem svým jako matka a roztrhala lehkomyslně nejsvětější svazek, jenž člověka víže k člověku! To jsi ty! Ne ty nade mnou, ale já nad tebou pronáším soud. Před tváří živého Boha, ve jménu muže tvého a dětí tvých odsuzuji tě k věčné hanbě a lítosti.«

Irma domluvila, neboť plukovnice ji už neslyšela. Zdrcena spravedlivým soudem vlastního dítěte sklesla v mdlobách k nohám Irminým.

* *
*

Tážete se, co dále se stalo? Povíme si to krátce.

Štěstí Irmy a Váchy nemohlo se podle toho, co jsem vám vypravoval, již zazelenati. Láska jejich narodila se na nešťastné planetě; konec její byl smutný. Žalosti a nehody jen jen se sypaly na nešťastné milence, tak že konečně ztratili všechnu důvěru v lepší budoucnosť, až si zoufali. Nadporučík stal se setníkem a plukovník i plukovnice doléhali na Irmu, aby se mu zasnoubila.

»Raději smrť, než život bez Váchy,« vyjádřila se Irma, a slovo její platilo jako slovo muže. Vácha sám byl života syt; nemyslil také jinam nežli na smrť. Jak se spolu srozumívali, to nevím. Vácha byl strašně nemluvný a zamyšlený. Já sázel s kuchařkou plukov-

níkovic do loterie a všecka psaníčka jejich šla našima rukama. Oba jsme byli jen tak slepé nástroje. Netušili jsme, k čemu podáváme ruce.

Byla noc před svatým Janem. Jasná, teplá, všecko v polích vonělo. Náš šik byl komandován na stráž k prachárně, Vácha jako sprostý voják, já jako svobodník. Vácha byl nad obyčej vesel. Sliboval, že zítra, o jeho svátek, půjdeme na víno.

»Tak tě mám rád,« pravil jsem k němu. »K čemu věšeti hlavu a choditi jako po smrti. Celý svět je hloupost.«

»Ohromná hloupost,« doložil Vácha.

V deset hodin zaváděl jsem Váchu na stráž nahoru k prachárně. Po nebi táhly obláčky, jakoby to bylo dnes. Když jsem odcházel, řekl Vácha: »S Bohem, Rybo!« Odpověděl jsem: »Ve dvanáct se shledáme.« Neshledali jsme se. Před strážnicí jsem se zastavil a pohleděl k vršku. Zdálo se mně, jakoby za prachárnou u magacínu byly se kmitly ženské bílé šaty. Myslil jsem, že to klam, neboť oblak zakryl právě měsíc. Ale nebyl to klam. V jedenáct hodin padla strašlivá rána, tak hrozná, že rozpadly se tabulky v oknech strážnice na kousky. Jakoby do nás bylo uhodilo. Leknutím jsme oněměli. Po hodné chvíli vyběhli jsme. Prachárna vyletěla do povětří, s ní Vácha, a jak se později ukázalo, i slečna Irma. Byl to strašný výbuch. Teprve k ránu shledávali jsme roztrhané a strašně zohavené kusy jejich těl na čtvrt hodiny v okolí. Po Váchovi našlo se v kasárnách psaní, určené jeho rodičům. Tam stálo, že vyhodí sebe i Irmu do povětří, aby po obou nezůstalo ani památky. Často už jsem o tom přemýšlel, proč tak hroznou smrť si vyvolili, a posud jsem si to nevysvětlil. Snad chtěli umříti po vojansku, a Vácha si netroufal Irmu do srdce střeliti. Takto umřeli jeden na prsou druhého. Bůh je pomiluj!

»A což plukovnice, pane desátníku?« tázal se krajan Váchův z Nebuzína.

»Však na ni došlo,« odpovídal desátník Ryba. »V témž roce umřel plukovník a ona se pak provdala po třetí za mladého prý, ale chytrého ptáčka, který jí pomohl od peněz a statků, jež měla v Uhrách. Když sestárla a nic už neměla, upláchl jí třetí pan manžel, a ona seděla na stará kolena pěkně v hloží. Starší syn, jediná její naděje, padl prý u Hradce, a druhý hoch čeho se chytil, nevím. O tom všem dověděl jsem se předloni od bývalého komorníka plukovníkova. Krásná a záletná paní a necitelná matka vzala konec, jehož by žádná žebračka jí nezáviděla. Rok před svou smrtí nadobro oslepla a neměla, kdo by soucitem v bídě a nemoci jí ulevil a ji opatřoval. Zahynula v bídě a ve špitále. Tak již na zemi Bůh ji potrestal za to, co páchala na dceři své a ubohém Váchovi... Pět minut před dvanáctou. Svobodníku, čas zaváděti stráž.«

PÁTER ANTONÍN.

I.

Roku 1848, v neděli dne 19. března, bylo u nás město na nohou. Mladým i starým svítily oči a všichni přikládali u veselém chvatu ruce k práci, jíž nikdo do dlouhé smrti se nenadál. Mělať se večer oslaviti konstituce udělená králem Ferdinandem. Slavnosť se povedla.

Sotva se stmívalo, šli do rozsáhlého dvora starožitného hradu, jenž od dob Marie Teresie obrácen byl v kasárny. Žlutá, jako hlinou natřená vrata, omalovaná velikým orlem rakouským, otevřela se dnes pohostinně dokořán. Odjakživa bývala nepřístupnou hrází, po patnáctém březnu ty hráze se rozpadly.

Odbila sedmá hodina večerní. Zvony se rozzvučely, a na Dubcích zaznělo hřímání z hmoždířů. V kasárnách hnul sebou spořádaný průvod a vystoupil z vrat do města osvětleného, chvojím, průsvitnými obrazy, branami a jehlanci okrášleného. V čele za praporem s českým lvem kráčela turecká hudba a za ní táhl průvod s pochodněmi, svítilnami, svícemi a praporci v nekonečném jásotu.

V přední části průvodu šla honorace.

Když se sestavovali, pravili páni k malému muži v dlouhém černém kabátě s velikou kokardou na prsou: »Pojďte s námi, pátere Toníčku!«

»Jděte mi!« odvětil ten s nevrlým přízvukem, mávaje holí; »já půjdu s lidem.« A připojil se k zástupu lidu, jenž průvod uzavíral.

»Hle, hle, velebníček!« voláno, »a drží se nás!«

»Z lidu jsem vyšel, s lidem půjdu do smrti. Sláva národu!« volal kněz.

Dvě měšťanky zavěsily se mu za ruce. »Dnes budete náš, velebný pane; komu je co do toho? Máme konstituci, máme svobodu!«

»Máte pravdu, matky,« odpovídal kněz, »jsme bratří a sestry. Jeden duch, upřímnosť nade všecko!«

Průvod vinul se hlavními náměstími a ulicemi, vystoupil pak za město a zahnul v levo v stromořadí, v poli vypálili ohňostroj. Potom šel průvod jinou stranou do města a naposled stanul na náměstí. »Sláva, vivat, ať žije,« nemělo konce, neboť na náměstí měl se průvod končiti. Posléze se vlny hukotu utišily, nastalo na okamžik ticho.

Toho použil páter Antonín a vystoupiv na špičky a mávaje holí volal srdečně a upřímně: »Bůh dej zdraví našemu králi, že nám dal konstituci!«

Sousedé vzali kněze na ramena.

»Slyšíte ho? To je páter Rulík,« prohodil jeden v předu k svému sousedu.

»To je on, musí míti vždycky něco zvláštního.«

II.

Páter Rulík byl deficientem a byl u nás na pensi. Vidím ho: malá, kostnatá postava, lebka významná, veliké, sivé oči, zapadlé pod pěkně vyklenutým čelem. Od kořene nosu táhla se čelem nahoru hluboká rýha. Kdo nemyslí mnoho, nemívá té rýhy. Však nebyli by ho dali do pense! Nebo co zdraví se tkne, byl jako Rus. Vlasy byly krátce přistřiženy a poněkud šedivy, po obou stranách tváří vráskovitých byly krátké licousy. Co do věku soudil bys na padesátku. Proč pátera Antonína dali do pense, nevím. Lidé povídali, že to z kaplana na faráře nepřivedl proto, že měl svou hlavu. Jinak rozpolčil se prý s rozumem a má prý jistě asi o půldruhého kolečka více. Tak povídali jedni.

»Páter Rulík stokrát více prodal, než mnohý jiný za celý svůj život koupí,« říkávali jiní. »Pravda, podivný je, ale kde stojí, že musí býti jeden jako druhý?«

Páter Antonín měl své zvláštnosti. Nikdy se neusmál, byl zamyšlen, chodil rychlým jako potrhlým krokem, mávaje kolem sebe holí. Jedl-li, než se dal do jídla, dal kousek každého pokrmu stranou. Říkali, že ohání se holí před zlým duchem, a ten štipec od pokrmu že dává zlému duchu, aby mu nevstoupil jídlem do těla. Páter Antonín nikdy se nevyjádřil, proč to dělá, ač ho tím často zlobili I způsob života jeho byl neobyčejný. Zůstával u Kačerů pod podloubím. Kačerovic byli bohati, neměli dětí. Oba rádi pili a co do nevymáchaných slov nebylo jim rovných.

Purkmistra, za jehož dlouhého panování ani jednoho žida neodvedli, a slavný magistrát protřesával starý Kačer jako omlatky ve stodole.

Páni říkali: »Co počneš s ním? Blázen a opilec!«

A Kačer říkával: »Kancelářská kapsa, kachní žaludek. Nedokrmíš se. Umím stříleti do nich stříbrnými a nechybím se.«

Kačerovi všecko prošlo. Byla doba předbřeznová, v níž i zámožní měšťané podle se klaněli. Starý Kačer docházel svou neohrožeností i jisté slávy. Vyhýbali se mu, aby nedostali u slavných úřadů vroubek. Za nevím co nebyl by nikdo se přistěhoval do Kačerova domu. A páter Rulík tam zůstával. Člověk takový nemohl býti při zdravém rozumu.

U Kačerů bydlila vdova Mikšová, měla v přízemí krám a prodávala vařečky, hrnky, mísy a dětské hračky. Měla dceru Bětušku. Bětušce bylo už dávno přes třicet a pošilhávala na pravé oko. Jinak byla pracovitá a přičinlivá, dobrého srdce, málomluvná a pobožná. Přisluhovala z ochoty nahoře páteru Antonínovi. Ale mnoho jí udělat nedal, udělal si vše nejraději sám a nepotřeboval nikoho.

Tak prý to u něho vypadalo až hrůza! Chtěla-li Bětuška smýčiti, odbyl ji: »Pavouci mají tak právo k životu jako my lidé. Mně nepřekážejí.«

Vařil si sám. Veliké práce mu to nedalo. neboť doma byl vegetariánem. Ale byl-li pozván k obědu, jedl také maso. Do pokojíka jeho těžko se bylo dostati. Buď k sobě nepustil, anebo byl-li kdo známý, vyšel ven a přijal ho v síni. Lidé říkali, že má doma černého kocoura, který po celý Boží rok z příbytku nevyjde.

Bětuška byla Antonínovi pečlivou Martou. Zvykla si na způsob jeho a starala se oň jako matka. Páter Antonín nikdy ji nepochválil, ale v srdci byl jí vděčen.

Když přišel z nějaké kněžské hostiny, přinášíval jí kornout s cukrovím. »Snězte to, Bětuško!« To bylo celé jeho uznání.

Čas po udělení konstituce byl i u nás hybný a veselý. Lidé dostali jinou krev, rozdíly stavů zmizely

a upřímnosť, láska a svornosť jevily se v jednání. V dešti, při hřmění a blýskání sestoupilo se jednoho dne obyvatelstvo na městské střelnici v národní gardu. Udělali čtyři setniny a zvolili důstojnictvo. Promoklí táhli ve spořádaném šiku s tureckou hudbou do města. Byla to podívaná. Mezi důstojníky kráčel s holí přes rameno páter Antonín. Zvolili ho za polního kaplana. Nastaly besedy se zpěvy a deklamacemi. Páter Antonín dovedl se ukázati. Jestliže pana Anna nabírala mužské deklamací o pivě, vystoupil po té páter Antonín a měl teplou řeč o kafíčku.

»Kdo by to hledal v našem polním páteru,« říkali mužští. »Nemusil on choditi k Rubešovi pro nápady, má jich sám dost!«

Začátkem dubna začaly z královských lázní vycházeti Havlíčkovy »Národní noviny«. První, veliké, samostatné noviny! Radosť k nevypsání!

Chtěli, aby páter Antonín předčítal. On podíval se na žurnál a vložil jej do rukou krejčímu Kaňákovi, známému to čtenáři a vlastenci. Kaňák čte. Ticho jako v hrobě. Páter Antonín neodvrátil oka od novin a od čtenáře. Jedva že mrknul. Proč nečetl sám? Proto: »Národní noviny« nebyly tištěny švabachem, místo zavřeného *v* stálo počátkem slov *ů*, spojka *i* nepsala se ypsylonem a po *c* atd. stálo *i* místo *y*. Proto páter Antonín nečetl.

III.

Čas ubíhá, přinášejí, odnášejí. Přinesli a odnesli.

Bylo ráno, smáli jsme se, přikvačil večer, slzeli jsme. Čas odnesl krvavé letnice pražské, odnesl slovanský sjezd, národní výbor i říšský sněm, a všecky ty hrady

českých nadějí. Rozum se zarmoutil a schoulil v koutek jen tím se těše: Co ty nedáváš, přinese čas.

Nadešli dnové temní a smutní. Podezřívalo se, internovalo se a zavíralo se.

Páteru Antonínovi sešedivěly silně vlasy. Nemluvil, ba vyhýbal se každému a hleděl zamračeně. Celé dni nevycházel z příbytku, a vyšel-li, vyhledával odlehlých míst, nejraději lesů. Tam sám s sebou vedl hlasité hovory, oháněl se holí více než jindy. Dělal v duchu maso; z koho, můžeme si pomysliti. — »Bídný čas, bídní lidé, nešťastný národ,« volával, »a to, že upustili od pokladu zděděného po praotcích, od švabachu, ypsylonu!«

Dostal psaní někde od Budějovic. Rozevřel je a aniž by četl, odložil je. Bylo psáno latinkou. Když po té mu Bětuška přinášela vodu, požádal ji, aby mu to přečetla.

Podpis na psaní byl: Blažej Hák, právní na odpočinutí.

Hák byl kamarád pátera Antonína od dětských let. Byli krajané, bydlili v témž domě. Ač o dobrá léta starší, opozdil se Hák pro chorobu tak ve studiích, že asi jen o dvě léta Antonína předcházel. Jako studenti kupovali české knihy a časopisy, oba vlastenčili, oba psávali básně o lásce a pásce, o vlasti a slasti. Povahami se různili: Antonín byl málomluvný, hloubavý, opravdivý, důkladný; Blažej nezavřel po celý den úst, život a svět bral z lehké stránky, vtipkoval rád a žertoval, a déle nežli hodinu se nikdy nehněval. A přece se měli rádi. Když je život rozvedl za tím a jiným povoláním, přiznali se, že nemají nad sebe lepších přátel. Psali si dlouho, pak přestali, jak bývá v životě, a neviděli se, leda jednou po mnohých letech.

Přítelovo psaní vzbudilo v páteru Antonínovi radostnou revoluci. Hák psal, že oba syny má dobře zaopatřeny, že je kolik let vdovcem a že si myslí: lépe

odpočinouti doma, v rodišti, nežli v cizině. Dále žádal Antonína, by mu psal, jak draho u nás a by mu vyhledal byt, že budou na stará kolena pospolu.

Vyhledav příhodný byt napsal páter Antonín Hákovi důkladným pérem list a připojil ke konci: »Přijď a neotálej. Co v poušti pramen v chůzi zemdlenému, budeš ty srdci mému v těchto bídáckých dobách reakce.«

Asi pět neděl po té přišel skrovný nábytek právního Háka a za čtvři dni po té přijel Hák sám, veliký, suchý, holobradý, se špičatou bradou a špičatým nosem Kdyby byl měl kníry a brnění, a kdyby se nebyl tak vesele díval do světa, malířovi byl by mohl seděti za vzor k Donu Quichotovi.

IV.

»Dovol, Antoníčku, odpustíš, že ti tak říkám, třeba tě osud zapsal do cechu těch černých ptáků, dovol, jak pak můžeš psáti ještě švabachem?«

Při tom vytáhl psaní Rulíkovo a rozbalil je.

Páter Antonín sebou trhl, jakoby naň vosa sedla. Strčil pravici za kabát a pravil vážně a důstojně:

»Proč bych medle nepsal švabachem? Či je krásnější litery nad švabach?«

Hák se rozesmál: »Co ti má člověk na to odpovědít?«

»Nevidí se mi, že by v mých slovech něco bylo k smíchu,« povídal páter Antonín vážně a důrazně.

»Všecko, kamaráde! Naposledy« — při tom podíval se do psaní a smál se znova — »a na mou věru, černé na bílém: pět cysařských s *y*, sylnic s *y*. Deset pytlů do toho, ty píšeš *y*.«

»Povĕčný to zákon našeho krásného jazyka, svatého to dědictví po —«

»Jdi mně k šípku s takovým dědictvím! Podle všeho jsi ty poslední Mohykán ze staré gardy nebožtíka Nejedlého. Milý brachu, stojíš na ztracené vartě!«

Páter Antonín mával kolem sebe rukama.

»Ty odjakživa, Háku, nenecháš ani mrtvých na pokoji. Nech Jana Nejedlého odpočívati v hrobě; byl to muž znamenitý, ctihodný!«

»A pobožný,« převzal Hák slovo; »modlil se: Ve jménu otce, ypsylon syna, ypsylon ducha svatého. Amen. Dejž to nebeský Pánbůh! A ty se posud tak modlíš?«

»Lepší byl nežli všichni vy neznabohové nové literatury!«

»A ctihodný a znamenitý! Ptám se, co napsal znamenitého?«

»Což Hlasatel, což jeho grammatika, nad niž posud nemáme, co Numa Pompilius, co Kvílení? To je všecko nic, není-li pravda, pane —«

»A zapomněl jsi na ‚Vlastenští zpěvové‘, za něž dostal professuru, ten chytrák, a na knihy všeobecné, za něž dostal císařského radu, ten reakcionář!«

Páter Antonín vyskočil. Professora, císařského radu, doktora veškerých práv a spisovatele Jana Nejedlého nazvati reakcionářem, slyšeti to z úst nejlepšího svého přítele! Páter Antonín stál omráčen a něm. Chtěl zahřímati do duše utrhačnému příteli, ale nebyl s to. Jazyk měl jako kus olova.

Hák pokračoval: »A tu jeho ctihodnost! Dokud byl Dobrovský živ, pěkně mlčel s ypsylonem, leda že si někdy za větrem ulehčil. Ale když nebylo se již báti duchaplného muže, tu spustil na celý pluh pan professor. Či v tom je ctihodnost? Pak se dal do Hanky jako tatík do chlapce, a když nemohl nic pořiditi, na

vrchnosti hořenovské vymáhal, aby Hanku jako poběhlíka jali a na vojnu odvedli. Či v tom je ctihodnosť? Ale habeat sibi, to bych mu prominul; ale že Jungmanna tajně u úřadu podezříval, u policie osočil a na svržení jeho s professury pracoval: to mu neodpustím, neboť v tom není za mák ctihodnosti, v tom je plný pytel kalokrevné pýchy, ctižádosti a slávychtivosti, jež stála beztoho jen na jedné a k tomu na chromé noze jako to jeho ypsylon.«

Páter Antonín celý vřel. Nikdy nelhal, proto se mu také nikdy dobře nevedlo, a vyjma to *y* připustil také každou pravdu bez výjimky k srdci. Věděl, že Hák mluví pravdu, ale Nejedlý byl jenerálem ypsylonistů; mohl co člověk pobloudíti, ale co ypsylonista nemohl býti špatným člověkem! Jako milovník pravdy byl by tedy páter Antonín při slovech Hákových zamhouřil oko, ale to poslední o ypsylonu a o jeho chromé noze rozpálilo jej k hněvu tak, že kasaje se proti Hákovi pravil: »Stál Veleslavín, stál Všehrd, stál Ctibor i Komenský s ypsylonem, proč my bychom o něm nestáli? V tom klíčí jádro všeho neštěstí našeho, že nerozumným chvatem odtrhujeme se od své minulosti, že boříme mosty za sebou a pouštíme se na vetchých člunech v rozevřené vlny budoucnosti. Vidíme, kam docházíme. Jest ypsylon s tou svou nožičkou viditelné znamení naší bytnosti. V tom znamení zvítězíme přes všechny skvělé šplechty notářův!«

»Tys, Antoníne, kus staré zříceniny v rozkvétající lučině naší národnosti,« horlil Hák; »jádro našeho neštěstí nespočívá v zanechání ypsylonu, ono leží v tom, že spali jsme, když sousedé bděli, že probudili jsme se trochu pozdě a tuze dlouho protíráme si oči. Pryč se sny o minulosti a pryč s malichernými hříčkami! V rukou zbraň, v hlavě světlo vstupme na půdu skutečnosti. Leží-li třeba hory v cestě, však máme zdravé

ruce, abychom je prokopali. To je moje slovo a znamení, a při tom zůstanu. S Pánembohem!«

Ani nepodal páter Antonín ruky odcházejícímu Hákovi.

V.

Právnímu Hákovi se v rodišti jeho dobře líbilo. Kromě pátera Antonína našel tam ovšem málo známých z jasných dob mládí svého, ale to nevadilo; vždyť každý dům, každá ulice, každý starý strom byl takovým známým.

Veselou společnosť našel tam také při víně a pivě, a čas mu pěkně ucházel. Nejoblíbenější vinárna byla u paní Žochové, vzdělané a roztomilé to paní, jež požívala pověsti první vlastenky v městě. U Žochů nalezl povždy společnosť, tam scházeli se denně klepy z města a příchozí z okolí a cizinci odkudkoli přišlí. Paní Žochová měla vtip, mezi hosty nečinila rozdílu, v hovoru a v zábavě jevila takt, byla docela podle chuti právního, jenž žert a zábavu miloval. Říkával: »Má zlatá paní Žochová!« a ona jemu: »Zlatý pane!« Poslední titul líbil se hostům a jmenovali jím brzy všeobecně právního. A zlatý pán nikdy nic nepokazil.

Od poslední rozmluvy s páterem Antonínem minulo několik neděl. Na blízku kdesi rozstonal se farář a poprosil Rulíka, aby ho zastal. Ochotný ypsylonista dlel několik neděl mimo město. Za ten čas nasbíral si Hák o svém příteli hromadu dat, jež zbudila v něm nepokoj.

»Nevím, nevím,« prohodila paní Žochová, »jestli vám odpustí. On si všecko dobře zapíše, a kdo mu sáhne na ypsylon, dobře nepochodí.«

»Vždyť jsme staří kamarádi,« namítal Hák, »co neprojde jinému, projde mně. Ostatně mne mrzí, že

jsem se s ním pustil do hádky a způsobil mu třeba hořkou chvíli.«

Jednou procházeje se spatřil Hák pátera Antonína na druhé straně náměstí. Zakýval naň a šel k němu. Páter se obrátil a šel domů. Nebylo pochyby, zpozoroval Háka a vyhýbal se mu. Háka to zamrzelo.

»Zlatá paní Žochová měla pravdu,« zabručel si. »Zpropadené ypsylon! Kdybych to byl věděl, byl bych si raději dal ústa na zámek.«

Po té přemítal, má-li k Antonínovi jíti, a usnesl se na tom, že zítra ho z nenadání přepadne a stůj co stůj s ním se smíří.

Posilniv se u paní Žochové na pouť k »uraženému ypsylonu«, šel v dobrém humoru. Přítel náš ve svém pokojíku dlouho neotvíral. Ale Hák nedal se odbyti, posléze klapla závorka a dvéře se otevřely.

»Pro pět ran!« zvolal Hák. »Tys uzavřen jako v zakletém zámku!«

»Před zlými lidmi,« odvětil páter se zvláštním důrazem.

Právní se zarazil. Leč spolknuv pilulku uvítání vstoupil rázně do příbytku knězova a posadil se na stolici, nedbaje, že knihy a papíry na ní jsou rozloženy.

»Pověz, Antoníčku, proč jsi se mně včera vyhnul, když jsem k tobě šel?«

»Protože jsem nechtěl s tebou jíti,« zněla odpověď.

»Tak! A proč jsi nechtěl?«

»Protože jsi zlý člověk!«

»Podívejme se! Víš co, pusť se do mne, když mne tu máš, a zatop mně!«

»Nemám chuti,« odpovídal páter Antonín.

»Víš co, podejme si ruce a nechme hněvu. Nesluší nám starým brachům. A pro takovou hloupost, pro chromé ypsylon!«

Páter Antonín nevolí zardělý prudce rozkládal: »Pravím tobě, ypsylon není žádná hloupost! Tisíce vašich titěrných *i* není ještě jedno vážné ypsylon. Ten jest náhled můj, jemuž věren budu do smrti, a kdo směje se mému náhledu, ten směje se mně, mé osobě, mému rozumu, mé pravlastní bytosti, a tomu já nepodám ruky.«

Hák se v duchu usmál; byl tomu rád, že dostal přítele do ohně.

»Odíváš barvou pravdy — ať dím s Veleslavínem — něco, co samo v sobě lichou parou,« povídal právní a nikoliv bez úmyslu. »Chci věřiti všecko, ať to psáno nebo není, ale že by člověka pravlastní bytost ležeti mohla v ypsylonu, k té řeči jakživ neřeknu »credo«, a proto jsem tvou pravlastní ypsylonovou bytost nemohl uraziti.«

»Advokátské vytáčky! Však znám je!« horlil ypsylonista. »To vaše credo! Slepičí vejce má lepší nežli vy. Což je vám ypsylon, což slavná minulost ctihodných předků, což výplody ducha jejich v literatuře pod znamením ypsylonu! Maluj si straky komu chceš, mně jich nenamaluješ. Přesvědčení, jež vpustilo kořeny v duši mou, je přesvědčení svaté, a úsměšky tvé, v nichž zavinuta zloba, k mému ypsylonu dávno hledají cesty!«

»A což nemůže se člověk zasmáti?«

»Směj se tomu, co smíchu hodno!«

»Smích má své právo!«

»K ypsylonu nemá!«

»A kdo mu je smí vzíti?«

»Bůh!«

»A Nejedlý a Jura Palkovič!«

»K čemu mne mučíš! Licoměrníku!«

V tom vstoupila Bétuška do pokoje, přinášejíc nějaký list. Oba muži pro chvíli umlkli. Přerušení hovoru bylo vítáno Hákovi. Chtělť rázem hovor obrátiti

a proto pravil, když Bětuška odešla: »Co soudíš, Antoníne, o celibátu?«

Obrat ten byl pro Háka rozhodně nešťastný. Jako každý myslící kněz, byl i páter Rulík zřejmým nepřítelem bezženství; viděl v něm jen nástroj, jejž vymyslila římská politika, aby roztrhla odvěčný svazek, jenž kněze spojoval s občanskou společností, aby utvořila z kněží odloučenou kastu, jež dobře jí sloužiti může v boji proti panovníkům. Mělť jej za pouhý disciplinární zákon, jenž mnoho koukole a pýru zasel, zplodiv konkubinát a ještě horší věci. Roku 1848 byl také páter Antonín slovem i písmem proti celibátu horlil z důvodů rozumových a lidomilných a nikoli sobeckých. Kdyby Hák někdy jindy otázku tu maní pronesl, byl by zajisté pověděl Rulík zcela upřímně, co o bezženství kněží smýšlí. Ale Hák volil nejnevhodnější chvíli. I soudruzi v povolání zlobívali Rulíka s Bětuškou a povždy jej tím rozmrzeli; ba chtěl-li ho kdo známý nabírati a zavadil jen o ypsylon anebo Bětušku, byl oheň na střeše. Ubohý Hák nemyslil na nic zlého, leč okolností stala se otázka ta jiskrou do prachárny.

Páter Antonín stanul před Hákem celý ustrnulý. Tváře mu zbledly, rtové zmodrali a oči zářily hněvem a lítostí. Jak v průvanu světlo třásl se a teprve po hodné pomlčce vypravil ze sebe dutým hlasem, úryvkovitě, jako když kamení sype se se stráně: »Tys člověk do poslední žilky nešetrný a zlý. Čím ublížila tobě ta dobrá ženská, čím já, že házíš mi do očí potupu a nestoudné podezřívání?«

Hák se té odpovědi ulekl. »Snad nemyslíš, Antoníne,« omlouval se zaražen, »že si myslím, jako bys měl něco s Bětuškou?«

»Ustaň!« rozkřikl se páter Antonín, »dobře, až příliš dobře cítím, kam míříš svými hanebnými střelami. Škoda každého slova mezi námi!«

Po té šel k oknu a nepromluviv ani slova na chlácholícího jej Háka, hleděl dolů v údolí. Právnímu nezbylo, než aby odešel. Šel k »zlaté paní« a pověděl jí všecko. Ulehčil si.

VI.

Téhož dne odpoledne potkal páter Antonín paní Žochovou.

»Jak pak je to, velebníčku, s tou vaší Bětuškou?« zažertovala; »však mně pan právní všechno pověděl.«

Páter Antonín ani nepozdraviv šel na děkanství. Děkan nebyl doma, šel ke kaplanovi.

»Však já mu posvítím, já ho budu soudně žalovati a zjednám si zadostučinění!« zvolal téměř bez sebe vstupuje do dveří.

»Což pak se přihodilo?« tázal se kaplan jaksi vesele.

»Vy to nevíte? Vždyť je toho plné město o Bětušce!«

»Kdo to roztrousil?«

»Kdo? Právník Hák, ten bezbožník. Hned napíši žalobu k soudu.«

»Co vás napadá, vy píšete švabachem a ten páni ani nečtou.«

»Jen se smějte, holobrádku! A kdybych měl krk na to vsadit . . .«

Klepáno na dvéře, vstoupil Hák. Páter Antonín chtěl odejíti, kaplan mu zastoupil dvéře. Co zbylo, než sednouti si a hleděti pod sebe. To páter Antonín učinil.

»Jak pak to je s Bětuškou?« ptal se kaplan Háka posměšně.

Právní na místo odpovědi přistoupil k uraženému příteli a pravil upřímně: »Podej mně ruku, Antoníne.

Už jsme dost staří a víme, že hněvání jest hloupost. Odpusť mně a podej mi ruku.«

Páter Rulík zastrčil si ruce nazad a neodpověděl.

»Starochu náš,« doléhal naň právní, »nezatvrzuj se v srdci proti mně. Jsi člověk, křesťan, kněz, vlastenec. A já jsem ten starý mluvka Blažej. Což zlého na tom, ptám-li se, co soudíš o celibátu? Bůh ví, já nemyslil na tvoji Bětušku!«

Páter Antonín vyskočil a běžel ke dveřím, jež byly posud kaplanem střeženy.

»Pusťte mne, mladíku!« zvolal odstrkuje mladého kněze ode dveří; »za žádný svět ani chvilky nezůstanu mezi špatnými lidmi.«

»Zvolna,« pravil kaplan, »což jsem já nebo tuto zlatý pán špatný člověk?«

»Vy ne, ale on. Ať to ví celý svět, já to dokážu!«

»Já že špatný člověk?« tázal se Hák.

»Tys špatný člověk!«

»Myslíš to opravdu?«

»Docela opravdu.«

Kaplan ustoupil, páter Antonín odešel.

Hák se zakabonil.

VII.

Právní byl muž zkušený a rozumný, leč přese všechen humor a veselou mysl in puncto cti trochu útlý a citelný. Také posud se mu nepřihodilo, ač byl dobrým šedesátníkem, aby byl někdo nešetrně sáhl na jeho česť. Pro pátera Antonína a byť jej nazval špatným člověkem, měl v srdci svém sto výmluv, a kdyby se to bylo stalo mezi čtyřma očima, ne jedno, obě nad pohaněním byl by zamhouřil oči. Ale ten »špatný člověk« byl vysloven před svědkem, a to Háka hnětlo

a přikalilo mu na více dní veselou mysl. Leč jaká rada! Stalo se, Hák musil urážku snášeti a snášel ji, ač netrpělivě. První dni čekal, že páter Antonín přijde sám a omluví se. Leč kdo nepřicházel, byl páter Antonín. Páter Rulík se v městě ani neukázal. Záhy z rána odčetl si mši a ostatní čas trávil samotářsky mezi knihami a pavouky ve svém zatarasenėm příbytku. Leč netěšil se dlouho z klidu ve svém zákoutí. Ještě v průběhu téhož týdne zdrtila jej novina, jíž by se byl nenadál ani do nejdelší smrti: právního Háka ranila mrtvice a v hodině učinila konec jeho životu.

Věc měla se tak: Jeden z přátel Hákových povoláním dostal se do Prahy a u večer před odjezdem vystrojil hostinu, při níž zlatý pán nesměl chyběti. Ráno teprve se rozcházeli a dva vedli zlatého pána domů, poněvadž by asi sám sotva byl odešel. Přede dveřmi příbytku najednou klesl v jejich náručí. Křísili ho, marno, přišel lékař, dělal prostředky, marno, asi za hodinu nebyla již naděje k životu.

Když Bětuška Antonínovi tu zprávu přinesla, nechtěl jí uvěřiti; tak byl překvapen a ohromen. Ale když mu udala pramen, z něhož tu novinu má, sklesl na stolici a zakryv si oběma rukama obličej dal se do bolestného vzlykání a plakal jako dítě.

A domníval se míti k tomu příčinu; neboť prostoduchý ten muž nepomyslil, že mrtvice byla nejspíše následkem hostiny, nýbrž bral za jisté, že Hák si vzal jeho hněv a urážku k srdci a že lítostí mu srdce puklo. Myslil, že on a nikdo jiný jest vrahem Hákovým!

Jedva že se vzpamatoval, vzal klobouk a šel na děkanství. Tam v chodbě potkal kaplana.

»Vidíte,« pravil tento, nic zlého nemysle, »pátere Antoníne, již je na prkně a vy jste mu ve středu nadal špatného člověka.«

Páter Antonín svěsil malomocně hlavu a pravil hlasem se chvějícím: »Jsem bídný člověk, zaslepenec, Bůh mi odpusť!«

Vymlouvali mu, aby nemučil své svědomí. Marno, nedal si vymluviti, že jest vinen smrtí Hákovou.

Po několika temných dnech a ještě temnějších nocech přisedl si ke stolu a psal nejstaršímu synu zesnulého přítele dlouhý list in folio. Pracoval o něm přes dva dny. Jaké myšlénky ten list v sobě uzavíral, nevíme, ale tolik dostalo se později v obecnější známosť, že syn Hákův příteli svého otce odpověděl dopisem velmi srdečným, plným opravdivé úcty k nejstaršímu příteli nebožtíka otce, mluvícím lahodnou řečí smíru a útěchy. List ten četl páter Antonín opět a opět a tiskl jej často k smutnému srdci svému jako dar útěchy a odpuštění.

Stálo však v listě ještě něco jiného.

Syn právního žádal pátera Antonína, aby si vzal na starosť postavení důstojného pomníku zemřelému právnímu.

»Nemohu se z úřadu odprázdniti a pro ten čas hrob otcův navštíviti. Zašlu Vám peníze, postarejte se o pěkný pomník a vhodný nápis. Jsem jist, že nikdo na světě nemůže lépe vyplniti žádosť mou nežli Vy, a že nikdo tak rád se jí nepodvolí, jako Vy, drahý pane!«

Páter Antonín staral se o pomník s úzkostlivou pečlivostí. Vážil za tím účelem cestu do Prahy a na nápise dal si velice záležeti. V potu tváře stloukal ku verši verš, piloval, že jiskry sršely, až sám si musil dát svědectví, že nápisu není rovného na celém hřbitově. V každém slově bylo aspoň jedno c a po něm y.

Pomník byl postaven, a páter Antonín vedl u vítězoslávě k němu paní Žochovou.

»Véru, krásný to pomník,« pravila zlatá paní; »čest vašemu gustu, velebníčku, kdyby ho zlatý pán viděl, líbil by se mu a přesvědčil by se, jak velice jste ho měl v lásce.«

»A co hlavní, matko,« dodal páter Antonín s jiskřícíma očima, »dobře se podívejte na nápis. Zvěčnil jsem švabach a ypsylon zlatou literou v českém mramoru.«

JEHLA.

Od nepaměti vzdychal, píchal a vysychal »na korábě«. Pro dospělé lidi zhruba nešil. Zákazníky jeho byli někteří starosvětští měšťané, předkem z předměstí, lidé to ze starého sékulum, jimž vrcholem oděvnického umění byl volný a vytrvalý šat; pak dělníci, již živili se v mozolech a potu, a posléze dítky z lepších domův až do deseti let; sumou lidé, na jichž mysl těkavý a měnivý motýl »moda« ještě neusedl. Pro modu vůbec si hlavy neumejšlel: pět anebo šest modních obrázků přibitých mezi okny na stěně mělo nejmladší datum — neračte se, mé zlaté čtenářky, lekati — 1850.

»Na korábě« říkali poslednímu sešlému domu o jednom patře na konci předměstí, kde bylo od starodávna mýto podle rozlámané rohatky a vybledlé vejsadní tabule, a kudy se jezdilo kopcem nahoru do Nepomuka. Něco šikmo naproti korábu bylo viděti úhledně vystavěné stodoly dvorce paní Stránické, a větry celého kalendáře sletovaly se tam po všecky Boží časy ve sněm s paní Meluzinou a braly notně na přetřes jeho firmu, černou to tabulku na jednom háku visící, jež z té příčiny vždy visívala na křivo, brzy na levo, brzy na pravo, jaký právě duch ovládal sněmovnu.

Na řečené tabulce stálo žlutou hlinkou v černém poli:

Pavel Kubásek Zhotov:
Oděvu Oboj. Pohlaví.

Kubásek vypadal jako každý krejčí z mody vyšlý a v rumy zapomenutí se propadající, jenž na stará kolena ocitl se »na korábě«; byl hubený jako šindel, vysoký jako hřáda, přihrbělý jako starý komorník; pleti byl neuleženého kozího sýra, šňupal a dbal přísně ano úzkostlivě na čistotný zevnějšek. Kdykoli vystoupil z korábu, byl vždy ulízán a ulíčen, že radosť byla podívati se: kalhoty měl vždy na štruple, kabát černý až po krk upjatý, placatou čepici co nejsolidněji na hlavu posazenou a boty vyleštěné. A co do chůze, věru nezadal si nic se samým panem purkmistrem: šel vážně a opatrně, vyhýbaje se starostlivě blátu a loužím, nikdy o nikoho se neotřel, a nedopustil také, by někdo za chůze otřel se oň. A nitro jeho připadalo pěkně k zevnějšku: s každým člověkem měl dobrou vůli a vázl-li někde nějakým dloužkem — což věru není div za našich zlých časů! — a nemohl-li svým závazkům býti práv, vedl si vždycky s věřiteli tak rozšafně, že mu rádi vždycky posečkali, vidouce v něm dlužníka poctivého a spravedlivého od čepice až do podpatkův.

Kubásek zkusil životem dost a dost. Bývaly časy, že bydlil na náměstí a od vánoc k vánocům tři, čtyři tovaryše živil. Leč růžový ten čas odkvetl: vzal se tu přímo z Vídně krejčí Vaňous a stříhal tak na šaty, že samému Kubáskovi z toho pot na čele vyvstával. Vaňous ho zastínil, Vaňous mu odloudil nejlepší domy, Vaňous ho zabil. Panu mistru Kubáskovi bylo přestěhovati se na předměstí a z předměstí postupem času až na koráb. Starosti, nedostatek, bída věšely se mu na šosy a nedaly

se setřásti, a musil je přijati za stálé a věrné společníky své domácnosti.

Leč při tom při všem nepozbyl mistr Kubásek na své cti ani tolik, co by třasořitka na svém ocásku unesla. Dostalo se mu ovšem časem pořádného dostiučinění; Vaňousa strhl jiný nový Vaňous až do smetí, tak že skoro v necti dokrejčoval, ale co z toho měl Kubásek? K učedníku, neřku-li tovaryši již se nezmohl, a třeba měl hodnou manželku a hodné děti, bolestným starostem neviděl ani kraje ani konce, a ač se modlil na předpis, štěstí se již nedomodlil.

Družka jeho dní i nocí, semper fidelis, paní Kubásková, byla s ním ve stejných letech a byla starostmi všechna ztrápena a uhnětena. Věru, odchovati sedm dětí v bázni Boží a poctivosti lidské, jest úloha, jíž my mužové ani s dostatek odvážiti neumíme. Tři z nich ovšem vystrojila do rakviček, ale ty ostatní byly zdravy jako řípa a měly papárnu jako pekárnu, a v domě nebývalo zhusta ani hrsti mouky, ani mírky bramborův, ani skývy chleba, a Kubásek i Kubásková musili často zachovávati přísnou diétu beze všeho předpisu lékařského. Truchlivý ten osud žaludku snášeli s tureckou resignací. vždyť nemohli přece děti poslati po městě na proso. Tomu bránila česť rodiny jich, jež i za nejtužšího nedostatku byla jich polovičním Pánembohem a již před světem skutečně zachovali neposkvrněnou. Když Kubásek nějaký ten oběd vyběhával, říkával si v duchu:

»Nějak bylo, nějak bude; bez víry nedostaneš se do nebe!«

A nějak vždycky bylo; my lidé, již jsme zvyklí do syta se najísti, ovšem nechápeme jak, ale Kubáskovic zachovali svou česť, a děti jejich byly zvedenější, nežli děti z nejbohatších rodin ve městě.

Toho času, o němž vypravujeme, měli své děti vesměs zaopatřeny. Nejstarší, Karla, byla v Praze služkou

u paní radové Třebické. Byla v dobrých rukách a měli ji rádi. Vždyť pan rada nedávno, když přijel do svého rodiště na prázdniny, osobně zašel si ke Kubáskovům a nemohl jim dceru jejich ani dost vynachváliti. Vida ve všech koutech nedostatek, daroval mistrovi pětku, zalhav si, že mu ji po něm Karla posýlá. A uhodil při tom na pravdu, neboť almužnu byl by sotva Kubásek, a třeba i z jeho ruky, přijal. Nejmladší, Fanča, byla za chůvu v Plzni, v domě velmi spořádaném, a děti prý ji měly radši nežli samu mamá; to vypravoval Kubáskové forman Hranička, jenž jezdíval do Plzně a všecko na vlastní oči viděl. Ostatní dva synkové byli oba krejčími. Starší ve Vídni a mladší až někde v Temešváru. Nebylo v roce svátkův, aby nebyli rodičům po několika zlatkách poslali. Kubásková pokropila ty peníze vždycky slzami a Kubásek chlubíval se kam přišel, jaké hodné děti mu Pánbůh dal. Že jeho zásluhou jsou hodni, nikdy ani slovíčkem se nezmínil, ale rozvážlivým lidem nemohl ústa zašiti a ti mu často tu chutnou pečínku po míse strkali, jako na př. starý regenschori Putynka.

Putynka byl vyhlášen za přísného morousa, a teprve když někdo za zlatku si chvály dobyl, chválíval ho za groš.

Kubáska měl ve své zlaté knize, předkem proto, že tloukl tak dobře bubny, jako nikdo ve městě. Kubásek počítal pausy na vous a tukl vždy v pravý čas, a kdyby byl měl v celém krédu jen jedinou osmerku; a jeho vír na bubny v intrádách! Sám Putynka něco podobného nevyvedl, ač se kolikrát v tom cvičil.

Inu, krejčovské ruce! Lehké jako pírka a pružné jako struna! Rád by si byl leckdo z hudebníků zatloukl bubny, ale Putynku ke svolení nepřimámil.

»Buď uhel nebo sníh,« říkával starý Putynka; »popel za nic nestojí!«

Tím rozuměl, že nechtěl ničemu polovičatému, prostřednímu, že chce člověka celého k bubnům, a tím byl mu jenom Kubásek, jenž si také na svém umění velice zakládal. O větších svátcích nezameškal ani jednou hrubé mše; čas ten již obětoval bubnům a Pánubohu.

Kubásková byla takto hodná, pracovitá a trpělivá žena, ale jazyka dar svěřil jí Bůh jako každé Slovance. I kromě tlučení bubnů na kůru měl muž její jiné své slabiny, k nimž nemlčívala. Tak jako každý krejčí šíval rád v neděli a slavíval rád modré pondělí. V ten den čítával rád »kroniky«, jež mu učitel Živna zadarmo půjčoval. Když byl Kubásek v kronice, mohla pod ním stolice doutnati, od kroniky se nehnul. A někdy nebylo ani na oběd; odkud se mělo v Kubáskové andělské trpělivosti nabírati? Mírně a několikráte napomínala Kubásková manžela, aby se šel po nějakém výdělku ohlédnout. Kubáska bral dopal. Jak se měl od Husa, Žižky, Poděbrada odtrhnouti a jíti po výdělku? Slovo dalo slovo, tu i tam třeskl výstřel, šarvátka tu byla jako na koni. Do Kubáskové vjela inkvisitorská jiskra, hrozila, že mu Kroniky spálí. Všecko snesl mistr, ale takové »jezovitské« surovosti nesnesl, ač byl takto pobožný člověk. Hejno výčitek lítalo mu kolem uší, tekly slzy; Kubásek šel pro kartáč. To bylo jisté znamení, že půjde z domu, neboť nežli vyšel, vykartáčoval se pečlivě Kubásek od čepice k botám.

Tato strojivosť nebyla Kubáskové po mysli. Mistr měl na př. někam jíti pro práci. I vypravoval se k vycházce jako chudý král do boje. Mistrové došla trpělivosť. Napomínala ho, aby nepromarňoval tak drahého času.

»Svatý apoštole národův!« odsekl Kubásek; »nepůjdu přece na ulici jako nějaký otrapa!«

Taková odpověď dopálila manželku jeho. Vytáhla stavidla, a proud se hnal přes Kubáska.

»Je to kříž s vámi ženskými!« naříkal mistr uši si zacpávaje.

»A já mám s tebou nebe!« vlípla mu Kubásková do očí a spustila litanii, co všecko s ním již zkusila, že mistrovi zaléhaly uši. Nebylo na jiném, nežli ohlížeti se po dveřích.

I jinak býval mistr náš při svém řemesle umíněn, z čehož mu pelyněk na hubené jeho roli životní rostl do honu. Mistrová by nám mohla kroniky o tom vyprávěti, a když byla nejvíce dopálena, měla naň střelbu, jež duši jeho sestřílela na hromadu a které jenom zřídka a vždycky naposled užívala. Střelba ta zahrnuta byla v jediné větě:

»Pro jehlu pálíš svíčku!«

Pořekadlo to, na pohled nevinné a nepříliš obsažné zavíralo v sobě pro Kubáska velmi smutnou historii.

Nebeřte mně za zlé, ale musím vám ji pověděti.

Četli jste třeba již větší hlouposti nežli tu, kterou ode mne uslyšíte. Nu, a pak — moudrý člověk čte jako Kubásek své kroniky: nečte, by jen četl a zapomněl na vezdejšek, ale aby z toho něco měl pro život.

Dobrý člověk by nevěřil, jak důležitá věc v krejčovině jest jehla. Nemyslím to jen theoreticky, jako že krejčí jehlou vezdejší chléb si vydělává, ale beru to z prakse. Není jehla jako jehla. Některou jehlou nepořídíš nic, a kdybys byl Krachem anebo Mottlem. Jinou ušiješ tři kabáty, pět nohavic, deset vest, a z jehly stává se teprve jehla. Ona se povede! Niť navlékneš třeba potmě do ní, v prstech drží se sama a což krejčoviny korunou: ona ti šije sama. Dobří krejčí mívají takovou »svou« jehlu; kdyby jim někdo druhý na ni sáhl, strhují povyk; berou ji s sebou i o modrém pondělí na procházku, pěkně a pevně zapíchnutou, a mnohý krejčík i když svou milenku k srdci vine, nezapomíná při tom,

aby nepřišel o svou jehlu. Taková jehla bývá neumořitelna jako právní vědění lidu.

Takovou jehlu měl i náš mistr Kubásek. Jak dlouho ji měl, ani nepamatoval, ale s mysli ji nepustil i když počítal pausy v kostele při bubnech. Kdyby mu ji někdo byl hodil mezi sta jehel, byl by ji z nich vyhledal, a přece neměla žádného zvláštního znamení ve svém průvodním listu. Ta jehla šila mu sama, píchala do látky jako jed a protahovala se mu jako úhoř; když docházela nit, zastavovala se takořka sama, jakoby věděla, že bez niti padá v nicotu.

Řekněte mi, jak neměl si jí vážiti, jak neměl ji milovati, jak neměl si na ní zakládati!

Byla sobota před svatodušním Božím Hodem. Kubásek měl asi deset dní velice na pilno. Díla se mu sešlo, že nevěděl, co dříve vzíti do ruky. Byly to ovšem jen šaty pro děti a pro chudý dělnický lid; ale ti těší se více na nové šaty, do nichž se o svátcích obléknou, nežli kdo jiný. Kubásek to věděl jako rozvážlivý člověk a šil, až ho ruce a celé tělo brnělo. I noci nastavoval, aby slovu dostáti mohl, a o modrém pondělí před tím přečetl jen jedinou kapitolu z nové knihy od učitele Živny, a i pro tu dostalo se mu od manželky výtopku. Kubásková mu pomáhala, kde mohla, vždyť byla beztoho polovičním krejčím, a nikdy nic nezkazila. Bohu díky, práce mu šla pěkně od ruky!

Do soboty do večera byla téměř všecka práce hotova, všechny kousky odneseny a odvedeny. Zbývala jen jedna věc, a to hlavní, a tu si mistr nechal naposledy, proto že se chtěl jí ukázati. Příznivec a přítel jeho, učitel Živna, měl vedle samých děvčátek jediného synáčka Vašíčka, kterému docházel čtvrtý rok. Vašíček byl tatínkův mazel, ba Pánbíček, a měl na Hod Boží svatodušní dostati první kalhoty, první kabátek, sumou první mužské šatičky.

Moudrý Kubásek dobře věděl, co to u dítěte znamená dostati první kalhoty, a Živna nemusil mu ani přikazovati, nebo docela na duši věšeti, že si ho do smrti rozhněvá, jestliže Vašíček na Boží Hod nebude míti šatičky hotové. Vašíček chodil již od čtvrtka se služkou ke Kubáskovům se vyptávat, jsou-li již kalhoty ušity. Kubásek mu dával těšínská jablka, slibuje svatosvatě, že nejdéle na Boží Hod v sedm hodin ráno šatičky hotové přinese; při tom přidával, že budou ty šatičky jako z cukru a že se jistě každý chlapec na ulici bude po něm ohlížeti. Ještě v sobotu, když byla Kubásková v trhu, zachytila ji paní Živnová a pohrozila jí, jestli pan mistr slovu nedostojí, že jí ani muži jejímu věčně věkův nebude směti na oči. Upomínky ty dotkly se Kubásky jako déšť husy: jak by mohl on z krejčovské liknavosti Živnovi radosť na Boží Hod pokaziti!

Byla sobota před Božím Hodem; chýlilo se silně k večeru a venku se již pomalu stmívalo. Kubásek měl již Vašíčkovi na šaty střiženo a všecko již na šití připraveno. Bylo jen potřebí k dílu si sednouti, do půlnoci mohly býti šatičky hotovy, záhy z rána mohl je vyžehliti. Kubásek byl ovšem vícedenní prací zmožen, také se dnes v noci jen málo vyspal a klapky ho mačkaly na očích a prsty trochu brněly, ale s věcí musitelnou nelze odkládati i kdyby měly ruce upadnouti.

Kubásek něco k večeři pojedl a žmole ještě v ústech chléb, vyhledal si »svou« jehlu, navlékl ji a dal se do práce. Manželku poslal si k »červenému volu« pro žejdlík piva na posilněnou. První a druhou niť šťastně vyšil; když navlékal třetí, stalo se mu něco, co se mu již dávno nestalo; »jeho« jehla vypadla mu z rukou.

Pobožný mistr v duchu zaklel a jal se ji hledati, ale ač měl takto dobré oči, nalézti ji nemohl. Mistr zaklel po druhé, tenkráte již nahlas, a brzo po té po třetí, leč jehly nikde nebylo; byla ta tam, jakoby

ďábel sám do ní zavichřil. Kubáska popadla zlosť a nevrlosť, až mu žíly na čele nabíhaly, a hromy se mu sypaly z úst za zpropadenou jehlou. Pak si vzpomněl, že již dobře není viděti na hledání. I rozsvítil dvoukrejcarovou svíčku, jež ležela na polici, a svítě si po jehle hledal znovu. S nahnuté svíčky kapal potůčkem lůj na podlahu.

V tom vrátila se Kubásková s pivem. Spatřivši to divadlo rozčepejřila se.

»Což jsi starý, pozbyl rozumu?« pustila se do muže. »Vždyť jsem s těžkostí po obědě podlahu vydrhla na ty Boží svátky, a ty mi ji celou lojem zneřádíš!«

Kubásek mlčky hledal dále; lůj se svíčky kapal jako dříve.

»Pro Boha tě prosím, co mi to na vzdory tropíš? To jsem přece jakživa neviděla,« rozehřívala se Kubásková.

»A ty mně mlč!« odpovídal nevrle mistr, hlavy nepozvednuv; »upadla mi někam, všickni černí vědí kam. Nemá noh. Daleko nemůže býti.«

»Ještě ke všemu se dej do látrování! Co ti upadlo?«

»Jehla!«

»Nevídáno!«

Kubásek se vzpřímil a opovržlivě díval se na ženu. Hlavu měl všechnu krví zalitou od přílišného shýbání. Vteřinu si vzal Kubáskovou očima na mušku a dodal důrazně a hlasitě:

»Moje jehla!«

»To je rámusu!« odsekla Kubásková. »Nech jehlu jehlou a vezmi si jinou! Pro hloupou jehlu nespálíš dvoukrejcarovou svíčku!«

»A povídám ti, matko, nepopichuj! Hloupá jehla! Ty víš, co byla moje jehla! A kdybych měl voskovou čtvrtliberku spálit, já ji musím nalézti a musím!«

»Nežli ji najdeš, mohl jsi míti kalhotky hotovy!«

Kubásek udeřil na stůl, až knoflíky skákaly,

»Povídám ti, ženo, nemuč mne! Ty musíš míti vždycky něco naproti, vždycky nějaké jedovaté slovo, že se duše po něm v člověku obrací! Rozsvěť raději lampu a pomoz mi hledat!«

»To by mně scházelo, abych s tebou ještě bláznila!«

Kubásek vrhl sebou na stolici, že v něm kosti zachrastěly. Vytřeštil na ženu oči a mlčel. Kubásková vyšla ven. Když se po chvíli vracela, seděl ještě na svém místě se svíčkou v ruce, jejímž lojem měl celou jednu nohavici pokapanou. Mistrová zatím trochu vychladla a pravila nutíc se k mírnosti:

»Vem, tatíku, jinou jehlu, napij se a dej se do práce. Beztoho jsi tyto dni se nevyspal. Nebudeš s prací do zítřka hotov!«

»Že přece uznáváš, že jsem prací zmořen! Jak se mám dáti do práce, když nemám svou jehlu? S jinou už dnes nic nedokážu. Já to vím. Najdi mi ji; já necítím už ani hlavu. S jinou jehlou už na práci nesáhnu!«

»To si jen tak myslíš,« odpověděla mistrová a hledala se svíčkou, jež už pomalu dohořívala. Po jehle nebylo ani potuchy. Svíčka dohořela.

»To je hospodářství!« rozmlouvala; »pro jehlu spálí svíčku!«

»To jsem už slyšel!« zasípal mistr, vyskočil, a jako by ho vosa štípla, vzal čepici a vyrazil ze dveří.

Kubásková si utřela zástěrou ústa a pomyslila si: »ať si jde, aspoň trochu venku vyvětrá a vychladne.« Rozsvítila lampu, vzala nůž, odškrabovala lůj s podlahy a dala se do drhnutí znečištěného místa. Trvalo hodnou chvíli, než byla hotova, a vzpomněla si teprve pak na tatíka, kde je. Kubásek nepřicházel. Sběhla dolů se schodů k oběma sousedkám, aby se po něm poptala.

Mistra tam nebylo a pověděly jí, že neslyšely ho jíti nahoru. Kubásková vyběhla před »koráb« na silnici

a rozhlížela se. Venku byla již tma a mělo se na déšť; odnikud nebylo žádných kroků slyšeti. Mistrovou pojímala úzkost pro muže. To jí ještě nikdy neudělal, co byli spolu, a pro takovou hlouposť, pro mizernou jehlu, jež jsou dvě, tři za krejcar. Tu někdo od města přicházel, šel jako o sudech, byl patrně opilý. Aby to byl Kubásek!

Krev i dech se v ní zarazily. Chodec se přiblížil, Kubáskové spadl centnýř se srdce. Muž její to nebyl!

Rozběhla se do předměstí a šla se k »volu« podívat.

Tam vůbec ani Kubáska nebylo.

Jinam do hospody ani nepřišel. Mistrová se vracela domů.

Ze dvora paní Stránické vyšel jí čeledín do cesty.

»Jste to vy, Kubásková?«

»Jsem. Neviděl jste Kubáska?«

»Právě že jsem ho viděl. Chodí za dvorem u studně. Já se ho ptal, co tam dělá, ale jemu není hrubě do řeči.«

Kubásková vyběhla jako šipka se silnice nahoru na mez a podél stodol za dvorec, kde byla studeň. Studeň ta stála již mimo dvorec a nebylo tam ani za dne veselo.

U studně stál její muž. Kubásková sběhla k němu, popadla ho oběma rukama za loket a promlouvala k němu laskavě a měkce:

»Staroušku, pojď domů, vždyť je venku chladno, mohl bys se nastuditi. Pojd, můj starý, pojď; pivo ti všecko vyvětrá.«

»Dobře, že přicházíš, ženo,« odpovídal temně mistr. »O čtvrť hodiny později a byl bych tuhle ve studni.«

Kubásková se otřásla omrazem.

»Jdi s takovou hříšnou řečí, staroušku! Vždyť jsi křesťan a tolik jsme již spolu unesli, a zítra je Boží Hod . . .«

»Právě, Boží Hod! A já nejsem už dnes k práci a Živnovu chlapci šatiček nedodělám, a slíbil jsem svatě, že to bude. Jsem špatný chlap, že slova nedodržím a ještě k tomu Živnovi, jenž mně tolik dobrého udělal, a pak Vašíček těší se na nové šatičky jako na smilování Boží. Ó, to mně do smrti z hlavy nevyjde!«

»Jdižiž s takovými myšlénkami! Nemožnosť je nemožnosť! Já to u Živnů všechno vymluvím. Pojď, starý, dnes už pracovati nemůžeš; tolik nocí jsi se nevyspal, odpočineš si. Pojď, a zítra budeš zase jako mník. Vašíček může míti šatičky na druhý svátek.«

Kubásek dal se odvésti. Doma vypil pivo a žena mu uvařila květ z černého bezu. Dal se svléci a uložil se do postele.

Kubásková od něho neodešla, pokud neusnul. Bylo to už dávno po půlnoci.

Ráno, sotva že si promnul oči, podíval se Kubásek nejprve na stůl při okně, kde ležely nedodělány Vašíčkovy šatičky. Zasmušil se a roztesknil.

Kubásková měla již téměř snídaní uvařeno. Obrátivši se k němu, laskavě hovořila:

»Spi ještě, tatíku, spi, nemáš nic promeškáno. Jak se nasnídám, poběhnu k Živnovům, abych to za tebe spravila. Nedělej si brykulí, všecko bude dobře. Až přijdu, pěkně se nasnídáš a oholíš. Máme Hod Boží, musíš na hrubou a zatlučeš si pěkně na bubny! K obědu udělám ti telecí na cibuli a seženu ti někde okurku na salát.«

Mistr podíval se mlčky na hodiny u dveří. Bylo již skoro půl sedmé; v sedm hodin nejdéle měl dílo odvésti. Vzdech se mu vydral ze sklíčených prsou Kubásková si uvázala nejlepší svůj šátek na babku a přehodila si vlňák, značně již ošumělý, a podívavši se na chvíli do zrcátka na stěně, odešla. Mistr vstal a šel

hledat svou jehlu, div si oči po ní nevyhlížeje. Jehly nikde nebylo.

»To není samo sebou,« bručel sám pro sebe, »to je zlé znamení. Bohu buď poručeno!«

Usedl si, sepjal na klíně ruce a svěsil hlavu. Vzpomněl si na studeň za dvorem Stránických a na všecky ty včerejší myšlénky, jež ho tak omámily, že málem byl by do studně skočil. Stud, lítosť, hanba div ho nepřipravily o rozum. Kdyby to tak někdo ve městě věděl, co by si o něm pomyslili? Vědomí, že on, starý, rozšafný muž, tak hanebného skutku se dopustiti chtěl, tak jej stýralo, že se až na bědy na sebe omrzel.

»Pavle, Pavle,« káralo jej stýrané svědomí, »kam se poděla tvá česť? Jakou šerednou odvárku jsi to sobě připravil?!«

Vstal a chtěl se mýti; leč vzpomněl si, že není ještě oholen; konal k tomu přípravy, postavil si hrnek na stůl a opřel oň zrcátko. Namydlil si tváře a přitáhl břitvu. Začal se holiti, leč ruka se mu třásla až běda! Řízl se, krev se mu objevila na tváři. »Nu, nebude tak zle,« pomyslil si a pokračoval. Najednou sebou trhl a vykřikl. Celá pravá tvář mu okrvavěla a krev smíšená s mydlinami řinula mu potůčkem. Vstal. V tom vrátila se Kubásková. Spatřivši muže okrvaveného zbledla jako smrť. Nemyslila jinak, nežli že se podřezal.

»Pro Krista Pána! Tatíku!« vykřikla zděšeně.

»Dej mi vodu, umej mne; všecek jsem se pořezal.«

Kubásková jej omyla a oddechla si. Přes levou tvář měl nahoře menší, ale pod tím dlouhý šrám. Krvácel stále, krev se nechtěla zastaviti. Mistrová natrhala hubky a zalepovala mu šrámy. Konečně byla s operací hotova. Kubásek se podíval do zrcátka.

»Ach, zle je, zle!« naříkal žalostivě. »Já dnes nebudu moci na kruchtu. Kdo bude tlouci bubny? Ó, moje reputace! U Živny padla a u Putynky padne také.

Všecko se proti mně obrací! Měl jsem raději skočiti do studně!«

»Vždyť není ještě osm hodin a do jedenácti budeš moci do města i do kostela.«

»To bohdá neučiním. Aby si lidé myslili, že jsem nějaký ochlasta, nějaký práč z krčmy. Udělej mi, ženo, po vůli a mlč mi! Jsem člověk hodný politování. Ponech mě mému osudu!«

»Vždyť si můžeš šátkem tvář zastříti!«

Kubásek vrtěl hlavou a zmalomyslněl. Oplakával v duchu svou ztracenou čest. Celé dopoledne proseděl mlčky; když bylo jedenáct hodin, uronil slzu jako hrách. Nesnídal a v poledne ani hrubě nejedl. Sousta mu tak rostla v ústech, že nemohl jich spolknouti.

Po obědě hrabala se Kubásková v šatech na věšáku, jenž zastupoval almaru, a tak ze zvyku prohledávala kapsy u všedních šatů mužových. Najednou radostí vykřikla:

»Už ji mám!«

Kubásek vyskočil a oči se mu zajiskřily. Žena přinášela mu »jeho« jehlu; byla v kapse u vesty. Bůh milý ví, jak se tam dostala. Spadla tam asi, když navlékal do ní třetí niť. Kubásek oživl jako chameleon, když po dlouhodenní pouti z Egypta pokropí se vodou. Poslal si pro žejdlík čerstvého piva, sedl ke stolu a dal se do šití na Vašíčkových šatičkách. Večer byly hotovy, mistrová odnesla je k Živnovům a prosila tam znova za svého muže.

Kubásek se bál zrovna do města, z daleka vyhýbal se Živnovi i Putynkovi. Jednou však z nenadání potkal se se Živnou. Učitel mu vyčetl pořádně levity a Kubásek ani nemukal. Ukápla mu jenom při tom slza. Ta slza Živnu obměkčila. Podal mistrovi ruku a řekl mu, jen aby si zase přišel pro nějakou knihu. Téhož dne volal naň již Putynka, regenschori. Ten byl horší patron

a podal si Kubáska tak, že nezůstalo na mistrovi suché niti. Kubásek přijímal mlčky zasloužené výčitky, a když Putynka chtěl mermomocí věděti, proč na Boží Hod opustil své bubny, pověděl mu všechno, co se mu s jehlou přihodilo. Putynka ho vyslechl, vážně vzal šňupec, odvážil jej v pravé ruce a šňupl si hlasitým svým způsobem. Chvíli pomlčev odpovídal pohnut:

»Pozejtří máme placené requium o deváté. Přijďte, Kubásku, tlouct bubny. Dostanete zlatku!«

Od nebožtíka Putynky mám tu celou historii o jehle. Lidé říkali o Putynkovi, že je moudrý člověk, a to proto, že když něco ze života vypravoval, nikdy nemluvíval do pole, nýbrž jistý účel s tím spojoval, který obyčejně ke konci zřejmě projevoval, aby mu bylo dobře rozuměno. I jehla Kubáskova jeho moudrosti neutekla.

»Ruku na srdce,« pravil ke mně na konec, »nemá-li i každý z nás svou jehlu, pro niž spaluje svíčky? Ale nejen my, lidé o sobě, i celí národové . . .«

»Dávám vám za pravdu,« odvětil jsem, »já aspoň už kolikráte spálil svíčku pro jehlu. Jsme již my lidé takoví: pro nepatrnou věc obětujeme někdy mnoho, nezřídka i blaho své.«

»Tak, tak, můj zlatý pane,« dokládal Putynka, »ale nesmíme také zapomínati, věc i sebe nepatrnější rozumně a zdravě odvažovati, poněvadž věc na oko malá může míti veliké následky.«

»Pravda,« přisvědčil jsem mu, »paklík sirek zajisté za krejcar jest, ale zápachu z něho za pět českých.«

»Tak, tak,« liboval si a nabízel mi svou tabatěrku. Bylo to veliké vyznamenání, nabízel-li Putynka někomu šňupec. —

Pan kontribuční.

Zahalen v oblak poesie kráčíval pan kontribuční Kolenec z příbytku svého v Děkanské ulici do berního úřadu. Všechen zjev tohoto pána byl produševněn tragikou, pravou a živou, jakou zplozuje život, týž život, v jehož proměnlivém kalendáři panují zlé větry, svívajíce kvítí blaha trpce zaslouženého do tůně zapomenutí.

Byl mně povědom pan kontribuční z kostelního kůru. Když byla jen poněkud slavnější mše, hrával na první housle, a sotva že doznívalo »Dona«, tlačívali jsme se již my chlapci k němu, bychom mu nástroj jeho domů směli nésti. Popustiv struny opatrně jako drahou masť ukládal housle do pouzdra červeným aksamitem vyloženého a povrchu velmi úhledného, vybral očima jednoho z nás a dal mu je nésti. Já byl poněkud s ním do přízně a domníval jsem se, že mám k houslím větší právo nežli jiní hoši, a také jsem mu nejednou housle domů odnesl, dostav obyčejně nějaký pamlsek od cesty. Pokud snáším pamětí, byl již tehdáž pan kontribuční zamlklý, málomluvný, a dával si vůbec na sobě záležeti, jakoby byl z panské krve. Úcty dostávalo se mu ochotně a nelíčené se všech stran a obíhal o něm městem jeden hlas, že jest to pán řádný a po-

čestný, k nižším dobrotivý, k sobě rovným přívětivý a lahodný a naproti vyšším jen potud pokorný, pokud připouštělo vědomí jeho vlastní důstojnosti a bezúhonnosti.

U Kolenců jsem si obyčejně pohrál s jediným synem jejich Ferdinandem; s Boženkou, druhým dítětem jejich, nebylo mně dobře do hry. Bylo to děvčátko těkavé a svévolné, a nedosti sličné. Školní hoši někdy za ní pokřikovali, že má oči jako žába z kalu, a ona se s nimi za to honívala a nejednou některému vakem s knížkami dala na pamětnou.

Choť páně Kolencova byla pěkná paní, přibledlá, štíhlá a útlá, a linie jejího profilu byly po hellensku ladny. Ruce její, na nichž mívala plno prstenů, byly jako z úbělu a tak lepotvárny, že i jako chlapec jsem si toho všiml. Lidé neměli ji tak rádi jako pana kontribučního a věděli jí nejednu hanu. Říkávalo se u domácích stolů, že si Kolenec hodnější paní zasloužil, že když pán jest v úřadě, a tam byl skoro po celý den, o děti hrubě se nestará, jim ve všem pouští vůli a příliš je nechává běhati, že by se zabila po kávových společnostech a klevetnictví že jí nad mandle a dorty. Také se povídalo, že pan kontribuční proto jest tak smuten a zamlklý, že v domácnosti po jeho nejde a že ho domácnosť netěší, a ač on ani k živé duši něčím podobným neprohlesnul, přece tomu dávána obecná víra a spoléháno na služebnou chasu, jež nepovolaně z domu vynášela smetí. Posléze proskakovalo i po městě, že milostpaní bez vědomí manželova se zavazuje v dloužky dokonce prý u židův.

Tak hovořilo se po domech a třeba i po ulicích, ale do očí panu kontribučnímu se nikdo s něčím nedobrým neodvážil, neboť ač byl vážen, ctěn a snad i milován, důvěrných přátel neměl. Podle povah svých

nikdy jich nehledal, ano když se mu i důvěrnější přátelství nabízelo, spíše ruku do kapsy dal, než aby ji ochotně podával. Nebylť družný, a besední stůl mu nebyl po mysli, a ač byl dalek sobectví a vůbec o lidstvo a jeho touhy se zajímal: lidí samých do srdce svého nepouštěl, uzavíraje se rád před nimi do ústraní vlastního mínění a přesvědčení a vlastních zkušeností. Kromě úředního povolání žil u vlastním svém světě, v němž hudba a předkem housle první jeho byly potěchou, radostí, rozkoší, princeznou věčně mladou a spanilou v zakletém zámku. A ty housle v jeho náručí nehrály, ale šeptaly, mluvily, zpívaly, jásaly, plakaly, naříkaly. Za teplých nocí letních stávali lidé v ulici, kamž otevřeným oknem z pokoje pana kontribučního hudba z jeho houslí se linula. Běda, kdyby byl někdo se zapomněl a radostí zatleskal: okno se uzavřelo a tak brzy neotevřelo.

A not měl pan Kolenec celé stohy a většinou vlastní rukou opsaných.

»Vidíš,« pravil mi jedenkráte, když jsem pouzdro s houslemi mu odevzdával a do krásné almárky s notami se zadíval; »ty noty dostane všecky Ferdinand.«

»A housle také?«

»Také, bude-li se dobře učiti.«

Ferdinand byl při tom a pojídal zcela netečně rohlík s medem a máslem.

Dokud nechodil do školy, byl Ferdinand mazlem pana kontribučního. Potom se otec v projevech lásky své mírnil, ale v srdci náruživě miloval hocha, jenž byl spíše povah drsných nežli jemných. Byl to hoch sličný, rusých kučer jako otec, a oči měly zrovna tak hlubokou mořskou zeleň jako oči otcovy. Učení ve škole nebral si příliš k srdci, a maje dobrý sluch a pěkné schopnosti pro učení na piano a housle nikdy nebyl nadšen.

»Vše se časem podá, až otevře se mu rozum,« těšíval se pan Kolenec a skládal důvěrně všecky naděje v budoucnosť, jež duší jeho hýbaly, v syna svého a pokládal ho vůbec za jediného dědice svého cítění, myšlení, chtění i umění. Pokaždé, kdy Ferdinand nějakému těžšímu hmatu se naučil, zajásalo srdce v otci, shrnujíc všechen obsah radosti své v kratičkou větu: »bude po mně!«

Ferdinand se snadno nevychovával a kde již mínění panu kontribučnímu nevystačovalo, radíval se s učiteli zkušenými. Leč nejlepší vychovatelé, bohužel, co prakticky provádějí, neumívají pověděti, a i ti, co o vychovávání píšou, nebývají z nejlepších. Přes tu i onu radu dávanou, jíž při chlapci použil, býval otec zhusta ve trapných pochybnostech, což přikalovalo mu čistotu jeho snah a působívalo mu časem noci bezesné. Leč novými červánky projasňovala se opět mysl jeho a znova ochotně dával se do díla, jež bylo mu životní úlohou. S manželkou svou býval druhdy na sporech.

Vyčítala mu:

»Ty popřáváš hochovi málo radostí, chceš, aby ti rostl za sklem podle toho, jak ho ořezáváš a zaléváš. Kam to povede? Hoch jesť pro život a nesvobody má dosti ve škole.«

Pan kontribuční popocházel po pokoji, přemýšlel a z pravidla na konec promlouval:

»Nech mne hocha na starosti a veď péči o to — zvláště když jsem v úřadě — by zdráv byl a nepřišel mi k úrazu. Co bych si počal, kdyby mi předčasně umřel! Jen toho ať se nedočkám!«

»Dobře, dobře,« dávala nevrle paní v odpověď a pomýšlela v duchu: »Mrzout, povždy mrzout! Jasného pohledu a laskavého slovíčka od něho neuslyšíš! Nebude již jiným!«

Ferdinand rostl jako z jara rákosí. Bylo mu již jedenácte let a chodil do poslední třídy hlavních škol. Bylo po vánocích, den před novým rokem. Bylo v sobotu, odpoledne, a na staroměstské věži odbily tři hodiny. Šeď jednotvárná, nudná i smutná povláčela oblohu; k sněhu se nemělo. Suchou a promrzlou třtinu po krajích městského rybníka probíhal řezavý větřík, že v ní chrastilo. Rybník byl již skoro tři neděle nadobro zamrzlý a ladná hladina byla porůznu počmárána tisíci čarami od želízek. Hned ze začátku při střelnici bavilo se klouzáním něco hochův a děvčat, a jen tu a onde dále viděti bylo některého jinocha na bruslích, poněvadž studenti byli na vánočních prázdninách. Letos se klouzačka povedla. Sněhu bylo málo a hned začátkem prosince padlo po sobě několik ostrých a suchých mrazů. Což dbala mládež ostrého větříku! Růžičky větříkem na lících namalované rděly se svěžím nachem, ústa o závod vykládala rozoumky a nohama probíhala rtuť. Kus od ostatních stála do půlkola skupina asi osmi chlapců, již mezi sebou něco projednávali. Ferdinand byl mezi nimi a tváře mu radostí jen jen hořely.

»Víte co, hoši,« vykládal soudruhům, »vykonáme cestu k severnímu pólu, do ledové země, až po most pod prachárnou.«

»Je tam daleko,« namítal jiný hoch, dobře ošacený; »a já musím o čtyřech býti doma.«

»Do čtyř jsme dávno tady,« odrážel důvod jeho Ferdinand; »kdo půjde se mnou, je kos; kdo nepůjde, bucek.«

»Pojďme,« rozhodli někteří; »kdo ví, nenapadne-li zítra sněhu, a pak bude po všem.«

Zpola se klouzajíce, zpola cupajíce dalo se jich šest na pochod. Dva, již zůstali, bojíce se předržeti dovolenou, žalostivým pohledem šťastnější druhy provázeli.

Městský rybník byl dlouhý a od stavidel nebylo mu viděti konce, poněvadž se nahoře v levo zatáčel, až kus za mostem, o němž se Ferdinand zmínil, se v mokrých lučinách ztrácel, jež mu vůbec poskytovaly vodu. Hluboký byl dosti a jen po krajích byla místa rakosím a třtinou porostlá a mělká. Naší výpravě k severnímu pólu, jíž přes to, že vítr jim do tváří fičel, žertovný hovor nedocházel, ubíhala cesta v pravdě jako na mýdle. Teprv asi tisíc kroků před mostem pojednou se zastavila. V místech těch býval nejjadrnější led a vozeno jej odtamtud do pivovarův a hospod. Poněvadž letos podle oblíbených pranostik věštila se krátká zima, pospíšili si s ledem a vysekána byla uprostřed hladiny prohlubeň značně široká a ještě delší, jež však před několika dny znova zamrzla. Led ji potahující byl mnohem slabší nežli starý led a měl také mnohem tmavější barvu. Výprava zastavila se k úradě, má-li se vrátiti nebo výsek obejíti; jediný Ferdinand, jenž jaksi v čele byl, stál na svém, aby šlo se jen rovnou přes výsek, led že již dobře drží a že jest hladší ke klouzání nežli jinde.

Leč hoši, jež obcházela bázeň, nechtěli po jeho učiniti, a tu, by je přesvědčil, navrhl smělý hoch, aby po kraji posečkali, on že půjde napřed sám a ukáže jim, že led jest jako skála. Ač mu to zrazovali, provedl svou a popošed několik metrův od nich po slabém ledě obrátil se k nim, vyňal z kapsy jablko, kousl do něho a vyskočil několikrát, aby ukázal, jak led pevný jest. Leč při několikátém výskoku praskl a prolomil se pod ním led. Hoch spadl po krk do vody, chytal se zoufale okrajů, ty se s ním ulamovaly a on utonul. Děsný skřek vyrazil z hrdla chlapcům, běhali na různo, než na tenký led o živý svět se nikdo neodvážil. Chodec, jenž právě po mostě šel, uslyšev křik hochů domyslil se neštěstí a úprkem běžel do strážnice k pra-

chárně pro vojáky. Tito přiběhli, ale nevěděli sobě rady. V tom přijel na bruslích dospělejší student, jenž dověděv se, co se stalo, úprkem dolů ke mlýnu ujížděl, odkudž asi za malou půlhodinku mlynář a chasník se řebříkem a hákem přibyli. Mlynář položil řebřík na tenký led až k prolomu a stoupal opatrně po něm ku předu, až mohl hák do hlubiny ponořiti. Za krátko vytáhl za šat z vody Ferdinanda, zsinalého a dávno již mrtvého. Pokusy o vzkříšení byly marny, nebylo, než utopence naložiti na rámě a donésti do mlýna, odkudž pak mrtvolu houní přikrytou na vozíku mládek do města odvážel. Žalostný a tichý byl to průvod: několik vyděšených hochův a mlynář šli za vozem, v městě pak průvod každým krokem rostl, tak že když přišli k domu pana kontribučního, bylo půl ulice lidí. Poslav prve po lékařích odnesl mlynář Ferdinanda do obydlí.

Téhož odpoledne seděla paní Kolencová u paní radové v pokoji libě vytopeném a voňavkami prodchnutém s několika paními při kávě, cukrovinkách a zavařeninách, a dámy, v nichž od požité vonné mokky každá žilka lupala, byly právě v nejživější zábavě. Pan kontribuční potil se právě se závěrečnými účty v úřadovně, když služka proň přišla zvěstujíc mu neštěstí. Více mrtev nežli živ potácel se domů a spatřiv zmodralou mrtvolu svého miláčka na pohovce, dal mu dvěma prsty lehký políček na studenou tvář a zalkav hlasem, jehož zvukem se ve všech přítomných srdce ve dví trhalo: »Cos mi to, Ferdinande, učinil?!!« poroučel se v mdlobách na podlahu. Téže chvíle vrátila se paní domů; zalomivši rukama bezducha svezla se na bezdůchého synáčka.

Ferdinand byl pochován. Pan kontribuční ležel padem a lékaři již mu netušili. Paní k němu nesměla, nesnesl její přítomnosti. Posléze, skleničkáři a dráteníci z Tater trousili se již po městě, ozdravěl a vycházel do blízké zahrady a zotavoval se ve vonném jarním výsluní. Lidé z lítosti chodili mu z cesty a on se stával nadobro samotářem. Nejhorší bylo, že po vypsané katastrofě i rodinný život jeho se rozpadával. Od smrti synkovy pan Kolenec hrubě souvisle se svou chotí nepromluvil, a mluvil-li s ní, točila se rozmluva jejich v šedém kruhu všedních potřeb a zájmů, volnější rozruch myšlének mezi nimi strnul a o srdečnosti upřímnější nebylo mezi nimi potuchy. Každým dnem patrněji od sebe se dálili, pán z hoře a bolesti, z nichž vinil paní, paní z vědomí viny, že nestarala se svědomitě o děti. Ovšem dávala sama proti sobě výčitkám svědomí pěknější barvičku, přisuzujíc manželu chlad a nelásku, ano nespravedlnosť k sobě, ale holé a břitké pravdy udusiti se jí nepovedlo. Prostřednictví matky své, povrchní to ženy, nepřijala, tušíc, že by mezi ní a manželem matčinou domluvou led se neprolomil, anobrž spíše sesilněl. Nejhůře bývalo v sobotu odpoledne, v den to úmrtí Ferdinandova. Téhož dne nebýval pan kontribuční ke práci, oči jeho hledívaly do jiného světa, nemluvil a občas kanuly mu po vyschlé jeho tváři slzy. Naladivši řeč svou k nejjemnější srdečnosti jala se paní jednou ho těšiti, leč on odpověděl jí zhurta a trpce: »Vrať mi Ferdinanda!«

V paní stydla krev a budila se v ní nevole a vzdor.

Ke konci postu vrátil se po letech do otčiny své nadporučík Dejmek, jsa služebně přeložen k praporu ve městě posádkou ležícímu. Již za let studentských viděl Dejmek rád paní kontribuční a ona jsouc v prvních letech panenství přála sličnému i uhlazenému jino-

chovi. Leč vichr životní rozvál je od sebe a vnadné přeludy mladé lásky vybledly v srdcích jejich v bezcennou upomínku. Nadporučík Dejmek byl muž v plné síle a v pravdě krásný, a obcovav v nejlepších letech s vybranou společností jevil noblessu, krásné pleti velmi vábivou. Hned první dny točily se za ním významné dívčí oči a vzdechy po lepém vojínu rozvlňovaly útlá ňadra tím více, čím zřejměji vystupovalo na jevo, že v nadporučíkovi více jest severu nežli jihu. Dejmek maní setkal se s paní kontribuční v městských sadech, oslovil ji a zapletl v hovor, z něhož útulné proznívalo dávné přátelství. Dojalať ho nejen posavadní spanilostí svou, ale i bolem svým, jenž jí dodával půvabný výraz trpící světice. I on učinil na ni dojem trvalejší, a ač se tomu vzpírala, nebyla s to, by obraz jeho s mysli setřela. Myšlénkami na milence z máje žití svého okřívalo srdce její jako lučina deštíkem, a česť a povinnosť, jež pobádána svědomím proti sobě do pole vedla, připadaly jí pomalu jen jako hnusné příšery, jež zloduch vrhl jí do výsluní šťastnějšího života. Nehledali sebe, ale nacházeli se, a příležitosti k vroucnějšímu a vzájemnému vyslovení časem naskytaly se dosti hojně, ochotný papír doplnil ostatek. Asi po čtvrtletě bylo veřejným tajemstvím mezi dámami, že stará láska mezi Dejmkem a kontribuční vyhnala nové a silné ratolesti. Pan Kolenec, jenž v usilovné úřední práci hledal zábavy a potěchy, nevěděl ani písmenka o tom, ano o prostou mysl řádného toho muže nezavadil ani stín nějakého podezření i když za jeho přítomnosti některý známý, ovšem v rukavičkách, žehavé té věci se dotknul.

Na podzim, odpoledne o sv. Václavě, překvapen byl zvláštní návštěvou. Dalať se mu ohlásiti baronessa Černovická, sirotek po majoru císařské armády, a za minutu vstoupila mladá a sličná dáma, v jejímžto zjevu zračila se rovněž tak intelligence jako rázná vůle a

samostatnosť v obcování. Byvši vlídně přijata poprosila za pohovor u věci »pro obě strany velmi nepříjemný«. Potom vypravovala jadrně a stručně, že přes rok byla nevěstou nadporučíka Dejnka, jenž její lásku zradil, zahořev náruživou láskou k jeho paní, s níž měl již za mladých let známosť.

»Vymohla jsem na matince,« pokračovala tlumíc pláč, »že mne sem vyprovázela, a přesvědčila jsem se, že tomu tak jest. Rozumí se, že jsem učinila, co mně česť a důstojnosť ženy velela: Dejmka vytrhla jsem ze srdce a zatratila. Leč tolik nejsem andělem, abych odepřela si pomsty, k níž mám svaté právo. Slyšela jsem, že jste z každé strany ctihodný charakter a že jste paní svou obelstěn. Žádosť obeznámiti vás se vším stala se mi takořka povinností. A tu povinnosť právě jsem vykonala.«

Pan kontribuční neodpovídal. Chmurné myšlénky jeho šly na různo jako mračna před bouří, a bledá jeho tvář zesinala. V tom vstoupila jeho paní do pokoje. Kolenec zvedl se z těžka z fotelu a opřev se oběma rukama o stůl přednesl zvolna a zřetelně vše, z čeho ji baronessa obviňovala, paní své do očí a žádal na ní odpovědi.

Paní stála před ním jako bezduchá socha; oči upjala k zemi a zachytila se křečovitě blízké skříně, aby neklesla. Pan Kolenec měl jistotu. Baronessa se zvedla, změřila zlobivě i opovržlivě vinnici a odešla.

Několik minut nepromluveno ani z té ani z oné strany. Konečně vzmužil se kontribuční a promlouval tiše a dojemně, ale určitě:

»Nemysli, Adélo, že obsypu tě výčitkami. Bůh mně dává sílu, že na sebe jsem spravedliv, a tu shledávám, že není vina na tobě, nýbrž na mně. Když jsme se chtěli, nikdy neviděl jsem, že jsem ti proti mysli nebo dokonce protivný. Bůh ví, že bych nebyl tebe požádal

za manželku. Byla jsi krásná a dobrá, mého srdce žádostí a radostí. První vina má byly moje housle. Kdo zasvěcen v tajemství hudby, kdo posvěcen tímto tajemstvím, jest dítětem cizího světa. I já jím byl a jsem, tys nechápala a nepochopila mne, a tím rozvírala se přes mou věrnosť a lásku k tobě mezi námi trhlina. Za dne byl jsem v úřadě, večer jsem hrával: byl jsem málo tvůj. A přece nám život splýval pokojně až do smrti Ferdinandovy. Tvou zásluhou. Náruživě, hříšně jsem to dítě miloval, a když jsem pomyslil, že co tys se s paničkami libě při kávě bavila, mé nejdražší dítě v ledové vodě zápasilo se smrtí, div jsem nezešílel. Nediv se, že jsem všecku vinu na tebe smítal, že jsem, když jsi mne chtěla usmířiti, ti šíleně v srdce hřímal: vrať mi Ferdinanda! Ty jsi se zatvrdila proti mně, a v době, kdy potřebí ti bylo nejvíce lásky, já ti ji odepřel, jiný ti ji nalhal.«

»Nenalhal!« ohrazovala se úsečně paní.

»Budiž tomu tak; věcí to nezmění. Jisto jest, že dopustil jsem se viny, a strašná Nemesis že mne zachvátila. Smiřme ji vzájemnou obětí: já obětuji i housle i Ferdinanda, ty obětuj milence, a česť i pokoj domu mého bude zachráněn. Vrať se na mé srdce, Adélo, a bude opět dobře. Vždyť máme ještě Boženku a s ní krásný cíl před sebou.«

»Pozdě, pozdě, Jene,« odpovídala paní všecka se třesouc: »nejsem tebe hodna, jsem bídná.«

»Já zvýším lásku svou a láskou učiním tě opět hodnou!«

»Z oblázku neučiníš démant.«

»Podej mi ruku a nespusť se jí více.«

»Ne, ne, ne, jsem štír, štír . . .« vykřikla zoufale paní a svalila se v mdlobách na zemi.

* *
*

Čas mijel. Nadporučík Dejmek dal se přeložiti: opovržen nevěstou nikdy již od zmíněného dne sv. Václava s paní kontribuční se nesešel. Paní Kolencová churavěla, manžel byl s ní jednu celou zimu v Meraně a obklopoval ji nebem srdce svého i vší povahy své; lec nebe to nevrátilo duši její pokoje a tělu zdraví. Zesnula souchotinami na srdci jeho. Pan kontribuční nedal se přeložiti od hrobů sobě drahých a vychovával svědomitě Boženku, jež dávno jest zdárnou matkou a pěkně hraje na housle. Dlouho dosti ještě kráčíval do úřadu zahalen v oblak tragiky, pravé a živé.

V Odyniecových listech z cest lesknou se mnohé perly z hlavy Mickiewiczovy. Jedna zní:

»Pramen vší poesie jest pravda a skutečnost; pro laika sice holá skála, pro zasvěcence však pramen nevysychající.«

Hodina v expeditě.

Byla to budova, při níž z vencí nebylo ani za babku malebnosti. Stála v levo na rohu z hlavní ulice, řečené Horní, do ulice Konvářské, kudy chodily kuchařky s koši a klepy na Zelený trh, a proti ostatním přívětivým domům vypadala asi jako strom chrousty ohlodaný mezi kvetoucími štěpy. Než jistý, ať tak dím staropanenský zakyslý humor nedal se jí odmluviti.

Již s čela bylo lze jí sečísti, že tu stojí krásnou hromadu let, a všecek stavby sklad i způsob jevil nad slunce jasněji, že vznikla ještě za oněch romantických dní, kdy veřejné budovy se stavitelům dražbou nepronajímaly, kdy nehledělo se k tomu, spotřebuje-li se o několik for kamene, vápna a písku více nebo méně, do úhrnka vzato, byla to důkladnosť v kámen vtělená. Byla dvojnásob delší nežli širší, měla jedno poschodí a byla kdysi zelenou hlinkou »obílena«; ale dlouholetý slunce pal, dešťův a chumelic přívaly, prachu spousty a větrů svist tak původní barvu přičmoudily, že sám Skréta slavné paměti by jí nenašel jména. Obruby oken a ploský pás, poschodí od přízemí dělící, bývávaly někdy bíly, než na ten čas byla to šeď a žluť v směsi nevýpisné. Vchod měl náš dům jediný z ulice Konvářské, dvéře byly železem pobity a začepovány v pevných

kamenných podvojích a z ulice vcházelo se do nich po třech hrubých, polooubloukových stupních, notně vyšlapaných, což jinak nebude s podivením, poněvadž v budově byl městský delegovaný okresní soud i okresní hejtmanství. Okna v přízemí byla zamřižována jako v kriminále a dobrých osm stop nade dlažbou uliční; hořejší okna byla beze mříží. Rozvrh místností uvnitř nebyl moderně jednoduchý a přehledný, chodby byly široky a skrovně jen osvětleny, a přízemí vesměs důkladně sklenuto. Leč nechme přízemí přízemím a pojďme nahoru. Tam z hlavní chodby uhneme na levo do užší chodbičky a z té prošedše v pravo předsíň o jednom okně, kde při zdech jsou prostá dubová sedadla pro čekatele, zaklepejme na dvéře výpravny čili expeditu. Nečekejme na žádné »dále«; neníť tam modou na otazný klepot odpovídati. Vstupme bez pozvání jako spisovatelé ze řemesla.

Býval jsem tam téměř každý rok návštěvou u pana Moučky, krajana a dobrého známého svého, a rád i ochotně přiznávám, že se to tísnivé, poněkud přituchlé kancelářské ovzduší této úřední síně mně do duše jaksi lahodně zamlouvalo, ano, což nad to, že zadouvalo v harfu mé obrazivosti asi jako vánek v rozhoupané zvonky čínského pavillonu. Ale k srdci přivinul se mi náš expedit teprve prostřednictvím diurnisty Hubinky.

Tento, jediný z pěti živých inventárních kusů v expeditě, jímal lahodněji zraky mé. Linulyť se z jeho tváří aspoň večerní červánky poesie mladosti a lidskosti, prací za vezdejším krajícem při psacím stole posud nerozmazané a nevyhlazené. A pak, našinec není také z koudele. Moučka mi sub rosa vypravoval, že Hubinka je náruživým ctitelem mých slovesných plodův a že když poprvé mne spatřil tváří v tvář a já s ním zahovořil, druhého dne v expeditě povídal, že si ten den ve svém kalendáři dvakrát červenou tužkou in gratam

rei memoriam podtrhnul. Proto pokaždé zastavil jsem se i u jeho stolu a vyměnil s ním několik přívětivých vět.

Jednou, když měl jsem se již od něho k odchodu, sklopil Hubinka po panensku oči, vytáhl ruče z pod poškrábané podložky veliké psaní s nadpisem mi svědčícím a ukázal pokaněným prstem na přípisek v pravém koutě velikou literou napsaný a tučně podtržený:

»V největším tajemství.«

Psaní propadlo se do náprsní mé kapsy, že toho okresní šikovatel Černohlávek, naproti Hubinkovi »v inkoustě pracující« a takto člověk obezřetný, nezpozoroval, a přiznávám věrně rád, že zvědavosť a nedočkavosť v pravdě ženská mě smetla z expeditu do sadů za město, kde v přítulném odlehlém koutě na sedátku při houštině z brslenů jsem se dal do dopisu jako lovem vyhladovělý myslivec do večerní pečeně. Nebyla to sice pečeně, byl to vlaský salát, ze samých ingrediencí v expeditu vyrostlých a vzatých složený, jenž mou kuchařskou činnosť účinně podráždil. Bylo toho plničký arch in folio, povrchně pojato bez příčinné spojitosti v malebném bezladí rozházeného, ale mně aspoň prosvitala z různých barev mihotu jednotná myšlénka i vnitřní i zevní. K archu přiložen byl zvláštní přípisek, v němž Hubinka na diurnistu zcela moudře vykládal:

»Co jsem za různých světlejších chvil z pohovorů svých pánů představených v expeditě úkradkem sehnal a poznamenal v opisování úředních kousků na oko zabrán, Vašnostem tímto podávám pro možnou potřebu. Vůle má byla dobrá; jsou-li to bezcenné šarapatky, ráčíte je beztoho do koše pohřbiti. Jenom prosím: buďte mlčenliv, naprosto mlčenliv, nebo jinak mohl bych přijíti o ten kousek chleba, jenž beztoho máslem a medem není namazán.«

»S té stránky, milý Hubinko,«, slíbil jsem mu za tepla v duchu, »můžete spáti jako dudek.«

Od těch dob si rok za rokem podávaly dvéře; jesti tomu více jak deset let. Předmět, pro nějž péro namačím, jest již historií; Hubinka si dávno krájí z vlastního bochníka; jeho »možná potřeba« je tu také; proč bychom trochu péro neprohnali?

* *
*

Prosím o ruku jenom na hodinku, která se beztoho ledakdys prolelkuje u lidí i sebe dělnějších. Zaklepáno máme, vstupme do expeditu. Mysleme si, že jsou sobotky a že jsme čarodějnou mastí namazáni, a tudíž neviditelni, což tuším již štipec fantasie spraví. Jsme takto úplnými pány situace. Rozhlížejme se do vůle.

Jesti to obdélník hodně hluboký a slušně široký, do něhož dobývá se Boží světlo pěti okny. Dvě jsou v čele proti dveřím, tři v levo. Šestého okna, nejbližšího dveřím, jakoby nebylo. Jeť zakryto nadobro kusem starší registratury, jež vyrovnána v příhrádkách pečlivě číslovaných až ke stropu, táhne se ode dveří v levo až do rohu a odtud několik loket zdélí přes šesté okno. Svazek ke svazku jest pěkně srovnán, jakoby to vymaloval. Chtěj kterýkoli kousek z těch tisícův a tisícův, officiál Moučka sfoukne pavouky, otře ošumělým loktem pavučiny a hned jej má.

»A nejsou to žádné čáry, je to řemeslo,« říkává Moučka.

V těchto končinách expeditu panuje poetické přítmí a puch kancelářského potu, dávno vyschlého.

Expedit jest modře vymalován, aby se nemusil bíliti, ale ten indych na stěnách jest šeredně vyplaven, tož sešlostí věkem, kouřem z dýmek a kamen, kopuletým prachem a vzduchem málo obnovovaným, specificky kancelářským. A což strop! Ta růžice uprostřed, ty nárožní arabesky a vyplavělé čáry je spojující plavou

v okeánu zašlosti. Má to něco zvláštního do sebe: s vnímavým divákem zdvíhá se jaksi ten strop do výše v oblohu, že mní se býti na jiném světě. Pravda, že jest pět dílů světa, rozplývá se v páru a dým, zdá se, že náš expedit jest šestý díl. Jsou také usedlí jeho obyvatelé jinší. A jak jsou usedlí: na svých stolicích sedí, jakoby je přiklížil, více méně po celý Boží den. Obecné lidské potřeby, jako jídlo a pití, jsou v tomto světě věcí neznámou, a spaní zná náš expedit jen tak povrchně z odpoledních letních hodin, kdy Morfeus jen jakoby z rozmaru spouštívá svou oponu na oči snů příliš žádostivé.

Nábytek jest vesměs bíle natřen, ale bělosť jeho v šumném časů tonu tak sešedivěla, sežloutla a ošuměla, že barva jeho v rozkošnou splývá shodu se stropem. Kromě dvou skříní při pravé stěně proti oknům, jichž obrovské útroby napěchovány jsou úředními folianty, jsou tu jen samé stoly, z nichž pět psacích. Při prvním, v čele o sobě stojícím, jest usedlý pan krajan Moučka, hlava expeditu, ostatní čtyři jsou po dvou, čelem k sobě sestaveny podél tří oken, vedoucích do Konvářské ulice. Při prvním páru tráví svou existenci na zelené zemi dva kancelisté, pánové Zámělský a Přiklopil; při druhém páru Černohlávek a Hubinka. Již způsob, kterým při stolech usazeni jsou, zcela správně se řídí dle hodnosti úřední, ano i dle let služebných, neboť na př. Zámělský s Přiklopilem jsou v téže kategorii a liší se jen něco co do prosloužených, vlastněji řečeno prosoužených let. Hubinka jako diurnista jest ovšem expeditního tělesa ohon, má tudíž právem nejhorší světlo ku psaní a stranu tepla jest nejblíže při dveřích. Pak také může odtamtud nejlépe přikládati do kamen.

Kromě toho jest prostora mezi skříněmi a psacími stoly z části vyplněna dlouhou tabulí, jež jako všickni ostatní druzi její ctihodně jest postříkána kaňkami, a

v rohu, za Moučkou a Zámělským, stůl na pakování úředních zásylek, z jehož šuplíku visí asi tři konce špagatu. Na něm jest potřebné náčiní a hranice opotřebovaných obálek, z nichž každé čtyřikrát s prospěchem se užije. Když jsem nad tím kroutil hlavou jako dívka tetínská, ukázal mi Moučka, jak se to dělá, a doložil opět:

»Nejsou to žádné čáry, je to řemeslo.«

V pravém koutě jest něco jako umývací stolek podle režného ručníku asi za dvacet krejcarův.

Na konec všimněme si také podlahy, vždyť náleží k celku. Místo popisu připomínám, že i ona není tak zhola bez života, míváť své hosti bez kostí, proto že se jen jednou za rok, na bílou sobotu, myje a drhne rovněž jako okna. Proto nemluvil jsem do pole prve praviv, že se jimi světlo do expeditu dobývá. Jednou, když jsem se do nich soustrastně zahleděl, vysvětlil mně Zámělský temnou záhadu:

»Byla by to zcela slušná okna,« pravil trochu na kyselo; »kdyby jen za ten Boží rok tolik prachu a deštů jich neznešvařilo. Sklo pak ovšem nemůže býti křišťálové jasnosti.«

Kousek od skříni jsou dvéře, k nimž žádný obyvatel expeditu bez náležité úcty a bázně nevzhlédne; vcházíváť jimi ve vší důstojnosti a velebě, beze všeho ohlašování kromě vrzání bot, hřímavý Perun a chladnoduchý vševládce nad expeditem, pan vrchnokrajinský rada, rytíř Sumec.

* * *

Před lety, tuším někde v Mnichově, viděl jsem sbírku masek znamenitých mužů, různých národův a rozmanitého povolání, a bavily mne; leč zabrousím-li pamětí do expeditu, věru že zajímají mne posud hlavy

jeho pěti usedlých obyvatelů měrou zvýšenou. Předem bylo nápadno, že měly všecky hlavy vlasy do krátka ostříhány. To bylo tím, dle zápisků Hubinkových, že rytíř Sumec dlouhým vlasům nepřál, jež po mínění jeho zapáchají revolucionářstvím, a proto, by mu byli k oku, páni podřízenci jeho nosili vesměs vlasy na krátko. I na plné bradě nemohl se týž vševládce žádné krasochuti dojísti, říkávaje, žeť odznakem polských židův a sociálních domokratův, a nesluší tudíž státním úředníkům. Proto nebylo v expeditě žádné plné brady a vůbec pěstovaného vousu, jenž nám mužům falešné krásy i falešné důstojnosti dodává, což nám všem v tomto století sice dobré služby koná, ale mně při mých plastických studiích v expeditě by bylo bývalo na závadu. Co do útvaru lebečného byla každá hlava z jiné vsi, ale co do pleti jevila se v obličejích nápadná příbuznosť a srovnalosť; bylať vesměs stejně jaksi na kyselo přismáhlá kancelářským ovzduším a pergamenové tvrda tím věčným oškrabováním břitvami. Význačné však části v obličeji, ústa, nos, oči i brada, byly při každé hlavě jiné a prosvitala jimi s dostatek různá povaha jich majetníkův.

Pan krajan Moučka měl obličej po česku kulatý s bradou přiměřenou, ústa široká a dobrácká, obyčejně pootevřená, a na nose slušné velikosti a rudě prokvétajícím brejle v černém rohu zasazené, jež se mu z pravidla dolů pošupovaly, tak že když byl při stole nachýlen, přes ně se veliké jeho oči do světa boulily. Vousů nenosil, a vlasy a obočí byly narušavělé, a od očí k spánkům rozbíhaly se paprskovitě vrásky. Uši mu odstávaly. Na velikých rukou míval často rukavice bez prstů, vlněné, tak řečené hanšlíky, neboť v expeditě bývalo zhusta »po čertech málo teploučka«, proto že se tam jen topívalo od Dušiček do sv. Josefa. Dříve nebo později kamna ani třísky ani gramu uhlí nevídala.

»Ó, zlaté dušičky,« vzdychával Moučka v září a říjnu chladnem se krče; »ó, že již tu nejste, aby se nám kůže rozvolnila!«

»Zlaté dušičky!« vzdychl po Moučkovi Zámělský, po Zámělském Přiklopil. Leč u Černohlávka povzdech se zarazil jako ozvěna v horách, kdy padne do propasti. Musilť Černohlávek jako otužený vojín hráti si na chlapíka, a třeba mu zima bradou házela, přece pronesl vážně:

»Mně není zima, je tu slušná teplota, pravda. Já spal kolikrát v Italii ve sněhu jako v peřinách. Třeba jen se otužiti, pravda, otužiti.«

»A co voni?« otazoval se Moučka.

Ten »voni« byl Hubinka. Ostatní, jako úředníci, si vykali, ale když vedli hovor s Hubinkou, musili mu přeci dáti na vědomí, že mluví s pouhým diurnistou.

»Přidávám se ku většině,« odvětil diplomaticky Hubinka.

Moučka kýchl. Dvéře do předpokoje sebou zatrhly. To byla specialita Moučkova: kýchnutí jeho bylo jako výstřel z pistole; dvéře špatně přiléhající pokaždé sebou trhly. Když měl officiál rýmu, říkával Zámělský:

»Lidičky, nechte dveří do kořán.«

Kancelista Zámělský byl starý panic a vypadal jako seschlý hřib. Obličej jeho byl podlouhlý jako okurka, ale jinak pravidelný. Na jeho hlavě bylo všecko špičato, brada i nos, i ta jeho očka byla pichlavá. Měl jen dlouhé anglické licousy, jež visely mu po stranách dolů jako dva tupé hroty. On věčně věkův skuhral a každý týden měl jinou nemoc; na podzim a na jaře dvě, tři do téhodne.

»Inu, já jsem již na mršník!« bylo stálým refrénem jeho truchlozpěvův, a hřbitovu a pohřbům vyhýbal se na deset honů. Když jednou v domě, ve kterém bydlel, byla mrtvola, po celé tři dni nespal doma, nýbrž u kollegy Přiklopila. Ale proto si rád celý svět nabíral,

klepů byl náramný milovník a některý den přeříkal všecko, živé a mrtvé. Krásná pleť byla mu hřebíkem v botě a Přiklopil dostal od své paní kolikrát výtopek, že s ním kamarádí. Ač takto byl nakrmen dosti vtipnou kaší, dal se přece Zámělský vymyšlenými klepy ošiditi. Moučka to uměl s ním nejlépe. Proto také Zámělský stál vždy v šiku a řadě proti officiálovi a prach naň držel si vždycky v suchu.

Přiklopilova hlava byla význačná, ryzího slovanského typu, k čemuž valně přispívaly husté a dlouhé jeho kníry, o nichž se chlubíval, že jsou panenské, to jest, že se jich břitva nikdy nedotknula a že mu vyrostly do vůle Boží. Nos měl klikatý, směle a pěkně modelovaný, a z hnědých zapadlých očí jeho zářila dobrota, zádumčivosť a milovnosť pokoje a pohodlí. Kdyby byl měl dlouhé vlasy, byla by to hlava po Manesovsku krásná. Přiklopil byl rodič ze zlatozrné Hané a byl zbožný člověk. Každého dne zastavil se na půlosmou v kostele, nežli šel do expeditu, a malý Nebeklíč nevyšel z kapsy jeho kabátu. Dvakráte do roka, o Velkonocích a o svém svátku, přistupoval ke stolu Páně. Dětí měl jako mšic, hrozně rád povídal a rád se napil. Zámělský jej pomlouval, že narodil se na rybě a že když vidí prázdnou sklenici, dělá se mu na nic. Ač on sám i jeho ženuška měli z domova slušné jmění, přece starosti o rodinu stále jej hnětly, ale uhnísti se nedal, přenášeje se přese trudy stoickou myslí a nestrojeným humorem. Rytíř Sumec přál mu více nežli ostatním v expeditu, poněvadž sám měl hodně dětí. Přiklopil míval své dobré chvíle a pak toho napovídal do Pánaboha a míval vůbec konce své řeči hrozně v zadu. Bulka při dýmce a sklenici čerstvého piva byla mu vrcholem pozemské blaženosti. Doutníků nenáviděl tvrdě, že jsou první a hlavní příčinou souchotin. Po celý půst nevzal v pátek dýmky do úst.

Než pojďme o stůl dále k panu okresnímu šikovateli Černohlávkovi, jenž bez dýmky v levé ruce také nikdy do expeditu nepřišel. Byla to stará vojna, slušně již zvětralá, skoupozvuká, měřící všechen život podle lokte svého reglementu a poněkud temná jako ruský ikon. Hlava jeho vypadala také podle toho; v očích byla mu viděti turecká poslušnosť a resignace, a hustý drsný vous, šedě prokvetlý a na bradě pečlivě vyholený, dodával jeho vzezření rázu martialně-policajtského. Doma vedl přísné kommando a chlapce jeho poznal každý podle modrých kalhot, ušitých z obnošených tatíkových pantalonů. Z počátku mu ostatní úředníci z expeditu dobře nevěřili, domnívajíce se, že donáší, co se mluví v expeditě, pod palcem rytíři Sumcovi. Ale přesvědčili se, že jest sice povaha vojensky utvrdlá a zamlklá, ale mužně poctivá, a pojali ho do své rodiny. Černohlávek nikdy si nezažertoval, ale rád si někdy zaprášil chlumeckým prachem jako každý starý voják. Nikdy nic nezkazil, ale kdy toho byla potřeba, stál s ostatními za jeden člověk. Zvláštního měl to, že rád jídal v pokrmech česnek, a že tudíž šířil kolem sebe zvláštní ovzduší, jež zvláště nosu Hubinkově vhod nebylo. Přiklopil říkával o něm, že voní z něho židovská vanilka, ač Černohlávek měl na židy zostra nabroušeno, a když rozmluva k vyvolenému národu se přitočila, odkládal obyčejně péro, probral a pohladil si pravicí vousy a přidal již ze svého nějaké polínko, aby ohníček lépe hořel.

Protějšek jeho, diurnista Hubinka, nebyl hrubě Černohlávkovi po chuti; byl mu příliš mlád, neusazen, větroplach, zkrátka příliš svobodomyslný a vybujnělý bez vojenského reglementu, ač Hubinka po mínění svém v expeditě se choval jako úkropek a upřímně se snažil při tom kousku chleba se udržeti. Byl z chudého hnízda pták, sešel pro nedostatek se studií, chytal se nějaký čásek toho i onoho, až se po velikém doprošování svým

pěkným rukopisem a rychlým psaním v expeditě uchytil, kdež ho nedostatek, ba sama nouze přivrtala ke stolku opisovacímu. Než mladické osení duše jeho nedalo se ani za rok ani za dvě léta udusiti, tím spíše, poněvadž za prázdných večerů čítával hledaje pro nudnou existenci svou posily a potěchy v čarovné republice lidské fantasie, kdežto ctění jeho představení kromě Pražského Denníku málem nic jiného po celý rok do ruky nevzali. Kdyby nebyl měl doma matku, starší to a upracovanou ženu, a jednu neduživou sestru, byl by sotva v rodišti svém a v expeditě vydržel. Leč do pochmurné prosy životní při stolku jeho svítil mu přece jeden oživující bod: byla to slečna Justyna ze Zlatého jelena. Zlatý jelen byl hostinec zrovna naproti expeditu, v městě nejvíce fashionable. Slečna Justyna byla v něm pokojskou a těšila se dobré pověsti. Byla to krasavice plných tvarů, věkem již náležitě dospělá a vzezření poněkud resolutního. Černé kučery kroužily se jí kol čela i šíje, oči jí jiskřily a v dolíčkách jejích tváří číhal úsměšek, a široké její rty ne nepůvabně se rozvíraly. Moučka mi o ní vypravoval, že má slušné peníze nastřádány, že jest praktická ženština a že si Hubinka asi myslí na partii s ní.

»Kdyby se vzali,« dodával, »mohli by si spolu nějakou hostinskou živnosť zaříditi, a věru Hubinka by se k ní špatně nepřiženil.«

Tenkráte jsem pochyboval, není-li Moučka se svými sestavami na omylu; neboť plán takový zdravě praktický nesrovnával se mi dobře s Hubinkou, jinak dosti idealně naladěným.

Uklízejíc a provětrávajíc hostinské pokoje v prvním poschodí bývala a prodlévala častěji slečna Justyna při oknách a Hubinka udržoval stále při ušpiněném okně svém vyhlídku v pečlivé čistotě, by se své stolice s ní mohl koketovati. Ostatně známosť obou lidiček omezo-

vala se asi hlavně na tuto oční telegrafii; ve skutečnosti nebyla prý posud rázu srdečného, aspoň Zámělský měl rubriku o tom ještě prázdnou. Podle všeho zajímala se i slečna Justyna o Hubinku, za nějž přimlouvala se asi při ní jeho tvář, útlých, téměř dívčích rysův i všecken jeho solidní život, svědčící o dobrém vychování. Že bylo diurnistovi pro jeho tajné milovánky mnohé špičky od pánů kollegů v expeditě spolknouti, nebude nám divno; z povinné úcty k nim však nekazíval jim radosti, třeba nejednou v útrobách jeho bouře se zdvihala, a vůbec vrhal tento poměr, ať již skutečný nebo zdánlivý, kus životní poesie do jednotvárné úřední existence v expeditě, o niž se již ostatkem vrchnokrajinský rada, pan rytíř Sumec, svědomitě staral, aby neoplývala příjemností.

* *
*

Podle peroutné kritiky Přiklopilovy byl řečený pán vykoukaný kostelník, to jest, nedal se tak snadno v něčem ošiditi. Pokládaje každého člověka za šibala neb aspoň za pokrytce, nevěřil na světě nikomu a nejméně svým podřízencům, a věděl jako otčenáš, kolik pilný úředník od osmi do dvanácti a od dvou do šesti může utáhnouti, a neutáhl-li, vždyť si mohl ráno přivstati nebo večer poseděti, a v neděli odpoledne je také krásný čas k práci. Důkladnost a pořádek byly mu chlumem vší lidské snahy, povrchnosti a ledabylosti stavěl se metlou i mečem do cesty. Práci svých podřízenců pokládal za vlastní jistinu, jež jemu z vyšších míst úroky vynáší, a s toho stanoviska neustoupil nikdy ani o centimetr. O blaho těch, kdož byli pod ním, se starati pokládal za zbytečnou poetickou veteš; byla-li to síla dobrá, nepustil ji od sebe, byla-li prostřední, pobodával ji a vyháněl z ní prostřednost, až dobře táhla. Vzpírati se mu

bylo nemožno; mělť všecko v hrsti. Ale i to, co zoveme mravní uznání, neznal; dobré práce nikdy nepochválil, ta se rozuměla sama sebou, ale kde ulovil chybu nějakou, a po těch pásl se vzácnou horlivostí, tu nastávala tomu, kdo se jí dopustil, s ním skočná.

»Skočná se Sumcem« byl jeden z běžných terminů technických z expeditu, při němž již posluchačům naskakovala husí kůže, a nebylo divu: vždyť jako napité knoty na rozžžatou sirku čekali drahná léta všichni na povýšení ve službě, a toto záviselo hlavně na kvalifikaci Sumcově. Poněvadž pak tužby jejich sebe horoucnější nechtěly se zaměňovati ve skutečné události, přičítali toho vinu radovi a měli před ním nejen strach, nýbrž i odpornou nechuť k němu. Kdyby se byl topil, sotva by byl někdo z nich za ním skočil, ale pan rytíř byl z nejopatrnějších; k vodě se nikdy ani nepřiblížil.

Pan rytíř Sumec byl dítětem z české vesnice a pocházel ze statku. Otec chtě míti z něho pána dal ho záhy do Němec, kde mu učitel nejprve vyložil, že musí se psáti Sumetz a ne Sumec, to že nic není, a hoch od těch dob při tom tvaru setrval. Zapomenuv skoro na mateřský jazyk odbyl si předepsanou přípravu a vstoupil do státní služby a vedl si v ní tak ostražitě, svědomitě, ano vzorně, že dobýval si všude pochvaly svých nadřízencův, ač nikterak duchem nad hladinu obyčejnosti nevynikal, a přivedl to tam, že již v padesátém roce byl vrchnokrajinským radou a že po třicetileté vykonané státní službě stal se rytířem. Rytířem byl také v úřadě tuhým a tvrdým, ale doma, in adamiticis, byl zázračně měkkým, a nebylo divu: paní jeho klekla prý mu při oddavkách na šos fraku a kokrhala pak přirozenou měrou doma po kohoutím.

Byla to malá, nervosní dáma, četnou rodinou ustaraná, s ústy pichlavě výmluvnými a rázných povah, jež doma na důstojenství svého manžela si pranic ne-

zakládala, ale před světem velice. Říkáno jí obecně »paní rytířka ze Sumce«, a to mělo svoji historii. Jednou vracejíc se s kuchařkou z města zaslechla v průjezdě, an domovník, starý to švec, nějaké ženské povídal, že paní Sumcová se ještě nevrátila. Panička se rozdurdila nad tou jeho neuctivostí k její osobě a vyčetla mu za tepla levity, jež v tom vrcholily, že ona není žádná paní Sumcová, jako nějaká krejčová nebo měšťanka, anobrž ona že jest »rytířka ze Sumce«. Když o poledni přišel pan rytíř z bureau, požadovala na něm energicky, aby napsal žalobný list na domovníka a poslal jej bez odkladu domácímu pánu, jenž bydlil mimo město, s doložením, že nalezne dost onačejších a zdvořilejších jiných domovníkův. Ale rytíř Sumec byl i mimo úřad učiněná opatrnosť a vymlouval jí šetrně její žádosť omlouvaje ševce jeho sprostností a nevzdělaností. Leč tu nastala i jemu s milostivou paní chotí skočná, tak že byl z toho srdce rád, když bily tři čtvrti na dvě a on jaksi se ctí mohl se uchýliti do úřadu. Vůbec pomlouváno pana vrchního radu, že proto prosedí celé Boží dni ano i večery v úřadě, by měl pokoj od domova, kdež prý jeho talentům pšenice nekvete. Zámělský vykládal také jeho antipathii proti jízdě v kočáře tím, že prý doma musí malé děti v kočárku po pokoji voziti.

Ale nejhorší a nejdelší skočnou míval pan rytíř doma, když jeho paní choť se připravovala k novým mateřským radostem. Nikdo neměl z toho takovou radosť jako náš expedit a vůbec podřízenci Sumcovi, a když mu posléze Moučka in corpore s ostatními gratulovali k novému princi nebo princezně, proznívala prý vždy dle svědectví Hubinkova z gratulace tklivá elegie to proto, že ten slavný okamžik ještě aspoň několik měsíců nepočkal.

Pan vrchnokrajinský rada byl vysoký hubený pán s přistřiženými kníry a miniaturními licousy; sivé, ostré

oči míval sklopeny a nad čelem měl vlasy v staromodní kakadu sčesány. Byl zarytý přívrženec absolutismu a kojil se věčně sladkou nadějí, že konstituce se v naší říši zvrhne. Ostatně někdy absolutismu svěřoval konstituční list fíkový říkaje:

»Lid dosti krušně shání na vás daně, pánové, musíte za to hodně pilně pracovati.«

Přísnosť, chladnosť a život strojový rozbíhal se v říši jeho jakoby ze středu soustavy mozkové na periferii i do okončin, ač ruce a nohy nikdy nevěděly, co hlava činí, bylť on zkrátka dokonalý byrokrat. V německém slohu byl mistr pro svou potřebu; v češtině zadrhoval a český jeho úřední sloh nebyl bez humoristického půvabu. V expeditě těšil se velmi úsměšnému uznání, ač tam neseděli žádní Veleslavínové, a Hubinka podával z něho ve svém memorandu anthologii nikoliv nezajímavou.

* * *

Račte mi na slovo uvěřiti, že bych z pěti usedlých občanů našeho expeditu, z pana rytíře Sumce a z paní rytířové ze Sumce mohl sestrojiti nejednu novellu nebo veselohru; slečna Justyna a Hubinka zejména jsou na př. k milostné episodě jako ušiti — ale nebylo by to moderní a po mysli mé, a théma mé by rozplývalo do nekonečna. Dnové naši přejí pikantním úryvkům více nežli rozvláčnějším ústrojným celkům, a záliba ta má také svůj dobrý původ a důvod, jež respektují i hlavy, svého úkolu dobře uvědomělé.

Protož vezměte za vděk jen ještě jednou scénou z expeditu.

Jest října měsíce druhá polovice. Listí na stromech odívá se v nach i žluť, větry jsou v nejlepším kole

a déšť omývá z milosrdenství tabule okenní při expeditu. Jest dopoledne, po desáté hodině, chvíle to poetické nálady, poněvadž oběť jest v obzoru.

Moučka má své hanšlíky a Zámělský vězí pod svým šatem od palce u nohou až po krk ve vlněném zboží; vždyť jest ještě před Dušičkami. Ctihodné postavy Přiklopila a Černohlávka prokmitají z dýmového oblaku, a Hubinka elegicky prokukuje vyhlídkou po prvním poschodí Zlatého jelena, kde se dnes okna pro venkovskou šeredu neotvírají.

Déšť šlehá ze zlosti do oken, že jej vítr bez milosti prohání světovou prostorou.

Slabý, jemně rozředěný zápach ze židovské vanilky poletuje ovzduším expeditu.

Pana rytíře Sumce není dnes v bureau. Musilť dnes doma zůstati pro důležitou rodinnou záležitosť, očekáváť, že přibude dnes nový drahý předmětek pro jeho otcovskou lásku. Úřední posluha Honzátko radostnou tu novinu již před devátou hodinou po celém úředním domě roztrousil, než co dím, roztroubil. A protož nedivme se pranic, že dnes do tísnivého ovzduší expeditu zrovna vjela veselka, a že stopy její viděti ve všech tvářích našich přátel jako v zrcadlech. Dnes jsou jisti před panem šefem: takové vědomí zvedá duši do nekonečna, jako plyn balon.

Zámělský vytřel pijavcem péro, hodil je na kalamář a napravuje si páteř na lenochu massivní židle, odkašlal si a první přerušil ticho.

»To je pravda,« hodil do expeditu, »my máme svého pana principála jak náleží rádi.«

»Jako sedláci berní úřad,« hodil po něm Přiklopil.

Všeobecný smích zašelestil.

»Podle jak se patřího způsobu,« dodal officiál Moučka ze svého míšku.

Všeobecný smích se rozezvučel.

Obulus Moučkův byl kousek z české grammatiky pana rytíře Sumce. On totižto z pravidla »jak se patří« skloňoval podle »dnešní«, kterýžto passus se v expedici zvláštní oblibě těšil a již po delší čas nepřišel na stůl; a proto chutnal.

Led byl prolomen; vlny se rozvolnily, rozšuměly.

»Mám tu před sebou ‚ženami', třikrát na konci s ypsilonem,« ozýval se z podsvětí Hubáček; »pohádaly se pro ‚pérový dobytek'.«

»Nu, ten nicný ‚pérový dobytek' by také poctivá ‚drůbež' spravila,« vykládal Moučka snaže se hráti prým; »ale ty ženy s tím ypsilonem nejsou tak zly. Vždyť jindy, pánové, se tak psávalo samými vlastenci.«

V Zámělském se nadmula polemická žíla; Moučka mu vlezl do rány.

»Aby vás něco, pane kollego,« nabíral si posměšně Moučku; »vy byste takhle zpořídil grammatiku.«

Moučka se čepejřil.

»Co bych já ji zpořizoval,« vrhal se do potyčky; »abyste věděl, že to nemám ze sebe, že to mám z grammatiky a z jaké grammatiky, kollego; od Nejedlého, od znamenitého Nejedlého.«

»Sedíte na jankovi, pane kollego; Nejedlý, Nejedlý, to je stará pargamyška.«

Moučku bral dopal a zvedal ho se stolce, marně pracoval k odpovědi. Bůh ví, co by se nebylo stalo, kdyby se byl Přiklopil nevrhl mezi ně.

»Pomalu s tou flintou, lidičky,« chlácholil je po moravsku; »já si myslím, že je to jeden čert, ženy s *y* nebo s *i*.«

Vtip účinkoval: ze všech pěti hrdel zatroubil jeden smích. Moučka sáhl do kapsy a vyňal váček, dlouhý s dvěma kroužky.

»Tu je šesták na uhlí,« pravil spokojeně, že nebyl poražen; »kdo chce přidati, přidej. Dáme si krásně zatopiti, když starý musí býti doma u staré.«

Zámělský a Přiklopil přidali po pěti krejcarech, Hubinka shrnul peníze a běžel dolů k paní Honzátkové, by přišla zatopit.

»To si Zámělský pomedí,« špičkoval Přiklopil kamaráda.

»Však je co říci,« rozmlouval se Zámělský. »Takový churavý člověk jako já a vyseděti celé Boží dni v nevytopené ratejně.«

»Zdrávi skuhrali!« odplácel mu Moučka za předešlou porážku; »prosím vás, kollego, na jakou nemoc zase stůněte?«

Zámělský se zlobně ušklebil.

»Však ono dojde na posměváčky,« odpovídal nosem prudce sípaje. »Jaká nemoc, jaká nemoc! Nemám spaní, nemám chuti k jídlu a pivo se mi protiví. Dnes jsem se v noci v posteli naobracel, že mě všecky kosti bolí, musím míti zrovna nachlazený žaludek a v pravém stehně mám nějaké podezřelé škubání, asi zde od okna. Třikrát už jsem se mazal terpentýnem.«

»Já co tu pořád dnes tak voní! Terpentýn je dobrý lík.«

»Je, ale se mnou už na mršník, nic na mne nepůsobí; nic, pod živým světem! Je to koňský osud, když člověk musí celé noci bol svůj svěřovati hluchým polštářům a poslouchati, jak si ta kostlivá Johana na člověka kosu klepe.«

»Jaká Boží pomoc,« namítal Přiklopil s křesťanskou oddaností; »dnes nebo zítra, za hodinu nebo za rok; Bohem všem stejně naměřeno. Smrť tne a bude po Káčině svatbě . . .«

». . . a dědkově bublání,« doložil zrychla Moučka.

Zámělský se rozkohoutil. Vyskočil šipkou a postaviv se zády k oknu házel rukama jako gorilla a pronášel trhaně, zlostí v řeči zarážeje:

»Tohle ... oh! .. Dovolte, pane officiále, tohle je nějaká parlamentární řeč od vás?! Mně je teprve padesát dva; to ještě není žádný dědek! Strčte si nos do svého křticího listu a neklovejte do mne; však nejste z mladších, nejste-li starší. Ano, a nejsou lidé, že s osmdesátkou celou obstojně živi jsou a kopají křen a najedí se vepřoviny se zelím ... Ano s osmdesáti, s devadesáti, jako rysi, pane officiále. A tento — bublání! Já že bublám, já ... Prosím, tu jsou svědkové; já že bublám!? Já nebublám, ani neskuhrám. Že někdy po přátelsku povím, co mi je, nevídáno, to není žádné dědkovo bublání. Však kdyby vás malík svrběl, ví to hned celý expedit jako po telegrafu, a Honzátko jak by smet, a Honzátková ...«

»Neurážím vaší učenosti a vtipnosti, pane kollego,« bránil se Moučka; »to nemůžete, kollego, s dobrým svědomím říci, že někdy nebubláte a že někdy toho bývá za groš do putny ...«

»A tohle aby ...«

»Dříví a uhlí je tady,« provolal Hubinka ve dveřích vstupuje s Honzátkovou.

Všichni vzchopili se jako na povel a hrnuli se větrem ke kamnům, jež oblehli. Ano Moučka obětoval na podpal dvě velké, jen do pola opotřebované obálky z klíženého papíru.

Zámělský praštil sebou na stolici a seděl tvrdošíjně asi dvě, tři minuty. Pak mu to přece nedalo, a šel zvolna za ostatními. Oheň vesele zapraskal. Čekali, až kamna počnou dýchati. Trochu se z nich kouřilo, Zámělský se kuckal.

»Bůh milý ví,« naříkal zapomenuv se; »do těch mých plic už také nic není.«

»Postav se s pravým stehnem ke kamnům; udělá ti to dobře,« radil Přiklopil.

Zámělský tak učinil. Honzátková odešla.

»Již hřejí!« zajásal Moučka svlékaje hanšlíky. »Hubinko, pořádně přikládati, máme z čeho!«

Po té rozešli se po svých místech, jen Zámělský zůstal.

»Teď takhle mazák plzeňáka,« povzdechl Přiklopil sedaje, »a byla by to existence po vůli Boží, ale takto . . .«

»Ba,« přejímal mu Moučka pásmo od úst. »My tu beztoho jen tak plesnivíme u těch pokaněných stolův, až z nás budou ometená košťata. Když jde někde o nějakého listovního, jakoby nás nebylo na světě! ,On' se již o to stará. To je smutek jeremiášský.«

»Což vy,« obrátil se k němu hbitě Přiklopil, »ale já, pět dětí! Posuďte si to, lidičky, pět dětí . . . to je náklad! Eh! vem to nešť! Nejlépe má tamto náš Hubinka. Podívejte, lidičky, jak pěkně vejruje po slečně Justyně.«

Hubinka se zbarvil do červena.

»Milý Hubinko,« zanotoval Moučka po kantorsku; »ženské jsou náledí. Či že ne, Černohlávku? Co vy tomu říkáte?«

»Pravda,« zabasoval šikovatel, »náledí pro nerozumné lidi.«

V Zámělském u kamen se div čivy nepotrhaly; jazyk ho zrovna svrběl. Při tomto thématě mlčeti byla proň muka Záhořova, a přece se přemáhal z opposice k Moučkovi. Tento jakoby mu viděl do nejhlubší duše hlubiny, stočil nad brejlemi oči po něm a promlouval přívětivě, patrně na usmířenou:

»Tamto kollega Zámělský by nám mohl podati životní jejich biografii.«

Pobídka tato měla čarovný účinek: hněv a kyselosť proti officiálovi a celému světu, všecko všudy spadlo

mžikem se Zámělského a ústa se přišpulila k zamilovanému úštipku na krásné pohlaví. Vajíčko se okamžik klovalo, pak vyskočilo kuřátko.

»Biografie ženských je krátka, má jen jeden verš,« pronášel zvolna slovo za slovem Zámělský; »nejprve se chtí líbiti vůbec, potom uloviti muže, pak opět líbiti a když odkvétají, sužují muže.«

»Ty jsi starý mládenec,« vpadl mu Přiklopil do řeči, »a proto jsi věčný nespokojenec a všecko jde ti na křivo. Co by z nás bylo bez ženských, když přicházíme na svět, jak by nám bylo bez nich, když odcházíme se světa? A mezi tím zašli bychom bez nich ve rmutu, nepořádku a pračkách, a na mou věrnou duchu, bez nich by byl život tak smutný a nudný jako je ten náš expedit.«

Nadešla vážná pomlka v shromáždění.

»Pravda,« zabasoval šikovatel.

Moučka kýchl jako z pistole; dvéře se zatřásly.

Na Zámělském sedělo dnes neštěstí; utržil dnes již druhou porážku, a co horšího, nevěděl pro tu chvíli, kudy z konopí. Mozek byl jedna poušť, jazyk kus dřeva.

Vedle na věži zacinkalo poledne.

Honzátko vrazil jako povětří do dveří a zahřímal:

»Princezna, pánové; u radů mají princeznu!«

»Už pátá!« pravil vážně Moučka hlavu svěsiv.

»Bůh jest spravedliv!« dodával Přiklopil vstávaje; »nereptejme, kollegové, na svůj osud.«

* *
*

Náš expedit patří již k historii. Změnil se do nepoznání; uvnitř jest zcela slušně upraven, a když teploměr káže, topívá se v něm i před Dušičkami i po svatém Josefu. Moučka a Přiklopil byli neb jsou ještě listov-

ními, Zámělský a Černohlávek uloženi jsou ad acta hrobníkem. Hubinku a slečnu Justynu nalezl jsem jednou náhodou při hostinské živnosti na jednom nádraží lepšího druhu, a o panu rytíři Sumcovi četl jsem před lety jednou v novinách, že dán byl do zaslouženého odpočinku. Tak doufám, že nic jsem nezůstal dlužen a že přišlo všecko do jak se patřího pořádku.

OBSAH.

